

FORSKØNNELSEN

ILLUSTRERET TIDSSKRIFT
UDGIVET AF FORENINGEN TIL
HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE

⊗ VI. AARGANG ⊗

KJØBENHAVN · MDCDXVI

REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN

NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
* betegner, at den paagældende Artikel er illustreret.	
*Plakatsøjlerne og Forskønnelsesforeningen	1
*Bevarelsen af Kristianshavns Vold	13
Uddrag af Aarsberetningen for 1915.....	17
*En dansk Plakatsøjlemodel fra 1876	18
Forslag til Lovgivning for Hundehold i København. Af Havearchi- tekt E. ERSTAD-JØRGENSEN	18
Til Medlemmerne	19. 55, 72
*Blade af Byens Billedbog	20. 53. 79
*Københavns Arkitektur gennem Tiderne. En Oversigt af VILH. LO- RENZEN	21
Tidsskriftet Forskønnelsen. Af A. B.	37
Generalforsamlingen den 28. Februar 1916.....	38
En Billedsamling. En værdifuld Gave til Foreningen	38
Literatur.....	39. 72
St. Bededagsaften paa Kristianshavns Vold	40
*Kristianshavns Volds Bevarelse. Forskønnelsesforeningens Plan til Voldens Regulering	41
Architekt, Prof. HANS J. HOLM †.....	51
Ingeniør, cand. polyt. O. K. NOBEL †	52
*Skilte tegnede og udførte af Malermester JØRGEN LAURSEN.....	54
*Præmierede Bygninger	55. 84. 100. 112
*En Fabriksskorsten	56
Offentlig Bygnings- og Monumentcensur.....	57. 73
*Gadekunst. I. Plakater. Af HENNING BRØCHNER	62
*En Udsigt, der fortjener at bevares	68
*Et Bybillede, der forsvinder	68
Ombygning af Dele af den indre By	72
»Forskønnelsen«	72
Blaagaards Plads (Af AAGE BARFOED).....	77
*Udkast til en dekorativ Brønd	79
Bygningsfredning. Lovforslag om et Bygningssyn til Fredning af gamle Bygninger	80
Haveskulptur	80
*Et smukt Gaardinteriør	81
Børns Ødelæggelseslyst	82
*Kongens Nytorv	82
Et Mønsterhus i Søborg.....	84
*Gadekunst. II. Skilte. Af HENNING BRØCHNER	85
*Christiansborg Slotstaarn. Af P. V. JENSEN KLINT	94
»Hesten«, Af A. B.	94
*Fra en Spadseretur omkring Søerne	96
Frederiks Hospital	98
*Plakatudstilling. Af H. BR.....	99
*Det nye Peter Lips Hus i Dyrehaven	100
*Gadekunst. III. Tavler. Af HENNING BRØCHNER.....	101
*Søborg. Af K. VARMING	110
*Et generende Naboskab	112

RETTELSER.

- Side 50. Billedunderskriften: »Emmy« læs »Emma«.
- 87. Linje 6 f. n.: »Nielsen« læs »Jensen«.
- 88. Nederste Billedes Underskr.: »Nielsen« læs »Jensen«
- 91. Spalte 1, Linje 20 f. o.: »H. C. Ørstedsvej« læs »Gammel Kongevej«.

BILLEDFORTEGNELSE

	Side	Side
Plakatsojler		
Ved Frue Plads		Landmandsbankens Ejendom, Gl. Kongevej... 55
Ved Rundetaarn	3	En Fabriksskorsten i Hellaerou .....
Ved Holmens Kanal		56
Ved Sotorvet		Gadeplakater (Af Ludvig Hohlwein, Valdemar Andersen, Julius Klinger, Ernst Deutsch, F. H. Ehmcke og Th. Bogelund) .....
Pulterkammeret paa Nørrebros Runddel ..		62—67
Plakatsojle i Berlin	9	Frederikskirken set fra Viadukten ved Østbaneg. 68
Plakatsojlen paa Nørrebros Runddel	12	»Hesten« paa Kongens Nytorv .....
Kristianshavns Vold set fra den dækkede Vej .	13	do. Tegning af KR. KONGSTAD .....
Den omtrent udjævnede Vold. Parti fra »Lille Mølle«	14	Studiegaarden i Studiestræde .....
Kristianshavns Vold, som den kommer til at se ud efter Havearch. Erstad-Jørgensens Plan .	15	Brandassurancekomp. Bygning ved Gammelstr. 70
Kristianshavns Vold i sin kommende Skikkelse. Set mod Amagerbrogade	16	Udkast til en dekorativ Brønd. Af Billedhugger J. BREGNØ .....
En Spadseresti ved Voldgraven	16	79
En dansk Plakatsojlemodel fra 1876	18	Gaardinteriør fra Ejendommen Ny Vestergade 1
Skilt for »Kjøbenhavns Tommerlaug«	20	Kongens Nytorv .....
Marmorbroen	21	Gaskompagniets Ejendom paa Gl. Kongevej... 84
Helligaandskirken. Tegning af J. T. HANSEN ..	22	Overflødighedshorn af Smedejern .....
Lange Tøjhus. Gavlen mod Christiansgade	22	Skilt for »Marché du Vendredi« .....
Strandgade 32	23	Bryggerskilt af Smedejern .....
Rosenborg Slot. Tegning	23	Hovsmedenes Herberg-Skilt i Steyr .....
Norges-Port i Kastellet, set indefra	24	»Skønvirkes« Skilt .....
do. set udefra	24	Firm. Jensen & Kjeldskovs Ejendom i Skinder- gade .....
Charlottenborg	25	88
Thotts Palæ	25	Gammel Skiltearm i Magstræde .....
Grev Frijs's Palæ ved Frederiksh. Kanal. Tegn. af KR. KONGSTAD	25	Barber-Skilt fra »Grundtvigs Hus« .....
St. Petri Kirkes Urtegaard. Tegn. af J. T. HANSEN	26	Skilt for Bøsemager Poulsen .....
Dronningensgade 64. Tegn. af KR. KONGSTAD .	27	Smede- og Maskinarbejderforbundets Skilt ...
Asiatisk Kompagni, Strandgade	28	Belysningsarrangement i Pianofabrikant Søren Jensens Butiksvindue .....
Handelsbanken (Erichsens Palæ) Tegn. af J. T. HANSEN	28	90
Christian IX's Palæ, Amalienborg	29	Bagerskilt i Solvgade .....
Schimmelmans Palæ (Odd Fellowpalæet)	29	Smedemester Chr. Christensens Skilt .....
Kolonn. paa Amalienb. Tegn. af KR. KONGSTAD	30	Smedemester Krøyers Skilt .....
Indgangen til Solvgadens Kaserne. do. do.	30	Skilteplade over Døren til Bøsemager Poulsens Butik .....
Overgaden o. V. Nr. 6 (Stanleys Gaard) do. do.	30	93
Heerings Hus i Overgade n. V.	31	Christiansborg Slotstaarn .....
Domhuset	31	5 Billeder fra Peblinge- og Sortedamssoen ...
Slutterigaden med de to Murbuer	31	97
Gammeltorv 18	32	Fra den franske Plakatudstilling (2 Billeder) ...
Raadhusgaarden med Bjørnefontænen	32	96
Blindeinstituttet	33	A/S. Bonas Ejendom, Vestre Boulevard .....
Soldenfeldt'ske Stiftelse	34	100
Ejendom paa Forchhammersvej	35	Det nye Peter Lips Hus i Dyrehaven .....
Krøyer's Hus i Bergensgade	35	100
St. Andreas Kirke. Tegn. af ALFR. LARSEN ...	36	Tavle paa Geologisk Rigsinstitut .....
Kristianshavns Volds Regulering:		- - Guldsmed Hertz' Ejendom .....
Udsigt fra den dækkede Vej mod Torvegade	41	- - Rigsarkivet .....
Udsigt mod Volden ved Baadsmadsstræde	43	- - »Hvælvingen« .....
Plan over Kristianshavns Vold m. Omg. .	45	Mindetavle paa Bispegaarden .....
Samme Plan i Fugleperspektiv	48	- - Carlsberg .....
Vor Frelsers Kirke. Tegn. af EMMA KAUFMANN	50	Ægirs Apotek .....
Huse i Nybrogade. Træsnit af A. BLOM	53	104
Skilt for Fabriken Alumina	54	Udkast til en Broncetavle .....
- - Foren. »Dansk Kunst og Haandværk«	54	Tavle paa Hjørneejendommen Vandkunsten-Fre- deriksholms Kanal .....
- - Vognmand Osvald Jensen	54	105
- - Snedkermester J. Christensen	54	Tavle paa Belysningsvæsenets Ejendom .....
- - Barber N. Jørgensen	54	106
		Navnetavle paa Sparekassens Ejendom .....
		Nummertavle i Dronningensgade 67 .....
		Navnetavle fra Grønningen .....
		Opstander ved Vigerslev Allé .....
		Skilt for Kjøbenhavns Vandværk .....
		Opstander paa Kristianshavns Vold .....
		Vejvisertavle Gammelstrand 38 .....
		Opstander (»Cyklesti«) .....
		5 Billeder fra Soborg .....
		110
		Mønsterhuset i Soborg .....
		111
		Ejendommen Nørregade 5 & 7 .....
		112
		Parti ved Østbanegaarden .....
		112

PLAKATSØJLERNE OG FORSKØNNELSESFORENINGEN

DE forløbne Maaneder af det nye Aar har her i Hovedstaden til dels været præget af en hidsig Debat om Plakatsøjlerne. Det begyndte med, at man paa en af de sidste Dage af forrige Aar paa Vandkunsten opstillede en af de nye Indretninger (se Billedet i sidste Nr.), en Anbringelse, der med Rette overalt vakte det største Mishag. Den 6. Januar rettedes der fra Foreningens Bestyrelse følgende Henvendelse til Kommunalbestyrelsen:

Bestyrelsens Opmærksomhed er fra forskellig Side blevet henledet paa Opstillingen af en Del Plakatsøjler rundt i Kjøbenhavn, foranlediget ved Kjøbenhavns Kommunalbestyrelse. Der er i disse Henvendelser gjort opmærksom paa, at Søjlerne, særlig paa mindre Pladser i den indre By, er af et saa stort Volumen, at de virker altfor kolossale i Forhold til selve Pladserne, de omliggende Bygninger og øvrige Enkeltheder.

Da Bestyrelsen maa være enig i de paapegede uheldige Forhold, som træder særlig grelt frem ved den paa Vandkunsten opstillede Søjle, der — paa den lille smukke Plads med sine gamle historiske Huse og sin smukke lille Vandkunst — virker ualmindelig brutal, er det vor ærbødige Henstilling til den højtærede Magistrat at træffe saadanne Foranstaltninger, at den Art Pladser og Smaagader i den indre By saa vidt mulig skaanes, enten ved, at man — om gør ligt — finder en anden Plads for Søjlerne, eller at man paa saadanne Steder opstiller mindre Typer eller mulig ved, at man formindsker Højden (med én Betontromle) paa de allerede eksisterende Typer.

Hvorledes en Ændring af de paapegede Forhold kunde træffes med det Selskab, med hvilket Koncession formentlig allerede er afsluttet, skal Bestyrelsen selvsagt ikke kunne angive; der kunde dog, gennem den Omstændighed, at Koncessionshaverne under Krigstilstanden svarer en mindre Afgift til Kommunen, antydes en Mulighed for Ændringer af disse uheldige Forhold.

Paa Generalforsamlingen den 28. Februar, indtil hvilket Tidspunkt der hverken officielt eller underhaanden var tilgaaet Foreningen den ringeste Meddelelse om, hvorledes Kommunalbestyrelsen stillede sig overfor

Foreningens Henvendelse, gav Formanden Meddelelse om Nedsættelse af et Udvalg (se Uddraget af Aarsberetningen Side 17), der skulde rette en ny Henvendelse til Magistraten angaaende de nævnte Søjlers Anbringelse. Af dette Udvalg, der kom til at bestaa af Foreningens Formand, Formanden for Den Danske Turistforenings kjøbenhavnske Afdeling Professor KARL LARSEN, kgl. Bygningsinspektør, Architekt MAGDAHL-NIELSEN, Formanden for Forfatterforeningen SOPHUS MICHAËLIS samt Formanden for Selskabet for dekorativ Kunst Maler JENS MØLLER-JENSEN, blev der den 6. Marts tilstillet Magistratens 4. Afdeling følgende Skrivelse:

Undertegnede af Bestyrelsen for Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse nedsatte Udvalg udtaler herved enstemmigt sin Misbilligelse og Harme over, at Kjøbenhavns frie Pladser skamskændes af Plakatsøjler som de i den senere Tid rejste og maa paa det bestemteste kræve, at følgende Pladser og Steder ikke under nogen Form benyttes til Opstilling af Reklamesøjler, men at de dér allerede anbragte fjærnes.

Pladserne er: Vandkunsten, Gammelortov, Frue Plads, Højbroplads, Holmens Bro, Holmens Kanal ved Niels Juel, Kultorvet, Ved Runde Taarn, Raadhuspladsens søndre Del, Ved Skydebanen, Sotorvet, Blaagaards Plads og Kongens Nytorv.

Heller ikke paa denne Henvendelse modtoges noget Svar, hvorimod den ene Søjle efter den anden groede op paa Byens Torve og Pladser. Den 18. Marts blev det bekendt, at Magistraten havde oversendt Sagen til Borgerrepræsentationen med en Skrivelse, hvori det hedder, »at den samlede Magistrat . . . for sit Vedkommende har vedtaget ikke at fravige de af Kommunalbestyrelsen for Opstilling af saadanne Søjler fastslaede

Principer«, samt at »man henstiller, at den ærede Forsamling (o: Borgerrepræsentationen) vil slutte sig her-til«.

Dette af Magistraten indtagne Standpunkt, som Borgerrepræsentationen, i hvis Møde den 23. Marts Sagen forhandlede, altsaa skulde tiltræde, er af alle opfattet — og synes ogsaa kun at kunne opfattes — som en Afvisning, og Foreningens Bestyrelse greb da til et Middel, som den kun anvender i yderste Nødsfald, et Middel, som altid er af en vis Virkning, men som netop af den Grund heller ikke bør misbruges: nemlig at bebude Afholdelsen af et offentligt Borgermøde. Tidspunktet for Mødets Afholdelse fastsattes til den 3. April.

Forhandlingerne i Borgerrepræsentationen fik imidlertid et Forløb, som man paa Forhaand ikke havde kunnet vente. Da det forekommer os, at Sagens Behandling indeholder Momenter af den allerstørste Interesse, hidsætter vi efter det stenografiske Referat Ordlyden af de Taler, som holdtes af Borgmestrene MARSTRAND og JENSEN samt Borgerrepræsentant, Overretssagfører BECKER. Foruden disse havde endvidere d'Hrr. VIGGO CHRISTENSEN og Architect FUSSING samt Fru ARENHOLT Ordet.

Borgmester MARSTRAND:

Denne Sags Historie er lang. Den har en Forhistorie i Kioskerne, som ogsaa er en Slags Plakatsojler, og som man allerede begyndte at tale om, da han for en Snes Aar siden kom ind i Kommunalbestyrelsen. Ved dette Aarhundredes Begyndelse kom Tanken om Plakatsojler op, og Tanken var oprindelig af æstetisk Art. Man var nemlig i visse Kredse kommen til den Anskuelse, at den Maade, hvorpaa der klistredes Plakater op omkring i Byen, var uæstetisk, upassende, urigtig, at dette Forhold som saa meget andet i et ordnet Samfund burde ordnes, at disse Plakater burde henvises til bestemte Steder, og man tog da det Forbillede, man fandt i andre Storbyer. Der har altid været en stærk Tendens til at ville gøre Kjøbenhavn til en Verdensby, saa naar man havde Plakatsojler i andre Storbyer, maatte vi ogsaa have det her. Det blev altsaa foreslaaet at samle disse Opslag paa dertil indrettede Sojler, anbragte paa Steder, hvor Folk passe-

2

rede forbi og havde Lejlighed til at læse, hvad der stod paa Plakaterne; thi Meningen er jo, at de Plakater, der sættes op, skal være til almen Vejledning og Underretning og ikke skjules paa utilgængelige Steder. Sagen kom til Behandling i Borgerrepræsentationen, hvor man kom ind paa Spørgsmaalet om, hvem der skulde censurere Plakaterne, og om Tilvejebringelsen af en Ændring i Politivedtægten, som jo tidligere tillod Opklæbning af Plakater efter Politiets Skøn. Dette førte saa til, at ALBERTI, som den Gang var Justitsminister, forlangte en Revision af hele Politivedtægten, og der gik en halv Snes Aar, inden man fik den gennemført. Endelig naaedes det da, og i Politivedtægtens Kapitel 9 kom der en Paragraf ind, som forbyder Opslag af Plakater andre Steder end paa Plakatsojler, med Undtagelse af nogle Tilfælde, hvor der foreligger Koncession, som de paagældende bevarer, saalænge de lever, men som ikke kan fornys. Man har altsaa her i Byen efter Politivedtægten ingen andre Steder at anbringe Opslag og Plakater paa end de af Kommunalbestyrelsen vedtagne Plakatsojler.

Saa var man kommen saa vidt, og nu skulde Plakatsojlerne stilles op. Derfor kom de til Behandling i Borgerrepræsentationen. Magistraten havde ikke ønsket nogen Konkurrence, idet den mente, at Kommunens 27 Arkitekter under Stadsarkitekten nok kunde overkomme at lave en saadan Genstand. Men Forsamlingen vedtog, at der skulde udskrives en Konkurrence. Der indkom 75 Projekter, og den ærede lærde Kommission, der var nedsat, og som var suppleret med Repræsentanter fra Akademiet, valgte en som den bedste. Det blev vedtaget at benytte den, og der blev indkrævet Tilbud paa Overtagelsen af denne Forretning paa visse Vilkaar. Der skulde være ca. 50 Sojler, og der var en hel Række Bestemmelser om, hvordan de skulde være. Saadanne Tilbud indkom da, og man har antaget et og forpligtet sig overfor nogle Herrer, som har stiftet et Aktieselskab til paa visse Betingelser at drive denne Forretning mod visse Afgifter til Kommunen.

Saa skulde Sojlerne stilles op, og af 2den Afdeling, som altid har haft den Sag under sig, idet den har staaet i direkte Forhold til Koncessionshave- ren, blev det, som rimeligt var, overdraget 4de Afdeling at paavise, paa hvilke Steder i Byen efter Vejautoriteternes Mening disse Sojler kunde anbringes, naturligvis under Hensyn til, at det var Steder, hvor de var iøjnefaldende. Der er mange Hensyn at tage, og det kræver en hel Mængde Arbejde for hver enkelt Sojle, idet vore Gader i Forvejen er stærkt okkuperede af alt muligt: Kloaker, Gas- og Vandrør, elektriske Ledninger, Telefon- og Telegrafledninger o. s. v. Dernæst maa jo Hensynet til den almindelige Færdsel iagttages, hvorfor Politiet maa udtale sig om hver enkelt Sojles Anbringelse. Saaledes var der efterhaanden blevet skaffet Plads til det største Antal af de Sojler, der skulde opstilles.

Endelig begyndte man at stille dem op, og saa voksede der en Bevægelse frem imod dem. Saalænge havde man dvælet i Ro og Fred og ladet den offentlige Forhandling, Konkurrencen og al Ting passere. Men da de nu endelig var opstillede, da Kommunen havde sluttet Kontrakt og forpligtet sig overfor Trediemand, saa endelig vaagnede man og blev klar over, at nu var det en ganske urimelig Tanke med disse Plakatsojler, og der maatte ske en Forandring i dette. Dette kunne jo have mange Grunde. En nærliggende Grund er naturligvis, at der ved Anbringelsen af dem kan være sket Fejl i

Ved Frue Plads.

Ved Holmens Kanal.

Ved Sotorvet.

Ved Runde Taarn.

Pulterkammeret paa Nørrebros Runddel.

æstetisk Henseende. Man kan altid disputere om, hvorvidt en Søjle bør staa paa højre eller venstre Side af en Bygning, eller om den skal staa paa det eller det Sted. Taleren fik en Henvendelse fra Forskønnelsesforeningen gennem dens Formand, som mente, at der var begaaet Fejlgreb paa forskellige Omraader. Han havde naturligvis sagt til ham, at forsaavidt noget saadant kunde paavises, var man villig til at undersøge det og eventuelt flytte Søjlerne. Det var der nu slet ikke noget mærkeligt i. Dernæst kom der Henvendelser fra forskellige handlende. De handlende føler sig naturligvis altid forulempede, naar der stilles en Genstand op, som skjuler deres Vinduer eller Skilte; men skal Søjlerne staa paa Gaden, er det umuligt at stille dem op saaledes, at de ikke fra et eller andet Punkt skjuler et Vindu eller Skilt. Man maa altsaa tidligere have været paa det rene med, at man ikke kunde stille saadanne Ting op, uden at de kunde komme til at genere nogle. Fra mange Sider er der kommet en Mængde Indvendinger. . . . .

Det blev først mærkeligt for ham, da han fik en Skrivelse fra Forskønnelsesforeningen, hvori man ikke nøjedes med at antyde, at man ønskede visse Forandringer, men formede sin Kritik som et Forbud mod at opstille disse Søjler paa en Række offentlige Pladser i Byen. Efterat dette var passeret, havde han ikke mere ment, at det Mandat, Magistraten havde til at gennemføre den af Kommunalbestyrelsen vedtagne Plan, var ham tilstrækkeligt; han maatte vide, om Forsamlingen nu mente, at denne Autoritet var over Forsamlingen og kunde fremsætte et saadant Paabud, som man jo ellers kun modtager i en belejret By fra den militære Autoritet, som har overtaget Styret. Det var dette Spørgsmaal, han henstillede til Forsamlingen, ikke andet. Vilde Forsamlingen anerkende denne Myndighed og vedtage, at Opstilling ikke maa finde Sted paa de her angivne Pladser, saa vilde den ikke finde Sted. Men det var denne Forsamling, han henvendte sig til, det var fra den, han ønskede sine Ordre, ikke ude fra Byen.

Der var kommet en anden Vanskelighed frem ved, at det af Bygningskommissionen er blevet erklæret, at disse Plakatsojler maa anses for Bygninger og falde ind under Byggeloven. Dette er blevet betvivlet af Magistraten, men Spørgsmaalet er henstillet til Justitsministeriet, som har afgjort det derhen, at Søjlerne er Bygninger og falder ind under Byggeloven. Dette volder nogle Vanskeligheder med Hensyn til Placeringen, idet han dog ikke kunde anerkende en Betragtning, som en af Klagerne har gjort gældende, nemlig den, at formedelst det var Bygninger, maatte Gaden betragtes som Nabogrund, og de almindelige Regler for Nabogrund derfor opretholdes. Dette kan ikke holde Stik, for hvis Gaden var Nabogrund, maatte vedkommende og alle andre ikke have Vinduer ud til den, medmindre de holdt deres Huse tilbage i en vis Afstand. Dette kan ikke være rigtigt. Men saadan en Forbitrelse smitter, og efterhaanden ophobede der sig en hel Bunke Klager fra Grundejere og andre, som har fundet sig forulempede. Derfor var det af Vigtighed at faa Spørgsmaalet afgjort, og afgjort snarest. De Folk, Kommunen har kontraheret med, kan ikke blive ved at gaa og vente paa at faa deres Papirer i Orden. De har nu henvendt sig til Magistraten om at faa Fristen for Betalingens Erlæggelse udsat, og det bliver man, saavidt han kunde skønne, nødt til at indromme dem; for naar man ikke kan skaffe Apparatet i Orden, kan man fornuftigvis ikke kræve Penge af dem. Men engang skal det i Orden, og

hele Meningen med, at han her havde fremlagt Sagen, var, at han ønskede at vide, om Forsamlingen fremdeles fastholder de Principper, man gjorde gældende ved Vedtagelsen i sin Tid, nemlig at disse Plakatsojler skulde aflese den almindelige Plakatering, at de skulde stilles op paa iøjnefaldende Steder, og endelig at de skulde være til en vis Indtægt for Kommunen. Hvis Forsamlingen fastholdt sit Standpunkt, hvad han maatte gaa ud fra, kunde Magistraten forsaavidt kun glæde sig over den vakte Bevægelse; thi større Reklame for disse Søjler end den, der her var stillet paa Benene, kunde Magistraten ikke have lavet.

Overretssagfører BECKER

syntes, at netop fordi det, som Borgmesteren sagde, er en gammel Sag, har det en vis Interesse at følge den i de forskellige Faser, den har gennemgaaet. Han havde gjort sig den Ulejlighed at undersøge den fra Bunden af, og da det syntes at være et Emne af stor aktuell Interesse, skulde han søge lidt mere udførligt, end Borgmesteren gjorde det, at klarlægge, hvorledes denne Sag er komme tfrem.

De første Spor til Plakatsojlerne gaar tilbage til 70'erne, men det første Spor af dem i Borgerrepræsentationen er fra 1894, hvor ESKILD SALOMON bragte Spørgsmaalet frem, dengang Kioskerne var under Ventilation. Saa hvilede Sagen indtil 1901, da der den 7. Januar i Borgerrepræsentationen behandlede et Forslag fra Magistraten om Indførelse af Plakatsojler. Der blev sagt mange gode Ord ved den Lejlighed. ESKILD SALOMON oplyste, at allerede i 1890 havde Berlin 700 Plakatsojler. BENZON sagde, at man maatte sørge for, at de kom til at staa, hvor Færdselen var, for at de overhovedet kunde komme til at gøre Nytte, men at de dog nødvendig skulde være mere end 2 Alen tykke — man har altsaa allerede dengang været forberedt paa, at de vilde blive af ret anselige Dimensioner. Sagen gik til et Udvalg paa 7 Medlemmer, som granskede Spørgsmaalet, og det var aabenbart et vanskeligt Spørgsmaal, for det blev taget i 3 »Tempi«, inden Sagen var færdig. Den 27. Januar kom der en foreløbig Betænkning, hvori man skrev, at det laa Udvalget meget paa Sinde, at disse Plakatsojler blev saa konne som muligt, og derfor vilde man have offentlig Konkurrence. Borgmester BORUP, som var en paa mange Omraader erfaren Mand, erklærede straks, at han i hvert Fald aldrig var truffet paa en kon Plakatsojle, saa han ansaa det for ganske haabløst at prøve paa at løse den Opgave. Men Resultatet blev, at det blev vedtaget, at der skulde udskrives en Konkurrence. ESKILD SALOMON var ligefrem rørt, kan man se af Forhandlingerne, over sin egen Flothed, og sagde meget kønt derom, idet han gik med til, at Præmierne for Udkastene tilsammen skulde være 600 Kr. Saa kom der imidlertid et Ønske fra Akademisk Arkitektforening om ogsaa at være med i Legen, og medens det oprindelige Forslag havde været, at selve Udvalgets 7 Medlemmer og 2 af Magistraten skulde bedømme Udkastene, kom der nu et Ændringsforslag om, at det skulde være 2 af Magistraten, 2 af Borgerrepræsentationen og 2 af Akademisk Arkitektforening. Dette Forslag har haft Levedygtighed, for det har holdt sig ned til vore Dage. Ved 2den Behandling vedtoges dette Forslag, ogsaa de 600 Kr. Den 21. April 1902 kom den egentlige Udvalgsbetænkning. Udvalget var kommet til det Resultat, at nu bør vi have Plakatsojler, ikke, tilføjes der, fordi man anser dem for nogen særlig Pryd for Byen, men den tidligere Form for Opslag er uskon, forældet

og lidet hensigtsmæssig, og da Plakatsojler findes i de fleste Stæder af nogen Betydning i Udlandet ligesaa sikkert som Asfalt, elektrisk Lys og elektriske Sporvogne og mange andre rare Ting, indstiller Udvalget, at det vedtages, at der skal være Plakatsojler i Kjøbenhavn, og at der skal udskrives en Konkurrence. Dermed er Sagen forelobig til Ende, der hviler nu Fred over den. Der har forøvrigt endnu ikke været nogen Mislyd, hverken Pressen eller Foreningerne eller nogen anden havde blandet sig i Sagen. Men saa kom den fæle Mand, ALBERTI, og kørte frem med Politivedtægten; formodentlig for at drille Kjøbenhavnerne, hvad han havde en vis Forkærlighed for, dekreterede han, at inden han vilde tage Bestemmelse om Plakatsojlerne, skulde Politivedtægten kodificeres. Det var en lang Historie; igennem Aarene forhandlede der om Politivedtægten og samtidig om Plakatsojlerne for at faa Bestemmelserne saaledes afpasset, at de kunde sættes ind i Politivedtægten.

Endelig kom der i 1913 en Indstilling fra Magistraten angaaende Plakatsojlerne og om offentlig Konkurrence. Man forhøjede Præmierne til 1000 Kr. . . . Der var gjort, hvad der kunde gøres, for at faa de bedste Kræfter sat i Gang og for at faa saa gode Planer som muligt, og det Forslag, som allerede var fremsat i 1902 om de 6, der skulde bedømme Planerne, gik igennem. De 6, 2 Medlemmer af Borgerrepræsentationen, 2 Medlemmer af Magistraten, hvortil sluttede sig 2 udmærkede Medlemmer af Akademisk Arkitektforening, traadte sammen, der opstilledes et Program, og der indkom, som oplyst af Borgmesteren, 75 Besvarelser. Disse blev, som det i Regelen sker, udstillet i Raadhushallen i 14 Dage, for at alle Byens Borgere kunde gøre sig bekendt med dem. Komiteen granskede og granskede og indstillede derefter, at et af Arkitekt BRANDT tegnet Udkast skulde være Nummer 1. Magistraten kom med en højtidelig Indstilling, og Stadsarkitekten med en højtidelig Skrivelse, i hvilken han forklarede, at han nøje havde gennemgaaet de 75 Besvarelser og var kommen til det Resultat, at Arkitekt BRANDTS var absolut at foretrække. Derefter vedtog de stakkels enfoldige Borgerrepræsentanter, som nu troede, at al denne Kunstforstand, de havde faaet stablet paa Benene, maatte redde dem, hvis der skulde ske et eller andet, det, som alle de klogeste og kyndigste var enige om: at det skulde være Arkitekt BRANDTS Udkast, der skulde gennemføres, og nu skulde vi have Plakatsojlerne. Spørgsmaalet om Koncessionen blev naturligvis behandlet i et Udvalg, og der fremkom en Udvalgsbetænkning derom i 1914. Det var den 26. Januar 1914, Forsamlingen vedtog at tiltræde Koncessionen, og at det præmierede Projekt skulde lægges til Grund. Hvad selve Opstillingen angaar, udtalte Borgmester JENSEN dengang, at det er og maa være Magistraten, der sammen med Politidirektøren bestemmer, hvor Plakatsojlerne skal anbringes; der var forskellige Hensyn at tage: de skal staa, hvor Folk færdes, der maa tages Hensyn til Ledningsnettet i Jorden o. s. v. Der var i sin Tid vedlagt Sagen et Kort, paa hvilket med røde Prikker var angivet de forskellige Stæder, hvor man kunde tænke sig Muligheden af at opstille Plakatsojler. Det Spørgsmaal havde Udvalget meget fornuftigt ikke indladt sig paa, og Borgmesteren udtalte, at de røde Prikker paa det ophængte Kort betegnede, at paa de paagældende Stæder vilde der være Plads til Plakatsojler, men at Opstillingen vilde ske paa de Stæder, hvor Prikkerne stod, var ikke givet, det maatte man ikke fæste sig ved, det hele var ganske

løst, man havde kun givet et Vue over, hvor omtrent disse 55 Søjler kunde spredes. Dermed havde Magistraten rent og klart paataget sig Ansvaret for Plakatsojlernes Opstilling, og derfor var der al mulig Anledning til at skyde paa Pianisten, men han skulde straks sige, at han agtede ikke i dette Tilfælde, i alt Fald ikke paa nærværende Tidspunkt, at bruge de store Kanoner; det kunde være, der var andre, som vilde gøre det. 30. Marts 1914 blev der truffet Afgørelse med Hensyn til, hvilket af Tilbudene fra Koncessionsøgerne der skulde antages, og det er altsaa det antagne Tilbud, man nu er begyndt at føre ud i Livet, idet man har taget fat paa Opstillingen af Søjlerne. Det var en temmelig lang Tid, Selskabet har ladet hengaa, inden de har faaet begyndt, men som man ved fra Budgetudvalget, har Kommunalbestyrelsen paa Grund af Krigen taget et vist Hensyn til de paagældende, og formentlig kunde derfor Kommunalbestyrelsen ogsaa forlange noget Hensyn fra Selskabets Side, hvad han senere skulde komme tilbage til.

Saa langt var man altsaa kommen, til Marts 1914, uden at en eneste Røst havde hævet sig mod alt det, der var sket, Pressen havde været rolig, Kunstnerne var tavse, Turistforeningen anede man overhovedet ikke eksisterede i denne Forbindelse, kort sagt, der hvilede en idyllisk Fred over det hele, indtil Borgmester MARSTRAND begyndte at opstille Plakatsojlerne; da brød, som man ved, Uvejret løs. Dette Forhold, at der, naar man stiller noget op i Kjøbenhavn, bryder et Uvejrløs, er jo ikke noget absolut nyt. De Herrer Kunstnere maatte erkende, at deres Vej i Kjøbenhavn ikke altid har været rosenstrøet. Kaster man et Blik tilbage paa forskellige Ting, som er blevet stillet op i Kjøbenhavn, ser man, at der har ligget et Hus hver eneste Gang. Der er Storkepringvandet. Henrykkelsen over det gav Anledning til alle de Nytaarsspektakler, som man senere gennem Aarene har haft paa Raadhushalssiden; de begyndte ved Storkepringvandet. Der er Lurblæserne, og der er Fin sen monumentet. Han fremsatte ikke hermed nogensomhelst Kritik overfor de paagældende Kunstværker, men nævnte kun det rene Faktum, at hver Gang der er stillet et eller andet op, er Kritikken der straks. Forsamlingens Medlemmer er ikke det allermindeste bedre end de andre, de kritiserer ogsaa af Hjertens Lyst, naar de kan komme til det. Der er HØRUPS Statue, som der er sagt meget om, der er Danmarksmonumentet, der er Danserindebrønden, som de kørte omkring med, saa Vorherre maatte vide, hvor den tilsidst havnede . . . . .

Det var klart, at der, naar man skal opstille Plakatsojler i Byen — og det gælder navnlig den gamle By —, maa gaas frem med megen Varsomhed, der maa tages Hensyn til Byens Karakter og til de næringsdrivende, men paa den anden Side selvfølgelig ogsaa til de Folk, der betaler Kommunen Afgift. Da man i sin Tid, i 1900, tog Sagen op, drømte ESKILD SALOMON smukke Drømme om alle de Masser af Penge, der skulde strømme ind, og talte om, hvor meget man fik ind i andre Byer, saavidt han huskede 400,000 Kr. i Berlin; det var store Summer, det drejede sig om, de er desværre svundet betydeligt ind. Men selv om de vedkommende ikke betaler saa meget, skal der naturligvis tages Hensyn til dem. Opstillingen er overgaaet til 4. Afdeling, til Vej- og Kloakanlægene, og uægtelig er ved dette Changement det Moment, som Borgmester JENSEN i sin Tid omtalte, Hensynet til Ledningsnettet, kommet til at spille en mere fremtrædende Rolle, end heldigt er ved en saadan Lejlighed.

Mærkeligt var det, at Stadsarchitekten er gaaet ganske ud af Sagen; siden Forsamlingen fik den smukke Skrivelse om, hvilken af Planerne der var den bedste, har man ikke i alle de Papirer, som har været til Raadighed, set noget som helst til Stadsarchitektens Virksomhed, og var der et Omraade, hvor man netop burde søge hans Raad, var det dog med Hensyn til Opstillingen af Plakatsøjlerne. Hensynet til Ledningerne er godt, det indrømmede han, men der var dog ogsaa andet, der burde tages Hensyn til.

Der rejste sig altsaa en Storm, og hvis man havde haft en lidt mere smidig Borgmester for 4. Afdeling, end Tilfældet er, kunde man maaske være sluppet med en lille pæn Storm som ved de andre Monumentopstillinger, men alle kendte den Marstrandske Stejlhed. Navnlig er der visse Personer, der virker paa Borgmesteren, nemlig, saavidt han havde erfaret, Kunstnere og Journalister; dem skal man ikke anbringe for nær ved Borgmesteren, det fremmer ikke hans Føjelighed. Man kunde have sagt, som naturligt var: Det er en Prøveopstilling*), og synes man ikke om den, siger vi, at Prøven er faldet mindre heldigt ud, og saa flytter vi lidt omkring med dem. Selvfølgelig skal de være et eller andet Sted, men paa et ordentlig Sted, det har alle været enige om. Men hidtil har Borgmesteren altsaa staaet fast som en Klippe og har ikke i synderlig Grad bøjet sig for den offentlige Mening, som vi dog alle mere eller mindre er afhængige af*). Da der ikke blev gjort noget for at dæmpe Bølgerne, tog Bevægelsen saa stærk Fart, at hans Gruppe mente, det vilde være rigtigt at søge at faa Sagen ind i et lidt andet Spor ved at rette en beskeden Forespørgsel til Magistraten, men uheldigvis holdt Forsamlingen i 3 Uger ikke Møde, og i Løbet af dem kom den af Borgmesteren omtalte Banstraale. Han skulde ikke opholde sig ved dens Form; efter hans Skøn kunde man godt sige sin Mening klart og tydeligt og bestemt paa en høflig Maade, det var ikke absolut nødvendigt, at man, fordi man vil give sin Mening tilkende, tilsidesætter de Former, som almindelig anvendes mellem Mennesker nu til Dags. Men den Side af Sagen var til at komme over, kunde man blive enig om det andet, skulde han ikke hænge sig i dette. Henvendelsen har staaet trykt i Bladene, og Folk, som ikke er inde i Sagens Forhistorie, maatte nødvendigvis faa det Indtryk, at disse Plakatsøjler er en af Borgmester MARSTRANDS Ideer — han har jo haft forskellige Ideer i den Tid, han har været Borgmester — og en af de mest ondsksfulde. Han kommer med disse 55 Plakatsøjler og stiller dem op paa de Steder, hvor de er mest generende for Formændene for alle de Foreninger, der er i Kjøbenhavn! Folk ved ikke, at det er en Sag, som der er forhandlet om igennem mange Aar, i hvilken man har søgt Assistance, og om hvilken de paagældende Foreninger, hvis Raad man sætter overordentlig Pris paa ved forskellige Lejligheder, dengang kunde have henvendt sig til Forsamlingen. Her gælder det samme som ved Ægteskabet: Man skal sige til i Tide og siden tie stille! Hvis Foreningerne var kommet, da Plakatsøjlerne var udstillet eller Spørgsmaalet om Typen under Behandling i Borgerrepræsentationen og havde sagt: Vi vil sige det i Forvejen rent ud, det er galt, de passer ikke til Byen — ja saa kunde Fejlen være rettet, saa kunde man maaske være blevet enige om at stryge de 10—12,000 Kr. paa Budgettet — det slaar ikke til alligevel —, og saa var man maaske sluppet for megen Strid. Men der skete ikke det allerfjerneste i den

*) Fremhævet her. Red.

Retning. Kommunalbestyrelsen fik Lov til at køre videre og slutte Kontrakt med alle disse Mennesker, og da det hele var klappet og klart, og man var bastet og bundet til alle Sider, saa at det ikke var muligt at slaas kontra, melder de sig med Skrivelser af mer eller mindre behageligt Indhold. Man kunde altsaa bebrejde disse Foreninger, at de, naar de endelig af sig selv vilde give Forsamlingen gode Raad, hvad den som sagt til Tider sætter Pris paa, ikke er kommet i Tide. Den eneste Fornøjelse, de nu kan have ud deraf, er, at de kan faa Borgmesteren og 3—4—5 andre Medlemmer hængt offentlig i den Forstand, som det her er paatænkt.

Borgmester MARSTRAND stod altsaa fast i Stormen og var nu kommen til Forsamlingen med Sagen for at spørge om dens Mening, og han skulde sige Borgmesteren, hvorledes hans Gruppe ser paa Sagen. Som allerede udviklet, er Sagen flere Aar gammel, den har gennemgaaet alle Faser, det er vedtaget, at Opstillingen skulde finde Sted, og at Kommunen skulde have denne Indtægt, man har sluttet med de forskellige Mennesker, og selvfølgelig kan man ikke forandre Principper, som har været gældende i Kommunalbestyrelsen i mange Aar, tilmed da ogsaa juridiske Hindringer stiller sig i Vejen. Men uden at gaa i Detailler skulde han udtale, at hans Gruppe unægtelig var af den Mening, at de Opstillinger, som har fundet Sted, ikke alle Vegne har været lige heldige, man har ikke taget med tilstrækkelig nænsom Haand paa Sagen. Om det er Hensynet til Ledningsnettet eller andre Hensyn, der bærer Skylden, vidste han ikke, men der var Ting, som burde rettes og sikkert ogsaa vilde blive rettet, derom nærede han ikke mindste Tvivl. Han skulde ikke gennemgaa hele den Række Opstillinger, som er nævnt i Skrivelsen, men fremdrage en enkelt, som syntes ham typisk, nemlig Opstillingen paa Vandkunsten. Man har faaet indrettet Vandkunsten meget pænt, og der var da ingen Mening i at opstille en Plakatsøjle, som ødelægger det hele. Der kommer ikke mange Mennesker paa det Sted, og en Plakatsøjle har derfor ikke meget at gøre der, men kan ligesaa godt staa et hvilket som helst andet Sted i Nabolaget og gøre akkurat samme Nytte. Han skulde, som sagt, ikke gaa i Detailler med Hensyn til, hvor Plakatsøjlerne skulde være og hvor ikke, men kun udtale overfor Borgmesteren, at de Principper, man i sin Tid gik med til med Hensyn til Oprettelsen af Plakatsøjler, er man selvfølgelig nødt til at anerkende, men netop fordi man ikke har taget paa Sagen med nænsom Haand, vilde det formentlig være heldigt, om man søgte at faa en lille Smule nyt Blod ind i Afgørelsen af disse Sager. Det vilde blandt andet medføre den Fordel for Borgmesteren, at der vilde være flere at skyde paa, Risikoen er meget mindre, naar man er flere, end naar man skal staa alene. Efter hans Mening vilde det være rigtigt, om man i indeværende Møde vedtog at sende Skrivelsen til et Udvalg og lod dette drøfte Spørgsmaalet med Borgmesteren. Skulde det saa virkelig være nødvendigt at flytte en halv Snes af de mest generende Plakatsøjler, vilde den Sag sikkert kunne ordnes, og forhaabentlig vilde Stemningen dermed falde til Ro. Koncessionshaverne vilde ikke kunne modsætte sig det, thi for det første staar der udtrykkelig i § 2 en Bestemmelse, som de bliver nødt til at boje sig for, men desuden havde Kommunalbestyrelsen ved under Hensyn til Krigen at lade dem trække Sagen ud fra Marts 1914 til Foraaret 1916, vist dem et saadant Hensyn, at den til Gengæld havde Krav paa visse Hensyn fra deres Side. Han skulde altsaa

ved Forhandlingernes Slutning foreslaa Sagen henvist til et Udvalg.

Borgmester JENSEN

bemærkede overfor BECKER, at hvis man vilde undersøge Pressearkiverne fra de forløbne Aar, vilde man se, at Aviserne ikke tav stille, men at de netop fremhævede, hvad der saa ofte bliver fremhævet, naar en By begynder paa en ny Ting, som man har andre Steder, at nu kom Kjøbenhavn heldigvis op paa Højde med de store Byer. Det var overfor den stærke Glæde, der var over, at Kjøbenhavn skulde have Plakatsøjler, at det Udvalg, Taleren selv var Medlem af, i 1901 udtalte, at naar man anbefalede det, var det saamænd ikke fordi man i og for sig troede, at Plakatsøjlerne vilde blive en Forskønnelse, men man gik ud fra, at de var bedre end det, man havde, og at man burde organisere dette Forhold paa en bedre Maade. Men paa det Tidspunkt var man fra alle Sider — i alt Fald alle de, der udtalte sig — enig om, at Plakatsøjler var det eneste saliggørende, og da man havde anvendt Plakatsøjler andre Steder, var det naturligt, at man ogsaa gjorde det her.

Nu har det vist sig, at der paa enkelte Steder er opstillet Søjler, som passer mindre vel i Omgivelserne, og saa blev der sagt — og det var det, der foranledigede ham til at tage Ordet — at Stadsarchitekten udtalte sig i sin Tid, da Plakatsøjlerne blev præmierede og bedømte o. s. v., men, sagde BECKER, hvor er Stadsarchitekten bleven af? Ja, med Hensyn til dette maatte han sige følgende: I Efteraaret meddelte Koncessionshaverne, som jo har faaet Udsættelse med Afgiftens Erlæggelse under Hensyn til Krigssituationen, at nu havde de faaet lavet en Model af den Søjle, der skulde stilles op, og de bad Taleren som Kommunens Repræsentant overfor Koncessionshaverne om at komme ud at se paa den. Paa Forespørgsel, om Stadsarchitekten havde set paa den, svarede de: Ja, det havde han, men han vilde iøvrigt blive inviteret til ved samme Lejlighed at komme ud at se paa den. Modellen stod paa en Tomterplads ude paa Frederiksberg, og det første, Taleren sagde, da han saa den, var: Vor Herre bevares, den er jo alt for stor! Men baade Hr. BRANDT, som er Fader til det antagne Udkast, og de øvrige Kunstnere og Architekter, som var til Stede, erklærede, at i den Henseende var der ikke noget i Vejen. Der var noget med Hensyn til Hatten, som man havde eksperimenteret noget med. Men Hatten hørte med til den præmierede Plan, saa man kunde ikke sige, at nu skulde den væk; hvad blev det saa andet end en brudt Søjle eller en Spids, en Sukkertop, og det var det, man ikke vilde have. De sagkyndige sagde til ham: De maa huske paa, at nu staar den som en graa Masse, men naar der kommer Plakater paa den, vil den se meget bedre ud. Saa saa han ikke mere til Plakatsøjlerne, før de blev stillet op. Hvor de skal anbringes, er jo noget, der af mange forskellige Grunde maa bestemmes af 4de Afdeling, der jo omfatter alt det tekniske og forsaavidt ogsaa det rent æstetiske, som Stadsarchitektembedet er lagt ind under denne Afdeling. Den første Plakatsøjle, han saa stillet op, var den paa Vesterbrogade ved Colbjørnsensgade, og alle Forsamlingens Medlemmer vilde vistnok indrømme, at den paa det Sted ikke er for stor. Den staar under Træer — ganske vist er Træerne nu bladløse og har været det i den Tid, den har staaet der — og den staar ved en bred Gade, ikke saa langt fra en stor Bygning. Og saa er der dette, at Terrainet falder ligefrem baade fra For-

tovet og fra Gaden ind derimod. Han blev beroliget ved at se den; det var mærkeligt at se den ret store Forskel mellem Virkningen af denne Søjle og Virkningen af Modellen. Men han maatte naturligvis erkende, at der er nogle Steder, hvor de opstillede Plakatsøjler virker uheldigt. Det var f. Eks. højt rimeligt, at man ikke burde stille en Plakatsøjle paa Vandkunsten. Men saa frygteligt som der bliver skreget op om, forekom den ham egentlig ikke at virke. Han havde set Modellen virke langt skrækkeligere andre Steder. Men det var vistnok rigtigt, at der ikke skal være nogen Plakatsøjle derhenne*), og i den Henseende troede han, at baade de æstetiske Interesser og Selskabets kommercielle Interesser kan mødes; for det var vist rigtigt, at der ikke er nogen særlig stor Fodgængertrafik dér, som kan gøre det nødvendigt at have en Plakatsøjle paa den Plads.

Nu er det rigtigt, at Kommunen har været langmodig overfor Koncessionshaverne. Paa den anden Side skulde disse, naar de endelig tog fat paa Sagen, dog være færdige indenfor en rimelig Tid, og der blev sagt til dem, at det skulde de være til 1. April i Aar. Det var rigtigt nok, at Kommunen har sikret sig at kunne forlange Plakatsøjler fjernede af en eller anden Grund, men Meningen har jo aldrig været, at man saadan skulde danse omkring med dem, som man har gjort med enkelte Monumenter. Det drejer sig her om et meget stort Antal, og hvis man skal blive ved at flytte omkring med dem som i et Puzzlespil, bliver det let en kostbar Historie. Nu kunde man nok sige, at da Selskabet har haft den Kunstner, som har tegnet Søjlen, som sin Architect, kunde det maaske nok paa flere Steder have gjort det, som der er fremhævet burde være gjort, og som man har gjort paa Kongens Nytorv, nemlig først at stille sin Træmodel op og prøve den, saaledes at man først stillede den rigtige Søjle op, naar man fandt et Sted, hvor man var sikker paa at den ingen Skade gjorde. Det har man nu ikke gjort, og det kommer Selskabet naturligvis til at lide under i Retning af Forsinkelse af Sagens Gennemførelse. Men man maa dog se at faa Spørgsmaalene afgjort indenfor en nogenlunde rimelig Tid.

Under den foreliggende Situation kunde det vel forstaaes, at Magistraten, naar der kommer en aldeles bestemt Protest mod at stille Plakatsøjler op paa visse Steder i Byen, altsaa paa hele Pladser, siger til sig selv: Ja, det maa vi spørge om Borgerrepræsentationen er enig i. Hvis man derimod havde sagt, hvad han havde forstaaet var Meningen, at der var forskellige Søjler, der stod uheldigt, og andre, som man frygtede kunde komme til at staa uheldigt, dersom man ikke tog de fornødne kunstneriske Hensyn og prøvede sig frem, og hvis man fra sagkyndig Side endogsaa vilde have tilbudt sine bona officia, saa vilde Magistraten naturligvis med Glæde have modtaget dette og gerne have søgt at imødekomme den Opinion, der kunde være paa dette Punkt. Men saaledes ligger Sagen jo ikke for. Den ligger for som et Forbud, og man maatte altsaa vide, hvorledes man vilde stille sig til det. Forsamlingen stiller sig nu ganske, som Magistraten har stillet sig; den siger: vi har gennem lange Tider beskæftiget os med dette Spørgsmaal, vi har taget vor Beslutning, og vi har søgt at sikre os, saavidt det var menneskelig muligt, det bedst mulige Resultat med Hensyn til Opstillingen; imidlertid viser det sig, at man paa flere Steder ikke har været heldig, det er beklageligt, men saa maa vi gøre det om og se at

*) Fremhævet her. Red.

gøre det bedre. Det var dette, Magistraten ønskede, og han havde af de her faldne Udtalelser forstaaet, at Forsamlingen sluttede sig hertil. Dermed var Sagen klar, og man vilde da bestræbe sig forsaasnartsom muligt at faa flyttet dem af de allerede opstillede Søjler, som maa flyttes, og bestemt Pladserne for dem, der endnu ikke er opstillede — naturligvis med skonsomt Hensyn til det æstetiske. Han var enig med Fussing i, at man bør ikke tage en Gevinst ind, hvis man skal betale den med Opgivelse af en anden Værdi, og Magistraten kan ligesaa lidt som Borgerne eller Borgerrepræsentationen ønske at gøre noget, der bidrager til at forgrimme Byen — det var jo paa Forhaand urimeligt at antage*). Men naturligvis kan man gaa for rigoristisk til Værks, og navnlig lader det sig ikke gøre nu at erklære den gamle Del af Byen for Tabu. Tidspunktet dertil er forpasset, man kan ikke nu komme og sige, at man har den Opfattelse, at den Del bør være fri, og det enten man er Medlem af Borgerrepræsentationen eller Magistraten eller man er udenforstaaende. Derimod er Tidspunktet ikke forpasset til at se at faa Plakatsøjlerne anbragt paa de Steder, hvor de passer bedst muligt til Omgivelserne. I den Henseende, var der overfor ham udtalt af Koncessionshaverne, at de gik ud fra, at Kommunen vilde tage et skonsomt Hensyn til deres økonomiske Stilling, og det burde man efter hans Mening gøre, for det var ikke om at gøre at faa den sidste Øre ud af denne Sag, men om at faa en Ordning, som baade Byen og Koncessionshaverne kan være tilfredse med. Fra Koncessionshavernes Side var det ligeledes udtalt, at de, hvis det paa enkelte Steder skulde vise sig nødvendigt at have en Søjle af en lidt anden Karakter, ikke vilde have noget imod at opstille en noget smallere eller lavere Søjle*); de holdt ikke absolut paa den vedtagne Model, og de var villige til at gaa med til en Ordning, som ogsaa kunde fremskaffe et nogenlunde æstetisk tilfredsstillende Resultat. Og at Forskonnelsesforeningen, naar den af Forhandlingen her ser, at det Forbud, den har udstedt, ikke lader sig gennemføre, ogsaa vil medvirke til, at der kommer det bedst mulige Resultat ud af det, der nu engang maa ske, folte han sig overbevist om.

Borgmester MARSTRAND

fremhævede, at Magistraten med Vilje har formet Indstillingen til Borgerrepræsentationen, som den har, idet den ikke har ønsket en Godkendelse af Enkelthederne i Planen, men har ønsket at faa at vide, om de Principper, som var Grundlaget for Vedtagelsen, endnu ønskes opretholdte. Af den stedfundne Diskussion havde han faaet det Indtryk, at man var enig om at opretholde dem. Han kunde være enig i, at nogle af de Opstillinger, der har fundet Sted, har været mindre heldige, og han var villig til at gaa med til at faa dem ændret. Herom havde han forlængst talt med forskellige og havde blandt andet sat Stadsarchitekten i Gang med at undersøge det Spørgsmaal. Maaske havde han misforstaaet sin Opgave, men saaledes som Sagen forelaa, var den, som det ogsaa fremgik af Borgmester Jensens Udtalelser, 2den Afdelings; han selv var bleven spurgt, om disse Søjler kunde opstilles — og herpaa havde han svaret — men ikke om, hvor de skulde opstilles . . . . . Han skulde ikke yderligere forlænge

*) Fremhævet her. Red.

Diskussionen, men kun gentage, at der fra Magistratens Side ikke er og ikke har været nogen Modstand mod at flytte Plakatsøjler, naar det viste sig, at de stod paa en saadan Maade, at de generede*). Men Sagen maa gaa sin Gang. Han afgjorde ikke personlig Spørgsmaalet, men henvendte sig til Stadsarchitekten om, hvor Søjlerne bør staa.

Sagen henvistes derefter til Behandling i et Udvalg.

*

Forhandlingerne i Borgerrepræsentationen frembød mange dialektiske Ejendommeligheder.

Saaledes udtalte Borgmester MARSTRAND, at han paa et tidligere Udviklingstrin af Sagen ikke havde haft andet med den at gøre end at erklære sig om, hvor Søjlerne kunde staa, men ikke om, hvor de skulde staa. Hertil er at bemærke, at Borgmesteren ved Besvarelsen af det til ham rettede Spørgsmaal formentlig kun har raadført sig med et af de ham underlagte Kontorer, nemlig Vej- og Kloakanlæggene, og ikke tillige med den anden af sine Embedsmænd, hvem det i denne Forbindelse maatte forekomme naturligt at høre, nemlig Stadsarchitekten. Set udelukkende ud fra det Synspunkt, at det gjaldt om at faa fastslaaet, hvilke tekniske Hensyn (til Gas-, Vand- m. fl. Ledninger), der var at tage ved Søjlernes Opstilling, kan det vel være rigtigt, at Søjlerne »kunde« staa f. Eks. paa Vandkusten og ved Rundetaarn, men saafremt der skulde have været taget blot et Mindstemaal af æstetiske Hensyn — og i vor Tid er vi dog efterhaanden vænnet til ogsaa at tage slige Hensyn —, vilde det utvivlsomt fra Stadsarchitektens Side — om han var blevet spurgt — være blevet erklæret, at bl. a. paa de nævnte Steder kunde Søjlerne — ud fra rent elementære æstetiske Synspunkter — ikke staa.

Endvidere udtalte Borgmester MARSTRAND, at den Skrivelse, hvormed Sagen af Magistraten var oversendt til Borgerrepræsentationen, slet ikke skulde forstaas som nogen Afvisning af Sagen, idet ogsaa Magistraten var villig til at drøfte Mulighederne af at faa nogle af Søjlerne fjernede fra de paa pegede Steder, der erkendtes at være uheldigt valgte. M. H. t. denne Fortolkning af Magistratens Skrivelse skal vi indskrænke os til at bemærke, at vi sjældent har set en Skrivelses Ordlyd saa lidt dække Skrivelsens Mening.

Overretssagf. BECKER betonedede i sit Foredrag, at man ikke maatte opfatte de foretagne Anbringelser af Søjlerne som andet end Prøve-Opstillinger. Det maa da i denne Forbindelse betegnes som en ualmindelig Flothed af Koncessionshaverne, paa hvis Bekostning Opstillingen foregaar, at lade foretage Prøveopstillinger med Søjler af Cement i Stedet for af Træ, der jo lettere lader sig tage ned og stille op andetsteds. I denne Omstændighed har man imidlertid maaske Forklaringen paa, at Søjlerne paa Vandkunsten, ved Rundetaarn og flere Steder (hvor de naturligvis ogsaa kun er opstillet paa Prøve) endnu ikke — 3 Maaneder efter deres Opstilling (paa Prøve) — er taget ned, skønt altsaa ogsaa Magistraten er paa det rene med, at de bør fjernes. Og drejer det sig kun om Prøveopstillinger — Hr. Beckers Ord herom modsagdes ikke af nogen af Borgmestrene —, maa det betegnes

Opstillet i Fortovskanten gør en Plakatøjle mindst Fortræd og ses alligevel af alle forbigående. (Billedet viser en berlinsk Plakatøjle opstillet paa Molkenmarkt).

som et Overgreb, naar Koncessionshaverne i en om Plakaterne udsendt Brochure har aftrykt et Kort over Kjøbenhavn med Angivelse af alle de Steder, hvor Søjlerne skal staa. Thi i dette Kort har man frejdigt — men efter det oplyste altsaa uberettiget — indtegnet Søjler paa Vandkunsten, ved Rundetaarn og alle de andre ominøse Steder.

Borgmester JENSEN, der blandt samtlige Borgmestre er den, der — ogsaa ved tidligere Lejligheder — har lagt størst Velvilje og Forstaaelse for Dagen overfor vor Forening og dens Virksomhed, udtalte, at hvis man havde tilbudt sine bona officia, vilde Magistraten naturligvis med Glæde have modtaget dette og gerne have søgt at imødekomme den offentlige Mening. Ja, Borgmesteren personlig har, som alt bemærket,

stedse vist sig overmaade forhandlingsvenlig overfor Foreningen, men de Afgørelser, som den samlede Magistrat, der jo er den, der i sidste Instans tager Ordet, har truffet, lader egentlig ikke i nogen højere Grad skinne igennem, at det er med særlig Glæde, man hidtil har modtaget Foreningens Henvendelser; vi behøver blot at minde om Nikolai Plads, Vesterbros Torv og Frihedsstøtten. Og var den første Henvendelse, Bestyrelsen angaaende Plakatsøjlerne rettede til Magistraten, ikke et Tilbud af bona officia? — —

Fra et af Borgerrepræsentationens Medlemmers Side fremkom der nogle Udtalelser om, at Forskønnelsesforeningen havde langt større og alvorligere Ting paa Samvittigheden (end Plakatsøjlerne, som vedkommende Medlem altsaa dermed erkendte, at Kommunalbestyrelsen havde paa sin Samvittighed), og blandt disse Ting, der skulde diskvalificere Foreningen i Henseende til at tale med om det foreliggende Spørgsmaal, fremdroges Storke-springvandet og Brønden paa Vesterbros Torv. Hertil maa vi for sidstnævnte Punkts Vedkommende bekende, at vi ikke forstaar, hvorledes Anbringelsen af RASMUS HARBOES smukke Brønd skulde kunne tynges Bestyrelsens Samvittighed. Saa fremt det er det uheldige Murværk bag Brønden, vedkommende Medlem tænker paa, maa der gives Bebrejdelsen anden Adresse. Hvad Storke-springvandet angaar, skal vi bemærke, at ligesom Kommunalbestyrelsen ved enhver Lejlighed — bl. a. ogsaa den paagældende Aften under Behandlingen af en anden af Dagsordenens Sager — henviser til, at dette eller hint er vedtaget af en tidligere Kommunalbestyrelse, og at den siddende Magistrat og Borgerrepræsentation ikke har noget Ansvar i saa Hense-

ende, maa Bestyrelsen for Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse for sit Vedkommende paa det bestemteste hævde, at heller ikke den kan gøres ansvarlig for, hvad en tidligere Bestyrelse (i 1894) foretog sig. Om dette specielle Punkt skal vi iøvrigt henvise til, hvad vi har skrevet i Forskønnelsen 1914, Side 18, og 1915 Side 23.

Hvad nu Sagens Realitet angaar, Plakatsøjlernes Opstilling, skal vi slaa fast, at det af Forhandlingerne i Borgerrepræsentationen fremgik, at Sagen — omend efter lidt Modstand — nu glider ind i sit rigtige Leje, idet det fra alle Sider indrømmedes, at Sagen var grebet uheldigt an. Bestyrelsen, der den 22. Marts bebudede Afholdelsen af et offentligt Borgermøde som Protest mod den stedfundne Anbringelse af Søjlerne paa vore Torve og Pladser, har derfor anset det for naturligt og rigtigt at stille Afholdelsen af nævnte Møde i Bero, indtil Resultatet af det om Sagen nedsatte Udvalgs Arbejde foreligger. Endnu maa vi dog have Lov at fremsætte nogle Bemærkninger i Anledning af, at det er bebrejdet Foreningen, at den ikke paa et tidligere Tidspunkt har taget Affære. — —

At vi skulde have de omdisputerede Plakatsøjler, har jo været en Kendsgerning lige siden 1913. Af den da afholdte Konkurrence fremstod en Type paa Plakatsøjler, der af alle Parter blev betegnet som den bedste, og som i og for sig heller ikke kunde give os Anledning til nogen Bemærkning. Bestyrelsen ansaa først sin Indskriden for paakrævet, da det ved Opstillingen af Søjlen paa Vandkunstten blev aabenbart, at Søjlerne skulde opstilles efter ganske uæstetiske Principper. Saavel Bestyrelsen som

den samlede københavnske Presse har anset det for noget saa selvfølgelig, at Søjlerne Anbringelse skulde ske med alt skyldigt Hensyn til Byens Bygninger. Der er i denne Sag begaaet den, som det viser sig skæbnesvangre Fejl, at der ikke inden den første Søjle opstilledes, foretoges en offentlig Prøveopstilling af en Plakatsøjlemodel paa nogle af de Steder, der var udset til at skulle give Plads for Plakatsøjler. Det skal i denne Forbindelse anføres, at det er urigtigt, naar den administrerende Direktør for A/S. Københavns Plakatsøjler i en Erklæring i den københavnske Dagspresse den 2. Januar bl. a. meddeler, at »Selskabet i September 1915 paa Pladsen ved St. Nikolaivej offentlig lod udstille en Prøvesøjle til Bedømmelse af Magistraten og Københavns Presse, der officielt indbødes til at møde ved en Repræsentant. Man haabede nemlig saaledes at indhente Kritik og Raad saa betids, at eventuelle Forandringer endnu kunde foretages, hvis saadanne skulde vise sig ønskelige«. Ganske bortset fra, at man ikke ved Opstilling paa en lukket Arbejdsplads af en Plakatsøjlemodel kan vinde noget som helst Indtryk af, hvorledes Plakatsøjlen vilde virke f. Eks. paa Vandkunsten, kan en Opstilling som den nævnte ikke kaldes offentlig, og der vil ogsaa derigennem findes en Forklaring paa, at denne Forevisning, der — som det viser sig ved at efterse Presse-Udtalelserne fra det paagældende Tidspunkt — kun er blevet gjort til Genstand for ganske faa Linjers absolut ikke alarmerende Omtale, er gaaet Bestyrelsens Øje forbi.

I Henhold til det saaledes oplyste mener Bestyrelsen derfor at kunne fastslaa, at den i denne Sag har gjort, hvad der kunde gøres. Det vil ikke kunne bebrejdes den, at den ikke paa

Forhaand nærede Mistillid til Magistraten med Hensyn til dennes Valg af Steder for Søjlerne Anbringelse, men er gaaet ud fra, at man i saa Henseende vilde raadføre sig med den tilforordnede sagkyndige Autoritet: Stadsarchitekten og derefter foretage Prøveopstillinger paa selve de udvalgte Steder. Ingen har kunnet paa Forhaand tænke sig Muligheden af, at Magistraten for en betydningsløs Indtægts Skyld i saa høj Grad som sket vilde tilsidesætte Hensynet til Byens Skønhed. Men desværre maa vi altsaa erkende, at vi paa dette Punkt har været for godtroende.

Imidlertid kan det jo i dette Tilfælde ikke siges, at gjort Gerning ikke kan ændres, og vi deler ikke Borgmester JENSENS Opfattelse af, at Tidspunktet for et Krav om, at den indre By ikke maa belemres med Plakatsøjler, er forpasset. I § 2 i den paagældende Koncession hedder det, at skulde Magistraten af Hensyn til Færdslen eller af anden Grund senere ønske en eller flere Plakatsøjler flyttet til andre Pladser, skal Koncessionshaverne være forpligtet til med 1 Uges Varsel at efterkomme et Paalæg herom. I denne Bestemmelse, der heldigvis er blevet affattet med en sjælden Forudseenhed, forekommer der os at være tilstrækkelig Hjælp til at forlange Søjlerne fjærnede fra den indre By, i hvis snævre Gader de vist overalt vil være ganske ude af alle Forhold.

Hvad endelig angaar Ordlyden af det af Foreningen nedsatte Udvalgs Skrivelse af 6. Marts, skal vi bemærke, at Magistraten selv har provoceret Foreningen til at udtrykke sig som sket.

Da Foreningens første Henvendelse

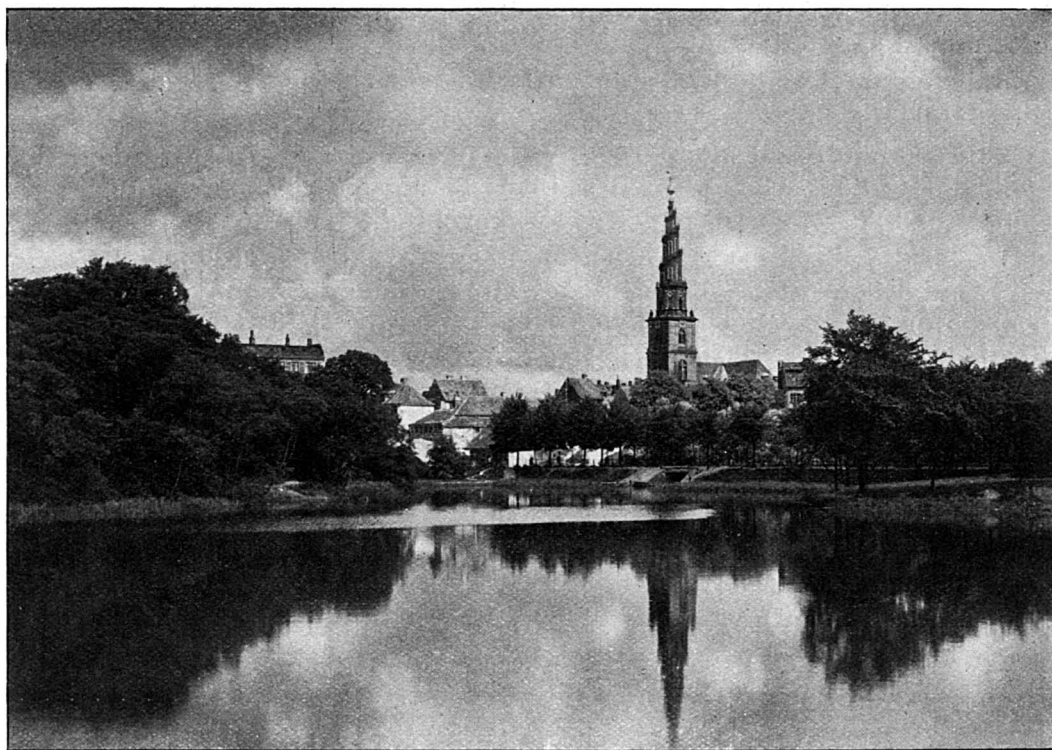
af 6. Januar tilsyneladende ikke havde frugtet det ringeste, men tværtimod den ene Plakatsøjle efter den anden rejste sig paa Steder, hvor de gjorde Fortræd, var der ingen anden Udvej end at give sine Anskuelse om denne Sag Udtryk i en Form, der ikke kunde misforstaas. Nogen Uartighed eller Uforskammethed har der — trods Paastanden om det modsatte

— aldrig været tilsigtet, og naar Skrivelsen af 6. Marts af en Taler i Borgerrepræsentationen blev betegnet som hidrørende fra »5 prominente Herrer«, maa det endelig ikke glemmes, at der bag disse »prominente Herrer« stod en enstemmig Presse og — hvad der er det vigtigste — en ligesaa enstemmig Følelse blandt samtlige Hovedstadens Borgere.

Plakatsøjlen paa Nørrebros Runddel set inde fra Assistens Kirkegaard (smlgn. Billedet S. 3).

Kristianshavns Vold set fra den dækkede Vej.

BEVARELSEN AF KRISTIANSHAVNS VOLD

Komitéen for Bevarelsen af københavnske Volde har udsendt følgende Opraab:

I de senere Aar har Ønsket om at bevare saa meget som muligt af den landskabelige Skønhed og den Adgang til frisk Luft og skyggefulde Spadseregange, som de endnu tilbageværende Rester af Københavns gamle Volde frembyder, vokset sig meget stærkt i alle Hovedstadens Befolkningslag, og Ønsket vandt meget i Styrke, da det sidste Stykke af Østervold og hele Aborreparken faldt.

»FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE« ansaa det for en Opgave indenfor Foreningens Ramme at bidrage til Opfyldelsen af Befolkningens Ønske i den nævnte Henseende og anmodede derfor d'Hrr. Afdelingsingeniør, cand. polyt. O. K. NOBEL og Architekt HOLGER RASMUSSEN om for Foreningen at udarbejde Udkast til en Plan for Regulering af Kristianshavns Vold i Tilslutning til en Strandvej langs Amagers Østkyst. Da denne Plan i sine Hovedtræk forelaa færdig, anmodede Bestyrelsen ifjor Sommer et Antal Mænd, som kunde antages at ville medvirke til Opgavens Løsning, om sammen med Medlemmer af Foreningens Bestyrelse og »Raadgivende Udvalg« at danne en Komité, hvis første Formaal skulde være at istandsætte en Del af Kristianshavns Vold, som henlaa i meget forsømt Tilstand, for derigennem at give Alménheden et Indtryk af, hvilke Værdier baade for Skønhed og Sundhed der ved Voldens Istandsættelse kunde vindes til

Gavn for alle Byens Borgere og navnlig for den store, tildels ubemidlede Befolkning paa Kristianshavn.

Komitéen udvirkede Krigsministeriets Tilladelse til at istandsætte den Del af Volden, der strækker sig fra Amagerbrogade til Sct. Annægade, og efter hos et lille Antal Medborgere at have faaet tegnet en Garantikapital, paabegyndte den Arbejdet med Voldens Istandsættelse efter Planer, der i denne Anledning var udarbejdet af Havearchitekt E. ERSTAD-JØRGENSEN. Medens Arbejdet skred frem, fjærnedes de Forsvarsforanstaltninger paa Volden mellem Sct. Annægade og Baadsmandsstræde, som havde dannet en Grænse for Istandsættelsen, og Komitéen har med godt Haab om et gunstigt Udfald ansøgt Krigsministeriet om at maatte inddrage Voldstykket indtil Baadsmandsstrædes Kaserne under Istandsættelsen. Kommunalbestyrelsen er anmodet om at overtage Bevogtningen af det regulerede Stykke

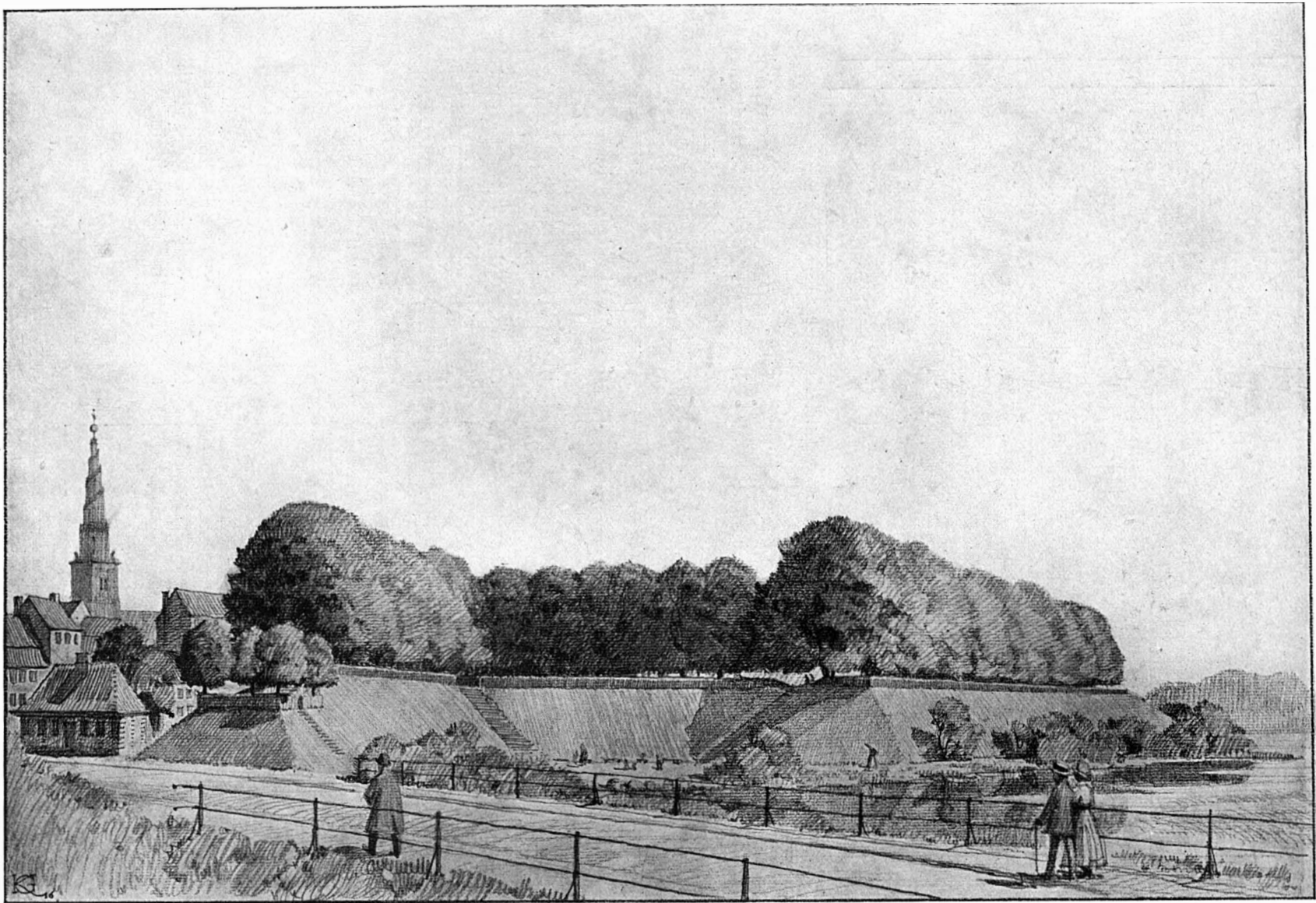

Den omtrent udjævnete Vold. Parti ved »Lille Mølle«.

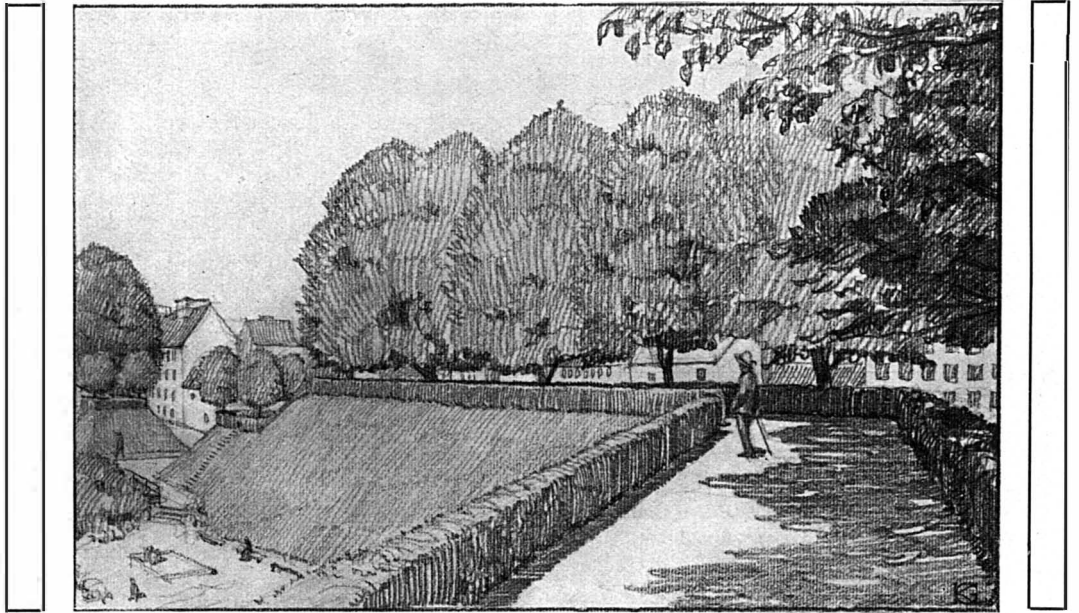
og forsyne dette med Bænke, og Anlægget vil være færdig til at benyttes efter Øjemedet i indeværende Foraar.

Da Begyndelsen saaledes er gjort, og Komitéen for sit Vedkommende ikke nærer Tvivl om, at Resultatet vil svare til Forventningerne, formener man, at Tiden er kommen til at opfordre en videre Kreds til at vise sin Interesse for denne Sag i Gerning. De Medborgere, der oprindeligt tegnede sig som Garanter alene for Istandsættelse af et Stykke af Kristianshavns Vold, har erklæret sig villige til at lade de tegnede Garantisummer indgaa som et Bidrag til et FOND FOR BEVARELSEN AF KJØBENHAVNSKE VOLDE, og hos Kommunalbestyrelsen er ansøgt om Tilskud til dette Fond i Forhold til de ad anden Vej indkomne Beløb.

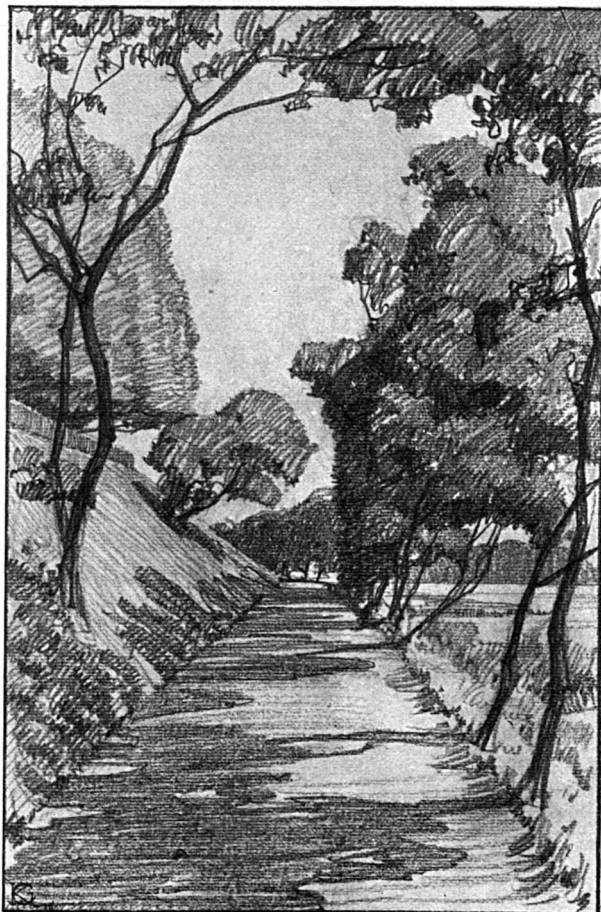
Komitéen tillader sig herefter at anmode enhver, som maatte have Opfattelsen af, hvad Bevarelsen af de endnu resterende Dele af Kjøbenhavns Volde vil betyde — historisk, æstetisk og ikke mindst hygiejnisk — for alle Hovedstadens Befolkningslag og især for den brede, ubemidlede Befolkning i en Storstad, om ved Bidrag at øge det oprettede Fond. Adskillige danske Byer og talrige af Udlandets større og mindre Byer, som har været omgivet af Volde, har forstaaet at omdanne disse i Tide til Byernes mest yndede Promenader, for en Del saaledes, at de er blevet europæisk berømte Seværdigheder. For vor Hovedstads Vedkommende er meget allerede gaet uoprettelig tabt i denne Henseende, men under alt Hensyn til, at baade

Kristianshavns Vold, som den kommer til at se ud. (Paa Grundlag af Havearchitekt E. ERSTAD-JØRGENSENS Plan tegnet af Architect KAI GOTTLÖB).

Kristianshavns Vold i sin kommende Skikkelse. Set mod Amagerbrogade.

En Spadseresti ved Voldgraven.

Statens og Byens økonomiske Interesser kan sætte nødvendige Grænser for Bevarelsen af de endnu tilbageværende Voldrester, vil dog sikkert meget og deriblandt noget af det smukkeste kunne bevares saavel til Pryd for Byen som til Gavn og Glæde for dens Borgere, og ethvert Bidrag, stort eller lille, til det oprettede Fond vil være af Betydning, ogsaa ved at vise Udstrækningen af de nærede Ønsker i Befolkningen om Bevarelsen.

*

Bidrag modtages paa Forningens Kontor, St. Kannikestræde 13, Kjøbenhavn K. (4—6 Em.). Regnskabet vil til sin Tid blive offentliggjort.

UDDRAG AF AARSBERETNINGEN FOR 1915

FREDERIKSBERG Kommunalbestyrelse besluttede i Foraaret 1915 at udskrive en Konkurrence om Tilvejebringelse af Forslag til Omlægning af Frederiksberg Allé samt Omdannelse af saavel den mindre som den større Runddel. Sammen med 6 af Kommunalbestyrelsens Medlemmer har Foreningen ved Ingeniør ALEX. FOSS, Prof. HACK KAMPMANN og Formanden deltaget i Programmets Affattelse og Bedømmelsen. Man var enig i at tilkende det af Architekt KAI GOTTLÖB udarbejdede Forslag 1ste Præmie, idet man mente, at dette Forslag særlig frembød Mulighed for Grundlag for en fremtidig Ordning af Forholdene. Forslaget viser en enkelt Allé med en Trærække paa hver Side af Kørebanen, paa samme Plads som de nuværende to ydre Trærækker.

Til Borgerrepræsentationens Udvalg angaaende Kongens Nytorvs Regulering har Bestyrelsen indsendt en Skrivelse angaaende Omlægningen af Torvet, i hvilken Skrivelse det bl. a. henstilles, at der om Midterpartiet lægges et stort Promenadefortoug med Udeladelse af den paatænkte dobbelte Trærække, idet en saadan Beplantning efter vor Mening vilde berøve Torvet dets Pladskarakter og udviske den smukke Virkning af Midterpartiet med dets store Trækroner og skjule Torvets gode Bygninger.

Brønden paa Vesterbros Torv er nu færdig opstillet og afleveret til Kommunen. Foreningen skylder Kunstneren, Billedhugger RASMUS HARBOE, megen Tak for hans Arbejde, ligesom ogsaa Professor M. NYROP, som har planlagt de forskellige Dispositioner paa Torvet, har Krav paa Tak.

Bestyrelsen har som Led i Arbejdet for at tilvejebringe Typer for billige Udhængsskilte fra Elever paa Akademiets Arkitekturskole modtaget enkelte Forslag til saadanne Skilte. Da dette Materiale imidlertid er utilstrækkeligt, vil vi søge at faa fremskaffet en større Samling, før vi — som det er Hensigten — gaar til at tilbyde saadanne Tegninger til mindre Handlende og Haandværkere.

Der har i Bestyrelsen været ført Forhandlinger om plane Façadeskilte, men denne meget vanskelige Sag har vi endnu ikke kunnet bringe til Afslutning.

Ved det angaaende »Kristianshavns Volds Bevaring« nedsatte Udvalg er der tegnet et Beløb af ca. 15,000 Kr. Det er Udvalgets Hensigt at udvide Planen, saaledes at Volden istandsættes helt hen til Baadsmændsstræde, til hvilken Udvidelse af Planen man haaber at kunne udvirke Krigsministeriets Samtykke.

I Anledning af Grundsalgene ved Jesuskirken har Bestyrelsen til Ny Carlsberg Fondets Direktion indsendt en Skrivelse, hvori man anmoder om at foranledige, at en eventuel Bebyggelse ud mod Valby Langgade bliver med lave Huse. Bestyrelsen mener ikke, at det vilde være nogen særlig Forringelse af Anlægget, om der kom en højere Bebyggelse Vest for Kirken, idet en saadan vilde dække de allerede eksisterende høje Husgavle. Samtidig har man henstillet, at man ved Løsningen af Opgaven sikrede sig de bedst mulige Kræfter saavel ved Bedømmelsen som ved Udførelsen.

Bestyrelsen har til Magistraten indsendt et rent foreløbig Skitseforslag til et Bymærke med Omgivelser til den lille aabne Plads ved Byens Grænse imod Hellerup, der, hvor Strandvejen og Svanemøllevej støder sammen. Hvis Magistraten billiger vort Forslag, vil et endeligt Udkast søges bragt i Udførelse.

Fællesudvalget af 1914, bestaaende af Repræsentanter fra vor Forening, Foreningen for Naturfredning, Foreningen til gamle Bygningers Bevaring, Turistforeningen samt Udvalget for Naturfredning har holdt Møder, bl. a. i Anledning af Fremsættelse i Rigsdagen af Forslaget om Naturfredning m. m., under hvilket »m. m.« der skjuler sig bl. a. Muligheden for gamle interessante Bygningers Bevaring. Lovens Gennemførelse er derfor ogsaa af overordentlig Betydning for vor Forening og for vor By. Udvalgets Medlemmer vil gøre deres til, at der kommer det bedst mulige ud af Lovens.

Det vil være Medlemmerne bekendt, at der rundt i Byen opstilles Plakatsøjler, og at disse Søjler mange Steder opstilles uden Hensyn til de Skonhedskrav, som man med Billighed kunde forlange. Der har for c. tre Aarsidenværet afholdt en Konkurrence om Plakatsøjler. Bedømmelsen foretoges af et Udvalg af Borgerrepræsentanter og af to af akademisk Arkitektforening valgte Architekter; dette Udvalg valgte Architekt Brandts Forslag, som nu udføres. Senere skal en Model af Søjlen have været forevist Pressen. Til denne Forevisning har Forskonnelsesforeningen ikke haft noget Kendskab. Straks efter Opstillingen af den første Søjle — paa Vandkunsten — indsendte vi en Skrivelse til Magistraten, og henstillede, at man foranledigede de Søjler fjernede, som var bestemte til saadanne Pladser og Gader i den indre By, hvor de ifølge deres Størrelse absolut maatte virke ødelæggende, eller at der dog, hvor dette mentes ugørligt, opstilledes Søjler af mindre Dimensioner. De vil af Lysbillederne kunne danne Dem et Skøn over Virkningen, og jeg beder nu Forsamlingen være enig med mig i at udtale en Protest imod disse Søjlers Opstilling paa saadanne fremtrædende Steder og at fordrø, at Forholdene ændres. Gennem et Udvalg, bestaaende af Formændene for Forskonnelsesforeningen, Turistforeningens københavnske Afdeling, Forfatterforeningen og Selskabet for dekorativ Kunst, vil der blive rettet en indtrængende Henstilling til Magistraten angaaende denne Sag.

I Dyrehaven er der ikke i Aarets Løb foregaaet store Forandringer. Desværre er der stor Sandsynlighed for, at de store Grupper af Træer, som staar i Linien imellem Eremitagen og det nye Taarbækfort, skal fældes af militære Hensyn. Ifølge de Oplysninger, som jeg har indhentet, er der dog Mulighed for, at enkelte af de smukke Træer kan bevares. Skovrider WESTERGAARD vil sikkert gøre, hvad der staar i hans Magt for at bevare det mest mulige.

I Anledning af et til Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet indgivet Andragende om Tilladelse til at opføre en Bygning til Menighedshus og Præstebolig m. m. paa Christianskirken Kirkeplads har Bestyrelsen henstillet til Ministeriet at nægte et saadant Andragende. Ministeriet har derefter afvist Forslaget.

EN DANSK PLAKATSØJLE- MODEL FRA 1876.

Fra Forfatteren CARL STEENSTRUP
har vi modtaget følgende Henvendelse:

VEDLAGTE Fotografi er en Afbildning af den Plakatsøjle, jeg havde paa Udstillingen i Kjøbenhavn 1888. Senere stod den i flere Aar hos Magistraten. (Allerede fra 1876 har jeg til Magistraten indsendt Andragender + Tegninger af Plakatsøjler; stedse uden Resultat).

Naar jeg tillader mig at sende vedlagte Afbildning til Kjøbenhavns Forskønnelsesforening, er det, fordi der vistnok kan være én Mening om, at Kapitælen paa denne Søjle er langt enklere og skønnere end »Taget« paa de autoriserede Søjler.

De autoriserede Plakatsøjler vil sikkert — trods deres overdrevne Størrelse — dækket med Plakater, forsynet med en enklere og skønnere Kapitæl og hensynsfuldt anbragt — blive et uomtvisteligt Fremskridt fra vort Plakatvæsens hidtil saa sjofle Ordning herhjemme.

Carl Steenstrup.

FORSLAG TIL LOVGIVNING FOR HUNDEHOLD I KJØBENHAVN

Af Havearchitekt E. ERSTAD-JØRGENSEN.

I Dagbladet »Politiken« indledede Direktør PETER NANSEN den 5. Marts et Felttog mod Hundesvineriet i Kjøbenhavn, og efter et Utal af indsendte Artikler for og imod afsluttede Indlederen i Nummeret for 26. Marts Kampagnen med at konstatere en næsten enstemmig Tilslutning til Ønsket om, paa en eller anden Maade at faa Ulemperne ved Byens store Hundehold begrænset til det mindst mulige.

For saa vidt er alting godt, men de Læsere, der i Forvejen betragtede dette Maal som ønskeligt, har sikkert imellem de mange Indlæg og sidst i Direktør NANSEN'S afsluttende Bemærkninger savnet en bestemt Anvisning til, hvordan Ondet i Praksis kan bekæmpes.

18

Da Spørgsmaalet virkelig er af overordentlig stor Betydning for Hovedstadens Renlighed og Skønhed, maa det maaske være mig tilladt at formulere et bestemt Forslag i FORSKØNNELSEN.

Dette gaar da ud paa følgende:

Hundeskatten deles i fire Klasser med forskellig Takst og tilsvarende forskelligt udseende Tegn, der altid maa bæres synligt paa et Halsbaand.

Den laveste Takst, 10 Kr., gælder smaa Hunde, den næstlaveste Takst, 20 Kr., de større Hunde; og Hunde, for hvem der betales efter disse to laveste Takster, maa aldrig gaa løse, men skal overalt føres i Snor af passende Længde, saaledes at Ejeren under Bødestraf kan gøres ansvarlig for al Urenlighed uden for Gadens Rendesten.

Efter de to højeste Skattetakster bliver at betale for Hunde, som har Lov til at gaa løse, og ved at sætte disse Takster til f. Eks. 100 Kr. og 200 Kr. efter Hundenes Størrelse vilde Antallet kunne begrænses meget betydeligt.

De Hanhunde, der nu findes paa Politiets Lister, skulde have Lov at leve deres Tid ud, men kun som Hunde i Snor, medens det fremtidig overhovedet ikke blev tilladt at tillægge Hanhunde i Byen. Derved vilde opnaas, at hele Byens Hundebestand i Løbet af en halv Snes Aar blev udelukkende af Hunkøn. Det løftede Bagben vilde derved forsvinde fra vore Gader og Anlæg, og alle forargelige Scener vilde samtidig undgaas.

I Løbet af faa Aar kunde derefter Indhegninger om Parker og Anlæg tages ned, Naaletræsplantninger kunde forskønne vore Haver i Vintertiden, Hundestank og paadrusset Svovlblomme paa uappetlige Skjolder op ad Husene vilde forsvinde, Børn vilde kunne gaa i Fred for jagende Hundeflokke, Ulykkesforsikringsselskaberne kunde nedsætte Præmien for Motorkørsel, og Kommunen vilde rimeligvis indkassere omtrent den samme Hundeskat som tidligere.

Med Hensyn til Afskaffelse af Hanhundene maatte der helst opnaas Enighed mellem Kjøbenhavn, Frederiksberg og Gjentofte Kommuner, men dette kunde formentlig heller ikke volde uovervindelige Vanskeligheder.

Hvis dette Forslag blev ført igennem og samtidig det Forslag til en Reklameskat, der blev fremsat i FORSKØNNELSEN 1912, Side 13, vilde det betegne to store Fremskridt for Renlighed og Skønhed, Fremskridt der kunde gøres uden at træde Nogens Ret og Interesser for nær.

TIL MEDLEMMERNE

PAA Generalforsamlingen blev der fra nogle Medlemmers Side gjort opmærksom paa forskellige Forhold, som Bestyrelsen opfordredes til at tage sig af. Bestyrelsen er taknemlig for saadanne Meddelelser, og den benytter Lejligheden til at opfordre Medlemmerne til at gøre sig til Regel at sætte Bestyrelsen i Kundskab om, hvad de omkring i Byen maatte bemærke, som det vilde være naturligt for Bestyrelsen at undersøge og eventuelt tage sig af. Det maa erindres, at Bestyrelsen trods den bedste Vilje ikke altid kan være underrettet om eller bemærke alt, hvad der foregaar i en By af Hovedstadens Størrelse. Paa dette Omraade bør vi kunne regne med Støtte fra de enkelte Medlemmer.

»FORSKØNNELSEN«

Da Foreningens Medlemsblad første Gang udsendtes (i Januar 1911), lovede vi, at det skulde udkomme én Gang maanedligt, men grundet paa Udgifterne saa vi os dog ret snart nødsaget til at indskrænke Hæfternes Antal til 8 om Aaret. Medens »Forskønnelsen« i 1911 udkom med 124 Sider, har vi, for ikke at overlaste Foreningens Budget — det maa jo erindres, at Tidsskriftet sendes gratis til Medlemmerne — i 1912, 1913 og 1914 kun udsendt henholdsvis 100, 96 og 84 Sider, og i 1915 har vi paa Grund af Krigssituationen og den af denne flydende Stigning i Priser paa Papir, Tryk og Reproduktion set os nødsaget til at indskrænke Sidetallet til 64 og udsendt de 8 Hæfter i 4 Gange som Dobbelt hæfter, i hvilken Udsendelsesmaade Redaktørens gentagne Sygdomsforfald dog har været en medvirkende Aarsag.

Imidlertid er det fra saa mange Sider henstillet til os, om Tidsskriftet dog ikke kunde udvides til sit gamle Omfang, at vi i disse Henvendelser tror at kunne se et almindeligt Ønske om at gøre »Forskønnelsen« til et Sted, hvor Sager om Byens Udseende og Udvikling kunde gøres til Genstand for Omtale og Diskussion. Det er, som allerede nævnt, heller ikke Stofmangel, der har bevirket Formindskelsen i Sidetallet. En Forøgelse heraf er et rent og skært Pengespørgsmaal. Vi maa have flere Medlemmer og flere Penge. For at kunne forøge Sidetallet fra 64 (i 1915) til f. Ex. det dobbelte, skulde vi gjerne inden en Maaned have 500 nye Medlemmer. Foreningen tæller i

dette Øjeblik noget over 2200 Medlemmer. Skulde ikke $\frac{1}{5}$ af Medlemmerne hver kunne skaffe et nyt Medlem? Naar vi ser, hvor tilsyneladende let enkelte udmærkede Medlemmer har ved Gang efter Gang at sende os 1—2—3 nye Medlemmer, skulde vi tro, at vi i Løbet af 1 Maaned ogsaa maatte kunne have den Glæde at mønstre 500 nye Medlemmer. Og faar vi flere, gør det ikke noget.

GAVER

Fra Hr. Direktør CARL RUBEN har vi haft den Glæde at modtage en Pengegave paa 100 Kr. samtidig med, at Hr. RUBEN har indmeldt sig som livsvarigt Medlem (altsaa ialt 200 Kr.).

Vi opfordrer paa det varmeste vore Medlemmer til at følge dette smukke Eksempel. Skulde De ikke kunne hverve nye Medlemmer, vil De kunne glæde os med at sende os en Postanvisning paa 10, 5 eller 2 Kroner. Et hvert Beløb vil blive modtaget med Taknemlighed.

BYPROSPEKTER

Naar De paa Deres Vej skulde se en Bygning, der tager sig godt ud i Gadebilledet, eller De ser en smuk Gadedør, et smukt Skilt, en pyntelig Gavl eller lignende, saa send os et Billede til Offentliggørelse i Serien »Blade af Byens Billedbog«. Og støder De paa en rigtig hæsliig Bygning eller et grimt Skilt, eller støder De paa Deres Færden paa anden Vederstyggelighed, som rigtig ærgrer Dem, saa send os i samme Øjemed ogsaa et Billede heraf.

»KJØBENHAVN — SOM DEN ER — OG SOM DEN BURDE VÆRE«

Prisen for denne Bogen nu for Medlemmer 2 Kr. (uden Hensyn til, om De har faaet et Eksemplar af Bogen før). Indmeldelse af nye Medlemmer giver Ret til et Fri-Eksemplar for hvert nyt Medlem, der indmeldes. Ogsaa de nye Medlemmer faar Bogen gratis tilligemed de komplette Aargange af Forskønnelsen for 1914 og 1915, saalænge Oplag af disse Aargange haves.

KASSERERFORRETNINGERNE

Overretssagfører STEFAN HETSCH, der har virket som Foreningens Kasserer siden 1907, har ønsket at fratæde denne Stilling, og Kassererforretningerne er derefter af Bestyrelsen overdraget Sekretær OTTO ASMUSSEN.

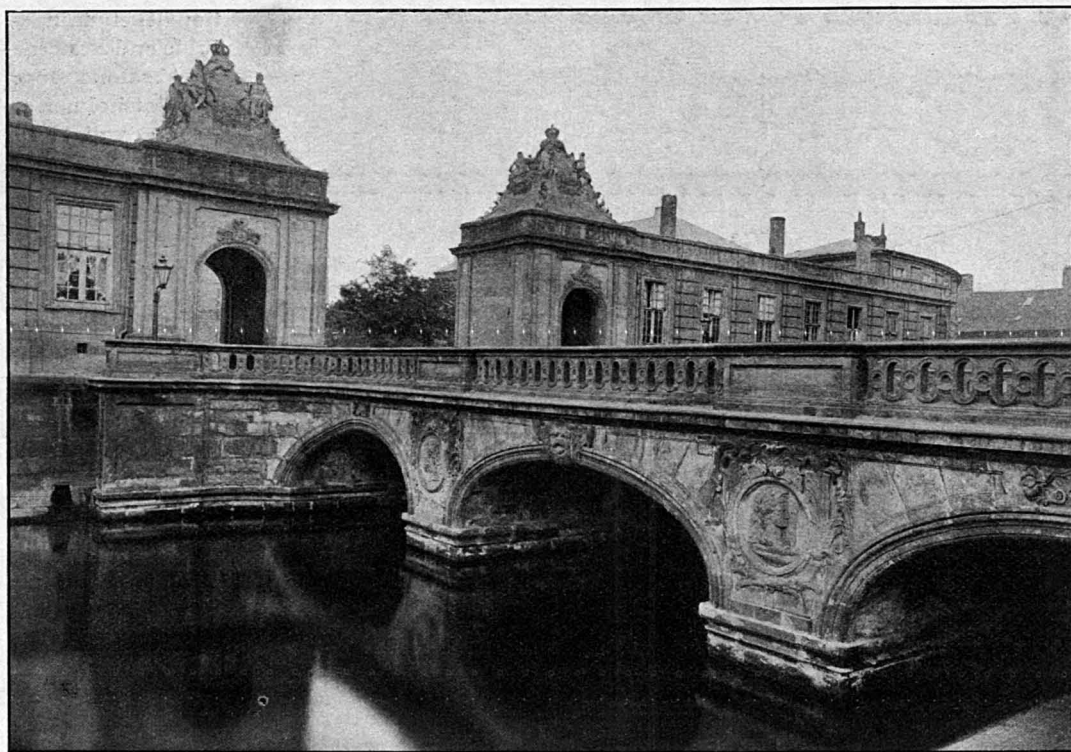

BLADE AF BYENS BILLEDBOG

Skilt for »Kjøbenhavns Tømmerlaug«, tegnet af Architect Helweg-Møller, opsat paa Laugets Ejendom, Nybrogade 14, i Anledning af dets 400-Aars Jubilæum.

Marmorbroen.

KJØBENHAVNS ARCHITEKTUR GENNEM TIDERNE

EN OVERSIGT AF VILH. LORENZEN.

MANGE er nu de Mennesker i Kjøbenhavn, der lægger Mærke til deres Bys Bygninger, gamle og nye. De glæder eller ærgrer sig rent umiddelbart over dem uden historiske eller theoretiske Bagtanker.

Og det er saare godt. Det er jo ikke Meningen, at man for at nyde Bygningskunst behøver at have læst tykke Bøger om den. Men historisk og æstetisk Viden om Kunstværker underbygger selvsagt altid Forstaaelsen af dem. For Kjøbenhavns Bygningskunst fra Absalons Dage til Nutiden foreligger der endnu ikke nogen samlet Behandling. En Oversigt som denne kan derfor være paa sin Plads ved at trække de historiske og stilistiske Hovedlinier op.

En Bys Arkitektur er altid et nøje Udtryk for dens Kulturliv, afspejler dens offentlige og borgerlige Færd og slutter sig tæt om Befolkningens Liv.

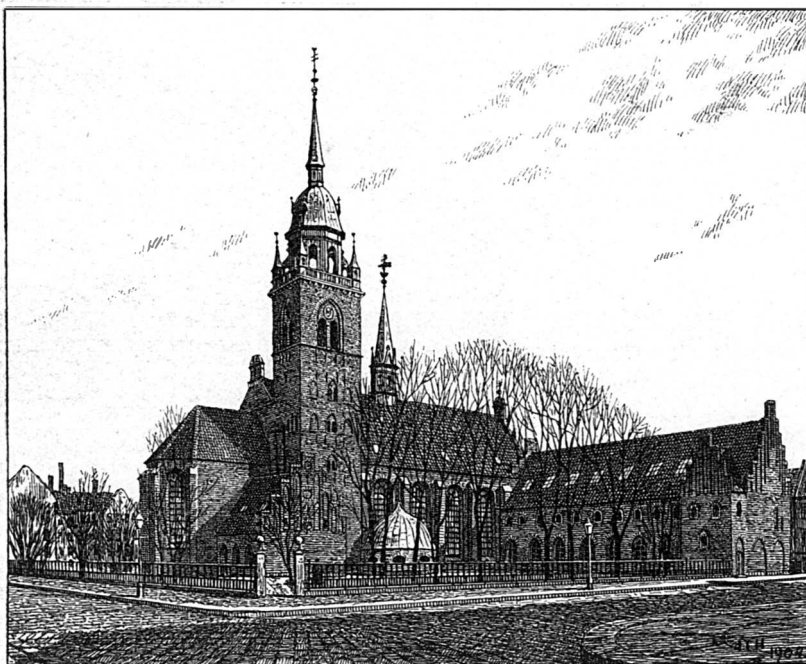
Hver Tidsalder har formet den Arkitektur, der passede til dens Behov. Samtidig har den

givet Bygningerne det kunstneriske Stempel, der stod for den som det naturlige og rigtige.

Er Byen af Betydning, har den efterhaanden samlet mange af Landets bærende Institutioner, og er den endelig bleven Hovedstad, da bliver dens Arkitektur mere alsidig og veltalende og bestemmes ikke alene af Byens almindelige Behov og Ævne, men af hele Landets; den faar lettere det monumentale Præg over sig.

Derfor har Bygningskunsten i Kjøbenhavn en ganske særlig Værdi for os Danske, en Betydning, der rækker langt ud over selv de indlemmede Distrikter.

De mange Omskiftelser, Kjøbenhavn i Aarhundredernes Løb har gennemgaaet, og i de sidste Slægtled dens rivende Vækst, har ikke været Bevaringen af Byens ældre Arkitektur gunstig. Dog er »det gamle Kjøbenhavn« indenfor Boulevarderne endnu en af Verdens smukkeste og ejendommeligste Arkitekturbyer. Men det er først og fremmest en Barokkens, Rococ-

Tegn. af J. T. Hansen.

Helligaandskirken.

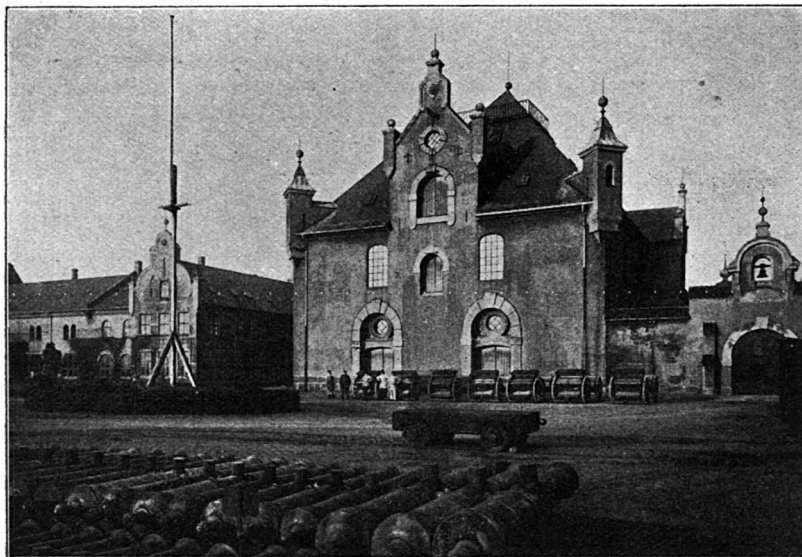
(Trap: Kjøbenhavn).

coens og Klassicismens By. Hvad der er bevaret af endnu ældre Bygningskunst, er enkelt og spredt — men derfor ikke af mindre Betydning for os, fordi det angiver Kjøbenhavnernes Smag og Ævne helt tilbage til Absalons Dage.

Vistnok først da bliver Kjøbenhavn en Købstad; den bliver befæstet, og først fra nu af dukker de første sikre Spor af kjøbenhavnsk Arkitektur frem. Men hvor ærværdige og na-

tionaltbetydningsfulde end Resterne af Absalons Borg paa Slotsholmen er — den dygtigt murede hvide Kridtstensringmur med de, vistnok noget senere tilbyggede, røde Murstensaarnerne —, det paa lideligste Minde om den ældre Middelalders Kjøbenhavn er dog Dele af Gadenættet i den gamle By. Herinde indvirker Gadernes svagt krummede Retningslinier endnu den Dag i Dag suverænt paa Bybilledet. Først fra 15. Aarhundredes Slutning findes et helt kjø-

havnisk Bygningsværk bevaret. Det er Sygehuset i Helligaandsklosteret, oprindelig Vestfløjen i det firfløjede Klosteranlæg. Med de spidsbuede Krydsribbevælvninger (i to Rækker) og de spidsbuede Vinduer i nederste Stokværk mangler denne djærve Bygning de udvendige Stræbepiller for at være en helt gennemført gotisk Bygning. De højt opmurede, kamtakke og blændingsprydede Gavle er karakteristiske for Østersølandenes Murstengotik. Noget yngre er en af den katolske Bispegaards Bygninger, nu Konsistoriebygningen, med bevaret toskibet Kælder. Af Middelalderens Kirker har Helligaandsklosterets Kirke endnu i det Ydre delvis bevaret sine oprindelige Mure fra det 15. Aarhundredes Slutning. Trods senere Ombygninger er den tillige med den bevarede Klosterfløj nu ene om at hævde et virke-

»Lange Tojhus«, Gavlen ud mod Christiansgade.

lig gotisk stilstemt Bybillede i Kjøbenhavn.

Hvad der er tilbage fra de første Slægtled efter Reformationen, er overordentlig lidt. Overhovedet er hele det 16. Aarhundredes Arkitektur saare svagt repræsenteret. Først fra og med Slutningen af Aarhundredet har Byen igen Bygningsværker af Betydning og det til Gengæld saadanne, der den Dag i Dag er med til at give Byen Karakter.

Allerede i 17de Aarhundredes Begyndelse uddvide KRISTIAN IV Byen stærkt med hele Omraadet mellem Gothersgade og Kastellet. Her lod han det regulære Nyboder anlægge. I 1618 paabegyndtes desuden Anlægget af Christianshavn i Form af de fem Sider af en regulær Ottekant; Planen folder sig op ganske symmetrisk til begge Sider for Torvegade som Midterakse. Denne regelrette og tvungne Bebyggelsesplan med snorlige Gader, der skærer hinanden under rette Vinkler, staar i største Modsætninger til den ældre Bys maleriske Uregelmæssighed. I det symmetrisk ordnende og fordelende i Christianshavns Byplan afspejler sig en Tankegang, der stammer fra en helt anden Kulturkreds end det nordisk-gotiske, nemlig den antikke. Denne Tankegang og Smag var med den italienske Renaissance igen kommen til Ære og Værdighed. Den gør sig gældende ogsaa i det enkelte Bygningsværk, her i Danmark dog først paa tydelig Maade fra Midten af 16. Aarhundrede. Men særlig fra Aarhundredets sidste Tiaar begynder det Nye kraftigere at gøre sig gældende, omend længe endnu med Bibeholdelse af nordisk Hang til fri usymmetrisk Behandling af Helhed og Enkeltheder og med stadig Benyttelse af Træk fra hævdvunden nordisk Byggesæt.

Mindst mærkes det Nye i Kirkearkitekturen. Kirkebygningen er i sig selv, i sin hele Type, antik Arv, komponeret symmetrisk i Plan, Opbygning (Snit) og Endefacader. Den var endelig i Konstruktion og Formsprog saa fuldt udformet i den gotiske Periode, at den mærkelig længe modstaar Renaissancens nye Stilkrav. Trinitatis Kirke, paabegyndt 1637, treskibet med gotiske Hvælvinger, spidsbuede Vinduer og Stræbepiller viser det. Rundetaarn opført som Observatorium, af HANS STEENWINKEL D. Y. er derimod originalt. Dets Trapemotiv stammer fra fransk Renaissance-Arkitektur. En mere moderne Kirke er Holmens, der 1641 fik sin nuværende Skikkelse som et græsk Kors med glatte og fladspændte Renaissancehvælvinger. En smuk og karakteristisk Prøve paa Tidens Ævner for Taarnarkitektur

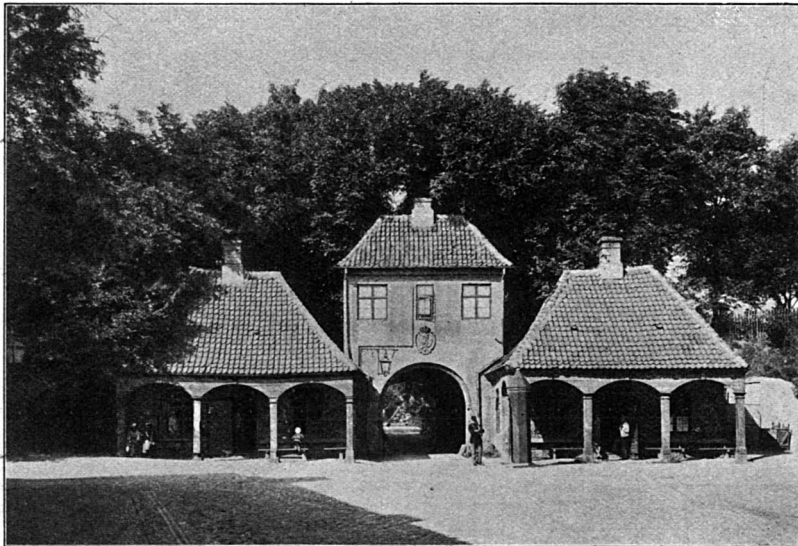

Strandgade 32.

(Trap: Kjøbenhavn).

Rosenborg Slot.

Norgesporten i Kastellet, set indefra.

er Nikolaj Taarn (—1591), oprindelig med højt, spidst Spir.

Alle Tidens offentlige Bygninger er stærkt prægede af de nye Idéer om Symmetri og Orden. Det kommer frem for første Gang i et helt Arkitekturanlæg c. 1600 i Placeringen af Tøjhuset og Provianthuset symmetrisk hver paa sin Side af en lille, først i 1860'erne tilkastede Havn. Fra c. 1610—40 opførtes Børsen af LORENS og HANS v. STEENWINKEL. Børsbygningen er taktfast inddelt i Fag. Den store gennemgaaende Kvist og Dragespiret betoner Bygningens Midte, bryder Ensformighe-

den i det lange Hus og giver Samling paa det. Portbygning følger en anden Akse end Slottet selv; de er ikke helt arkitektonisk sammenarbejdede. Som mangfoldige Herregaarde er ogsaa Rosenborg af Enkelthustypen. Forkærligheden for Fremspring fra Bygningens Kærne i Form af Taarne og Karnapper, for det uregelmæssige i Plan og uligevægtige i Opbygning, og dermed igen for det sammensatte, urolige Omrids, altsaa ogsaa for det overraskende og friske — alt dette er særlig nordisk Arv i Tidens Arkitektur.

Samme arkitektoniske Træk genfindes ogsaa i Tidens større Patricierhuse; det var Gade-

bygninger, oftest bestemte til at indbygges i en Husrække. Alle præges de af dekorative Kvistgavle. Saaledes Borgmester HANSENS Gaard (urigtigt kaldet »Dyvekes Gaard«) paa Amagervej, oprindelig med Trappetaarn mod Gaarden. Af Bygninger fra samme Tid og af lignende Karakter kannævnes MIKKEL VIBES Gaard, Strandgade 30—32 og den nu forsvundne Efterslægtens Gaard. Kvistgavlen liver altid

Norgesporten, set udefra.

stærkt op i det høje Tagparti.

Selvom Tidens ikke kirkelige Bygninger har tilstræbt en vis Orden i Plan og Opbygning, er de dog sjældent formede saaledes, at der kan siges virkelig at være taget Hensyn til Komposition ud fra Midterakser. Det viser sig navnlig i Façaderne; Vinduerne anbringes efter den indre Rumfordeling og derfor ofte uregelmæssigt og springende; de sidder ikke altid lodret over hinanden, Dørene sættes hvor det er mest praktisk. Uregelmæssig nordisk Byggeskik hæfter altsaa stadig ved denne Arkitektur, der til Gengæld endnu retter sig naturlig efter Livets Krav, og i Plan, Opbygning og Façade er formet indefra-udefter, endnu uden altfor mange teoretiske Spekulationer.

Visse dekorative Stiltræk har alle Tidens Bygninger tilfælles. Først og fremmest den vandrette Leddeling af Façader og Benyttelsen af de antikke Søjleordner, f. Eks. i Portaler og Vinduesindramninger. Paa samme Maade er ogsaa Ornamentmotiverne oftest af antik Oprindelse. Alt dette er almindelige Renaissance-træk. Udformningen i det enkelte er tydeligt præget af at være naaet til os over Nordfrankrig og Nederlandene.

Derfra stammer utvivlsomt ogsaa de svungne Gavle, de gennembrudte Etagespir og Sansen for Kontrastvirkningen af lys Sandsten mod dunkelrøde Murflader. Frodigst og mest temperamentsfuldt udfolder Tidens dekorative Ævne og Smag sig i Børsen — forøvrigt helt igennem den mest moderne og overlegne af Tidens kjøbenhavnske Renaissancebygninger.

Midten af det 17de

Charlottenborg.

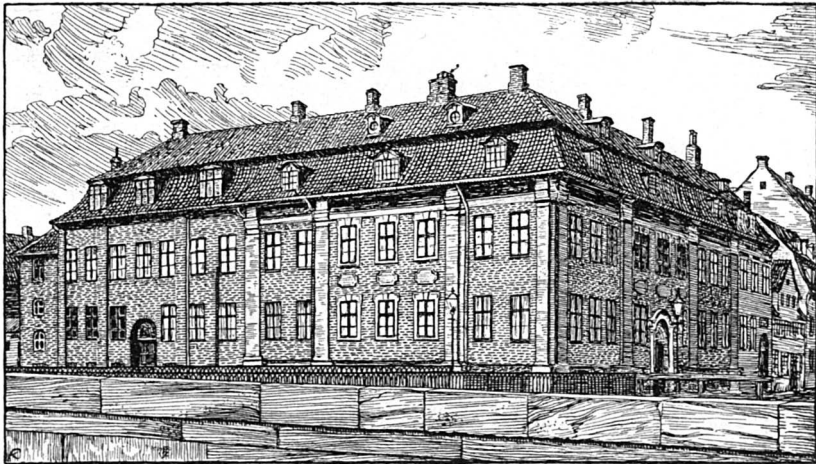
Aarhundrede synes ikke at have været nogen god Tid for Byggevirksomhed i større Stil. Først efter Svenskekrigen tages der fat igen. Byens Omraade udvides med regelrette Nyanlæg, og Stormgadekvarteret, officielt Frederiksholm, bliver til. Kastellet med Danmarks smukkeste Fæstningsarkitektur anlægges og Adelgadekvarteret reguleres af Hollænderen H. Ruse.

Ved Enkeltbygninger stilles der nu langt større Krav end forhen til Regelmæssighed i Plan og til Ligevægt i Opbygning og Façader. Man vil se »Ziirlighed og Proportion« overalt og gør Overholdelsen af Akser til en Hovedfordring. Samtidig kræves i Boligen høj Kælder, store, lyse Rum og magelige indvendige Trapper.

Men denne Stilart — Barokken — rykker

Thotts Palæ.

Tegning af Kr. Kongstad.

Grev Frijs' Palæ ved Frederiksholms Kanal.

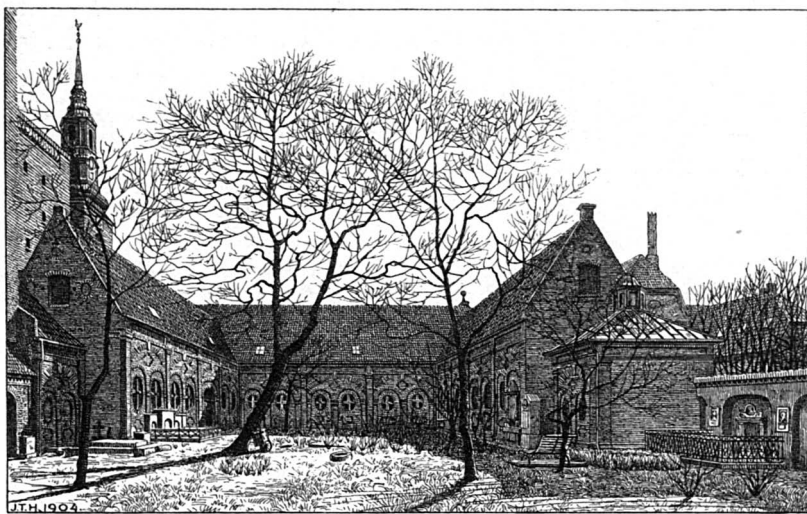
først en renere italiensk Smag ind i Landet og med den følger igen den mere moderne Bygningskultur, der allerede var udviklet af de store italienske Renaissancearkitekter (først og fremmest af PALLADIO). Denne nye Retning kom dog nærmest til os over Holland og Nordtyskland og i stærkt tillempet Form. Barokens første Periode i Danmark kaldes ofte for »den hollandske Klassicisme«.

Skønnet og klarest udfolder den nye Arkitekturretning sig i GYLDENLØVES Palæ, nu Charlottenborg, opført 1672—83 af EVERT JANSSEN. Det er i tre høje Fløje med en lavere Forbindelsesfløj ud mod Haven. Façaden flankeres af to fremspringende Pavilloner — det Hele er nærmest i Smag med Samtidens hollandske Landslotte. Palæet holder sig i Kom-

opmurede Gavle er opgivne, Tagene afvalmede og at de taarnagtige Pavilloner mangler Spir. Denne Bygning er i absolut Ligevægt; dens Façade virker ved uforstyrret Ro og det Hele har faste og sikre Omrids. Formsproget (i Portaler, Pilastre) er mere klassisk korrekt end Renaissanceens havde været det.

Ganske samme Arkitekturopfattelse og Formsprog gaar igen i andre af Tidens fornemme Boliger, i Adelenes Palæer, som THOTT'S Palæ bygget ca. 1685 for NIELS JUEL; dets Façade beherskes helt af Pilastermotivet. Dette Palæ er igen i Ydre ret nøje beslægtet med Operahuset, nu Rigsdagsbygningen (oprindeligt lavere) ca. 1700 af V. F. v. PLATEN, og noget fjærnere med Reformert Kirke fra 1688—89.

Denne Kirke efter nederlandsk-tyske Forbillede er den første Kirke i Kjøbenhavn med Ordning efter Tværaksen og følgelig med Indgang midt for den ene Langside. 1703—04 opførtes Citadelskirken efter samme Princip, der er et af den protestantiske Kirkes Indskud i Kirkebygningskunsten. Forøvrigt var det kun naturligt, at det i denne Periode, hvor Centralanlægget stod som Kirkebygningskunstens egentlige Ideal, lyk-

Tegning af J. T. Hansen.

St. Petris Kirkes Urtegaard.

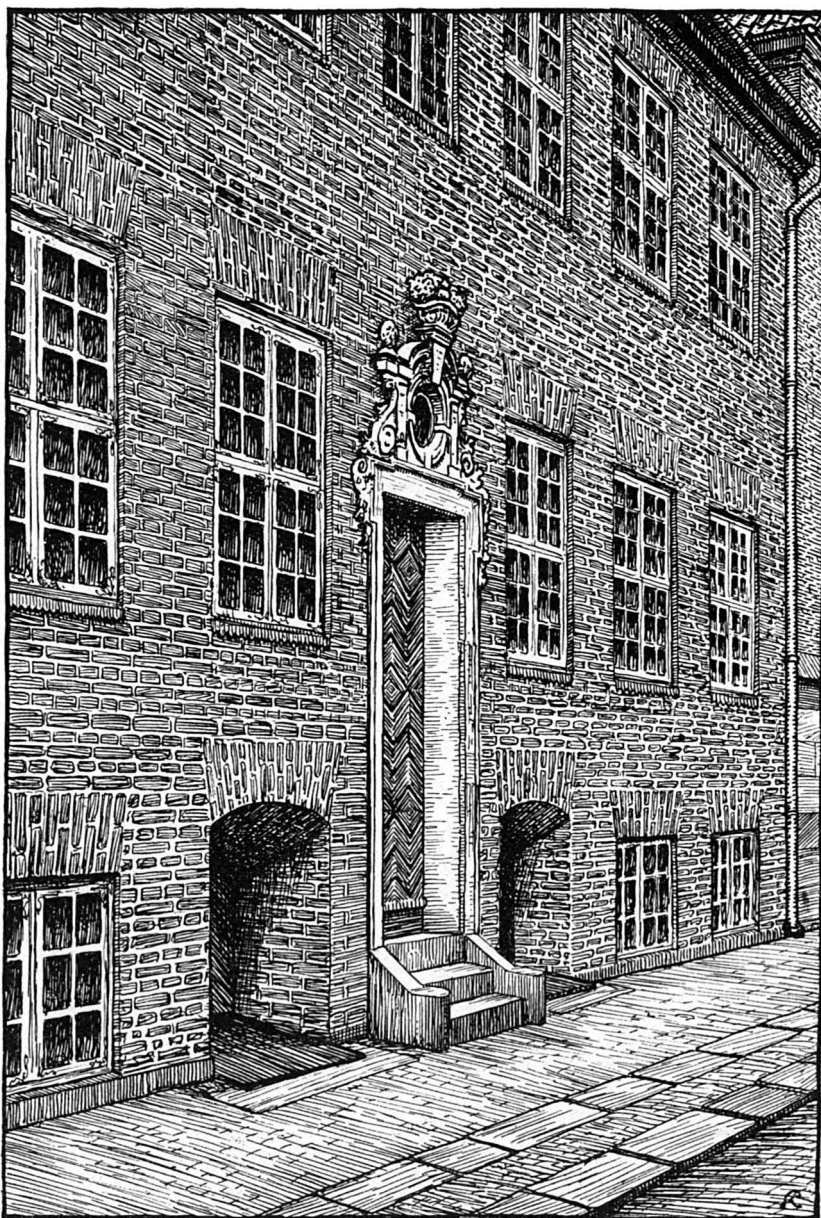
(Trap: Kjøbenhavn).

kedes at skaffe Kjøbenhavn et saa gennemført Centralanlæg med sluttet, pompøs Rumvirkning som den af L. v. HAVEN 1682—96 opførte Frelseres Kirke, bygget i Form af et græsk Kors (det senere Spir er paasat af L. THURAH, vist efter et romersk Forbillede). Ogsaa her er Façaderne komponerede med Benyttelse af Pilaster motivet. — I Garnisonskirken, opført 1703—06 af D. PELLI vendte man igen tilbage til den traditionelle Langhuskirke.

Vel nok en af de yngste Bygninger i hele denne noget nøgterne, korrekte Barokretning er det nuværende FRIJS'SKE Palæ ved Frederiksholmskanal fra 18de Aarhundredes første Tiaar. Et af Tidens skønneste Arkitekturanlæg er de lave Kapellænger om Petri Urtegaard.

I denne Periode bliver ogsaa Typen for det store Borgerhus slaaet fast og særlig anvendt

i de nye Kvarterer. Det er Huset med Kælder, to eller tre Stokværk og Gavlkvist. Vinduerne sidder tæt, er regelmæssig fordelte og efter lodrette Akser. Dørene saavidt mulig (dog langt fra altid) anbragt i Midten. Façaden er holdt ganske glat, uden Fremspring. Midtpaa afbrydes Hovedgesimsen af Gavlkvisten. Et — fritliggende — Eksempel, dog med kraftigt Midterfremspring, er Kommandantboligen ved Rosenborg. Af Huse, indbyggede i Gadelinien er JOACHIM LENTZ'S Gaard paa Christianshavn (Dronningensgade 64) et overordentlig nobelt

Tegning af Kr. Kongstad.

Dronningensgade 64.

Værk. Denne Hustype fik en uhyre Udbredelse og den største Betydning ned gennem Tiderne. Thi den er praktisk, jævn og letfattelig. Den har Størrelse, rolige Forhold og enkelt Silhuet.

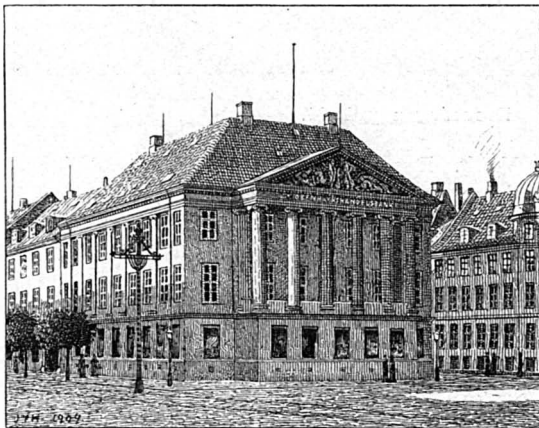
Af Tidens mange Bindingsværksbygninger er kun saare faa tilbage. De har ikke Gotikens og Renaissancens knægtbyggede Façader, har kun ringe Stokværksfremspring, oftest helt glatte Vægge. De tilhører en Periode — efter c. 1650 — da Bindingsværksteknikken var bleven stærkt simplificeret.

Asiatisk Kompagni, Strandgade.

Imidlertid havde der omkring Aarhundredskiftet vist sig en Tilbøjelighed til hos flere Arkitekter at forlade den korrekte, hollandske Retning. Og efterhaanden — op i Aarhundredet — nærmede Kjøbenhavns Arkitektur sig stærkt til den samtidige tyske Barok, der var mere pompøs af Væsen og mere fri og fantasifuld i sin Dekoration.

Et betydeligt Arkitekturværk med Tendens i denne Retning er Asiatic Kompagnis Palæ i Strandgade, opført 1738 af F. DE LANGE. Oprindelig frit beliggende, gjorde det sig stærkt og vægtigt gældende ved sin Højde og Drøjde, blødt og dog bestemt afsluttet foroven af Mansardtaget. Særlig i Hovedfacaden udnyttede Barokkens virtuosmæssige Kompositionsævine.

Tegning af J. T. Hansen.

(Trap: Kjøbenhavn).

Handelsbanken (Erichsens Palæ).

Stærk Betoning af Midterpartiet, der her udtrykker sig meget veltalende ved dobbelte Fremspring, pompøst indrammede Vinduer og Fronton over midterste Risalit. Nordisk-nederlandsk er endnu den brogede Virkning af Materialerne (Sandsten og Mursten). — Pakhuset er opført 1781 som Efterligning af Palæet.

Ogsaa jævne Borgerhuse følger samme Arkitekturretning. Det viser de mange Nybygninger, der opførtes efter Kjøbenhavns Brand 1728 i Kvartererne omkring Universitetet. Facaden leddes lodret

ved Fremspring (Risalitter). Midterpartiet kronnes af en rund eller lav trekantet Fronton, og Vinduer og Døre indrammes ofte ret kraftigt.

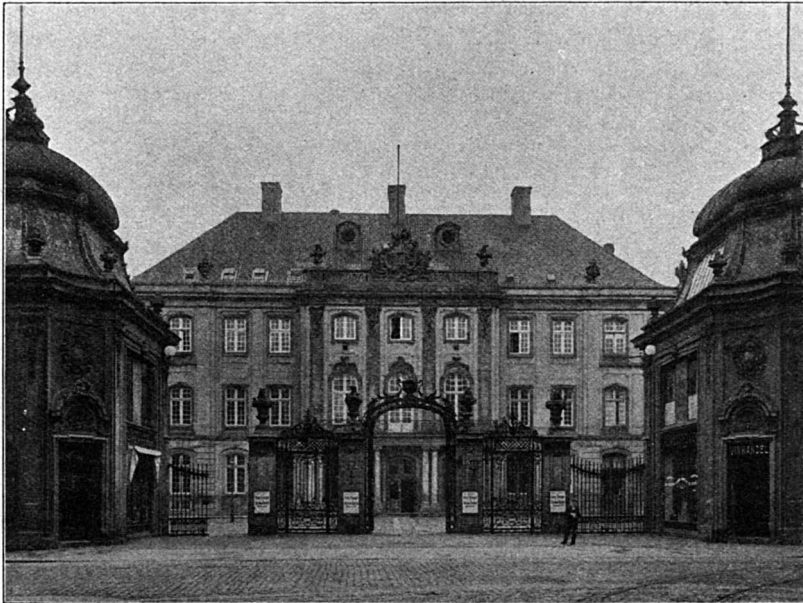
Omkring Midten af Aarhundredet antager disse Tendenser en fastere Form i Tilknytning til samtidig europæisk Arkitektur og ledet af saa betydelige Kunstnere som N. EIGRVED og L. THURAH. Man gaar nu oftest over til kun at bruge eet Materiale i en Bygning og overstryger den med Limfarve eller Puds. Heri udfolder Barokken en ny Side af sit Væsen. Et Bygningsværk skal virke som en Eenhed i Materiale og Farve. Med Murstensarkitekturen er det derfor i det Store og Hele forbi. Endelig er man tilbøjelig til at udviske Søjleordnerne. Pilastrenes Base, Kapitæl og Arkitrav undertrykkes. De bliver til flade og tynde Rammepilastre. Ofte sløjfes Pilasterinddelingen helt, saa Bygningerne staar med glatte Flader, omend Risalitter stadig bibeholdes. Ornamentikken opløses, bliver vilter og forfløjen og taber næsten ganske Forbindelsen med sit antikke Udspring. Dekoration og Ornament er samles ofte klumpvis om og over Døre og Vinduer, ikke altid med god logisk Mening. Denne nye — anden — Stilretning indenfor Barokken havde udviklet sig i Frankrig under Ludvig XV's Regeringstid og gaar under Navn af Rococco. Den er ren formel, idet den kun paavirker Formsproget. Til os kom den — som antydet — nærmest over Tyskland (Sachsen).

Tidens største Byggeforetagende var Chri-

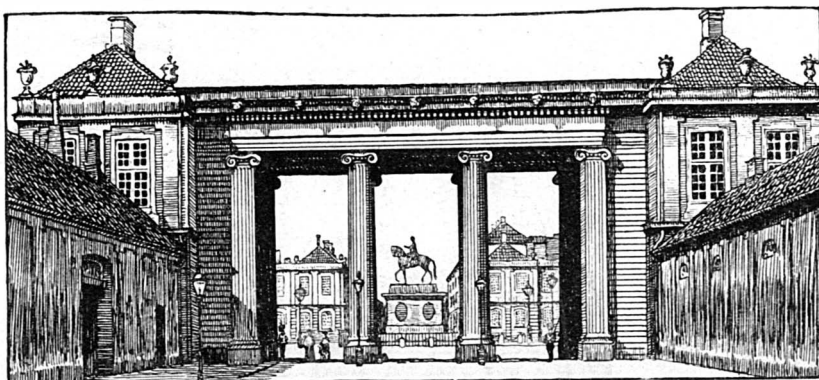

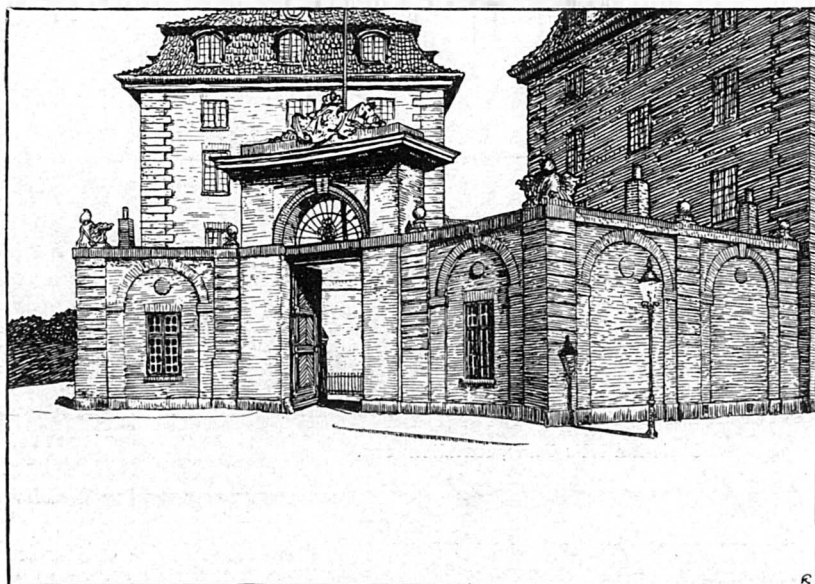
Christian IX's Palæ, Amalienborg.

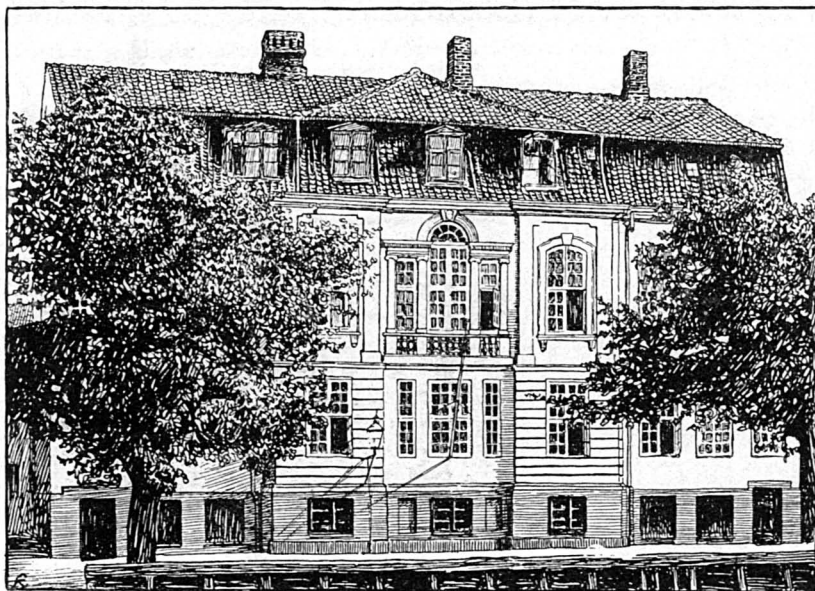
Schimmelmanns Palæ (nu Odd Fellowpalæet).

Kolonnaden paa Amalienborg.

Indgangen til Solvgadens Kaserne.

Overgaden o. V. Nr. 6 (Stanleys Gaard).

stiansborg Slot, opført 1733—45 af HÆUSSER.

Af det ældste Christiansborg er kun Ridebanens Bygninger tilbage. Men her — trods noget Sted — viser Barokken sin forbavsende Ævne til at klare et stort Arkitekturanlæg. Det er bestemt og tydeligt komponeret efter Akser. Særlig Midteraksen er stærkt fremhævet; med Marmorbroen og Ny Vestergade fortsættes den langt ud i Omverdenen. Store og smaa, lave og høje, brede og smalle Bygningspartier placeres ligevægtigt i Forhold til Akserne. Udformningen af det lette og fri Parti med Bro og Pavilloner og Motivet med de aabne Buegange, der holder sammen paa Ridebanens Bygninger, skyldes maaske EIGTVED og THURAH og deres fransk-sachsiske Traditioner.

Tidens Ævne for Komposition i de aller største Forhold fik snart igen en værdig Opgave ved EIGTVEDS Planlæggelse af det nye Amalienborgkvarter, officielt kaldet Frederiksstaden. I to Gaders Skæringspunkt lægger han en ottekantet Plads, senere midtsamlet i en Kolossalstatue. De fire Adelspalæer (1754

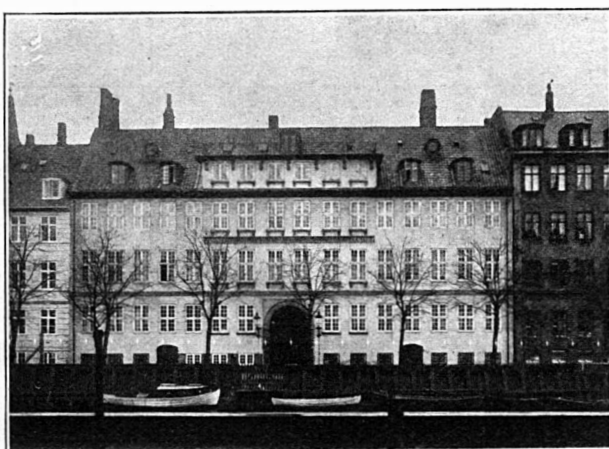
Tegninger af
Kr. Kongstad.

—60) er ganske ens, med kraftigt led-
delte Façader, kronede af Balustrader
med Vaser og Statuer og placerede
mellem lave Sidefløje (oprindelig kun
i eet Stokværk). Her var naaet den
virkelig store Pladskunst. — I For-
længelse af den ene Tværakse afslut-
tedes Udsigten af den af EIGTVED paa-
begyndte Frederikskirke, et Central-
anlæg efter Barokkens bedste Møn-
stre. Paa samme Maade lægger EIGT-
VED Christianskirken (1755—56), der
i Plan og indre Anordning er nøje
beslægtet med den ældre Reformert
Kirke, for Enden af Strandgade paa
Christianshavn.

Forkærligheden for Orden og lige-
vægtig Fordeling af
et Bygningsanlægs
Masser gaar igen i
EIGTVEDS Frederiks
Hospital med de
aabne Anlæg ud
mod begge Gader
(Bred- og Amaliega-
de). Samme aabne
Anlæg anvender han
ogsaa i Prinsens Pa-
læ og Koncertpalæet.
Motivet stammer fra
fransk Slotsarkitek-
tur.

For det store Palæ
indbygget i Gadelini-
en har Kjøbenhavn
ogsaa en anden Type
i det BERNSTORFF-
SKE og det DEHN-
SKE Palæ i Bredgade
(EIGTVED?). Beteg-
nende for Tidens fornemme Patricierhus er
den tidligere Fødselsstiftelse i Amaliegade, op-
ført c. 1750 af L. THURAH som hans egen Privat-
bolig. Flere beslægtede Huse af samme Grund-
type findes i dette Kvarter. Hertil hører ogsaa
Nybrogade 12. Var Façaden lang nok, kunde den
faa to sideordnede Fremspring som i den sam-
tidige STANLEYS Gaard paa Christianshavn og
den noget yngre HOLMBLADSKES Gaard, Sølv-
gade 38. Større Bygninger som det LINDENCRO-
NÆSKE Palæ, Hjørnet af Bredgade og St. Annæ
Plads, havde Plads til baade Midter- og Hjørne-
fremspring.

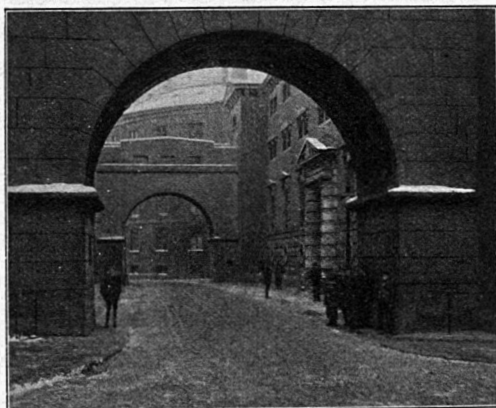
Imidlertid arbejdede en ny Smagsretning
sig frem henimod Aarhundredskiftet. Med
Rococcoens Enehæderedømme er det forbi. End-
nu holdt man fast ved dens almindelige Reg-

Heerings Hus i Overgade n. V.

Domhuset.

Slutterigaden med de to Murbuer.

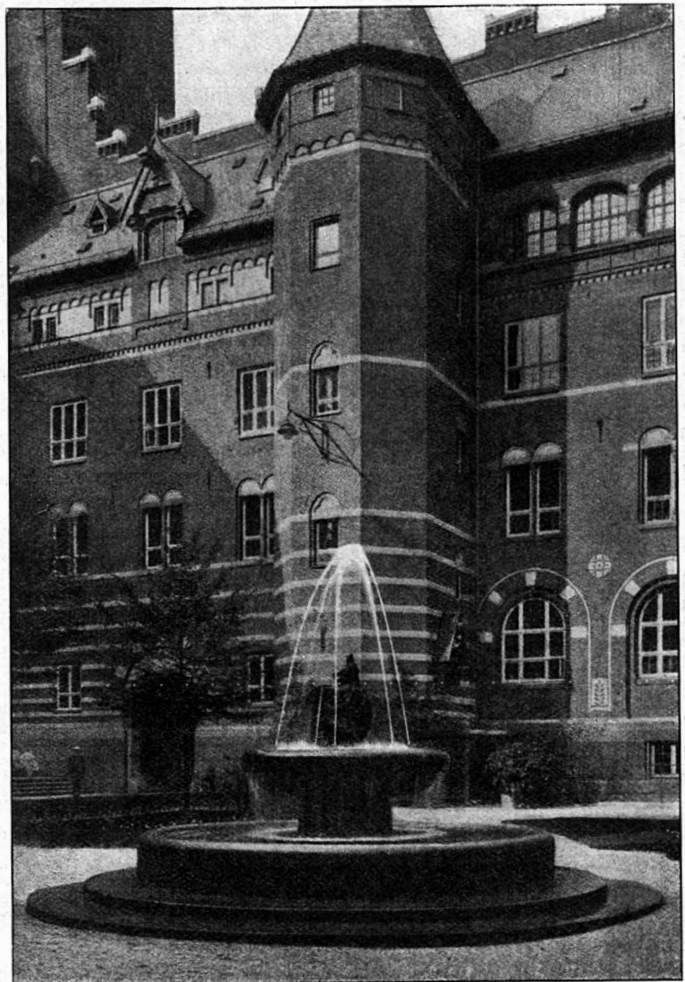
Gammeltorv 18.

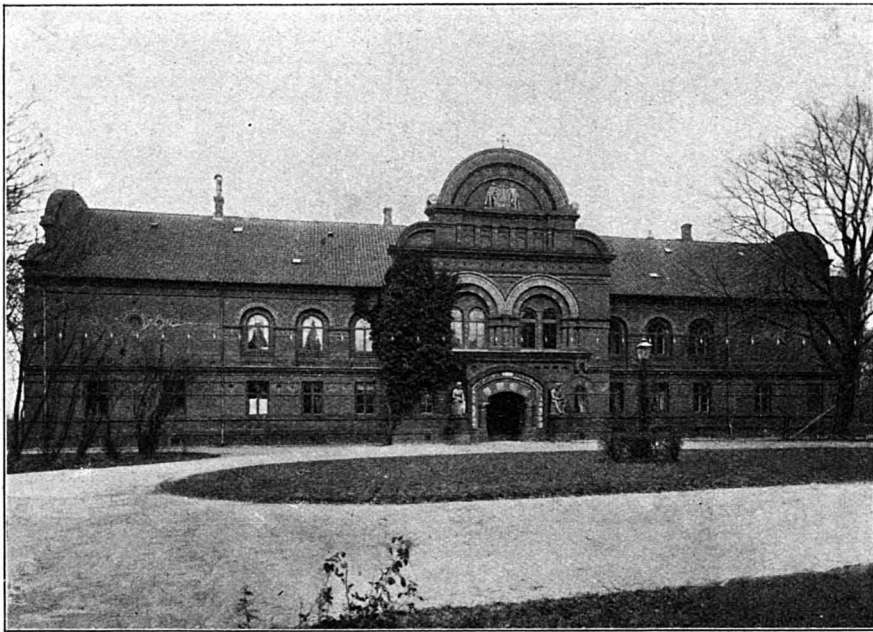
ler og Teorier, med Fordringerne til Regelmæssighed og Symmetri. Men man begyndte at vende sig imod Barokkens og Rococcoens dekorative Væsen, mod det Falske og Uægte i den, at den, for at opnaa overraskende og stærke Virkninger med dekorative Midler, ofte kom til at tilsløre og udviske det væsentlige i en Bygnings Funktioner: Det bærende og det baarne. Man begyndte at fordre, at Søjleordnerne igen skulde ind sættes i deres gamle Værdighed og at en Bygnings Funktioner skulde være klart udtrykte.

Disse Idealer havde man nu fundet i den antikke Arkitektur. Den blev Forbilledet for en ny Retning, Klassicismen, ogsaa nærmest en formel Stilart, fordi den i det væsentlige — i Plan, Opbygning og Façade stadig bygger paa Barokken og dens Udløber Rococcoen. Med Franskmanden N. JARDIN fik denne Retning langsomt Fodfæste i Kjøbenhavn op gennem Aarhundredets sidste Tredjedel.

ISølvgadesKaserne (1765—69) med det dristige og glimrende Indgangsparti fik JARDIN endnu ikke ret Lejlighed til at vise det Nye. I Havepavillonen ved CHRISTIAN VII's Palæ har han derimod skabt et yndefuldt Vidnesbyrd om sine Tanker over, hvorledes antike Arkitekturformer rettelig burde anvendes. I etomtrentsamtidigt Beboelseshus, nuværende Gule Palæ i Amaliegade (1764), antyder han indenfor Barokkens hævdvundne Ramme, det nye Formsprogs Anvendelse i denne Art af Bygninger. Efter Branden 1795 byggedes der overordentlig meget. Det gamle Kjøbenhavn bærer endnu Præg deraf. I C. F. HARSDDORFF

Nederst:
Raadhusgaarden (M. Nyrop) med Bjørnefontænen (Th. Bindesbøll og Joakim Skovgaard).

Blindeinstituttet.

fik Retningen en begavet dansk Foregangsmand. Hans Kolonade paa Amalienborg er enstaaende ved sin skønne Opfattelse og Gengivelse af den ioniske Stil. Det er den græske Arkitektur Harsdorff elsker, og hvis Udtryksformer han søger at anvende paa det 18. Aarhundredes Bygninger. Men han er her i sine Privatbygninger henvist til eet Motiv: Den græske Tempelfront. Han bruger den frit som fra 1797—99 i ERICHSSENS Palæ (nu Handelsbanken), i Pilasterform paa PESCHERS Gaard (nu Landmandsbanken) fra 1795, oprindeligt Stokværk lavere. Overalt gennemarbejder han Enkelthederne i Søjler, Frontoner og Gesimser, overordentlig følsom for deres Funktioner.

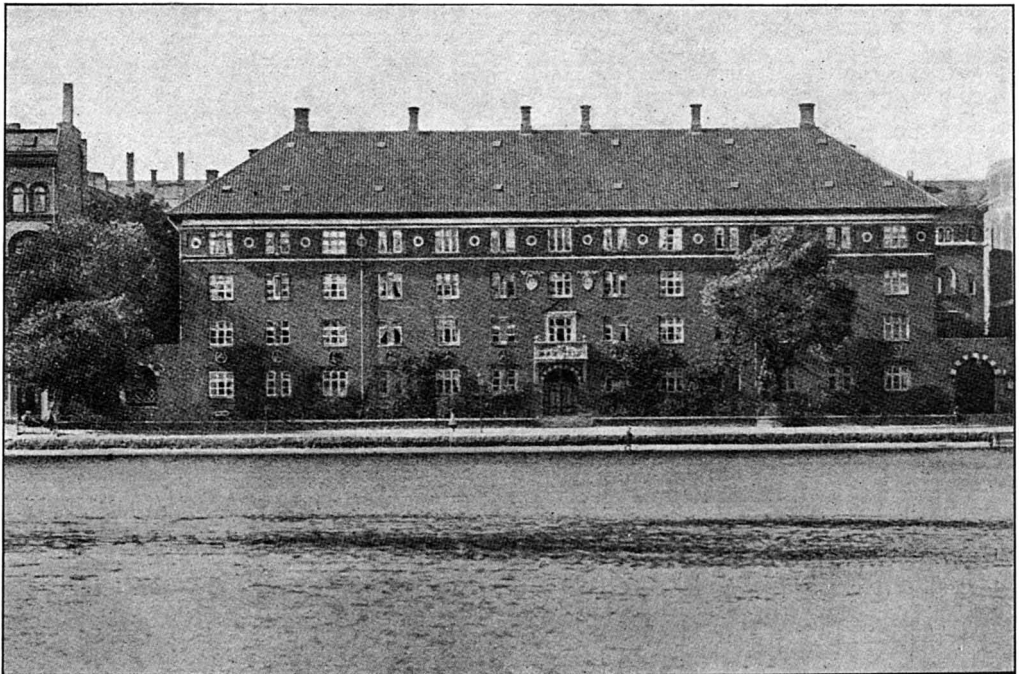
HARSDORFF og hans Samtidige har efterladt mange Privatbygninger rundt om i Kjøbenhavn, lidt spinkle og zarte i Karakter, ikke uden Tilknytning til fransk Louisseize. Saaledes Nygade 7, Amagertorv 29 og Gammeltorv 18.

Hans Elever lod dog ofte Pilastrene fare og foretrak store rolige Murflader og kraftige Enkeltheder. De bruger faa Fremspring — ofte kun Midterrisalit eller to Fløjresalitter. Den vandrette Leddeling understreges absolut stærkest. Ved Vinduesindramninger betones Midter- eller Fløjpartierne. Arkitekturen kommer under Paavirkning af den engelsk-palladianske Skole, der havde opdyrket det brede og kraftige og stod Romerne nærmere end Grækerne. Ypperlig i denne knappe, klare Stil er allerede Kirurgisk Akademi (1783—87) af P. MEYN.

Utallige Privathuse har samme Stiltræk, om

end under beskednere Former: De findes overalt i det gamle Kjøbenhavn, paa Gl. og Ny Torv, i Kronprinsessegade, Vestergade (f. Eks. Nr. 5), paa Christianshavn (f. Eks. Torvegade 12). Men ved Siden af disse særkultiverede Huse har de to i den ældre Barokperiode skabt Typer for det store Borgerhus: Huset med Gavlkvist og Huset med Fronton levet videre i bedste Velgaaende (Nybrogade). Ofte er de ganske prunkløse og jævne, undertiden, som Minde om den store Arkitektur, med fremspringende Midterparti, oftest dog med helt glatte Façader. Kun en Gesimsform, et Profilled eller en Stump Frise antyder, i hvilken Stilperiode de er blevne til. Og dog er der fra Klassicismen yderst stilfulde Bygninger af begge disse Typer. Af Kvisthustypen saaledes HÆRINGS Gaard paa Christianshavn (1785) med det herlige Gaardparti.

Den Linie, Klassicismen med C. F. HANSEN kom til at følge i Kjøbenhavn, laa mere i Fortsættelse af P. MEYN end af HARSDORFF. Hans Arkitektur har Tyngde, som den engelsk-palladianske, og hans Formsprog er som dens voldsomt. HANSENS Virksomhed i Kjøbenhavn faldt i 19de Aarhundredes Begyndelse. Det gamle Raad- og Domhus med Arrestbygning (1805—17) viser hans Evne til at tumle med store Bygningsmasser paa et ujævnt Terrain og en vanskeligt formet Grund med Gade igennem, og — trods alt — skabe en stor og samlet Helhedsvirkning. Façaden mod Ny Torv er betegnende for hans Manér: Store rolige Vægflader; samlet, næsten eksplosiv Virkning

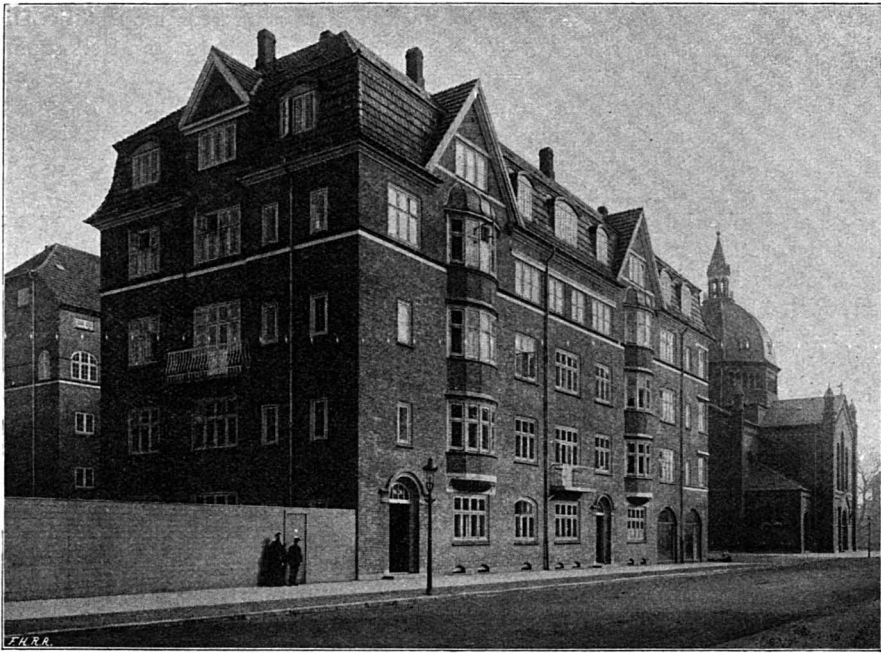
Soldenfeldts Stiftelse paa Sortedamsdosseringen. (H. Storck).

af en mægtig Søjleforbygning. I Façaden mod den som en Slags Gaard behandlede Slutrigade er der samme velberegneede Kontrastvirkning mellem neutrale Flader og energiske, næsten paatrængende Enkeltheder (Portalerne). Soldins Stiftelse i Skindergade er mere afdæmpet. Som Genopbygger af det 1795 afbrændte Christiansborg (1803—28) var HANSEN bunden til de gamle Mure, men forøvrigt var ogsaa Slottet stærkt præget af hans Personlighed og i Slotskirken kan man endnu glæde sig over en smuk Rumvirkning. Ogsaa ved Genopførelsen af den i 1807 nedskudte Frue Kirke (1811—29) var han bunden af den ældre Bygning, men ogsaa her former han dog et smukt monumentalt Rum. I det Ydre er Vestfaçaden med Taarnet et ved Tyngde og Kraft saare monumentalt virkende Parti — trods den paaklistrede Tempelforhal.

Ellers byggedes der i det 19de Aarhundredes Begyndelse kun lidt og enkelt og jævnt (Graabrødretorv). Hverken i offentlige Bygninger (MALLINGS Universitet 1831—36) eller i Privatbygninger (GAMÉLS Gaard i Bredgade af KOCH) mærkes mere den kraftige MEYN-HANSEN'ske Retning. Alt er i den mere tørre og spinkle Klassicisme, der under Navnet af Empiren præger ogsaa Kjøbenhavns Bygningskunst til op mod Aarhundredskiftet. Empirens sidste og udmærkede Udløbere er flere af M. G. BINDESBØLLS Arbejder, særlig THORVALDSENS Mu-

seum (1838—43), et i Verdensarkitekturen enestaaende Værk, navnlig ved den nøje harmoniske Samvirkning mellem Arkitektur og rig malerisk Dekoration. Men det danner ikke direkte nogen Overgang til det Kommende. BINDESBØLLS Samtidige H. C. HANSEN har i Kommunehospitalet (1859—63) skabt et interessant stort Arkitekturanlæg. I Midten af Aarhundredet ebbede Empirens Livskraft langsomt ud. Man havde nu i snart to Aarhundreder — kun med Variationer i Formsproget — arbejdet ud fra det samme fundamentale Arkitekturprincip, som først for Alvor var slaaet igennem herhjemme med Barokken. Kravet om Orden og Symmetri var efterhaanden bleven til Formalisme og Terpen i de samme, ikke altfor mange Typer og Motiver i Plan, Opbygning og Façader. Denne Arkitekturens Udtryksmaader og Motiver var for faa og slog ikke til overfor det moderne Kulturlivs mange nye og stadigt vekslende Krav og Opgaver.

Nye Baner blev først brudt af J. D. HERHOLDT. I Universitetsbibliotheket (1857—61) vender han tilbage til en udpræget og afklaret historisk Stilperiode, her middelalderlig norditaliensk Murstensarkitektur. Han indfører dermed atter Murstenen i dansk Bygningskunst. Samtidig gør F. MELDAHL i Blindeinstituttet (1857—58) det samme. De to har Æren af at have skabt det praktiske og kunstneriske Grundlag for vor moderne Murstensarkitektur.

Ejendom paa Forchammersvej (A. Clemmensen).

I andre Værker udnytter HERHOLDT andre historiske Stilarter som i Nationalbanken. Mærkelig original er hans Løsning af en helt moderne Opgave, Kjøbenhavns Banegaard. Inderst

inde er Herholdt dog, trods sin realistiske og praktiske Sans, et Barn af Fortiden. For ham er Orden og Regelmæssighed, helst efter bestemte Akser, det vigtigste i en Bygning og han

»Kroyers Hus« i Bergensgade (U. Plessner).

er derved stadig i Pagt med Verdensarkitekturen ligefra Renaissancens, ja fra Antikkens Dage. Han føler stadig klassisk for Arkitektur. Men ogsaa hans Sans for ældre nordisk Arkitektur, med dens usymmetriske Forskydelighed i Plan, Opbygning og Façade, var vakt.

Fra HERHOLDTS Dage kan da, stærkere eller svagere, ogsaa i Københavns Arkitektur, følges to Hovedretninger i moderne dansk Bygningskunst, den klassiske og den nordiske, begge nærede ved Studier af ældre, baade italiensk og nordisk Arkitektur; de optræder undertiden udpræget hver for sig, men mødes ogsaa ofte i samme Bygning, dog saaledes at den ene eller den anden Retning altid vil have Overtaget. Et Hovedværk er H. B. STORCKS Abel Katrines Stiftelse (1886). Den hører afgjort til den klassiske Arkitekturretning.

Den klassiske Retning laa bedst for det ældre Slægtled. Det ses i den mærkelig europæiske, internationale DAHLERUPS Værker: Kunstmusæet (1889—96), og i hans Hovedværk: Det kgl. Teater (1872—74). Det ses i Industriforeningen (V. KLEIN), Videnskabernes Selskab (VILH. PETERSEN), og Retningen lever videre bl. a. i HAGEMANNS Kollegium (ALB. JENSEN).

Men af de ældre havde H. J. HOLM i selvstændige Arbejder som Diakonissestiftelsen (1876), Kapellet paa Vestre Kirkegaard (1892) optaget nordiske Elementer, idet han her benyttede ældre danske Motiver, medens han ellers idet Store og Hele blev staaende paa den klassiske Retnings kompositionelle Standpunkt. Gennem sin Lærervirksomhed paa Akademiet vakte han imidlertid hos det yngre Slægtled en Begejstring for det nordiske, der i 19. Aarh.s Slutning skulde faa en frodig Udvikling. Det begynder i København med Landsarkivet paa Jagtvejen af M. NYROP (1891—92), et usymmetrisk Arkitekturanlæg, forskydeligt i Plan, Opbygning og Façade, med rig Udnyttelse af de forskellige Materialer, og hvor der allerede er lagt en vis Vægt paa den op-

findsomme og morsomme Detalje. Disse Træk gaar i større Forhold igen i NYROPS Raadhus (1894—1903), et frodigt Værk, hvor Paavirkning fra mange Tider og Lande alligevel er bleven sammenarbejdede i et nordisk Sind. Retningen, lever videre bl. a. i et Værk som Studenterforeningen (PLESNER).

Af de mange nye Kirkebygninger er Kirken paa Vesterbros Torv (NYROP) og Andreaskirken (M. BORCH), hver for sig betegnende for de to Retninger. Overhovedet er det værd at lægge Mærke til, at samme Arkitekt meget godt kan arbejde paa begge Maader, men i Almindelighed vil hans Evner og Temperament give sig klare Udtryk i een af dem. I store Arkitekturanlæg, som Righospitalet (BORCH) og Bispebjerg Hospital (NYROP) vil begge Retninger naturligt mødes.

Hvad hidtil er nævnt, er Værker af den førende Arkitektur. Men de forsvinder i Mængden af Bygninger fra Københavns store Væksttid i den sidste Menneskealder. Det begynder i 70'erne med Godtkøbskopiering af Renaissancemotiver. Det var Stukperioden (National). Den gør sig særlig stærkt gældende i Privatarkitekturen (Frederiksborggadekvarteret, Gammelholm), og Forvirringen paa Privatboligens Omraade har været uhyggelig. Det vanskeligste Problem er Klaringen af det store Etagehus. Her har den nordiske Retning utvivlsomt, ved sin større Bevægelsesfrihed, ydet

mest (Aahusene, Vodroflund, St. Marcus Allé, PLESNER og A. CLEMMENSEN), ligesom denne Retning ogsaa er praktisk anvendelig til villanæssige Huse (Kristianiagade). Men ogsaa med den klassiske Retnings Midler er opnaet smukke Resultater (som i Stockholmsgade, A. CLEMMENSEN).

Paa Modsætningsforholdet mellem de her viste to Grundopfattelser af Arkitektur hviler moderne dansk — og ogsaa københavnsk Bygningskunst. Af den Maade, hvorpaa dette Modsætningsforhold løses, afhænger dens Udvikling i Fremtiden.

Tegning af Alfr. Larsen. (Trap: København).
St. Andreas Kirke, set fra Bartholinsgade.

TIDSSKRIFTET „FORSKØNNELSEN“

DEn grafiske Fremstilling af Medlemsantallets Svingninger, der fandtes i Tidsskriftets Hefte 7-8, er, naar den gaas efter med kritisk Forstaaelse, god at faa Forstand af. Den jævne Synken af Kurven fra 800 til 300 i de første ti Aar — fra Foreningens Stiftelse til Storke-springvandets Opstilling? — synes at bære Vidne om, at Foreningen i disse ti Aar har været ude af Stand til at faa Føling med Publikum. Dens Stræben har mere gaaet ud paa at forskønne Hovedstaden end paa at vække den store Almenheds Forstaaelse af, hvad der gør en Hovedstad skøn. Hvorvidt Storke-spring-vandet bidrog til at forskønne Amagertorv, kan der være delte Meninger om. De aller fleste vil hævde, at Opgaven ikke er løst, at Fontænen tværtimod skænder eller i alt Fald skæmmer Torvet; men der er adskilligt, der taler for, at denne offentlige Mening mere beror paa et en Gang fastslaaet Dogme end paa en virkelig Overbevisning om, at Værket er mislykket. Der har, saa langt jeg kan huske tilbage, hævet sig »stærke« Røster for at faa »Hesten« fjernet fra Kongens Nytorv. Et omkring det 19. Aarhundredes Midte (da alt skulde være paavirket af græsk Klassicisme for at være godt) opstaaet Dogme havde stemplet den som et meget maa-deligt Kunstværk, og til Trods for, at selve THORVALDSEN i den mellemliggende Tid har været stemplet som en Middelmaadighed, en Epigon, en Efterligner uden original Opfattelse, har Dogmet om Hestens Slethed og Latterlighed holdt sig indtil Dato. Men blev Spørgs-maalet om dens Fjernelse for Alvor rejst, vilde da nogen virkelig have det gjort? Jeg tvivler stærkt derom, men ikke om, at enhver med nogen virkelig kunstnerisk Autoritet vilde nedlægge den alvorligste Protest derimod. Ganske ligesaadan med Storke-springvandet; det hører nu — med sine mulige kunstneriske Mangler — med i Gadebilledet og vilde bittert savnes, hvis det blev taget bort. Naar jeg, følgende Tidsskriftets stadig gentagne Appel: Ethvert Medlem kan skaffe et nyt Medlem, har opfordret en Bekendt til at melde sig ind, har jeg af og til mødt den Bemærkning: Ja! hvis Foreningen vil sørge for at faa Storke-springvandet fjernet. Selvfølgelig en ganske umulig Betingelse, men et Bevis for, hvor van-

skeligt det er at udrydde Dogmer. Imidlertid betegner Storke-springvandet det første Punkt, hvor Foreningen kom i Kontakt med det store Publikum, og enhver, der er gammel nok, vil vidne, at denne Kontakt mest af alt mindede om »Bjørnen der løb Panden mod og drak den frygtelige Skalle«. Fra dette Tidspunkt op til 1906 er Medlemsantallet stationært. 300 Idealister holder trofast ud og venter paa bedre Tider, der da ogsaa kommer i Aaret 1907, hvor Kurven gør et næsten lodret Højdespring, »det første Resultat af den nye Bestyrelses Arbejde«, som det lakonisk hedder i den ledsagende Tekst. Dette Arbejde indvarledes ved et offentligt Møde i Odd-Fellow-Palæet, hvor Foreningen vist for første Gang sætter sig i direkte Rapport til Almenheden. De følgende tre Aar er Stigningen jævn fra 1100 til 1200, men derfra bliver den atter brat, de følgende fem Aar viser en gennemsnitlig Tilvækst af ca. 200 Medlemmer om Aaret. Det er værdt at lægge Mærke til, at dette Resultat falder sammen med Udgivelsen af Tidsskriftet og Bogen om Kjøbenhavn. Det er den vedvarende Føling med Medlemmerne, der holder disse fast, samtidig med, at der gives dem et Overbevisningsmiddel i Hænde ved Hvervning af nye Medlemmer. De foreliggende fem Aargange af Tidsskriftet, der heldigvis mere har sin Styrke i det kvalitative end i det kvantitative, udgør en smuk Billedbog, som det er en Glæde at eje, samtidig med at de opfrisker Minder om Episoder i Byens Historie, i hvilke Foreningen har haft Lejlighed til at vise, hvad den kæmper for — og hvad den kæmper imod. Se som Eksempel paa det sidste Plakatsøjlen paa Vandkunsten, paa det første RASMUS HARBOES Brønd, der staar næsten symbolsk paa Vesterbros Torv. Med Vellyst kvæler den nyfødte Herkules de smaa Hugorme, som er sendt for at dræbe ham, et Varsel om hans Besejring af den mangedevode Hydra.

Den Hæslighedens Hydra, som i de sidste 45 Aar næsten uhindret har haft Lov til at hærge Kjøbenhavn, har ogsaa mange Hoveder. Gid det maa lykkes Foreningen at faa dem hugget af. Et helt daarligt Vaaben i denne Kamp er »Forskønnelsen« næppe. *Lad os beholde det, og lad os bruge det.* A. B.

GENERALFORSAMLINGEN DEN 28. FEBR. 1916

TIL Dirigent valgtes Sagfører L. F. KOCK, der efter at have konstateret Generalforsamlingens Lovlighed gav Ordet til Formanden, kgl. Bygningsinspektør, Architect THORV. JØRGENSEN, der aflagde den i sidste Hæfte i Uddrag gengivne Aarsberetning, hvorefter Kassereren, Overretssagfører STEFAN HETSCH fremlagde det reviderede Regnskab, for hvilket enstemmigt gaves Decharge.

Fra Forsamlingens Side talte Redaktør SIGVALD ANDERSEN, der henlede Opmærksomheden paa den Tilstand, i hvilken Bogbinderfirmaet Rasch's Eftf.'s smukke Skilte, der i sin Tid var anbragt paa Graabrødretorv, nu befandt sig, efter at de var flyttet til Hauserplads, hvor Firmaet fortsættes med en ny Indehaver. Proprietær RAHLF talte om Dyrehaven, Ingeniør MEYER om de smukke Telefonkiosker, som han fandt for overlæssede med Reklametavler (paa Granitsoklen og overalt, hvor en Reklametavle kunde anbringes), og angaaende hvilket Forhold han bad Bestyrelsen interessere sig, saafremt det ved en Undersøgelse skulde vise sig, at Kioskselskabet tiltog sig større Ret til Reklamer, end Koncessionen hjemlede. Maler JENS MØLLER-JENSEN talte mod Plakatsøjlerne, og Overretssagfører AXEL E. LEMMING bad Bestyrelsen interessere sig for alle de smaa Huse og Skure, som vore Gader efterhaanden er blevet opfyldt med. Formanden lovede, at de fremstillede Henstillinger skulde blive gjort til Genstand for nærmere Undersøgelse.

De fratrædende Medlemmer af Bestyrelsen genvalgtes, og Bestyrelsen bestaar herefter af:

Architekt THORVALD JØRGENSEN	} fratr. efter Tur 1917
Sagfører L. F. KOCK	
Architekt ULRIK PLESNER	

Ingeniør, cand. polyt. SV. KOCH	} fratr. efter Tur 1918
Forfatter SOPHUS MICHAËLIS	
Architekt K. VARMING	
Billedhugger L. BRANDSTRUP	} fratr. efter Tur 1919
Overretssagfører STEFAN HETSCH	
Grosserer CHRISTIAN HOLM	

Derpaa foretoges Valg af »Det raadgivende Udvalg«, der herefter bestaar af:

Boghandler AUG. BANG
 Billedhugger A. BUNDGAARD
 Departementschef, Statsraadssekretær
 FRANTZ DAHL
 Redaktør KRISTIAN DAHL
 Direktør BENNY DESSAU
 Maler N. V. DORPH
 Havearchitekt E. ERSTAD-JØRGENSEN
 Folketingsmand, Ingeniør, cand. polyt.
 ALEX. FOSS
 Generalkonsul VALD. GLÜCKSTADT
 Redaktør CHRISTIAN GULMANN
 Etatsraad JACOB HEGEL
 Architect, Professor HANS J. HOLM
 Direktør HELGE JACOBSEN
 Grosserer, Papirhandler AD. LEVISON
 Architect MAGDAHL-NIELSEN
 Billedhugger CARL MORTENSEN
 Hofdekoremaler H. C. NIELSEN
 Architect, Professor MARTIN NYROP
 Landstingsmand, Konsul P. NØRGAARD
 Sporvejsdirektør KAI NØRREGAARD
 Apoteker VICTOR PEDERSEN
 Professor, Dr. juris CARL TORP
 Architect GOTFRED TVEDE
 Overretssagfører J. WERNER
 Overretssagfører F. WOLFF

Sluttelig genvalgtes Foreningens Revisorer:

Fuldmægtig i Overretten, cand. jur.
 E. BISSEN og
 Bankfuldmægtig, cand. jur. O. MØHL

samt Revisorsuppleanterne:

Grosserer, Papirhandler R. WASMANN og
 Ekspeditionssekretær, cand. jur. V. HEMPEL

EN BILLEDSAMLING EN VÆRDIFULD GAVE TIL FORENINGEN

I sidste Hæfte af »Forskønnelsen« bad vi vore Medlemmer om at sende os Billeder fra Hovedstaden, smukke Bybilleder, som vi fra Tid til anden kunde bringe her i Tidsskriftet. Denne Henvendelse har allerede bragt et første Resultat, som langt har overgaaet vore dristigste Forventninger. En Ven af Foreningen har nemlig overladt os en fortræffelig Samling af Billeder fra Kjøbenhavn, dels Fotografier, dels Litografier samt enkelte Raderinger og Tegninger. Samlingen, der tæller ca. 800 Numre

og omfatter Billeder saavel fra det gamle som fra det nyere og nyeste Kjøbenhavn, er af største Interesse for Studiet af Hovedstadens Historie, Architektur og Kultur. Giveren, som ikke har ønsket sit Navn nævnet, har til sin Gave knyttet det Haab, at andre Medlemmer af Foreningen vil supplere denne Samling af Byprospekter, saaledes at der hos Foreningen kunde skabes et Billedarchiv, der, alt som Aarene gaar, vil kunne faa større og større byhistorisk Betydning

Vi slutter os i denne Henseende ganske til det af Giveren udtalte Ønske, idet vi beder vore Medlemmer skænke os Billeder fra Hovedstaden. Vi bemærker i denne Forbindelse, at selv Billeder af ganske ny Dato fra Byens Gader og Pladser har Interesse for os, ikke saa meget i selve Øjeblikket som senere i Tiden, naar Byen paany har skiftet Udseende. Foreningen tæller sikkert blandt sine Medlemmer talrige Amatørfotografer. Disse vilde glæde os meget, om de vilde sende os Kopier (*uopklæ-*

bede) af de i deres Samling værende Plader med Motiver fra Kjøbenhavn. Og skulde De eje Billeder fra andre Byer i Danmark eller Udlandet, Billeder fra Gader og Pladser, enkelte Bygninger af arkitektonisk Interesse, smukke Detailler som Porte og Gavle, Brønde, Søjler etc., vilde det ogsaa være os en Glæde at modtage saadanne Billeder (eventuelt ogsaa i Form af Postkort). Vi vilde maaske af og til kunne bruge et af dem til at sætte i »Forskønnelsen«. Det er jo altid rart at have noget kønt at se paa.

LITTERATUR

STILARTERNES HISTORIE. Grundrids af Ornamentikens og Arkitekturdekorationens Udvikling fra de ældste Tider til vore Dage, Tekst og Tegninger af CHR. AXEL JENSEN og E. RONDAHL. (Jul. Gjellerups Forlag).

Hvad er Stil? Hvor ofte støder man ikke paa dette Udtryk i Omtalen af al Slags Kunst, saavel den bildende som den byggende. I Spidsen af nærværende Hæfte analyserer saaledes Kunsthistorikeren VILH. LORENZEN de Hovedprinciper, efter hvilke den kjøbenhavnske Bygningskunst har udviklet sig gennem Tiderne, og paaviser, hvorledes de kjøbenhavnske Bygninger afgiver Typer for de forskellige Tidsepoker i Bygningskunstens Historie. Paa særdeles anskuelig Maade vises det, hvorledes de forskellige Stilarter lader sig udlede af Architecturens Ytringsformer i Façadernes Opbygning og deres ornamentale Dekoration. Imidlertid er Architekturen jo ikke den eneste Kunstform, i hvilke de skiftende Tidens ideelle Stræben giver sig Udtryk. Saavel Malerkunsten som Billedhuggerkunsten er Stilsvingninger underkastet, og i ikke mindre Grad er de i det daglige Liv brugte Genstande — det gælder Møbler og Husgeraad, Klæder og Smykker, Haandværk og Vaaben — et Udtryk for en given Tids kulturelle Standpunkt.

Hvad er da Stil, og hvorledes erkender man den? Til Besvarelse af disse Spørgsmaal har den danske Literatur hidtil savnet en almenfattelig og nogenlunde fyldig Fremstilling, og det til Trods for, at navnlig de senere Aar har været rige paa populære Værker om mangfoldige Emner. Saavel Fagmanden som den interesserede læser har derfor været henvist til at søge sin Viden i udenlandske Værker, hvor dog efter Sagens Natur specielt Kunsten i Danmark kun har været sparsomt repræsenteret. At samle og udgive et dansk Værk om Stilarternes Historie er derfor en særdeles for-

tjenstfuld Opgave. Aarsagen til, at det har været saa længe, inden nogen dansk Forsker har vovet sig i Kast med den, er vel nok den nærliggende, at Opgaven har skræmmet ved sin Vanskelighed, og det maa ogsaa erkendes, at Vanskelighederne baade er mange og store. Naar det første danske Værk om Stilarternes Historie skulde udgives, var det naturligt at belyse Stilforskellighederne væsentligst ved Eksempler hentede fra dansk Kunst, men vort eget Lands Stilhistorie er endnu langtfra tilstrækkeligt udforsket.

Det var derfor en overmaade fortjenstfuld Handling, da for et Par Aar siden Kunsthistorikeren, Magister CHR. AXEL JENSEN i Forening med den fornylig afdøde Overlærer ved Teknisk Skole E. RONDAHL udgav det Værk, hvis Titel staar over disse Linier. Det har været Forfatterens Maal at gøre Rede for hver Stilarts særlige Kendetegn og skiftende Former, idet Hovedvægten er lagt paa at gøre Fremstillingen historisk og forklarende mere end æstetisk og dømmende, ligesom Forfatterne vel henter deres Eksempler fra samtlige europæiske Lande, i hvilke Stilformerne er skabt, men dog særlig fremhæver de Linier, der fører til vort eget Land.

En Stilarternes Historie i Ordets egentligste Forstand er Værket vel ikke, idet Fremstillingen kun omfatter Ornamentik og den dermed nøje forbundne arkitektoniske Dekoration. Til Maler- og Billedhuggerkunstens Stilformer henvises kun — og kun i al Korthed — i de Tilfælde, hvor Forstaaelse af Stiludviklingen uden noget Kendskab til Figurkunst ellers vilde glippe.

Begrænsningens Kunst er som bekendt en vanskelig Kunst, og i Evnen til Begrænsningen ligger Spiren til al Mesterskab. Ved at begrænse Stoffet til kun at omfatte Arkitektur og Ornamentik er det imidlertid her lykkedes

Forfatterne at skabe et lille dansk Mesterværk, og de har med en lykkelig Haand tilført den retsparsomme danske Kunst-Litteratur en Bog, som ingen, der beskæftiger sig med Kunst, i Fremtiden kan komme uden om. Selve Ordningen af Stoffet er udmærket systematiseret, og Sproget er helt igennem fortrinligt. Afsnittet om Almuekunst og Slutningskapitlet er det en ligefrem Nydelse at læse.

Bogen, der af Indenrigsministeriet er anbefalet til Brug ved Undervisningen i de tekniske Skoler, er illustreret med en Mængde udmærkede Billeder, delvis efter E. Rondahls Tegninger.

For Valget af Omslagstegningen bærer formentlig ingen af Forfatterne Ansvaret. Dersom den skulde henføres under nogen bestemt Stilart, maatte det nærmest blive den »barbariske«.

HELSINGØR. Tegninger af KR. KONGSTAD.

Med Tekst af H. G. OLRİK. (Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag).

Fra den af vor Forening udgivne Bog »Kjøbenhavn — som den er — og som den burde være« vil vore Medlemmer kende KR. KONGSTADS mesterlige Evne til i sine Tegninger i Træsnit-Manér af By-Architektur at kunne anslaa en Stemning, der kan tone i Ens Bevidsthed, længe efter at man har lukket Bogen. Den samme Stemning slaar En imøde fra disse Blade med Tegninger fra den gamle Toldby ved Øresund. Tegningerne er for en Del de samme som de, der for nogle Aar siden illustrerede LAURITZ PETERSENS Bog om Helsingør. De udgives nu — supplerede med en Del nye farvelagte, litograferede Tegninger — som selvstændigt Værk, idet H. G. OLRİKS Tekst indskrænker

sig til oplysende Noter paa faa, men i et behagelig klart Sprog affattede Linier til hvert Billede.

TEGNINGER AF ÆLDRE NORDISK ARCHITEKTUR. Udgivne af Professor H. STORCK. 6. Samling. 1. Række. (H. Hagerups Forlag).

Af det af Professor H. STORCK med Tilskud fra Kultusministeriet udgivne, fortjenstfulde Værk »Tegninger af ældre nordisk Architektur« foreligger nu (paa H. HAGERUPS Forlag) 1ste Række af en ny — 6te — Samling, indeholdende 20 Blade Opmaalinger af det gamle Sct. Mariæ Kirke og Kloster i Helsingør. De omhyggelige Opmaalinger er under Professor STORCKS Tilsyn foretaget af Architekterne ANTON FREDERIKSEN og JESPER TVEDE og er foretaget under Istandsættelsen af Bygningerne i Aarene 1900—1907. Ved den omhyggelige og forstaaende Istandsættelse tilvejebragtes en udmærket Løsning af den Opgave dels at bevare saa meget som muligt af det gamle, dels at gøre Bygningerne brugbare til det Formaal, som de under CHRISTIAN III 1536 havde faaet, nemlig til en Stiftelse for syge og fattige Mennesker (Helsingørs almindelige Hospital). Ved Restaureringen af Hvælvingerne saavel i Højkirken som i Sideskibene fremdroges gamle Kalkmalerier, der istandsattes, hvorved der for Højkirkens Vedkommende fremkom en samlet ornamental Dekoration. Den maa henføres til POUL LAXMANDS Tid. Foruden Opmaalingerne gengives efter Tegninger af Maleren BUDTZ MØLLER nogle Kalk-Vægmalerier, der efter Fremdragelsen er restaurerede under Ledelse af Nationalmuseets 2. Afdeling.

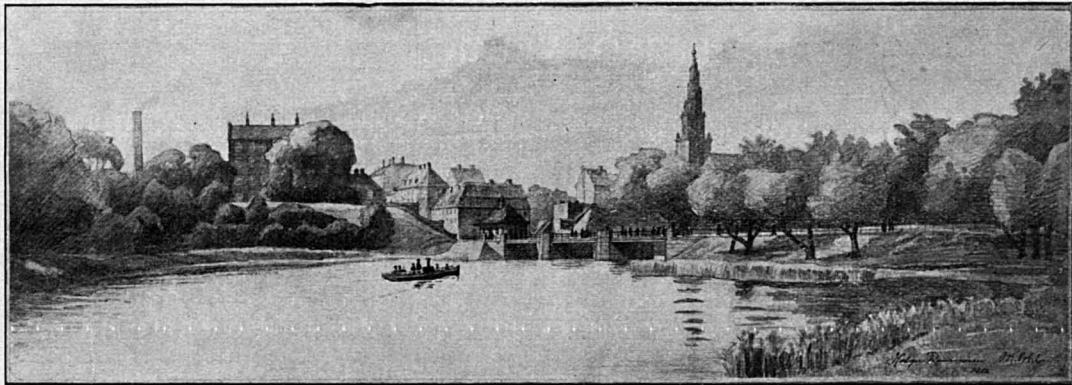
STORE BEDEDAGSAFTEN PAA KRISTIANSHAVNS VOLD

FOR en indbudt Kreds — til hvilken Forskønnelsesforeningens Medlemmer selvsagt henregnes — vil der St. Bededagsaften være Adgang til det regulerede og nyistandsatte Stykke af Kristianshavns Vold. Mødested: Ved Acciseboden paa Amagerbrogade Kl. 6 Em., naar Byens Klokker begynder at ringe. Benyt vedlagte Adgangskort og tag Venner og Slægtninge med.

Alle Venner af den gamle Vold er velkomne.

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE
REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)

Udsigt fra den dækkede Vej mod Torvegade. Smlgn. Billedet paa Side 13.

KRISTIANSHAVNS VOLDS BEVARELSE FORSKØNNELSESFORENINGENS PLAN TIL VOLDENS REGULERING

Som allerede flere Gange omtalt — dels her i Tidsskriftet, dels paa Foreningens Generalforsamling — har Foreningen anmodet d'Hr. Architect HOLGER RASMUSSEN og den fornylig afdøde Afdelings-Ingeniør O. K. NOBEL om at udarbejde en Plan til en Regulering af Voldterrænet sigtende til dets Bevarelse i størst mulig Udstrækning. Vi bringer her den fra de nævnte Herrer modtagne Plan, der ledsages af den følgende interessante og instruktive Beskrivelse.

FRA Christian d. 4des Tid til over Midten af forrige Aarhundrede var Kjøbenhavn paa alle Sider omgivet af sit grønne Voldbælte. Det var i Virkeligheden dette, der i hele denne lange Periode gav Byen sit Præg. Indenfor Voldene havde man den endnu halvt provinsielle Hoved- og Residensstad, der, efterhaanden som den voksede sig større, fik mere og mere kneben Plads, hvorfor Bebyggelsen blev tæt og indelukket, og udenfor Voldene de landlige Forstæder med Bebyggelsen spredt mellem store Haver og Marker. Og paa Grænsen mellem disse — mellem By og Land — en landskabelig Skønhed af høj Rang, Voldene med de grønne Skraaninger og de statelige Alleer, den brede Stadsgrav med det blanke Vand og udenfor den igen det idylliske Glacis. Og til disse Volde knyttede sig nogle af Landets største historiske Minder, baade glædelige og sørgelige: 1659 — 1700 — 1807. Man faar da ogsaa af Datidens Literatur et levende Indtryk af, hvilken fremtrædende Plads Voldene havde ikke alene i det samlede Bybillede, men ogsaa i Beboernes Hjærter.

Af al denne Herlighed er der ikke meget tilbage. Paa Kjøbenhavnssiden har Byens Udvik-

ling for længst sprængt den skønne Ramme og gjort det med en Grundighed, der var en bedre Sag værdig. Selv i de smaa Anlæg, der er skabte paa Voldterrænet, har man omhyggelig sørget for at udlette Karakteren af det, der var. Men paa Amagersiden findes Volden endnu. Selv om den mange Steder er i en ynkelig Forfatning, saa ligger den der endnu med sine 12 Bastioner med Raveliner, Redaner og Lynetter lige fra Kalvebod Bastion ved Langebro til Quinti Lynette ved den nordlige Ende af Orlogsværftet. Kun Udenværkerne — Kigkurvens Lynette og den dækkede Vej — er gaaet tabt paa Strækningen fra Langebro til Amagerport, men paa den lange Strækning Nord derfor findes det altsammen endnu. Og selv paa den noget medtagne sydlige Del er megen Skønhed endnu bevaret. Alle Kjøbenhavnere kender det pragtfulde Syn man fra Amager Boulevard har over Stadsgraven mod Volden med de gamle Trær og med Frelserens Kirketaarn og de røde Tage paa Christianshavn i Baggrunden. Og i den nordlige, hidtil afspærrede Del af Voldterrænet findes Partier, der i Skønhed kan maale sig med det bedste, vort Land har at byde paa af den Art.

VOLDENS TRUEDE EXISTENS.

Nu truer Byens Udvikling ogsaa denne sidste Del af Kjøbenhavns ærværdige Volde med Undergang. Den store Forstad Sundbyerne, der er vokset op udenfor Voldene, og som, efter at Demarkationsterrænet er ophævet, med stærke Skridt nærmer sig Voldgraven, kræver bedre Forbindelse med den indre By. Og indenfor Voldene ligger det endnu gammeldags Christianshavn indeklemmt og kræver Luft udad og nye Forbindelser til de store Bydele Sundbyerne og Islands Brygge Kvarteret. Men den største Fare ligger dog i, at Staten ikke længere har nogen militær Interesse i at bevare den sydlige Del af Voldterrænet fra Langebro til Baadsmandsstræde, og at dette store Areal, der ligger saa nær ved den indre By, har en betydelig Grundværdi. I Forsvarslovene af 1909 er det da ogsaa forudsat, at dette Terræn, naar de ny Forsvarsanlæg paa Amager er fuldførte, skal afhændes for et Beløb, der anslaaes til 3 Millioner Kroner.

VOLDENS BEVARELSE.

Overfor disse praktiske Krav, der jo i og for sig er berettigede og ikke uden videre kan afvises, har den offentlige Mening i de senere Aar med stedse stigende Styrke krævet, at Voldene saa vidt muligt bevares. Først og fremmest for at redde den landskabelige Skønhed og for at frede om de historiske Minder, men ogsaa for at bevare det Luftbælte, som Voldterrænet danner for de tæt bebyggede Bydele Christianshavn og Sundbyerne, og som de i en sørgelig Grad vilde komme til at savne, hvis hele det store Terræn blev bebygget, og Byen indenfor og udenfor kom til at gaa i et. Men skal dette naas, maa der i Tide arbejdes paa at vække Forstaaelsen af, hvor vigtigt Spørgsmaalet er for Byen, og paa at vise farbare Udveje til at forene de ovenfor nævnte praktiske Krav med Voldens Bevarelse i videst mulig Udstrækning.

Som Led i disse Bestræbelser har vi paa Forskønnelsesforeningens Opfordring udarbejdet nærværende Projekt »til Bevarelse af Christianshavns Vold og til Forbindelsen med den projekterede Strandvej langs Amagers Østkyst«. Andet Program end det, der ligger i disse Ord, har der ikke været stillet os, og vi har derfor været henvist til selv at fastsætte Rammen for vort Arbejde. Som det vil fremgaa af det følgende, er vi ikke gaaet meget i Enkeltheder med Hensyn til, hvad der skal gøres ved selve Voldene. Det gælder jo om at bevare dem saa

uforandrede som muligt, og Detaillerne herved maa nærmest blive Gartnerarbejde. Derimod har vi betragtet det som en væsentlig Side af vort Arbejde at forsøge at vise, at Opgaven at bevare Voldene lod sig løse med overkommelige Ofre af Stat og Kommune. Dette kan jo kun gøres, hvis man kan paavise et passende Ækvivalent for Statskassen, fordi den maa opgive Salget af Voldterrænet. Denne Side af Sagen skal derfor omtales først.

ØKONOMISKE BETRAGTNINGER.

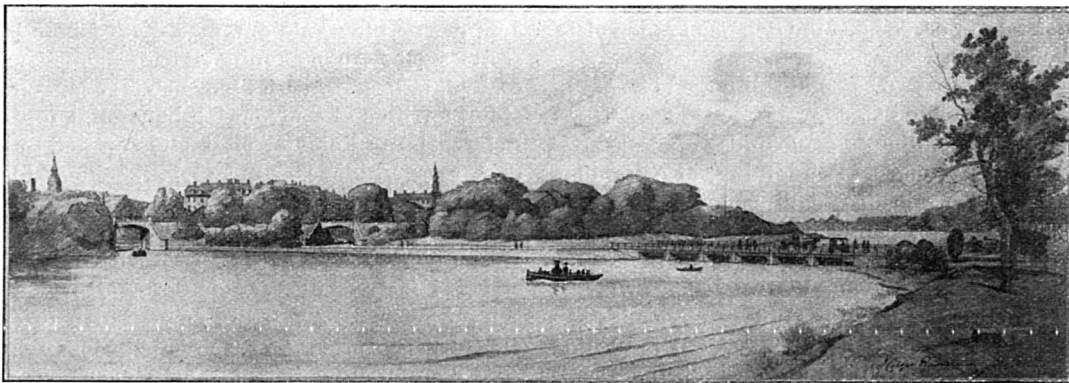
Den simpleste Løsning vilde jo være, at Kommunen uden videre købte Voldterrænet af Staten og selv lagde det ud til Park. Men et saa stort Offer kan det vel næppe antages, at Kommunen alene kan bringe for denne Sag. Det er jo nemlig ikke gjort med Købesummen alene. Istandsættelsen af Volden og Anlæggets Vedligeholdelse og Drift som kommunalt Parkanlæg vil ogsaa kræve betydelige pekuniære Ofre. Nej, skal Sagen løses, maa Staten ogsaa bære sin Del af Byrden, hvad der meget vel kan forsvares, da det drejer sig om Bevarelsen af et historisk Mindesmærke af Interesse for hele Landet.

AMAGER FÆLLED.

Man kunde da tænke sig Sagen ordnet paa den Maade, at Staten forpligtede sig til ikke at realisere Voldterrænet f. Eks. i de første 100 Aar, mod at Kommunen paa egen Bekostning istandsatte Voldene og vedligeholdte og benyttede Arealet som offentligt Parkanlæg. For at skaffe et Beløb ind til Erstatning for den i Forsvarslovene paaregnede Salgssum kunde Staten da realisere en Del af de store Arealer, den har liggende paa den vestlige Del af Amager, og da navnlig den nordlige Del af Excercerpladsen (Amager Fælle) mellem Sundholm og Islands Brygge Kvarteret. Hvis Kommunen ikke selv vilde afkøbe Staten dette Areal, kunde man tænke sig, at den paatog sig at ordne dets nye Hovedforbindelser over Voldterrænet og med Byen, bl. a. ved at lægge sine Sporvejslinjer paa Amager saaledes, at Arealet fik let Forbindelse med den indre By, hvad der vilde hæve dets Værdi betydeligt og i høj Grad lette Salget.

BEBYGGELSE.

Paa Oversigtsplanen har vi skitseret en Bebyggelsesplan for dette Areal, der viser, hvorledes Arealet kan tænkes udnyttet og dets Hovedforbindelser med Byen ordnede. For at

Udsigt mod Volden ved Baadsmannsstræde med Broen over Voldgraven til Kvarteret ved Flyvepladsen.

Planen kan realiseres, maa Geværskydebanerne forlænges ca. 300 m mod Syd, da den inderste Del af dem ikke længere vil kunne bruges, ligesom Skydningen med svært Skyts fra Faste Batteri maa opgives og forlægges længere mod Syd ud paa Fælleden, en Foranstaltning, der forøvrigt maatte komme af sig selv ret snart, da man næppe vil kunne vedblive med denne Skydning paa en Plads, der snart er omgivet af tæt og høj Bebyggelse paa tre Sider. Skydningen er da ogsaa allerede nu til stor Gene for Beboerne.

FASTE BATTERI.

Som det ses af Planen, har vi tænkt os, at Faste Batteri med sine Grave bevares som Led i et Parkanlæg, der strækker sig gennem Bebyggelsen fra Nord til Syd, ligesom der er anordnet en mindre Beplantning paa begge Sider af Jærnbanesporet, der forbinder Amagerbanen med Statsbanerne.

BEBYGGELSENS ART.

Løvrigt er Arealet inddelt i større Karreer med en højere Bebyggelse ud mod Hovedgaderne og spredte Huse eller Villaeer med Haveanlæg inde i Karreerne. Den nordligste Del umiddelbart ved Stadsgraven er tænkt som rent Villakvarter for at danne Overgang mellem Voldparken og den højere Bebyggelse, og det samme gælder den sydlige Del, hvor Arealet vil herved faa en lys og luftig Karakter med smukke Omgivelser baade mod Nord og Syd.

HOVEDFORBINDELSER.

Forbindelserne med Byen vil blive lette og bekvemme. Hovedgaden er en Diagonalgade

i Retning Sydøst—Nordvest, der ad Amager Boulevard har udmærket Forbindelse med Langebro—Raadhuspladsen og ad en ny Forbindelse over Voldgraven, der senere skal blive omtalt, med Christianshavn og den indre By. To Diagonalgader i modsat Retning fører til Amagerport—Torvegade og endelig vil en Tværgade i den sydlige Del, der fortsættes i Skraagaden gennem Islands-Brygge-Kvarteret ogsaa give god Forbindelse over Langebro.

BYGGEGRUNDSFORHOLDENE.

Arealet vil som Byggegrund have betydelige Fordele fremfor Voldterrænet. For at udnytte dette maatte der først foretages et stort Jordarbejde ved Voldenes Sløjfning og Opfyldning af Graven, hvortil der langtfra er Fyld nok i Volden. Det nyopfyldte Terræn vilde dog stadig være daarlig Byggegrund og kræve dybe og kostbare Funderinger af Husene, hvad der vilde forringe Grundværdien betydeligt. Paa Exerccerpladsen er Funderingsforholdene derimod bedre, og der kræves kun, at Terrænet af Hensyn til Afvandingen hæves $\frac{3}{4}$ à 1 m, hvad der for en væsentlig Del vil kunne gøres med den Fyld, der udgraves af Byggegrundene. Kloakeringen vil heller ikke volde større Vanskelighed, idet en væsentlig Del af Arealet hører til Oplandet for den store afskærende Ledning i Amager Boulevard, der kan bortlede Spildevandet, medens Regnvandet skal afledes gennem den store Hjælpeledning i Islands-Brygge-Kvarteret. For den sydligste Del maa der muligvis opføres en lille særlig Pumpestation med tilhørende Regnvandsledning.

AREALET'S VÆRDI.

Hele Arealet har en Størrelse af ca. 75 ha eller mere end dobbelt saa meget som Vold-

terrænet fra Langebro til Baadsmadsstræde, der kun er ca. 35 ha. Med den paa Planen viste Bebyggelse vil der medgaa

- til Anlæg og Beplantning ca. 11 ha
- Veje og Gader - 24 -
- egentlige Byggegrunde - 40 -

Naar det tages i Betragtning, at Afstanden til Byens Centrum Raadhuspladsen ikke er større end fra denne til den inderste Del af Nørrebro, vil det sikkert være lavt at anslaa Netto-Byggegrundenes Værdi til ca. 35 Kr. pr. m² (14 Kr. pr. Kv. Alen) for sluttet Bebyggelse og ca. 10 Kr. pr. m² (4 Kr. pr. Kv. Alen) for Villagrunde. Arealet vil da kunne indbringe ca. 8 Mill. Kr. Regnes der at fragaa 3½ Mill. Kr. til Vej- og Kloakanlæg samt Rentetab, skulde Arealet altsaa have en Nettoværdi af 4½ Mill. Kr. I hvert Fald er det sikkert, at hvis det knap halvt saa store Voldterræn med sine daarlige Funderingsforhold har en Værdi af 3 Mill., maa det heromhandlede Areal have en betydeligt større Værdi.

HURTIG REALISATION AF GRUNDENE.

For at fremskynde Salget af Grundene kunde man tænke sig, at man straks solgte Grundene til en betydelig mindre Pris til lav Bebyggelse, men med den Bestemmelse, at naar Grundejerne senere saa deres Fordel ved at udnytte Grundene stærkere og bygge højere, kunde dette tillades mod en Tillægsbetaling, saaledes at den, der solgte Grundene — Stat eller Kommune — altsaa sikrede sig Andel i den fremtidige Værdistigning. For at formindske de øjeblikkelige Anlægsudgifter maatte Vejene da anlægges i saa ringe Bredde og med saa let Konstruktion, som den lave Bebyggelse tillod. Selvfølgelig maatte der udlægges Areal til Vejenes fremtidige fulde Bredde, men den Del, der ikke foreløbig benyttedes til Vejanlægget, kunde enten anlægges som Forhaver eller som beplantede Rabatter langsmed Vejene. Naar Grundene blev solgt til en passende lav Pris, f. Eks. 10 Kr. pr. m², vilde der sikkert blive livlig Efterspørgsel efter dem, da Afstanden til Byens Centrum kun er ca. 2½ km.

I det foregaaende mener vi at have paavist, at Salget af den nordlige Del af Excerpladsen vil bringe Staten betydeligt større Fordele end Salget af Voldterrænet fra Langebro til Baadsmadsstræde. Man kunde tænke sig den Indvending herimod, at Staten vilde opnaa endnu mere ved at sælge begge Dele, men dette Ræsonnement holder ikke Stik. For det første vilde

det tage lang Tid at realisere saa store Arealer, som der da blev Tale om, med deraf følgende stort Rentetab, men navnlig vilde den Omstændighed, at begge Arealer blev bebyggede, gensidigt forringe Grundværdien betydeligt, fordi Bebyggelsens Karakter vilde blive en helt anden, naar Voldenes smukke Parkbælte faldt bort. Og endelig vilde der i saa Tilfælde næppe kunne ventes nogen Medvirken fra Kommunens Side. Den samlede Værdi vilde derfor sikkert ikke overstige Værdien af Excerpladsen ret meget. Selvfølgelig betyder den foreslaaede Ordning et Offer fra Statens Side, men som ovenfor udviklet, maa man ogsaa være berettiget til at vente et saadant.

CHRISTIANSHAVNS FÆLLED MED OMGIVELSER.

Paa samme Maade som Salget af Excerpladsen (Amager Fælle) erstatter Grundværdien af den sydlige Del af Voldterrænet, vilde Salget af den nuværende Flyveplads (Christianshavns Fælle) kunne give Erstatning for den nordlige Del af Voldterrænet fra Baadsmadsstræde til Orlogsværftet. Dette Spørgsmaal ligger imidlertid længere ude i Fremtiden, da Laboratoriet og Orlogsværftet maatte flyttes, inden der kunde blive Tale om en Realisation af denne Del af Voldterrænet, og til en saadan Flytning er der vel foreløbig ingen Udsigt.

Vi har imidlertid ogsaa paa Planen antydet en mulig Ordning af Bebyggelsen paa Flyvepladsen bl. a. for at vise, hvorledes Voldterrænets nærmeste Omgivelser i Fremtiden vil kunne forme sig, og hvorledes der kan tilvejebringes en bekvem Forbindelse mellem Voldparken og den fremtidige Strandvej langs Amagers Østkyst.

OPFYLDNINGER UDFOR KYSTEN.

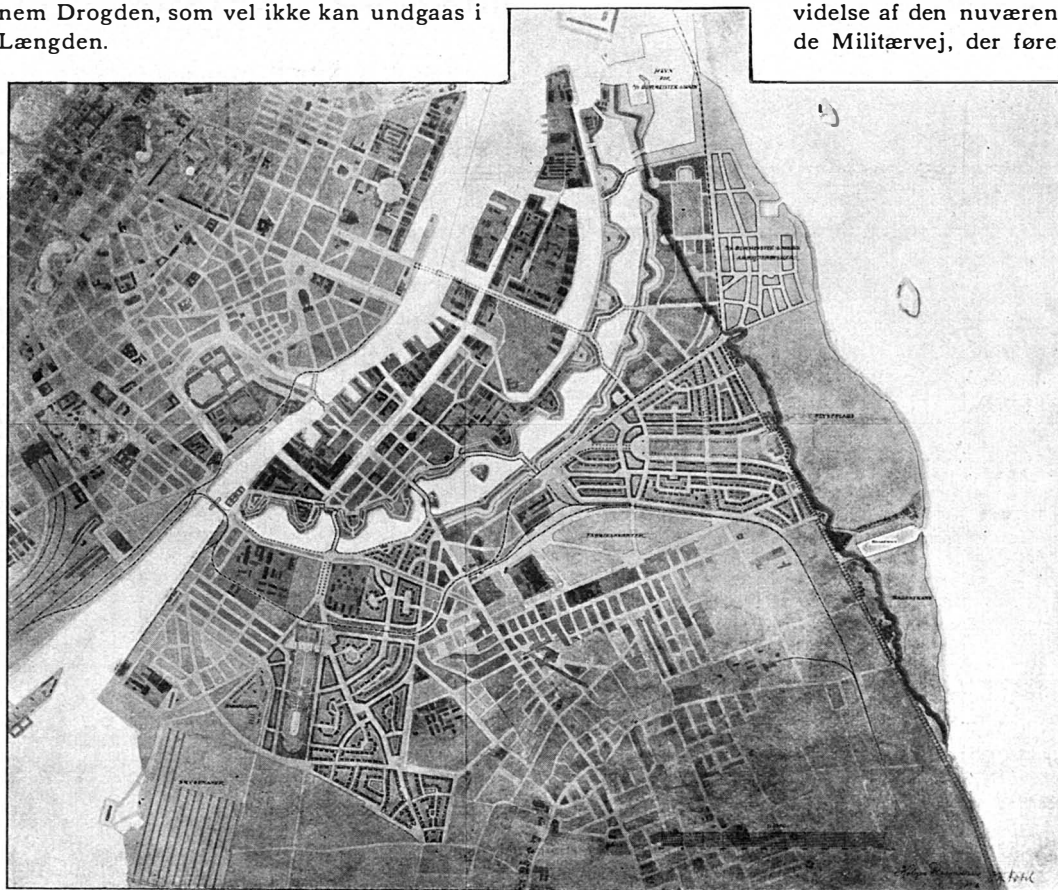
Flyvepladsen begrænses mod Nord af Kløvermarksvej. Mellem denne og Voldgraven findes det med Dagrenovation opfyldte Areal »Fladerne«, der er bestemt til Park og altsaa vil komme til at indgaa i den fremtidige Voldpark. I Sundet udfor Fladerne og længere nordpaa har A/S Burmeister & Wain erhvervet Ret til en større Opfyldning, hvis nordlige Del tænkes anvendt til en Udvidelse af Værftet paa Refshaleøen med tilhørende Havneanlæg, medens det, saavidt vides, er Hensigten at anvende den sydlige Del af Opfyldningen ud mod Sundet til et Arbejdervillakvarter for Værftets Arbejdere. Den indenfor liggende Del maa efter Koncessionen foreløbig ikke bebygges og

bør derfor anvendes til Park i Forbindelse med Parkanlægget paa Fladerne. Paa Planen har vi antydnet Aktieselskabets Anlæg, og som det vil ses, har vi tænkt os, at der Syd for Aktieselskabets Opfyldning bør fortsættes med nye Opfyldninger langt mod Syd, saaledes at der indvindes et stort Areal, der vil kunne finde Anvendelse som Flyveplads til Erstatning for den nuværende, naar denne skal bebygges. Der er meget, der taler for en saadan Opfyldning, bl. a. at Vandet udfor den nuværende Kystlinie og langt ud i Sundet er saa lavt, at Stranden aldrig vil kunne blive frisk og tiltalende, især da den, naar Burmeister & Wains Opfyldning er fuldført, vil komme til at ligge inde i en Krog, der vil samle Tang og andre Urenheder, som føres gennem Kongedybet af den overvejende sydlige Strøm. Rykkes Kysten derimod, som vist paa Planen, ud omtrent til 1 Meter Kurven, vil man faa en frisk og ren Strand. Paa Grund af de ringe Vanddybder vil Opfyldningen ogsaa kunne ske med forholdsvis ringe Bekostning, navnlig hvis den kan foretages i Forbindelse med den Uddybning af Sejlløbet gennem Drogden, som vel ikke kan undgaas i Længden.

BEBYGGELSE AF FLYVE- PLADSEN.

Bebyggelsen paa Flyvepladsen har vi tænkt os af en lignende Karakter som den paa Exerцерpladsen, dog med noget mere egentlig Villa-bebyggelse. Midt igennem Kvarteret er lagt en lang Grønning, i hvilket det nuværende »Strickers Batteri« indgaar med sine Volde og Grave. Dette Anlæg fortsættes mod Vest i en bred Allé til Kløvermarksvej og Voldparken, og vil danne en smuk Forbindelse mellem denne og Strandvejen langsmed Amagers Østkyst. Som tidligere nævnt tænkes den nordlige Del af den store nye Opfyldning anvendt som ny Flyveplads. Denne Del afsluttes mod Syd af en Baadehavn, i hvilken man kan lade de to store Regnvandsledninger, der nu anlægges Nord for Holmbladsgade og udfor Lergravsvej, udmunde. Opfyldningen Syd for Baadehavnen tænkes beplantet som Strandpark med Badeplads ud mod Sundet. Syd herfor omtrent udfor Øresundsvej vilde den egentlige Strandvej da begynde som en Udvidelse af den nuværende Militærvej, der fører

Plan over Kristianshavns Vold med Omgivelser (smlgn. Planen Side 47).

langsmed Kysten til Kastrup og fortsættes Syd for Kastrup halvvejs til Dragør.

Det Areal af Flyvepladsen, der tænkes anvendt til det nye Kvarter, har en Størrelse af ca. 60 ha, hvoraf

- ca. 6 ha Anlæg og Beplantning,
- 22 - Veje og Gader,
- og - 34 - Byggegrund.

Naar de paa Planen viste Forbindelser til Christianshavn og den indre By, der skal blive nærmere omtalt i det følgende, kommer istand, vil Arealet ligge saa nær ved den indre By (kun 2 Kilometer fra Kongens Nytorv), at man maa kunne paaregne en betydelig Grundværdi ogsaa for dette Areal. Da dets Bebyggelse imidlertid, som ovenfor sagt, maa antages at ligge længere ude i Fremtiden, er det vanskeligt at regne med bestemte Tal, da Værdierne jo er i høj Grad afhængige af hele Udviklingen. En Mulighed, der saavidt vides allerede har været paa Tale, er den, at Staten paa en Del af det her omhandlede Areal anlægger et nyt Nyboder, der vilde ligge udmærket bekvemt for Orlogsværftet og de militære Etablissementer paa Christianshavn. I saa Fald vilde den betydelige Grundværdi, som det nuværende Nyboder har, frigøres.

ORDNING AF VOLDPARKEN.

Efter saaledes at have gjort Rede for, hvorledes det økonomiske Grundlag for Voldens Bevarelse kunde tænkes ordnet og de nærmeste Omgivelser formede, skal vi nærmere omtale, hvad der bør gøres ved selve Voldterrænet, og hvorledes der, uden at ødelægge Voldenes Karakter, kan skaffes nye Forbindelser over Voldgraven.

VOLDSTRÆKNINGEN LANGE- BRO — BAADSMANDSSTRÆDE.

Den Del af Voldterrænet, der nu er tilgængelig for Offentligheden, er i en sørgelig Forfatning. Græsvæksten paa Skraaningerne er de fleste Steder borte og som Følge deraf har Regnen — i Forbindelse med Børnenes Leg — flyttet betydelige Jordmængder bort fra Volde- nes øverste Del, saa at de oprindelige Former mange Steder knap kan skelnes mere. Det, der maa gøres, er derfor først og fremmest, at de gamle Profiler rettes op igen, at Beplantningen udluftes og ordnes, at Skraaningerne faa nyt Græs, at Gangstierne reguleres og udvides og forsynes med passende Vandafledning, saa at Regnen ikke mere kan virke nedbrydende paa

Volden, og at der anlægges de fornødne Hække, Trapper m. m. Som bekendt bliver Løvens Bastion for Tiden gjort i Stand paa denne Maade ved Forskønnelsesforeningens Initiativ og forhaabentlig vil der her inden længe være ført et praktisk Bevis for, hvor smukke de gamle Volde kan blive igen, naar de behandles paa rette Maade*).

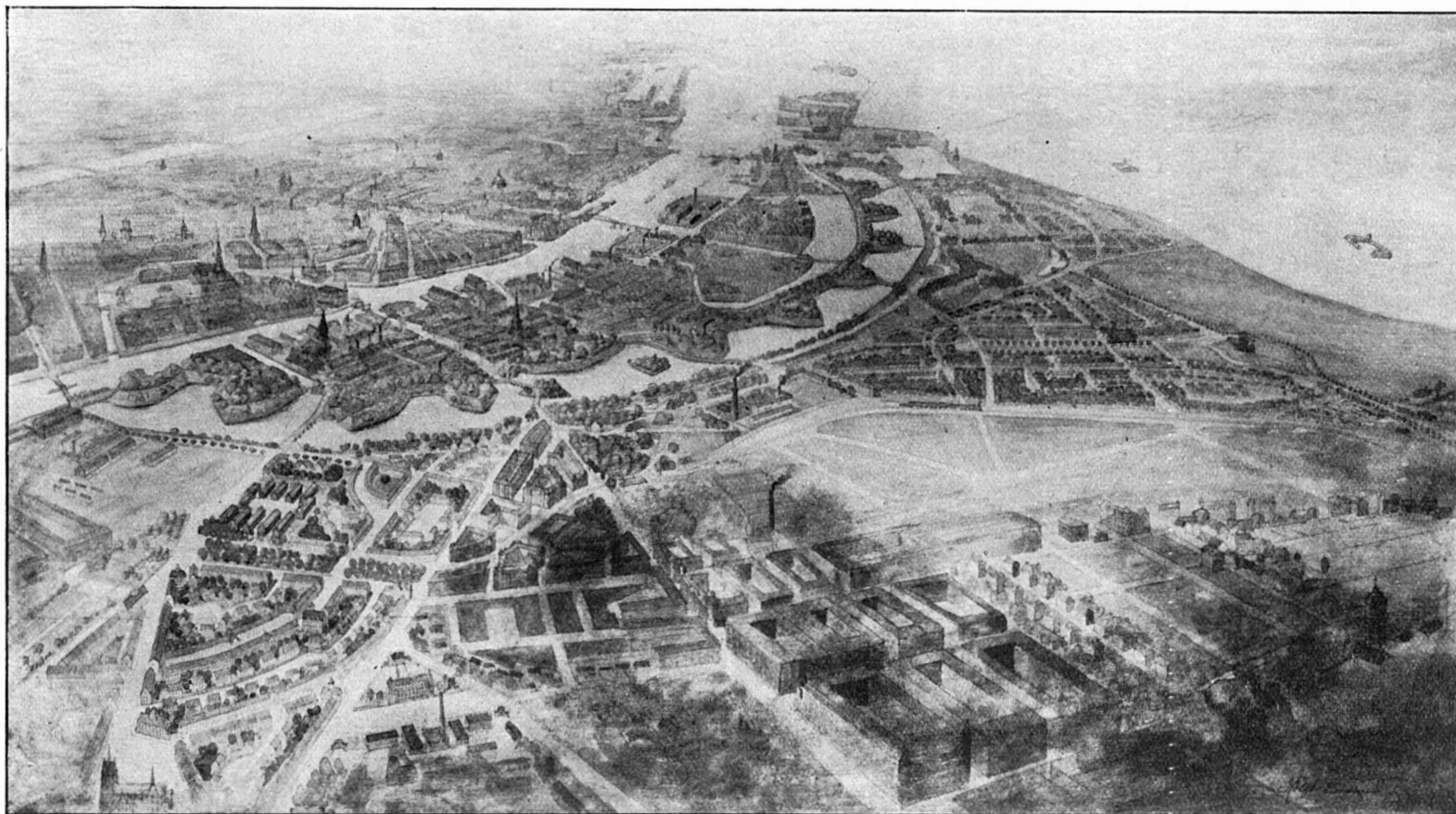
Det vilde være meget ønskeligt, om Hjælpekorpsets Kursted paa Kalvebod Bastion kunde flyttes. Det er beklageligt, at man har afspærret denne Del af Volden med den smukke Udsigt over Havnen for Publikum. Det vilde næppe være vanskeligt at finde et andet Sted i Byens Nærhed, hvor Kurstedet kunde anbringes i lige saa sunde Omgivelser, f. Eks. paa den afspærrede Del af Voldterrænet, paa faste Batteri, naar dets nuværende Benyttelse ophører, eller helt andre Steder, som Lersøparken el. lign. Endelig kræver Voldenes fulde Udnyttelse til Park, at Skydeskolen engang flyttes, saa at ogsaa den smukke Panthers Bastion kan blive tilgængelig for Publikum. Den uheldige Bebyggelse i Enhornets Bastion (Rabeshave) er der vel desværre ingen Udsigt til at komme af med, da det vilde kræve meget store pekuniære Ofre, men ogsaa det vilde være ønskeligt.

VOLDPARKEN BAADSMANDS- STRÆDE — KVINTUS.

Nord for Baadsmandsstræde er Volden i det Hele velbevaret og Beplantningen meget smuk, men hele denne Strækning kan desværre, saalænge Hærens Laboratorium og Orlogsværftet findes her, næppe ventes inddraget i Voldparken og gjort tilgængelig for Offentligheden. Man maa indtil videre nøjes med, at det sammen med Voldgraven vil danne en overordentlig smuk Baggrund for det Parkanlæg, der er paatænkt paa »Fladerne« og paa den Del af Burmeister & Wains Opfyldning, der ikke maa bebygges. Dette Parkanlæg vil kunne faa en betydelig Størrelse — over 40 ha — og vil kunne afgive rigelig Plads til Idræts- og Legepladser, ligesom man her kunde tænke sig anlagt et Friluftstheater, der med Volden og Graven som Baggrund kunde give Anledning til ny sceniske Virkninger, f. Eks. Heltenes Ankomst paa Dragesnække el. lign. Dets Beliggenhed i selve Byen vilde ogsaa sikre det et stort Publikum af alle Befolkningens Lag, saa at det ikke behøvede at blive Konkurrent for Scenen i Dyrehaven.

Det vilde være af stor Betydning for denne

*) Dette Anlæg aabnedes for en indbudt Kreds Store Bededagsaften 1916 og for Almenheden den 12. Juli s. A.
Red. Anm.

Kristianshavns Vold i Fugleperspektiv (smlgn. Planen Side 45). Paa Planen er vist de Bebyggelsesmuligheder — ved Hærens Skydebaner (i Forgrunden til-
venstre), paa Flyvepladsen (i øverste Del af Billedets højre Halvdel) og ved Opfyldninger øst for samme —, der vil kunne udnyttes saaledes, at Volden vil
kunne bevares og udlægges som Park.

Del af Voldparken, om Udenværkerne, og den lave Vold med de smaa Redaner, der ligger mellem Stadsgraven og Forgraven, kunde indtages i Anlægget og blive tilgængelige for Publikum, idet der her kunde blive en overordentlig smuk Spadserevej med Udsigt over mod den ikke tilgængelige Del af Hovedvolden. Men det kræver, at de Magasiner for Sprængstoffer, der nu ligger i Redanerne, flyttes andetsteds hen, en Foranstaltning, der iøvrigt er meget ønskelig af andre Grunde.

SEJLADS I STADSGRAVEN.

Det ualmindelig store Vandareal i Parken giver sjældent gunstige Betingelser for Sejlads i denne. Der bør være Adgang til Sejlads dels med egne eller lejede Robaade og dels med Motorbaade i faste Ruter, der i den ene Retning helst skulde fortsættes til den indre By og i modsat Retning helt ud til Langelinie. For at dette kan lade sig gøre, maa der ved begge Enden af Voldgraven tilvejebringes Forbindelse med Havnen. Helt nede ved Langebro er det nu udelukket at faa en saadan Forbindelse, baade fordi Kommunens Badeanstalt ligger i Vejen, og fordi der i Kajgaden findes en større dybtliggende Kloak. Derimod kan Forbindelsen tilvejebringes ved at grave igennem fra Hjørnet af Christianshavns Kanal ved den østlige Ende af Langebrogade og ud til Voldgraven. Langebrogade maatte da føres over den saaledes tilvejetragte Kanal paa en Bro, ligesom der maatte lægges en Gangbro over den Aabning i Volden, som Gennemgravningen af Kanalen medfører, alt som antydtes paa Oversigtsplanen og paa det ene af de perspektiviske Billeder. Ved Voldgravens anden Ende har vi paa Planen vist en Gennemsejling ud til Burmeister & Wains projekterede Havn, hvorfra der igen vil blive Forbindelse ind til den egentlige Havn. Bedre vilde det være, om man kunde faa en mere direkte Udsejling, f. Eks. lige Syd for Kvintus ud til Kanalen bag Orlogsværftet eller Nord for Kvintus direkte ud i Havnen, men om der er nogen Mulighed herfor, har vi ikke kunnet faa oplyst.

Der er ingen Tvivl om, at en Motorbaadsrute, der f. Eks. udgik fra Slotsholmskanalen ved Nybrogade, derfra tværs over den gamle Havn, ind gennem Kanalen mellem Sukkerfabrikken og Burmeister & Wains store Støberi og Smedje, saa ind gennem den smukke Voldgrav i hele dens Længde og endelig ud i Yderhavns brogede Liv ved Langelinie, vilde byde paa saa rig en Afveksling, at den med Rette vilde kunne betegnes som enestaaende og blive en

fremragende Seværdighed for Byen. Ved at give Baadene passende Anløbssteder ud for de tilstødende bebyggede Kvarterer, kunde Ruten sikkert ogsaa faa nogen Betydning for Trafiken mellem disse.

Den eneste Betænkelighed, man kunde nære mod Sejladsen, var den, at den aabne Forbindelse med Havnen kunde medføre, at Højvande ved Lejlighed trængte ind i Voldgraven og oversvømmede de paa sine Steder noget lave Bredder. For at formindske Ulempen herved maatte Gennemsejlingsaabningerne ikke gøres bredere og dybere end nødvendigt samt forsynes med Stemmeporte, der kunde holdes lukket, naar Baadene var holdt op at sejle om Vinteren, paa hvilken Tid af Aaret Højvande er hyppigst. Om Sommeren kunde man lukke dem, naar Vandet i Graven var steget til den Højde, der uden Fare kan taales, vistnok $1\frac{1}{2}$ Meter over daglig Vand; den gennemgaaende Sejlads maatte da ophøre, til Vandet var faldet igen til samme Højde, men da Højvande om Sommeren gerne indtræffer med køligt og uroligt Vejr, vilde Trafiken næppe lide meget derved.

BROER OVER GRAVEN.

En saadan Sejlads kræver endvidere, at baade den gamle og de nye Vejforbindelser over Voldgraven forsynes med Broer med passende Gennemsejlingsaabninger, der ikke maa have for kneben fri Højde, for at Baadene kan blive noget bekvemmere for Publikum end de, der nu befare Søerne og Havnen. Med en fri Gennemsejlingshøjde af 2,0 m (den nye Nyhavnsbro har 1,75 m) vil man faa Kørebanerne paa Broen i ca. 3,2 m, hvad der vil sige, at den nye Forbindelsesvej ved Amagerport maa løftes ca. 1,0 m ved Gennemsejlingsaabningerne, hvad der jo ingen Vanskelighed vil være ved. Man maa ikke her gentage den Fejl, man begik ved Dronning Louises Bro, hvor man for at faa den tvivlsomme Tilfredsstillelse at føre Gadehøjden igennem, gjorde Gennemsejlingsaabningerne saa lave, at al Sejlads med bekvemme Fartøjer er umuliggjort.

FORBINDELSERNE OVER FÆSTNINGSTERRÆNET.

Almindelige Betragtninger.

Angaaende de nye Forbindelser over Voldgraven skal det i Almindelighed bemærkes, at de bør forstyrre Voldterrænets Karakter saa lidt som muligt og derfor anlægges som Vejdæmninger af passende, ikke for stor Bredde med

en indskudt Bro med tre eller flere Gennemsejlingsaabninger, idet der mindst maa være to Gennemsejlinger for Motorbaadene og en for Robaade. Aabningernes Vidde bør mindst være 5 à 6 m. Broerne bør i deres Udseende ikke afvige alt for meget fra gamle Fæstningsbroer, forsaavidt det kan forenes med moderne Konstruktion. Som Brotyper, der formentlig vil kunne passe ind i Helhedsbilledet, kan nævnes enten den ny Børnehusbro ved Christianshavns Torv eller den ombyggede Sønderbro i Randers. Den sidste er en Jærnbetonbro, i hvilken man med fuld Udnyttelse af Jærnbetonens særlige Karakter og Fordele dog er kommen Udseendet af de gamle Træbroer saa nær, at den i høj Grad vilde passe ind i Voldbilledet. En Bredde af Vejdæmningerne paa 20 m vil være fuldt tilstrækkelig, idet man vil kunne faa to Fortove à 5 m (8 Alen) og en Kørebane paa 10 m, der giver rigelig Plads til dobbelt Sporvognsspor og en fri Kørebredde paa begge Sider af Sporene. Da der ingen Bebyggelse kommer langs Dæmningerne og altsaa ingen holdende Vogne, vil dette være tilstrækkeligt. Paa Dæmningerne maa der ikke plantes Allétræer, da det vilde ødelægge Helhedsbilledet og stride mod Anlæggets Karakter.

DRONNINGENSGADE — ARTILLERIVEJ.

Den af de nye Forbindelser, der først maa komme til Udførelse, er Vejdæmningen ved Panthers Bastion (Skydeskolen). Den herfor nødvendige Gennemskæring af Volden er paa Planen lagt ud for Dronningensgade, der fører direkte op til Christianshavns Centrum Børnehuset. Men desuden er der fra Gennemskæringen Adgang til Langebrogade og Overgaden oven Vandet. Dæmningen følger langs Bastionens Fod omtrent til Spidsen og gaar derefter vinkelret over Graven til Amager Boulevard, hvor den udmunder ligeoverfor Artillerivej, der er en Hovedvej til Islands Brygge-Kvarteret og den projekterede før omtalte nye Bydel paa den nordlige Del af Exercenterpladsen. Naar den nye Forbindelse er tilvejebragt, bør Træbroen udfor Skydeskolen borttages.

TORVEGADE — AMAGERBRO- GADE.

Forbindelsen ved Amagerport udfor Torvegade er for Tiden — bortset fra Langebrogade — den eneste Forbindelse over Fæstningsterænet, men den er snæver og i en daarlig Forfatning og bør derfor omlægges, hvad der og

saa med Styrke er blevet krævet af Befolkningen i den sidste Tid. Der kunde maaske være Anledning til at give denne Forbindelse, der vil faa langt den største Trafik, en lidt større Bredde, f. Eks. 25 m, men derudover bør man ikke gaa, bl. a. fordi ingen af de tilstødende Gader er bredere. Vejen bør gaa i noget mindre skarpe Sving end nu, men helt bør den ikke rettes ud, da det vilde stride mod Karakteren af det, man stræber at bevare, og give en uheldig Form paa Vandarealet mellem Dæmningen og Elefantens Bastion samt uheldige Gennemsejlingsforhold. Som allerede nævnt bør Vejdæmningens Kote ligeoverfor Gennemsejlingerne løftes ca. 1 m, hvad der ogsaa gør det ønskeligt at bevare den krummede Vejlinie, idet den Pukkel, Vejen faar, da ses mindre. Ligesom nu har vi ikke tænkt os nogen Bro over Voldgabet paa dette Sted, men derimod har vi paa Planen vist et monumentalt Trappeparti som Adgang til Volden paa begge Sider, hvad der vilde markere Indkørslen til den gamle By paa en smuk Maade. Et lignende Trappeparti har vi forøvrigt tænkt os som Opgang til Volden ved Langebro.

SCT. ANNÆGADE — FLYVE- PLADSEN.

Den næste nye Vejforbindelse, vi har planlagt, er ved Ulriks Bastion. Gennemgravningen af Volden sker imellem Sct. Annægade og Baadsmadsstræde nærmest den sidste. Da Baadsmadsstræde ikke har nogen Bro over Christianshavns Kanal, maa Adgangen fra Byen ske ad Sct. Annægade, hvorfor Voldgaden maa reguleres og udvides fra denne hen til Gennemskæringen. Det havde maaske været ønskeligt at fortsætte Voldgadens Udvidelse helt hen til Torvegade, men da det ikke kan gøres uden at nedrive den gamle Accisebod, bør det opgives. Ved at tvinge Færdslen om ad Sct. Annægade aflaster man ogsaa den stærkt befærdede Torvegade. Dæmningen fører over Graven til Kløvermarksvej og danner Hovedadgangen til den projekterede Bebyggelse paa Flyvepladsen og til Strandvejen langs Amagers Østkyst.

SCT. ANNÆ PLADS — ARSENAL- ØEN — VOLDPARKEN m. m.

Endelig har vi tænkt os en tredje ny Forbindelse mellem Carls og Vilhelms Bastion, men den kræver som sin Forudsætning en ny Forbindelse over Københavns Havn. Der har tidligere været Tale om en Forbindelse udfor

Nyhavn, der imidlertid forudsatte, at Nyhavns Kanal skulde tilkastes, hvorfor den forhaabentlig maa betragtes som opgivet. Derimod kunde der være Tale om en Forbindelse udfør Sect. Annæplads. Af Hensyn til Sejladsen i Havnen kan det dog næppe blive en egentlig Bro, men maa snarest tænkes som en Hængefærgbro eller maaske — til at begynde med — en Færg. Paa Christianshavns-Siden maa der da anlægges en Vej langsmed Nordsiden af Christiansholm og Arsenaløen med Broer over Kanalene. Gennemskæringen af Volden tænkes lagt mellem Vilhelms og Carls Bastioner, og efter at være passeret Volden deler Vejen sig i to Grene med hver sin Dæmning over Graven langsmed Foden af de to Bastioner. Den nordligste vil give en udmærket Forbindelse fra Byen til Burmeister & Wains nye Anlæg og den sydligste til Bebyggelsen paa Flyvepladsen. Afstanden fra disse Kvarterer til Kongens Nytorv vilde gaa ned til godt 2 Kilometer eller det samme som fra Vesterbros Torv eller Sect. Hans Torv.

Med disse ny og gamle Forbindelser over Voldterrænet — ialt 6 mod de 2 nu værende ved Langebro og Amagerport — maa formentlig alle berettigede Krav være opfyldte. I Betragtning af, at der kun findes to Broer over Havnen og to over Christianshavns Kanal, der endda ligger tæt ved hinanden, maa Antallet siges at være rigeligt, og en yderligere Indskydelse af nye Forbindelser mellem de projekterede vilde være overflødig, ja i høj Grad uheldig, idet der ingen store samlede Vandarealer vilde blive, og det er netop disse, der for en stor Del betinger Voldgravens nuværende Skønhed.

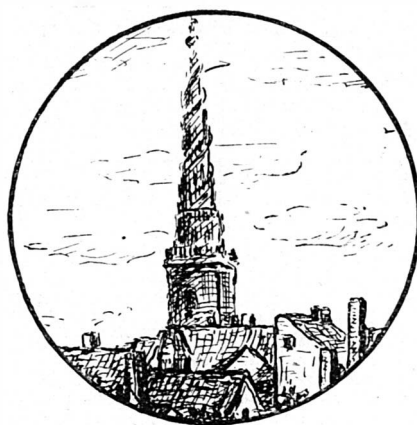
DE GAMLE FÆSTNINGSPORTE.

Som det vil fremgaa af det foranstaaende og af Planerne, har vi tilstræbt, at Voldterrænet saavidt muligt skal bevare sin Karakter som Kjøbenhavns gamle Fæstningsanlæg. Man kunde gaa et Skridt videre i saa Henseende ved i Stedet for de foreslaaede Gennemgravninger af Volden at opføre Portbygninger i Lighed med de gamle Fæstningsporte. Naar vi ikke have foreslaaet at gøre det, er det, fordi Tanken alligevel ikke kan gennemføres konsekvent, idet Færdslen ikke nu vil kunne nøjes med saa snævre Gennemkørsler, som de gamle Porte frembød, hvorfor Portbygningerne vilde faa en noget andet og fremmed Karakter og gøre et forlorent Indtryk.

Som man vil se, har vi holdt vort Projekt i store Træk, saa at det egentlig kun angiver de Retningslinier, efter hvilke Sagen efter vort Skøn bør løses og Arbejdet fremmes. Enkelthederne maa derfor efterhaanden, som der bliver Brug derfor, udarbejdes nærmere. At foretage dette Detailarbejde paa nærværende Tidspunkt, hvor man ikke engang ved, om en Løsning af Sagen paa det angivne Grundlag har Udsigt til at kunne gennemføres, vilde vi anse for spildt Arbejde.

Selv om vore Tanker ikke i ét og alt vil kunne benyttes, haaber vi dog at have givet et Bidrag til Sagens Løsning, og at vort Projekt om ikke til andet dog vil kunne benyttes som et Slags bredere Grundlag for senere Overvejelser og tjene til at klarlægge de Spørgsmaal, der kan blive Genstand for en eventuel senere Konkurrence.

Tegning af Emmy Kaufmann.

ARCHITEKT, PROFESSOR HANS J. HOLM

ARCHITEKTEN, Professor HANS J. HOLM døde Lørdag Aften den 22. Juli i sit ejendommelige og hyggelige Hjem »Træhusene« i Ordrup — fredeligt og stille — 81 Aar gammel. For nogle Aar siden tog han Afsked med sin Gærning som Professor ved Kunstakademiet, og for faa Aar siden trak han sig tilbage fra øvrigt Arbejde som Architect. Begge Dele omfattede han med den for ham særegne Trofasthed, der var en raadende Egenskab hos ham, sættende sit Præg paa alt, hvad han tog sig paa. Han var Medlem af Bestyrelsen for Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse fra dens Stiftelse indtil 1907 og var lige til sin Død et skattet Medlem af Foreningens raadgivende Udvalg. — Der bør her i Foreningens Tidsskrift sættes ham et Minde.

HANS J. HOLM var forskellig fra de fleste, han kunde synes sær, han havde sin egen Form, men ingen kunde være i Tvivl om, at man stod overfor en fin og ædel Mand.

Naar man optaget af et Spørgsmaal — maaske en Sag som havde Hast, og hvilken Sag har ikke det i vore Tider — kom med det til Holm, blev man ofte svalet af og blev tavs, med mindre hans Sindighed hos den utaalmodige ved sin Modsætning kunde fremtvinge et Udbrud. I Almindelighed holdtes saadant dog nede ved Professor Holms menneskelige og respektindgydende Personlighed. Han vilde i enhver Sag have fast Bund under Fødderne, fuld og grundig Oplysning om alle Omstændigheder — og hans Erfaring havde i høj Grad for ham bekræftet det gamle Ord: Hastværk er Lastværk — men det følte man i sin Ilfærdighed som tids-spildende Hindringer. En forholdsvis fromsindet Mand har ytret, at denne Side hos Holm kunde faa ham til at bande — vel at mærke ikke aabenlyst men i sit Indre. En ung Mand, om hvem Holm under en saadan Samtale mente, at han beholdt sine Meninger for sig selv, maatte modbevis Beskyldningen ved at buse ud med, at han ikke vilde kunne holde

ud at være paa Holms Tegnestue, han vilde ikke være hans Tegner, selv om han kunde blive det. Der var en villet aabenbar Strid mod den moderne Fremhævelse af Hastværkets Fordele — i det tilsyneladende hæmmende i Holms Arbejdsmaade. En Modstand, som tidt kan være paa sin Plads ved Byggeforetagender og sikkert har gavnet mange af de Arbejder, som Holm har ledet ved at sætte Arbejdet op i konstruktiv og kunstnerisk Henseende.

Det beundringsværdige Arbejde, som Holm gjorde ved Vallø, før der efter Ildebranden toges fat paa Opførelsen af den gamle Gaard — for ved de nøjagtigst mulige Opmaalinger og Granskninger at udrede Bygningshistorien gennem Tiderne og de gamle Bygningsdeles Værdi og Brugelighed, staar som et Eksempel for alle lignende Arbejder.

Hvor kunde han ikke give sig Tid for at aflure et Bygningsemne eller en Konstruktion sine svage eller stærke Sider, og hvor utrættelig var han ikke i at sætte sig ind i Driften af den Virksomhed eller de forskellige Sider af det Liv, for hvilke hans Bygning skulde danne paa engang en fast sluttende og fremhævende Ramme, der baade kunde tilskynde til Orden og Regelbundethed og give Tilskud til den daglige Glæde over Arbejdet.

Det var den erfarne Mands Grundighed i Kamp med den Jagen, som saa ofte kræves ved et Byggeforetagende — ofte efterat Bygherren har undt sig selv Tid i brede Baner til at tygge Drøv paa Sagen paa sin Vis.

Var han for langsom, hvorledes er det da gaaet til, at han har naaet at bygge en forbausende lang Række af mindre og større, endogsaa meget store Arbejder gennemtænkte i Enkelthederne og alle prægede af hans utrættelige og menneskekærlige kunstneriske Syn? Han var ikke Bygherrrens haandgangne Mand mod Haandværkerne. Han glemte ikke at skaffe menneskelige Tyendeværelser — over at skabe monumentale Herskabsrum.

De bedste Haandværksmestre var det en Glæde at arbejde under Prof. Holm — og de følte sig hædrede ved at se, hvorledes han ærede deres Haandværk og det gode Arbejde.

Ingen dansk Architects Tegnesteue i vore Tider har blot tilnærmelsesvis øvet den Tiltrækning paa de unge Architecter som Holms og med Rette. Hvad hans Medhjælpere dér har lært

i deres Kunst og som Mennesker, er Værdier, som ikke kan maales. Han vil savnes af sin Slægt og sine talrige Venner, Lærlinge og Medarbejdere — men sørge er der ingen Grund til, naar en from og god Mand kaldes bort mæt af Dage efter et arbejdsomt, rent og ædelt Menneskeliv. Det vil vedblivende mindes og virke gennem Tiderne.

M. NYROP.

INGENIØR, CAND. POLYT. O. K. NOBEL

EFTER kort Tids Sygdom afgik Afdelingsingeniør under Stadsingeniøren i Kjøbenhavn OVE KRUSE NOBEL den 25. Juni ved Døden i en Alder af kun 47 Aar.

Ingeniør NOBELS Embedsvirksomhed har i særlig Grad været præget af de for vor Hovedstads sanitære Udvikling saa betydningsfulde Kloakarbejder, der er udført i dette Tidsrum og tildels under hans Overledelse. Hans ualmindelige tekniske Dygtighed, hans klare Hoved og sjældne menneskelige Egenskaber gjorde ham i lige Grad anset og skattet af Over- og Underordnede som af Udenforstaaende, med hvem han kom i Berøring.

For Offentligheden vil Ingeniør NOBELS Navn dog udentvivl især være knyttet til forskellige Arbejder af mere æstetisk Natur, og da navnlig til Folke- og Idrætsparken. Ved en offentlig Konkurrence i 1905 vandt han sammen med Ingeniør SVEND KOCH den ene af de to uddelte Hovedpræmier, og det overdroges NOBEL at lede Arbejdet, i hvilket han gik op med Liv og Sjæl. Sammen med Ingeniør KOCH udførte han endvidere de ret betydelige Ingeniørarbejder ved Rigshospitalet.

Af Medlemmerne af vor Forening vil Nobels Navn mindes ved hans Deltagelse i Udarbejdelsen af flere store Projekter. Sammen med Ingeniør ALEX. FOSS udarbejdede han i 1906 paa Foreningens Foranledning Forslaget til den nye Strandvej Nord for Kjøbenhavn, hvilket Forslag paa Strækningen fra Frihavnen til Scherfigsvej nu i Hovedtrækkene er fuldført, medens det, forsaavidt angaar Strækningen fra Scherfigsvej over Tuborg til »Fluepapiret« ved Charlottenlund, endnu befinder sig paa Forhandlingernes Stadium. Som Præmietaager er Nobels Navn fremdeles kendt fra Konkurrencerne om Bebyggelsesplanen for de indlemmede Distrikter i 1909 (sammen med Architect HOLGER RASMUSSEN) og om Bebyggelsesplanen for det gamle Banegaardsterræn i 1911 (sammen med Architecterne HOLGER RASMUSSEN og EGIL FISCHER). Endelig skal nævnes hans Medarbejderskab ved det Forslag til Ordningen af Gadeanlæg og Bebyggelse omkring Kristianshavns Vold, som han ligeledes paa Bestilling af vor Forening udførte sammen med Architect HOLGER RASMUSSEN, og som vil findes i Spidsen af nærværende Hæfte.

BLADE AF BYENS BILLEDBOG

Huse i Nybrogade.

TRÆSNIT
AF A. BLOM.

S K I L T E
 TEGNEDE OG UDFØRTE
 AF
 MALERMESTER
 JØRGEN LAURSEN.

PRÆMIERET BYGNING

1907. Landmandsbankens Ejendom, Gammel Kongevej 116 (Arch. Prof. H. B. Storck).

TIL MEDLEMMERNE

I sidste Hæfte lagde vi vore Medlemmer paa Sinde, at det, dersom Foreningens Tidsskrift skulde udkomme med den Regelmæssighed og i det Omfang, som vi selv og mange af Medlemmerne ønsker, vilde være nødvendigt, at vi i Løbet af kortere Tid fik mindst 500 nye Medlemmer. Vor Opfordring til Medlemmerne om i saa Henseende at være os behjælpelige, har dog hidtil kun bragt os ca. 100 nye Medlemmer. Vi bringer de Medlemmer, der paa denne Maade har vist Sagen Interesse, vor bedste Tak, men 100 er jo nu engang ikke 500. Vi maa derfor gentage vor Hensigt til vore Medlemmer om at skaffe os nye Medlemmer. Udgifterne til Tidsskriftets Trykning, til Papir og

til Fremstilling af Billederne er i stadig Stigning, og saafremt ikke Tidsskriftet i for høj Grad skal tynde paa Foreningens Budget, vil Bestyrelsen se sig nødsaget til at tage under Overvejelse at indføre den Nyordning, at der for Abonnement paa Tidsskriftet opkræves en Afgift af 1 Kr. aarligt. Det maa jo nemlig ikke glemmes — hvad enkelte ærede Medlemmer synes at være tilbøjelige til —, at Aarskontingentet ikke er at opfatte som Abonnementsafgift for Tidsskriftet, men som et Bidrag i al Almindelighed til Foreningens Virksomhed (Opstilling af dekorative Brønde [Vesterbros Torv], almindelige kulturelle Formaal [Bevarelse af Kristianshavns Vold]

o. s. fr.). Optrækningen af det ringe Beløb af 1 Kr. vil derfor — haaber vi — blive mødt med Forstaaelse fra vore Medlemmers Side. Men Optrækningen vil overhovedet ikke finde Sted, dersom det lykkes os at faa samlet det tilstrækkelige Antal nye Medlemmer. Vi appellerer der-

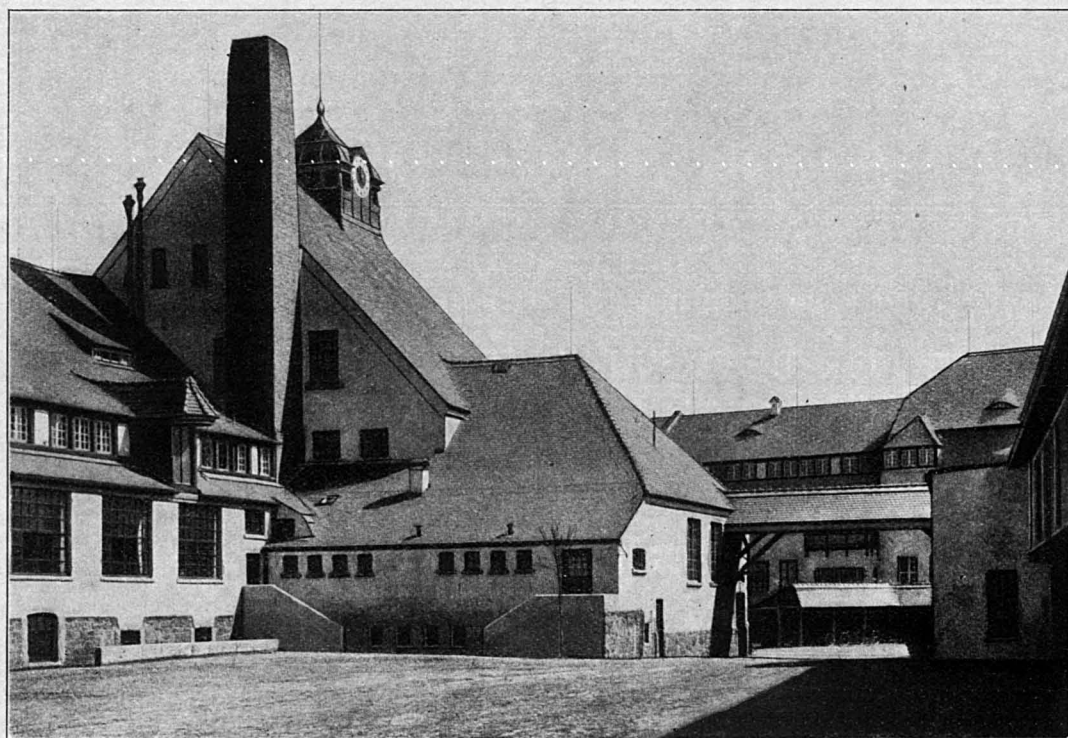
for paany til vore Medlemmer: *Skaf os nye.*

Vi minder i denne Forbindelse om, at nye Medlemmer faar Bogen om Kjøbenhavn gratis samt — ligeledes gratis — Aargangene 1914—15 af »Forskønnelsen«, saa langt Oplagene strækker til.

== *Ethvert Medlem kan skaffe eet nyt Medlem.* ==

EN FABRIKSSKORSTEN

Forfatteren Sophus Michaëlis skrev her i Tidsskriftet ifjor en fortræffelig Artikel om Skorstene og paaviste i denne Artikel, hvor hæsliq — som Regel — Skorstenene virkede i By- og Gadebilledet. Det kan i denne Forbindelse have sin Interesse at se ovenstaaendø Billede fra Havebyen Hellerau ved Dresden. Vi skal i en senere Artikel komme tilbage til en nærmere Omtale af denne Haveby, der indeholder mange ogsaa for os interessante Enkeltheder, og her blot pege paa den fortræffelige Maade, paa hvilken Architekten — Richard Riemerschmied fra München — har løst den Opgave at bygge en Fabriksskorsten, der ikke virker paatrængende og ikke prætenderer nogen som helst Monumentalitet udover den, der af sig selv fremkommer ved gode Forhold i Linjerne. Architekten har haft den geniale Tanke at bygge Skorstenen op langs Gavlen paa selve Maskinhuset, hvis kraftig-virkende Tagflade bringer det dejlige Tag paa Christian IV' Bryghus i Erindring. Skorstenen er — som man ser — ikke synderlig høj, men Kedelanlægget er da ogsaa forsynet med det Rogforbrændingssy- stem, som det var ønskeligt, at alle Skorstene ved Lovbud var forsynet med.

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKÖNNELSE
REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)

OFFENTLIG BYGNINGS- OG MONUMENTCENSUR

OPSTILLINGEN af Plakatsøjlerne har ført det Spørgsmaal frem i forreste Række, om der ikke her hjemme tiltrænges en Art offentlig Censur, en Autoritet, af hvis Afgørelse det kunde komme til at afhænge, hvor og paa hvilken Maade der omkring paa aaben Gade eller paa Husene maatte anbringes alle de mange forskelligartede Genstande — ligefra Monumenter til Skilte —, der nu engang hører hjemme i en By.

Det vilde være af Betydning, om en saadan Censur-Institution tillige havde det i sin Magt at øve nogen Kontrol med selve Husenes — navnlig Nybygningers — Façader og derigennem hindre, at Gadebilledets Karakter efterhaanden forandredes og tilsidst udviskedes ved, at ældre, værdifulde Bygninger nedrives for at give Plads for med et mildt Ord mindre værdifulde nye.

Allerede i dette Tidsskrifts Aargang 1912 (Side 4) skrev vi følgende:

»Opfattelsen af, hvor stor en Betydning der ligger i en fornuftig og formaalistjellig Byggelovgivning, er først i de senere Aar gaaet op for det store Publikum. Det kan jo almindeligvis ikke ventes, at en privat Bygherre af sig selv skulde finde paa at tage andre Hensyn end til sit eget Hus. Det gælder for det sædvanlige Jævnmaal af Bygherrer — vi ser bort fra saadanne, der ikke sætter højere Maal end en af de almindelige Dussinbygninger — mere om at gøre deres Huse saa iøjnefaldende som muligt, mindre derimod om at passe det ind i Omgivelserne, saa at det gaar ind i disse og smelter sammen til et Helhedsbillede. At den nugældende Byggelov i denne Henseende er for lømfældig, maa synes aabenbart for enhver, der har Øjne at se med. Det er jo saaledes, at man, naar blot Loven ikke overtrædes, snart sagt kan bygge omtrent som man lyster. Om man ødelægger et kønt Naboehus ved sit Hus's Konstruktion, eller om hele Gadebilledet forvrænges ved en nøgen og hæsleg grinende Brandgavl, anses som Regel for fuldkommen betydningsløst. Det er ikke ualmindeligt at se en Privatmand hævde den Opfattelse, at det maa være Offentligheden ganske uvedkommende, hvorledes han for sine egne Penge opfører sit Hus, og at han ikke kan forstaa, med hvilken Ret andre blander sig i hans Affærer. Intet er jo mere fejlagtigt. Det er netop Offentlighedens Sag at paatale slige Overgreb. Thi sligt er Overgreb. Vore Torve, Pladser og Gader er jo Borgernes Ejendom i den Forstand, at de tilsammen udgør den By, som er deres.

De bør derfor kunne paatale private Bygherrens Lyst til at paatvinge Byen en Architektur, der i Stedet for at gøre Byen smuk forfladiger den og gør den grim. De byggende Medborgere maa finde sig i at være underkastede visse æstetiske Love, som offentlig Velanstændighed foreskriver. Har de ikke selv Sansen for de kunstneriske Hensyn, maa de tvinges til at faa Respekt for dem, ved at Offentligheden udleverer dem til Beskuelse«.

Forholdene er siden dengang ikke blevet bedre, snarere værre. Og hvorledes skulde det vel ogsaa være, naar Byens Borgere ser Byens Styrelse gaa i Spidsen med Rejsningen af en saadan Uhyrlighed som Cementmuren omkring Idrætsparken og ved at give Tilladelse til Opstilling af Plakatsøjler paa Vandkunsten og ved Rundetaarn, til Skiltekulisser som de ved Svanemølleviadukten og flere andre Steder. At Søjlerne senere er fjærned fra Vandkunsten og ved Rundetaarn, er i denne Forbindelse uden Betydning: Meningen var den bedste!

Af Debatten i Borgerrepræsentationen angaaende Plakatsøjlerne fremgik det, at den afgørende Stemme med Hensyn til Valget af Stederne for Søjlernes Anbringelse ligger hos Direktoratet for Vej- og Kloakvæsenet. Denne Institutions Embedsmænds Fortræffelighed iøvrigt ufortalt kan det vel nok siges, at deres Virksomhed ligger paa andre Omraader end det æstetiske. Det er rimeligt, ja nødvendigt, at der ved Opstilling af f. Eks. Plakatsøjler tages Hensyn til de utallige og vidtforgrene Ledninger i Jorden, men at disse Hensyn skulde være de eneste raadende turde være en Fejl, og Byens Udseende vil i beklagelig Grad i Løbet af faa Aar vise sig paavirket heraf, hvis der fortsættes paa denne Maade. Nu vil man kunne indvende, at der indenfor Magistraten findes et Embede som Stadsarkitektinstitutionen, hvis Opgave det skulde synes var at tage sig af Byens arkitektoniske Udvikling. Men Ulykken er, at denne Embedsmand ikke altid spørges, og spørges han, følges heller ikke altid hans Indstillinger.

Som Forholdene er i Øjeblikket, er Borgmesteren for Magistratens 4de Afdeling saa godt som eneraadende, for saa vidt angaar de Sager, der berører Byens Udseende. Han kan spørge Stadsarchitekten, og han kan lade være, ganske som han lyster, og han kan følge Stadsarchitektens eventuelle Indstilling eller lade være, ligeledes efter sit eget Forgodtbefindende. Paa dette Punkt ligger Skavanken. Alt afhænger af, om den paagældende Magistratsafdeling ledes af en Mand, der hardent tilbørlige Respekt for de kunstneriske Hensyn.

Vi tror med Sikkerhed at kunne gaa ud fra at have det kjøbenhavnske Borgerskab bag os, naar vi paa dettes Vegne fremsætter Krav om en Forandring paa det omhandlede Omraade.

Spørgsmaalet er blot, paa hvilken Maade en Forandring skal iværksættes. For saa alsidigt som mulig at faa Sagen gjort til Genstand for Drøftelse, har vi rettet en Henvendelse til en Række af Medborgere med Anmodning om at fremsætte deres Anskuelser om Sagen og om den Maade, hvorpaa Indførelsen af en offentlig Bygnings- og Monumentcensur hensigtsmæssigst lod sig gennemføre. Vi bringer nedenfor de første af de modtagne Besvarelser.

Kgl. Bygningsinspektør, Architect
THORV. JØRGENSEN:

At der ved Rejsningen af Spørgsmaalet »Offentlig Bygnings- og Monumentcensur« røres ved en Sag, som i det stille har beskæftiget mange af Byens gode Borgere, kan betragtes som givet. At der tiltrænges en saadan Organisation, viser sig stadig ved de Forsyndelser, som begaas i Byens Gader og paa dens Torve. Hvorledes Sagen løses, frembyder imidlertid store Vanskeligheder.

Naar Spørgsmaalet hidtil ikke er løst, ligger det mulig ikke saa meget i Uvilje imod Sagen hos Kommunalbestyrelsen som i, at det er meget vanskeligt at finde en Form for en saadan effektiv Censur.

Borgerrepræsentationens og Magistratens Medlemmer kan ikke forud-

sættes at sidde inde med særlige Kvalifikationer til at dømme i kunstneriske Spørgsmaal, da de absolut ikke er valgte med dette Hensyn for Øje; det vil paa det givne Tidspunkt bero paa en Tilfældighed, om der sidder virkelig kunstforstandige Mænd i Kommunalbestyrelsen. Man henvender sig da — om man skønner det nødvendigt — til Stadsarchitekten. Om man benytter dennes Henstillinger i det givne Tilfælde, faar ingen at vide — heri ligger ikke megen Betryggelse.

En bedre Ordning af Plakatsøjlerne var sikkert resulteret ved en virkelig effektiv Censurkomité. Tænk hvor Frederiksberg f. Eks. har faaet en diskret, men rationel og smuk Løsning af Plakatsøjlespørgsmaalet ved at opstille dem ved Sporvognsstoppillerne i stort Antal, fremfor Kjøbenhavn med den underlige, planløse Henstrøen af store Betonsøjler paa Torve og Gader.

Frederiksberg Kommunalbestyrelse sender alle Byggesager, hvor der fordres Censur, til et af akademisk Architectforening nedsat Udvalg, og det vides, at man saa godt som altid har rettet sig efter dettes Kendelser.

Gentofte Kommune sender alle Sager af kunstnerisk Interesse til et af Sogneraadet nedsat Udvalg, bestaaende af 3 kunstforstandige Mænd.

Kommunalbestyrelsen bør opfordres til at nedsætte et Udvalg, som kan fremsætte Forslag til Formen for en Censurkomité for Bygninger, Monumenter etc.

Grosserer CHRISTIAN HOLM:

Stadens saavel som Statens Styrelse bør bestaa af Byens og Rigets viseste, klogeste frie og uafhængige Mænd. De maa have Borgernes og Folkets Tillid, men derfor ogsaa Magten og Ansvar. Sagen og ikke Partiet skal altid være Nr. 1. Indtil dette ideale Maal naas, bør Løsenet i nærværende Spørgsmaal være: Ingen ind i Borgernes Raad og Stadens Styrelse, førend han har aflagt Løfte om at ville gøre sit yderste ogsaa for at bevare og fremme Skønheden i vor By. Da øves Censuren i første Instans af selve Byens Borgere.

Museumsinspektør, Slotsforvalter
BERING LIISBERG:

»Læg Mærke til«, sagde en Gang en klog, verdensfaren Mand, »hvorledes Folk siger jeg. Det er i Virkeligheden forbavsende, saa deres Dannelse eller Mangel paa Dannelse lægger sig for Dagen i det lille Ord jeg og den Maade, de benytter det paa«.

Jeg tror det gaar med Bygninger som med Folk. De Bygninger, der i det hele taget siger noget, og noget siger vel de fleste, er ligesom Ord Udtryk for en Tanke. Og det er forbavsende saa meget man kan læse ud af en Bygning om dens Bygmesters Dannelse eller Mangel paa Dannelse.

Derfor bliver en Samling af Huse, en By, et Udtryk for dens Beboeres Personlighed: Saa er By som Borger.

Gaar man en Dag i dette Vredens Aar 1916 en Vandring gennem Byens Gader, vil man snart faa Følelsen af, at der er en Mængde Bygninger, der siger jeg paa en Maade som skurrer i Ørerne. Paa en brovtende, selvbeholdelig og paatrængende Maade, uden Hensyntagen til andre Huse, uden Følelse af, om de nu paa deres fremtrædende Plads er i Harmoni med deres Sidekammerater til Højre og til Venstre eller ej, om de passer til Gadens eller Pladsens Karakter eller ej.

De kan maaske være gode nok for sig, disse selvbevidste og ubeskedne jeg'er, blot de laa paa et andet Sted, imellem andre, der raaber lige saa kraftigt og ubehersket op; men imellem en Række gamle, stilfærdige og fornemt beskedne Huse virker de stødende, som tarvelige og simple Personer i godt Selskab.

Skulde nogen nære Tvivl om Betimeligheden af en Lov om Bygnings- og Monumentcensur, vil jeg først opfordre ham til at gaa en Vandring gennem Kjøbenhavn paa langs, fra Halmtorvet til Grønningen ad Strøget, og der særlig fæste sin Opmærksomhed paa Nybygningerne paa Gl. Torv, det engang saa harmoniske og fornemme Gl. Torv med sit Pust af Fru Justitias kølige Ro — og dernæst foretage sig en Vandring paa tværs, fra Frederiksborggade til Højbro, ned gennem Kjøbenhavns engang mest karakteristiske Færdselsvej, den dejlige

gamle bugtede Købmagergade med de ejendommelige ægte københavnske Huse. Og over alt vil man se, at de gamle Bygninger, der gav Gaden og Byen et Særpræg, maa vige Pladsen for de raske, fanden-gale-mig, her er jeg-agtige moderne Huse, markskriegerske og reklameagtige.

Mange af dem er maaske i sig selv ikke saa ilde, men de passer blot ikke, hvor de staar, — og mange, de fleste, er det rene Gullasch.

Og hvad Monumentcensuren angaar, er Hørups-Monumentet alene vel nok til at bære Ansvaret.

Cand. mag. VILH. LORENZEN, Sekretær i Foreningen til gamle Bygningers Bevaring:

Det er rigtigt, at Forholdene i Kjøbenhavn med voksende Vægt kræver en Ordning paa de ovenfor skildrede Omraader. Vanskeligheden ligger først og fremmest i at finde en passende Form, hvor der ikke gøres Indgreb i Kunstens Frihed, og paa den anden Side Vilkaarligheder kan forhindres.

Sagen fordrer imidlertid forskellige Løsninger.

Løstest lader en Monument-Censur sig ordne, fordi økonomiske Interesser kun i ringe Grad kan tænkes knyttede til deres Anbringelse. Og Censuren skal kun beskæftige sig med Monumentets Plads paa Gade og Torv eller i Parker. Her er et Omraade, hvor Indgriben i Kunstens Frihed kan undgaaes. Et staaende Udvalg af kompetente Mænd kunde gøre god Fyldest. At fastsætte Formerne for et saadant Udvalgs Kompetence vil næppe volde synderlige Vanskeligheder.

Med Hensyn til Reklamekulisser og Søjler, Skilte og navnlig Bemaling af Façader og Husgavle med Kæmpereklamer er Spørgsmaalet allerede vanskeligere, fordi økonomiske Interesser her spiller en saa stor Rolle, og Sagen maa gribes an paa en særlig Maade. At lave Tvangslove vil være urigtigt, og Forholdet kan utvivlsomt kun løses ad Frivillighedens Vej. Men en Slags »Tegnehjælpskontor«, oprettet af Kommunen, og hvor For-

slag til Reklamer af alle Slags kunde blive rettede og forbedrede ved gensidig Forhandling, kunde bringe denne Side af Censurspørgsmaalet ind i en naturlig og god Gænge.

Allervigtigst, fordi der her daglig sker utallige Ulykker, der virker langt ned gennem kommende Tider, er Spørgsmaalet om en fornuftig Censur overfor Bygninger. Særlig til dem er jo knyttet store økonomiske Interesser, man ikke maa gaa for nær. At kunne udøve en sund og skønsom Censur kræver en speciel Sagkundskab til praktiske Byggeforhold.

I Øjeblikket er Forholdet jo det, at der i Følge Lov er en teknisk og brandpolitimæssig Censur overfor Bygninger gennem de københavnske Bygningsinspektører. Her bør der — i Lighed med, hvad der er sket i andre Lande — indføres en Bestemmelse ogsaa om kunstnerisk Censur. Skal en saadan Censur ikke blive planløs og vilkaarlig, fordrer alle herhenhørende Sager en samlet Behandling, og Sagen lader sig ikke ordne uden ved Oprettelse af et fast Kontor eller lignende — atter i Lighed med, hvad der er sket andetsteds.

Spørgsmaalet om gammel Bygningskunst og dens rette Behandling ved uundgaelige Ombygninger er igen et specielt og fordrer sin egen Ordning.

Problemet: Censur af Monumenter, Reklamer og Bygninger er langt fra uløseligt. Og som det hidtil er gaaet, kan det ikke vedblive at gaa. Jeg foreslaar, at Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse tager Initiativ til Nedsættelse af et Udvalg, der kunde undersøge de herhenhørende Forhold — men med Forpligtelse til at gøre sit Arbejde færdigt inden 1' Januar 1917.

Cand. mag. SOPHUS MICHAËLIS, Formand for Dansk Forfatterforening:

Spørgsmaalet om en offentlig Bygnings- og Monumentcensur forekommer mig af en Betydning, der vokser fra Dag til Dag. Redaktionens Artikel drager med fuld Ret til Felts mod de mange Overgreb, som Københavns Borgere hidtil med alt for stor Taalmodighed har fundet sig i. Jeg mener

ganske vist, at det tilkommer Forskønnelsesforeningen mindre at tale det bestaaende »Gadebilled«s Sag end at vogte paa, at hver Gang en ny Bygning afløser en ældre og hver Gang der paa Byens Gader og Pladser opstilles noget nyt, den æstetiske Velanstændighed da ikke krænkes eller vansires paa saa afskrækkende en Maade, som vi desværre altfor hyppigt er Vidne til. En By, der ideligt er i Udvikling, endda, som København, i en rivende, har ikke Tid til at sørge, hver Gang et gammelt Hus, der har overlevet sig selv, maa vige Pladsen for et nyt og tidssvarende. København har grimme og kummerlige Gadebilleder nok, som helst bør forsvinde, lyssky og uhygieiniske Rabarberkvarterer nok fremdeles at rydde op i. Pligten at paa tale Tilfælde, hvor det gaar ud over Bygninger af historisk og arkitektonisk Værd, paahviler i særlig Grad den bestaaende Forening til gamle Bygningers Bevarelse. Men ogsaa Forskønnelsesforeningen bør her med Rette til enhver Tid være aarvaagen, saaledes som den Gang paa Gang har været det. Og ganske utvivlsomt trænges der til det ovenfor paakrævede officielle Organ, der kan træde i Virksomhed og øve den tilbørlige Kritik, hver Gang noget nyt skyder frem, hvad enten det saa er Bygninger, Monumenter eller Tilvækster af anden Art, som Tiden og Forholdene fører med sig. Plakatsøjle-Anbringelsen er kun et Eksempel paa disse sidste. Men ogsaa enhver Monument-Opstilling bør med ganske anden Varsomhed end hidtil tages under Overvejelse. Vi har Eksempler, ogsaa fra den sidste Tid (Blaagaardsplads) paa, at selv udmærkede Kunstneres Anvendelse ikke yder Borgen for, at en Plads udnyttes paa rigtig eller naturlig Maade, eller frembringer de æstetiske og saa at sige »bymoraliske« Virkninger, der helst burde opnaas. Byggeloven, der har saa mange Paragraf-Følehorn ude efter alt det praktiske og juridisk tilladelige, trænger i højeste Grad til at suppleres med Øjne, der kan varetage Byens æstetiske Tarv og vogte Byens Præg mod de Gevækster, hvormed den fra alle Sider trues af Byggetendenser, der trodser ethvert Hensyn ikke blot til Skøn-

hed, men ogsaa til national Følelse og Tradition. Et Hus som det, der for nylig er skudt frem paa Købmagergade ligeoverfor den smukke gamle Postgaard, skriger mod al dansk Hjemmefølelse, omtrent som et Damaskus-Møbel i et dansk Interiør. En Bygnings-Censur, der i hvert Tilfælde har at bedømme, hvad en By som Kjøbenhavn kan tillade sig uden at krænke ikke blot kunstnerisk, men ogsaa national Velanstændighed, bør snarest oprettes i Lighed med, hvad fremmede Landes Hovedstæder har fundet fornødent, en Institution, hvori ikke blot Architekter, men ogsaa Borgere, hvis Kærlighed til Hovedstaden, dens Historie og dens harmoniske Vækst er uomtvistet, bør have Sæde. Til nærmere at udforme dette Organs Functioner og hele Virkemaade, bør der snarest nedsættes et Udvalg, som, med Benyttelse af Erfaringer fra Udlandet, tager Spørgsmaalet under indgaaende Overvejelse.

Prof. Dr. juris CARL TORP.

Paa Grund af stærk Optagethed med vigtige og uopsættelige Arbejder ser jeg mig desværre ikke i Stand til mere indgaaende at udtale mig om det i Foreningens Enquête berørte Spørgsmaal. Jeg maa da hovedsagelig indskrænke mig til at udtale min varmeste Tilslutning til den Tanke, at der her i Staden i høj Grad trænges til et Organ, der har til Opgave at vaage over, at Byens Ydre ikke uforløst ødelægges, hverken med Nybygninger eller Indhegninger eller ved Anbringelse af Indretninger paa offentlig Gade eller

Plads, der er egnede til at gribe forstyrrende ind i Byens Ydre. Jeg har selv ved forskellige Lejligheder offentligt paataalt nogle af de værste Fremtoninger, som de hidtil bestaaende Tilstande har givet Anledning til — Bebyggelsen af Gammeltorv, adskillige af Kommunen selv rejste Indhegninger m. m. — og maa derfor med den største Sympati hilse ethvert Forsøg paa at bøde paa denne Mangel paa Ordning.

Paa hvilken Maade et saadant Organ for god Smag bør skabes, kan selvfølgelig omtvistet. At lægge hele Myndigheden og Ansvar paa en enkelt Mand, Stadsarchitekten, forekommer mig af mange Grunde utilraadeligt. Det heldigste vilde formentlig være, at der dannes et Nævn, eventuelt med Stadsarchitekten som fast Medlem og iøvrigt bestaaende af 4 eller 6 Mænd, der særlig har lagt Indsigt og Interesse for disse Spørgsmaal for Dagen. En Udtalelse fra dette Nævn burde da i en forud fastslaaet Kreds af Tilfælde indhentes, inden Kommunalbestyrelsen træffer Afgørelse angaaende Foranstaltninger, der kan tænkes at blive af større Betydning for Byens Ydre. Det vil dernæst, hvis den hele Foranstaltning skal faa større Betydning, sikkert være nødvendigt at skabe Lovhjemmel for, at der fra det offentlige Side kan skrives ind overfor private Byggeforetagender, der skønnes at ville gribe forstyrrende ind i Omgivelsernes hele Præg.

Skulde dette Spørgsmaal ikke egne sig til offentlig Drøftelse paa et af Foreningens Møder? Dette maatte da forud være vel forberedt af et dertil nedsat Udvalg.

Den her paabegyndte Enquête vil blive fortsat og afsluttet i et følgende, om kort Tid udkommende Hæfte af Tidsskriftet, og Foreningens Bestyrelse vil derefter tage Spørgsmaalet om offentlig Bygnings- og Monumentcensur op til Drøftelse. En snarlig Løsning af dette i sig selv vigtige Spørgsmaal er saa meget mere paakrævet, som der jo forestaar store og omfattende Byggeforetagender, der i særlig Grad vil komme til at præge Byens Udseende for en uoverskuelig Aarrække. Det vil sikkert i denne Forbindelse være tilstrækkeligt at nævne den kommende Bebyggelse af det gamle Banegaardsterræn.

GADEKUNST

I. PLAKATER

Af HENNING BRØCHNER

NAAR der indledes med denne Form for Gadekunst, er det dels en Indrømmelse til Aktualiteten, dels fordi den allerede har sin selvstændige Historie, behandlet i en speciel Litteratur af bindstærke Værker.

Hvor langt tilbage man maa gaa for at finde Plakaten i sin første primitive Form, er det vistnok umuligt at angive, men allerede i Oldtidens Pompeji og Herculanium træffer man hyppigt Sten- og Broncetavler som Offentliggørelsesmidler og tydelige Spor af Plakatsøjler. Billedudsmykning fandtes derimod yderst sjældent. Denne træffer man først i det sekstende og syttende Aarhundrede i Form af daarlige Træsnit, der fortrinsvis benyttedes af Bogtrykkere og Boghandlere, og omtrent paa samme Tid havde den merkantile Plakat sin første korte Blomstringstid. Udsmykningens Tarvelighed, der holdt sig helt ned gennem det attende Aarhundrede, skyldtes ikke manglende Assistance men simpelthen den Omstændighed, at de samme Kunstnere, som med stor Virtuositet kunde tegne Cirkulærer og Indbydelseskort, ikke mente at kunne nedlade sig til Plakattegning.

Først omkring 1830 viser den kunstneriske Plakat sig, tegnet af GAVARNI og DAUMIER og senere af CHÉRET, MUCHA, LAUTREC, STEINLEIN, FORAIN og WILLETTE, og i Tilknytning til den begynder Plakatudstillinger, -konkurrencer og -tidsskrifter at komme paa Moden. Fra dette Tidspunkt og til de seneste Tider har de franske »maitres d'affiche« været de førende. Kun England har med BROTHERS BEGGARSTAFFS, BEARDSLY og HARDY gjort dem Fører-

Ludwig Hohlwein

pladsen stridig. De samtidige tyske, italienske, spanske (særlig Tyrefægtningsplakater), belgiske og nordiske Plakater er lidet særprægede. I Amerika har det — med enkelte Undtagelser som BRADLEYS og PEN-

FIELDS Arbejder — væsentlig været Plakaternes Størrelse, der har vakt Opmærksomhed: 6—7 m høje med Figurer i naturlig Størrelse.

Men naar Talen er om den moderne Plakat, og man derved tænker paa den Type, der i vor Tid og

den nærmest overskuelige Fremtid vil vise størst Levedygtighed, maa disse Arbejder fra Plakatkunstens Blomstringstid i vore Øjne faa et lidet moderne, næsten klassisk Præg. Thi knap for en eneste af dens Udøvere har Plakatmaleriet givet Stødet til en Fornyelse af deres Kunst. TOULOUSE-LAUTRECS débaucheuse Tegninger er de samme, enten de fremtræder i Pressen eller paa Plakattavlen, MUCHAS Plakater kunde godt være taget som Illustration fra et af hans Pragtværker. Selv for CHÉRET, Banebryderen, Plakatkunstneren par préférence, gælder noget lignende. Og naar NICHOLSON trods alt tilfredsstillende de mest moderne Fordringer til en Plakat, er det for saa vidt tilfældigt som han, saa langt fra at have indstillet sig paa Plakatens Fordringer, simpelthen har ført Træskærekunstens Teknik og Virkemidler direkte over i Plakatkunsten og derved har skabt de den Dag i Dag mest beundrede »pictorial posters« i England: dels selvstændige Arbejder, dels sammen med PRYDE (under Fællesnavnet BROTHERS BEGGARSTAFFS).

Normen for den moderne Plakat, som den fremtræder efter det Gennembrud i tysk Plakatkunst, der for omtrent en Snes Aar siden med et Slag omskabte denne principielt og skaffede Tyskland Førerpladsen, er et interessant Udtryk for to Bestræbelser, hvoraf den ene er lige saa idealistisk som den anden er praktisk.

Den moderne Plakats kunstneriske Bonitet har allerede længe været sat under Kontrol af Kunstvenner, Kritikere og ikke mindst af Kunstnerne selv. Man har længe erkendt dens Betydning som en virksom Protest mod fabrikmæssig Fremstilling af Dusingvarer og som et

Vald. Andersen

Ludwig Hohlwein

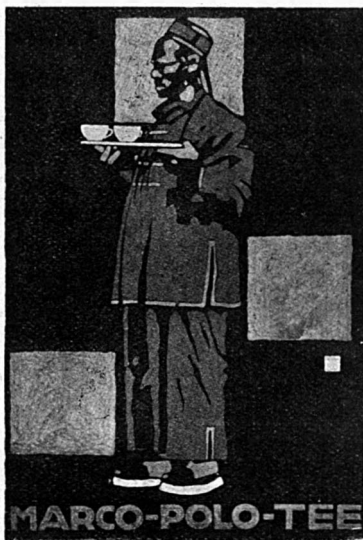
Forbillede for andre Omraader af Kunsttryk: Bogomslaget, Postkortet, Programmet, Kataloget og Cirkulæret. Man er forlængst ophørt at tale haanligt om »Kunst fürs Volk am Trottoirrande« eller »Salon der Strasse« og har indset, at denne Form for Gadekunst er en vigtig Faktor til folkelig Opdragelse. De samme Mennesker, som næsten bliver fornærmede ved Ordet »Kunst« — som visse Folk bliver det over for Fremmedord, de ikke forstaar — og for hvem der kræves særligt Initiativ til et Udstillings- eller Museumsbesøg, faar ved daglig Betragtning af Gadens Plakater skærpet dels Blikket for de stilistiske Ejendommeligheder, dels Fordringerne til smagfuld og kunstnerisk Udførelse. Derfor maa Plakatens Betydning som »Kunstværk« selvfølgelig ikke overvurderes; »it would be merely foolish to pretend that the pictorial poster, looked at from the point of view of art, is of the same importance as a portrait by Velasquez or an etching by Rembrandt«, siger Charles Hiatt i sit Værk om Plakatkunsten.

Hvor folkelig Plakatkunsten kan være, kunde man for faa Aar siden konstatere f. Eks. i Napoli, hvor hver ny Plakat af E. RICCIARDI samlede et Opløb af begejstrede Tilskuere; ja, selv i det veldisciplinerede Berlin skal man have kunnet iagttage noget tilsvarende. Her i Byen husker man fra »Klokken 12«s Glansperiode VALDEMAR ANDERSENS store kolorerede Plakater, der var ophængte i Bladets Vinduer og

næsten daglig samlede saa mange Beundrere, at det var til Gene for Færdslen i Nygade.

Men over for disse Fordringer staar de rent praktiske, som betegner Plakaten som det virksomme Reklamemiddel. Dens æstetiske Kvaliteter maa til Dels underordne sig det reklamemæssige; Plakatkunstneren er Handelsmandens Tjener, og hans første Opgave er derfor ikke at udføre en Dekoration, men at henlede Folks Opmærksomhed til Fordel for det averterede. Deraf følger, at Plakaten skal fængsle det Publikum, der betragter den, enten ved sin Udførelse, f. Eks. ved en ove legen Overvindelse af alle tekniske Vanskeligheder eller ved sin Idé, der helst maa være ny og virke som et Pletskud. Dens Stemning skal være af en saadan Art, at den ikke støder eller forarger men tværtimod skaber Sympati. Derimod maa den meget vel være uhyggelig; et Eksempel paa, at den tilsigtede Virkning alligevel kan opnaas, har vi herhjemme i VALDEMAR ANDERSENS Plakat af »Menneskeløget Kzradock«. Endelig maa Kunstneren tage Hensyn til, at Plakaten ofte vil blive set i stor Flygtighed paa lang Afstand: fra Sporvogn, Jernbane eller Cycle, og altsaa oftere vil blive set end læst. Da Størrelsen saa nogenlunde paa Forhaand er givet og i al Fald ikke kan overskride visse Grænser, maa Tydeligheden opnaas ved kun at benytte en kortfattet men iøjnefaldende Tekst og iøvrigt lade Plakaten tale sit Billedsprog med faa Figurer virkningsfuldt anbragt paa en vel inddelt Flade. Naar dertil kommer den uhyre Betydning af Farverne og deres Sammenstilling, forstaar man, at Plakatkunstneren, stærkere afhængig af sit Motiv og sit Materiale end nogen af sine Kolleger, maa være fortrolig med de nyeste optiske Raffinementer og Farvekemiens sidste Resultater.

Blandt de tyske Kunstnere, som bedst har forstået at opfylde disse Krav, bør først og fremmest nævnes LUCIAN

Ludwig Hohlwein

Julius Klinger

BERNHARD, der er mere Reklametekniker end Kunstner, med sit udprægede Virkelighedsinstinkt, upaavirket af Akademier, tekniske Skoler og kunstneriske Retninger. Han har allerede dannet Skole: GIPKENS staar saaledes i stor Afhængighed af ham og har opdyrket hans Specialitet »Sagplakaten«. Ved Siden af disse er BEHRENS og EHMCKE i mindre Grad Reklameteknikere: BEHRENS er Arkitekt, og hans Plakater rører Gang paa Gang hans store tektoniske Begavelse, EHMCKE maa betegnessom »Schriftkünstler« og udmærker sig ved sine prægtige Skriftegn. JULIUS KLINGER behøver ikke mere enden enkelt Figur for at præge en Plakat med sit groteske og gratiøse Berlinerhumør, i hans Plakat for »Lustige Blätter« er begge disse Egenskaber forenet. Han hører derfor ogsaa til Plakatkunstens Humorister sammen med PREETORIUS og de to »Simplicissimus«-Tegnere: TH. TH. HEINE og Nordmanden O. GULBRANSSON. En Særstilling indtager ERNST DEUTSCH, der med sine Tegninger af Dame- og Herremoder har ført det mondæne og elegante ind i Reklamen. Herhjemme har vi haft Lejlighed til at se en enkelt Asta Nielsen-Plakat. München besidder en Plakatkunst for sig selv, hvis fornemste Repræsentant er LUDWIG HOHLWEIN, der trods sin store Ungdom og yderst korte Virketid (siden 1906) i Sikkerhed og Idérigdom har drevet det videre end de fleste. Den afbildede Plakat for Herreekviperer er et ypperligt Paradigme paa hans Kunst; den er et Eksempel blandt mange paa de Interesser, han som Jæger og Sportsmand nærer og tydeligt har givet Udtryk i den Vrimmel af dejlige Dyr; Ørne, Isfugle, Kameler, Zebraer og

Tigre, men navnlig Heste og Hunde, der karakteriserer Flertallet af hans Plakater. Dens Figuranbringelse og tydelige Stræben efter Harmoni i Hundens og de tærnede Ridebukkers omtrentlige Lighedannedhed rører tilige Arkitekten. Desværre giver den fotografiske Gengivelse kun et utydeligt Indtryk af hans dristige Farver og Shatteringer og f. Eks. for The-Plakatens Vedkommende, slet intet Begreb om den pragtfulde grønne Moirébaggrund, der er et af hans væsentligste Virkemidler. Hans storslaaede Sarassani-Plakat vil

sikkert være Københavnerne i frisk Erindring.

Til Münchenerkunstnerne hører ogsaa den før omtalte humoristiske PREETORIUS og hans Modsætning: den stilstrænge FRANZ STUCK, hvis arkaistiske, ofte symbolske Plakater vi her i Byen saa Eksempel paa i 1911 som Reklame for Hygiejneudstillingen i Dresden.

Foruden disse, den tyske Plakatkunsts Førstemænd, findes der talrige andre, mindre kendte eller mindre betydelige, men næsten for dem alle gælder det, at selv det mindste og uanseligste Motiv under deres Hænder faar det Præg af Monumentalitet, som er en typisk Egenskab ved den moderne Plakat og efterhaanden vil blive fordret som en Betingelse for dens Anvendelse og Levedygtighed.

Den moderne nordiske Plakatkunst har frembragt en Del godt Gennemsnitsarbejde, men kun undtagelsesvis den fødte Plakatkunstner. I Norge har kun yderst faa, i Sverige RICHARD BERG, ALBERT ENGSTRÖM, ARTHUR SJÖGREN og navnlig OLLE HJORTZBERG skabt smukke Arbejder, og herhjemme har først Vitighedspressens Tegnere som ALFRED SCHMIDT, PAUL FISCHER og AXEL THIESS forsøgt sig, dernæst KONGSTAD, Ægteparret DORPH, HANS NIKOLAI HANSEN, WILLUMSEN, KNUD LARSEN, RASMUS CHRISTIANSEN og senere TH. IVERSEN, AXEL MATHIESEN og GERDA WEGENER. Men naar undtages AXEL NYGAARD, H. E. MELCHIOR, SVEN BRASCH og BØGELUND (hvis Sporvognsreklamer og Plakater for Tivoli og det nystiftede B. T. viser stor teknisk Færdighed) har ingen naet blot tilnærmelsesvis paa Højde med VALDEMAR ANDERSEN.

Naar dansk Plakatkunsts Historie ad Aare skal skrives, vil VALDEMAR ANDERSEN med fuld Ret blive fremhævet som den, hvis imponerende Smidighed og Idérighed og hele kunstneriske Temperament har virket banebrydende paa dette Omraade. Han har som en Proteus omskabt visse af sine Egenskaber og elimineret visse andre, saa han fuldtud har kunnet tilfredsstille alle den-

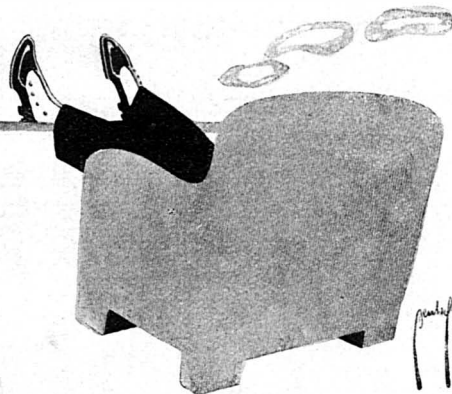
ne Kunstforms mange Fordringer, de kunstneriske saavel som de reklamemæssige. Han har fundet det mest karakteristiske i det, han skulde reklamere for, og fremhævet det med Smag.

I Rundskue-Plakaten har han gengivet Farten, i Børnehjælps-Plakaten den fuldkomne Hjælpeleshed, som appellerer til Mængdens gode Hjærte. I de fleste af hans Plakater er der en Idé, i den her gengivne den meget morsomme at karakterisere Akkompagnatørens beskedne Rolle ved akkurat at antyde hans Eksistens. Og om disse mange Plakater: til Pressen, Bogforlag, Zoologisk Have, Tivoli og utallige Foreninger og Udstillinger, gælder det, at de alle demonstrerer Kunstnerens store Originalitet; de vidner om, at han har kendt og lært af andre men dog i alle Maader vidst at holde sig uafhængig.

Særlig bør nævnes hans sidste Plakat, som her er afbildet. I denne har han med de mindst mulige Midler naaet den størst tænkelige Virkning og med et Par Streger paa en ensfarvet Flade mesterligt givet Udtryk for Flyvemaskinens Flugt. Den lysegraa Efteraarshimmel lader en forstaa den svimlende Højde, og Maskinens Anbringelse i øverste venstre Hjørne frembringer et Indtryk af dens Fart, idet den just i det givne Øjeblik synes at være kommet inden for Synsfeltet. En Plakat som denne definerer fortræffeligt den gode Plakatkunsts Fortrin fremfor den middelmaadige eller daarlige og — bedre end mange Ord — begrebet grafisk esprit.

Plakaternes Betydning for Gadebilledet er betinget af deres Anbringelse; hvor dominerende de kan være, ser man maaske ingen Steder bedre end i Paris, hvor man, som et fransk Plakattidsskrift med Tilfredshed konstaterer, træffer »la muraille parisienne revêtuë comme un Arlequin du manteau bariolé de nos affiches«. Iøvrigt virker Plakaten jo ube-

**BARTHMAN
SCHUHE**

Ernst Deutsch

tinget bedst i de Tilfælde, hvor den optræder isoleret; disse er imidlertid her i Byen yderst faa, praktisk talt indskrænket til Forlystelses-etablisementernes nærmeste Omgivelser. Saa længe man fortrinsvis anbringer Plakaterne saa afsides Steder som Pistolstræde og Petersborgvej og med Forkærlighed vælger forfaldne Gavle og Plankeværker til Baggrund, vil deres Betydning som dekorativt eller blot oplivende Element i Gadebilledet selvfølgelig være lig Nul.

I denne Henseende skulde Plakatsøjlerne betegne en Forandring til det bedre, idet de ved Anbringelse paa fremtrædende — dog helst ikke for fremtrædende! — Steder kunde byde de bedste Betingelser for Plakaternes Virkning. Den her i Kjøbenhavn anvendte Plakatsøjle-Type er vel nok mere klodset men næppe grimmere, end hvad man ser i de øvrige europæiske Storstæder; hvad derimod Anbringelsen angår, har man med ægte dansk Grundighed begyndt helt forfra og gennem en Del Dumheder eksperimenteret sig frem, uden at drage Fordel af de Erfaringer og Resultater, der er opnaaet i Udlandet. Men naar endelig dette Problem ad Aare er løst, kunde man vel vente at finde Forholdene tilfredsstillende. Om dette bliver Tilfældet, synes dog at være Tvivl underkastet.

Da man i sin Tid angreb Plakattavlerne til Fordel for Søjlerne, hævdede man, at de første kun tillod een Plakatstørrelse, hvilket skulde give Ensformighed, hvor de optraadte i et større Antal, mens Søjlerne tillod enhver Størrelse og ethvert Format. Dertil er for det første at sige, at vi her i Byen har mindst tre Tavlestørrelser; desuden vil Plakaterne ved deres store indbyrdes Forskellighed til enhver Tid forstaa at hævde deres Selvstændighed. Og endelig synes denne Mangfoldighed af Formater netop at være blevet Plakatsøjlerens Ulykke. Thi man

LANDSINDSAMLINGEN TIL VORT LUFTVÆRN

Bidrag modtages af Komiteens Medlemmer, Bladkontorerne
samt Landmandsbanken

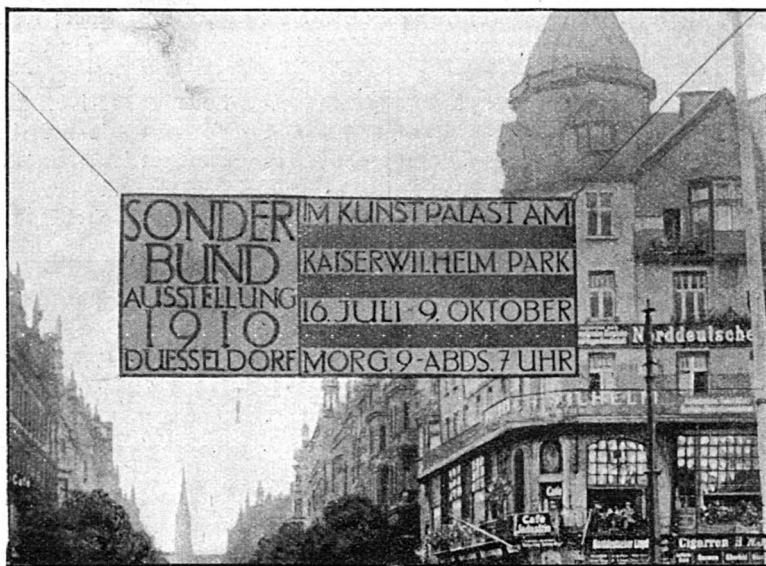
Vald. Andersen

har selvfølgelig undladt at følge Udlandets Eksempel: at ordne dem i horisontale eller vertikale Rækker, hvoraf Følgen er blevet, at naar en Plakat anbringes ovenpaa en gammel, vil den som oftest hverken dække eller helt lade denne fri. Resultatet bliver da det, som kan iagttages paa hver eneste Plakatsøjle, at denne, som skulde ligne en broget men nogenlunde velholdt Harlekindragt, mest af alt minder om et daarligt syet Kludetæppe. Kun hvor en enkelt averterende, som f. Eks. paa Kulturvet, giver mindst Halvdelen af Søjlen et ensartet Præg, bliver Udseendet antageligt.

Netop paa dette Punkt: Balancen mellem den en-

kelte Plakats Virkning og Totalindtrykket har Udlandet Grund til at misunde os. Thi selv om Søjleskæftet de fleste Steder er spinklere end her i Byen og derved afdæmper det ugunstige Indtryk, finder man dog sjældent Plakatarrangementer, der virker saa smukt som de frederiksbergske. Her er Plakattavlen og -søjlen forenet til et Hele, der har begges gode Egenskaber; der har i Aarets Løb været to Typer (den ene i Kasseform, hævet op fra Fortovet ved den Stander, der bærer den; den anden med Granitsokkel og hvælvet Tag), der begge tillader Plakaterne at komme til deres fulde Ret, idet disse kan betragtes to eller tre ad Gangen. De enkelte Plakatholderes ringere »Bæreevne« — der er kun Plads til ti Plakater i to forskellige Størrelser — opvejes ganske af deres større samlede Antal, af den ypperlige Anbringelse i Fortovskanien og derved, at de paa Grund af den passende Størrelse kan anvendes til at markere Sporvejsstoppesteder og saaledes forøge de plakatlæsendes Antal med et særligt Publikum af ventende Sporvognspassagerer.

Paa et andet Punkt er vi derimod endnu langt tilbage. Den Blanding af Plakat og Skilt, der hos os — til Underretning om Indsamlinger og Møder — fremtræder i et stort, huller og malproport

(Efter »Flugschriften herausgegeben vom Deutschen Museum für Kunst in Handel u. Gewerbe«. I. II.) F. H. Ehmcke

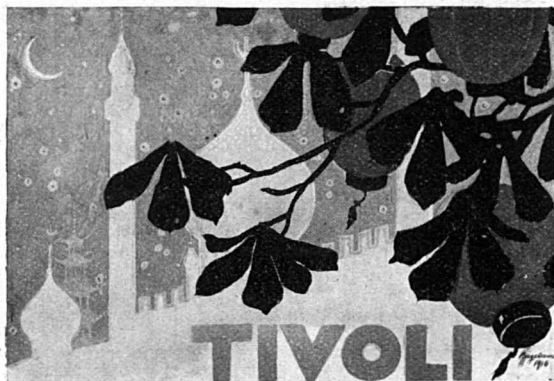
Lagens Lignelse, udspændt mellem Husrækkerne, har man f. Eks. i Tyskland opdyrket til et Resultat, der rører baade Opfindsomhed og Smag. Omstaaende Billede er et beskedent Eksempel paa et saadant Plakatskilt fra Düsseldorf. — Paa Grænsen mellem Skilte og Plakater, men nærmest hørende til disse sidste, staar de saakaldte Sporvognsreklamer, et Stof af meget heterogen Beskaffenhed, men vel værd at lægge Mærke til. Her ser man Side om Side med megen død Tryksvæerte Farvesammensætninger af en her i Landet hidtil ukendt Dristighed; de yngste og de ældste Kunstnere konkurrerer her, Opfindsomhedens Fortrin mod den tekniske Overlegenhed. Paa disse smaa Kartoner har unge, ofte næsten ukendte Navne prøvet deres Kræfter og for første Gang prentet deres Signatur i Offentlighedens Erindring. Paa Baggrund af dem

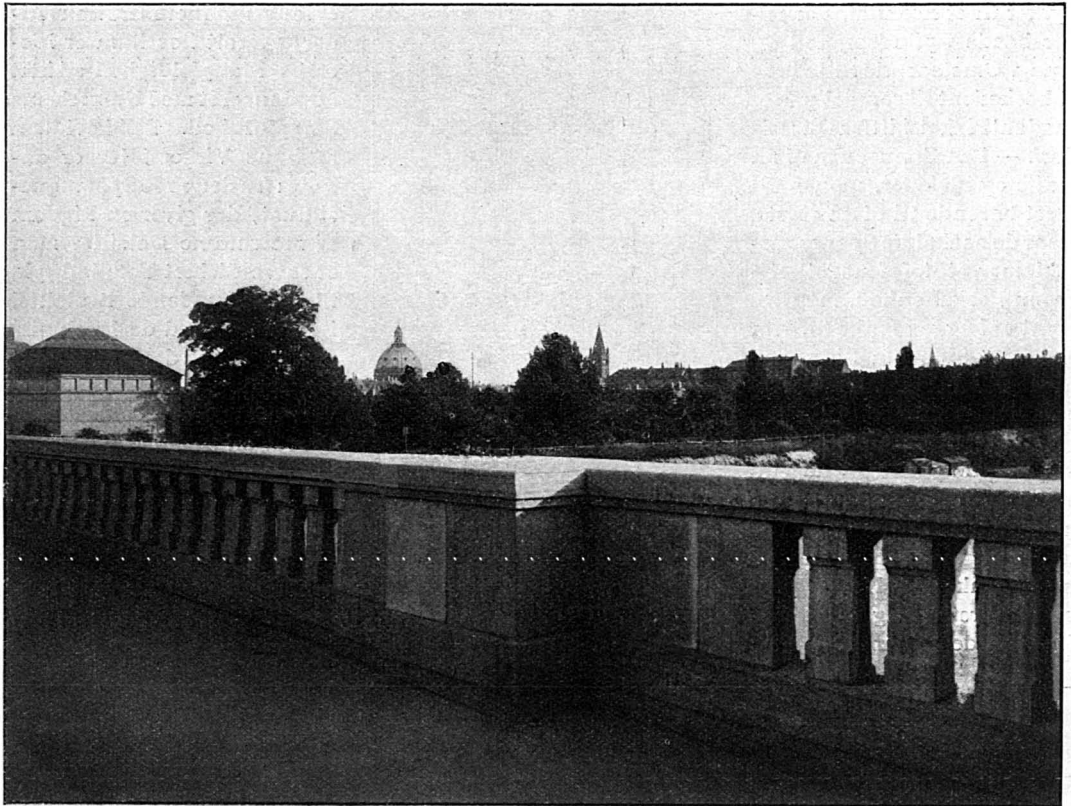

Vald. Andersen

megen fremtrædende og ordinær Cigaretbilledstil lyser saadanne smaa Mesterværker op, ved deres Anbringelse som ved deres Egenskaber til uvurderlig Nyttæ for den averterende — som Genstand for et ørkesløst Publikums velvilligste Interesse.

synes BØGELUNDS Produktion dobbelt overlegen, præget af en Myndighed og Kraft, der er langt modnere end hans Alder; overalt hos ham er Ideernes Mangfoldighed sikkert afbalanceret med Udførelsens Smagfuldhed. Rækkevidden af hans Virkemidler er anselig: fra den røde Sporvognsilhuet, der giver en Rigdom af morsomme Detailler men et saare diskret Totalindtryk, til den blændende Brutalitet i Plakaten med de løsslupne Balloner med deres kraprøde, æggegule og blommeblaa Farver; desværre forbyder disse Farver en tilfredsstillende fotografisk Gengivelse. Midt i

EN UDSIGT DER FORTJENER AT BEVARES

UDSIGTEN fra Frederiksberg Bakke er delvis ødelagt ved Opførelsen af de høje Huse i Pilealléen og Frydendalskvarteret. — Endnu medens det ikke er for sent, vilde vi gerne henlede Opmærksomheden paa den Udsigt, der haves fra Viadukten ved Østbanegaarden over Nyboders lave Huse mod Frederikskirkens irrgørne St. Peters-Kuppel og Metodistkirkens og Nikolai Taarne i Baggrunden. Mellemgrunden ligger vel endnu i Kaos, men naar Banelegemet til næste Aar(?) er færdigt, og naar Skraaningerne til den Tid er klædt med Græs, har Byen her en Udsigt af næsten monumental Karakter. Det er blot besynderligt, at ingen entreprenant Forretningsmand endnu har faaet anbragt de »dekorative« Plakater, der ellers altid anbringes, hvor de kan tage Synet bort fra en smuk Udsigt. Forhaabentlig lykkes det at holde dette Parti fri af »Skiltpesten« (se *Sig. Müllers* Artikel i *Forskønnelsen* 1912, Side 6).

ET BYBILLEDE DER FORSVINDER

(Til Billedet paa Side 69)

HVORLEDES? vil man spørge. Skal nu ogsaa Charlottenborg rives ned for at give Plads for et nyt Varemagasin? Eller er det den gode gamle »Hest«, der nu ikke længere er fin nok? — Ingen af Delene, og dog er det sandt: Det er et Bybillede, der snart vil forsvinde, det vi bringer fra Kongens Nytorv. Naar den af Kommunalbestyrelsen vedtagne Beplantning (»Krindsen«!!) kommer, lukkes der af saavel for denne Udsigt som for de tilsvarende mod Thotts Palæ og Det kgl. Theater — for blot at nævne de smukkeste. Er det egentlig ikke Synd? Og idet vi henviser til, hvad vi tidligere har udtalt angaaende denne Sag, spørger vi: Er der egentlig Spor af Mening i denne Plantning paa Kongens Nytorv, naar den skal betales med saadanne Byprospekter som de her nævnte? Vi kan ikke se det! Og vi vil endnu en Gang — i elvte Time — fraraade den omhandlede Beplantning.

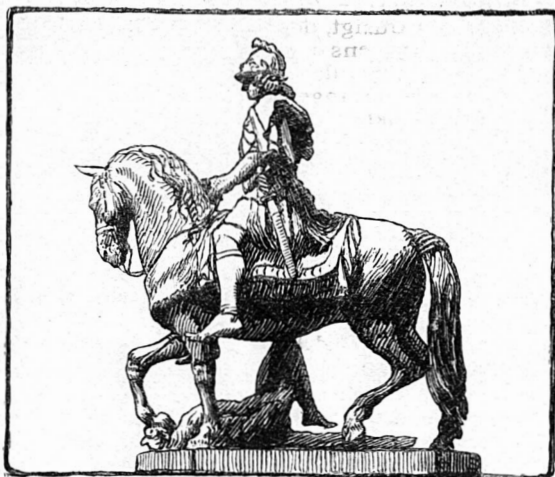

BLADE AF BYENS BILLEDBOG

KONGENS NYTORV

TEGNING
AF
KR. KONGSTAD

TRÆSNIT
AF
A. BLOM

Studiegaarden i Studiestræde (Arch. *Martin Borch*)

BILLEDERNE paa denne og den modstaaende Side er ikke alene i sig selv smukke og karakterfulde Bybilleder, de frembyder ogsaa i arkitektonisk Henseende den Interesse, at de viser to udmærkede Løsninger paa det stadig aabne Spørgsmaal om Udformingen af Gavl mod Nabogrund. Vi har i et tidligere Hæfte af Forskønnelsen (1912, Side 37) udførligt drøftet dette

Det kgl. octrojerede Brandassurance-Kompagnis Bygning paa Hjørnet af Gl. Strand og Højbroplads
(Arch. F. Koch & Gotfr. Tvede)

Spørgsmaal og bragt Billeder baade af smukke og hæsle Gavle. Idet vi paa dette Sted blot henviser til de her gengivne Billeder, der med al ønskelig Tydelighed illustrerer, hvilken fortræffelig Virkning der opnaas ved, at den enkelte Bygning gøres færdig, ogsaa der, hvor den støder til Nabogrunden, skal vi love i et følgende Hæfte at komme tilbage til dette Spørgsmaal.

LITTERATUR

EINAR LEXOW: Stilfølelse og Stilformer. En historisk Oversigt. H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard). Kristiania.

Denne Bog, der er et Led i Serien »Hjemmets Universitet«, et populær-videnskabeligt Bibliotek, der udgives af den norske Biblioteksforening, er en kortfattet Vejleder gennem Verdenskunstens Rigdom paa Former og Farver. Den har sit Forbillede i den tidligere her i Tidsskriftet anmeldte »Stilarternes Historie« af CHR. AXEL JENSEN og E. RONDAHL og er i sin Systematik opbygget væsentlig efter de samme Principper, i hvilken Henseende den specielt norske Kunsts Historie dog som rimeligt er i en Bog, der væsentlig er skrevet for

norske Læsere, indtager en bred Plads. Men ogsaa danske Læsere vil — i vor Tid, hvor der samles saa meget paa gammel Kunst og Husgeraad, men ogsaa eftergøres saa meget — have Interesse af at stifte Bekendtskab med denne lille og prisbillige Bog. Den kunstneriske Stil spiller nu til Dags saa stor en Rolle for alle Frembringelser, at baade Fremstilleren og Forbrugeren vil være taknemlig for enhver Haandsrækning, der gives til Klaring af de evig staaende Spørgsmaal om kunstnerisk Smag og Smagløshed, Værdier, der i sig selv er uforanderlige uanset de skiftende Tiders forskellige Iklædninger.

OMBYGNING AF DELE AF DEN INDRE BY

EFTER Indbydelse af en Række Foreninger — hvorimellem Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse — afholdtes der den 23. Juni 1916 i Haandværkerforeningens Lokaler et Møde til Drøftelse af bl. a. en paatænkt Ombygning af Dele af den indre By — specielt Prinsensgade-Kvarteret. Tanken om Nedrivning og Ombygning af dette i høj Grad usunde Kvarter er udgaaet fra Foreningen »Sct. Annæ Vester og Øster Kvarter«, der i sin Tid ved Architect H. CHR. STEEN har ladet udarbejde en Plan til Nybyggelsen, hvilken Plan har dannet Grundlaget for Forhandlingerne. Disse har foreløbig resulteret i Dannelsen af et Forretningsudvalg bestaaende af følgende 7 Medlemmer: Direktør N. LICHTENBERG, Tømrermester P. PEDERSEN og Overretssagfører A. E. SVENDSEN (Foreningen Sct. Annæ Vester og Øster Kvarter), Architect V. DAN (Dansk Architectforening), Ingeniør P. A. FENGER (Privatingeniørforening af 1904), Architect FRIEDLEV JACOBSEN (Kjbhvns Grundejerforening) og Architect

HOLGER RASMUSSEN (Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse). Udvalgets Formand er Direktør LICHTENBERG. I Komitéen sidder endvidere Architect PAUL BAUMANN (Den Fri Architectforening), Architect A. CLEMMENSEN (Akademisk Architectforening), Ingeniør M. FRANDSEN (Dansk Ingeniørforening), Sagfører H. HAMMERSHOLT (Fællesforeningen for københavnske Grundejerforeninger), Redaktør ASGER KARSTENSEN og Fabrikant N. P. LIISBERG (Foreningen Sct. Annæ Vester og Øster Kvarter), Branddirektør P. NEERSKOV (Østerbro Grundejerforening), Prof. S. MONRAD (Kjøbenhavns Lægeforening), Entreprenør CONSTANTIN OLSEN (Entreprenørforeningen), Oldemand P. O. OLSEN (Haandværkerforeningen), Direktør H. P. PRIOR (Industriforeningen), Grosserer CARL TAFDRUP (Handels- og Kontoristforeningen) og Oldemand ANDR. WILDT (Fællesrepræsentationen for Dansk Haandværk og Industri).

TIL MEDLEMMERNE

BREVKASSE

Der er fremsat Anmodning om Oprettelse her i Tidsskriftet af en Brevkasse til Spørgsmaal og Svar. Bestyrelsen skal gærne imødekomme denne Anmodning, men bemærker, at Forudsætningen for Spørgsmaals Besvarelse er den, at Spørgsmaalene har almindelig Interesse, og at Spørgeren — til Oplysning for Redaktionen — opgiver sit Navn og sin Adresse.

MEDLEMSLISTE

For at imødekomme et almindeligt Ønske har vi under Udarbejdelse en ny Fortegnelse over Foreningens Medlemmer. For at denne Liste ikke lige straks skal være forældet, anmoder vi om, at Navnene paa nye Medlemmer snarest muligt maa blive os meddelt, for at disse Medlemmers Navne kan blive medtaget i Fortegnelsen.

FORSKØNNELSEN

Beholdningen af Gratis-Eksemplarerne af Aargangen 1914 er nu udleveret. Restbeholdningen af denne Aargang sælges for 6 Kr. pr. hæftet Eksempel (Prisen forhøjes fra 1917 til 10 Kr.). Af Aargangen 1915 haves endnu en Beholdning til gratis Udlevering til nye Medlemmer.

Af Aargangene 1911 og 1913 haves endnu nogle faa — hæftede — Ekspl., der sælges for 10 Kr. Stk. Aargangen 1912 er udsolgt.

Enkelte Hæfter sælges à 25 Øre (Dobbelthæfter 50 Øre). Af følgende Hæfter haves ikke Op-
lag: Nr. 2, 4—7/1911, 1—8/1912, 6/1913.

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE

REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)

OFFENTLIG BYGNINGS- OG MONUMENTCENSUR

EN ENQUÊTE (SLUTNING)

Architekt CARL BRUMMER:

AT der tiltrænges Bygnings- og Monumentcensur i København kan man let overbevise sig om ved at foretage en Tur rundt om i vore Gader og paa vore Pladser. Ikke mindst i den gamle By tiltrænges en saadan Censur, thi den hensynsløse Maade, hvorpaa der gennemgaaende bygges her uden at tage Spor af Hensyn til de smukke gamle Huse fra Fortiden, er det paa Tide at sætte en Stopper for, hvis ikke denne Bydel fuldstændig skal miste sit enkle men fornemme og karakteristiske Præg. Den Architekt, der opfører Nybygninger i disse noble og diskrete Omgivelser, maa først og fremmest være i Besiddelse af Takt, og han maa lægge en Dæmper paa sin »Personlighed« og sin Originalitetstrang; det bør være Aanden fra de gamle Bygninger, der i Fremtiden præger det nye, der bliver opført inde i den gamle Bydel. Nybygningers ødelæggende Virkninger føles næsten overalt i den gamle By. Enkelte Gader og Kvarterer er dog i det væsentlige bleven forskaanet for Ødelæggelse, saasom Amaliegade, der dog er vansiret af den hæsle Kasse, der blev opført paa Almindelig Hospitals Grund, hvorimod saa godt som hele Partiet langs Kanalen fra Børsen, Gl. Strand og Frederiksholms Kanal lige ned til Christian IV's Pakhus har bevaret sin oprindelige Skønhed og Harmoni.

Der er over hele dette Parti udbredt en saadan Skønhed og beskeden Fornemhed og Ro, som den moderne Architekt kan lære meget af at studere. Dette skønne Gadebillede er skabt med de enkleste Midler, de forskellige Tidens Bygmestre har her ikke søgt at overgaa hinanden i »originale« Paahit, eller i overdreven Trang til at hævde sin »Personlighed«, alle Husene følger sig paa den skønneste og naturligste Maade ind i Helheden; selv et nyere Hus, Hjørnet af Højbro og Gl. Strand forener sig godt med de gamle.

Men gaa engang igennem »Strøget«,

dér vil man ikke finde to nye Huse, der harmonerer med hinanden, end-sige er i Harmoni med de gamle; det er i Sandhed et tarveligt Resultat, vor Tid dér har at fremvise.

For de nye Kvarterers Vedkommende er Censur paa Bygninger og Monumenter saavistikke mindre nødvendig, men først og fremmest bør der være Censur paa Bebyggelsesplanerne. Med Hensyn til Anlæg af nye Gader og Pladser — som er Grundbetingelsen for at skabe en smuk By — er der i det moderne København vist saare ringe Evne og Forstaaelse.

Det er paa høje Tid at komme ud af det Anarki, der paa disse Omraader har hersket og som delvis har ødelagt vor Hovedstads Skønhed i det sidste halve Aarhundrede.

At paapege, at det staar galt til paa disse Omraader, er ikke saa svært, men saa meget vanskeligere er det at finde den rette Vej til Misérrens Afhjælpning.

Jeg kunde tænke mig nedsat et vejledende Raad, som dog havde Myndighed til at hindre Bygningers Opførelse, der vilde være til Skade for deres Omgivelser. I et saadant Raad kunde saa Københavns Kommune, Kultusministeriet, samt de Foreninger, der særlig har vist Interesse for disse Spørgsmaal, være repræsenteret, saasom Akademisk Architektforening, Den frie Architektforening, Selskabet for dekorativ Kunst, Foreningen til gamle Bygningers Bevaring samt Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse.

✻

Docent P. JOHANSEN:

I Anledning af Foreningens ærede Henvendelse skal jeg tillade mig at bemærke:

Det kan naturligvis tænkes, at et Censurnævn vilde kunne virke gavnligt. Men der er to Vanskeligheder, som straks frembyder sig.

Den ene er Effektiviteten. Kan det virkelig opnaas, at Censurnævnet faar

saadan Myndighed, at det kan sætte sine Paabud igennem? Vil mon ikke de »private Interessers« Modstand blive for stærk?

Den anden er Nævnets Sammen-sætning. Hvordan sikrer man sig, at de rette Mænd findes? Og vil disse Mænd kunne paatage sig et saa betydeligt Arbejde? Skal det røgtes alene efter ideelle Hensyn, uden at skele efter Personer eller Partier, vil det — som al uegennyttig Idealitet — blive lønnet med meget Had.

For Øjeblikket skal jeg ikke sige mere om dette Punkt.

Architekt A. S. LAURITZEN:

Gennem Redaktionens Indledning faar man det Indtryk, at der med det fremsatte Krav om Censur tænkes saavel paa Borgernes Indseende med, hvad de kommunale Myndigheder foretager sig, som Kommunens Indseende med, hvad Borgerne maa udføre.

De kommunale Myndigheder bør formentlig selv raade for Styret og tage Ansvaret, naar det gælder kunstneriske Opgaver saavel som praktiske, og til deres Løsning anvende de Kræfter, de dertil finder fornødne, enten indenfor Kommunens Embedsstand eller udenfor samme, og det maa være dem selv, der maa afgøre, hvorvidt en Henvendelse til udenforstaaende Institutioner, Korporationer eller private angaaende Raad eller Dom i forefaldende Spørgsmaal maa ønskes.

At en Sag af æstetisk Betydning bringes til Udførelse, uden at Kommunens kunstnerisk sagkyndige Embedsmænd tages med paa Raad, ser jo mærkeligt ud, og maa vel betragtes som et isoleret Tilfælde, mod hvis Gentagelse der administrativt kan raades Bod, men paa Basis heraf at fremsætte Forslag, endsige Krav om Censur overfor kommunale Foranstaltninger, der berører Byens Udseende, turde være en Overdrivelse. Det kan dog ikke med Rette hævdes, at Kommunens Styrelse er ligegyldig m. H. t. Byens Udseende, tværtimod.

Derimod vilde Censur over private Foretagender, der berører Byens Udseende, og herunder navnlig Bygge-

riet, være paa sin Plads, fordi den enkelte som Regel kun søger at tjene egne Interesser, og saadan Censur vilde kunne gøre megen Gavn, naar den blev ledet med det for Øje at bremse de fordringsfulde »her er jeg«-Bygninger og opstramme de ligegyldige byggende, saaledes at et vist Lavmaal m. H. t. arkitektoniske Krav kunde opretholdes.

Bygningsloven tilsteder nu ingen Censur, giver kun visse Lempelser, naar kunstneriske Hensyn taler derfor, og kun, naar særlige Dispensationer kræves, kan Censur fra Kommunens Side knyttes som Betingelse for Anbefaling af disse. Censur kan dertil opnaas ved Servitutbestemmelser, og saavel Kjøbenhavns som Frederiksberg m. fl. Kommuner har ved Salg af Arealer til Bebyggelse krævet Ret til at censurere.

Tanken om Censur knyttet til Byggesagerer ingenlunde ny. I Kjøbenhavns Forslag til Bygningslov af 1908 er i § 69 opstillet Krav om, at Bygninger i det Ydre skal fremtræde saaledes, at de efter Magistratens Skøn hverken er til Mispryd eller til væsentlig Ulempe, og Magistraten skulde paa Grundlag heraf have Ret til at nægte Tilladelse til Byggeforetagender samt Ret til at fordre Mangler ved bestaaende Bygningers Ydre afhjulpne.

Disse Bestemmelser er af Ministeriet udeladt i dettes paafølgende Lovforslag med følgende Motivering:

»Bestemmelserne i Udkastet, hvor-
»efter Magistraten af rene Skønheds-
»hensyn skulde kunne nægte Tilladel-
»se til Bygningsforetagender eller paa-
»byde Ændringer ved bestaaende
»Bygninger, ere formentlig for vidt-
»gaaende og vilde netop paa et Om-
»raade, hvor saa meget beror paa
»vedkommende Myndigheds og dens
»Raadgiveres personlige Smag, kunne
»give Anledning til Misbrug.«

Tilbage er kun blevet en begrænset Ret til at kræve Bygningers passende Vedligeholdelse.

I det sidste Byggelovsforslag af 1913 fra Kommunens Side er Kravet dog atter opstillet i en noget ændret Form.

Det synes, som om Ministeriets Modstand ikke er af rent principiel

Natur, men for en Del bunder i Mistillid til vedkommende Myndigheds og dens Raadgiveres personlige Smag.

Det er netop her, Tampen brænder. Almindelig Censur kan kun indføres ved Lov, og Loven maa ikke kunne anvendes paa vilkaarlig Maade. Det gælder altsaa, om der kan sammensættes et Censurnævn, hvis Kompetence og Upartiskhed fuldtud anerkendes, og hvis Afgørelser derfor respekteres saavel af Kommune og Ministerium som af Domstolene, og et eventuelt Udvalg til Sagens Forberedelse og Fremme maa saaledes søge Medvirkning baade fra Kommunens og Ministeriets Side. Uden villig og forstaaende Medvirken fra Myndighederne vil ethvert Forsøg paa at faa Censur indført formentlig være omsonst.

Censur vil vel kunne hindre Udskjelserne og det daarligste og virke ansporende paa de byggende, men Censur alene vil næppe bringe nogen kendelig Højnelse af den borgerlige Bygningskunst; dertil hører en fortsat Udvikling af den langsomt voksende Interesse og Forstaaelse af Bygningskunsten hos den store Almenhed, thi der ligger en dyb Sandhed i Ordet: »Saa er By som Borger«.

Overretssagfører JOHANNES WERNER:

Det af »Forskønnelsen« rejste Spørgsmaal er jo ikke nyt herhjemme. Med Hensyn til Monumenterne paa vore Kirkegaarde har der saaledes for over 100 Aar tilbage været forsøgt en Censur.

Paa Foranledning af Stadsbygmesteren i Kjøbenhavn til Kancelliet og efter Anbefaling af Magistraten og Kunstakademiet udkom under 27. December 1816 et kongeligt Rescript, hvorefter alle Monumenter paa de kjøbenhavnske Kirkegaarde skulde underkastes Akademiets Censur. Fra dennes første Aar ser vi, hvorledes ECKERSBERG og C. F. HANSEN omhyggelig har søgt at rette paa de indsendte Tegninger; snart efter faldt dog Censuren bort af sig selv, thi hvor var Grænserne for det antagelige og det forkastelige? Først i vor Tid er Spørgs-

maalet atter taget op. I flere tyske Kirkegaardsreglementer er Censuren optaget og en Række Monumenter — saaledes Gravminder i hvidt Marmor og sorte polerede Sten — absolut forbudte. Ogsaa herhjemme er Forsøget gjort i den yere Kirkegaardsreglementer. Som Medlem af en Kirkebestyrelse er jeg imidlertid kommen til Erkendelse af, hvor vanskeligt det er at gennemføre en saadan Censur, og at denne kun kan virke overfor det ligefrem anstødelige. Man kan henstille til Vedkommende at lade være med at sætte de tarvelige Jærngitre omkring Gravstederne eller at anbringe Porcelainsduerne paa Granitstenene — forbyde dem disse Smagløsheder kan man ikke.

Gennem Henstillingerne kan der imidlertid naaes meget, og igennem det Oplysningsarbejde, som Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse i saa Henseende har foretaget, er der vundet ikke saa lidt frem: de sorte Kakkelovnsmonumenter har faaet deres Grundskud, og man sporer en stærkt vaagnende Bestræbelse for at give de afdøde værdige Gravminder.

Disse mine Erfaringer overfører jeg ogsaa til Censur med Hensyn til Bygninger, idet man jo ogsaa her kan gaa ud fra, at der næppe er nogen, der med Vilje vil bygge grimt, nogen, der i saa Henseende ønsker at opnaa herostratisk Berømmelse. Det er rettere sagt ikke Viljen, men Evnen det skorter paa: den Paagældende mangler Opdragelsen og Vejledningen. Det er min Tro, at man her naar langt videre ad Frivillighedens Vej — gennem et Oplysningsarbejde — end gennem Censur og Tvang. Der er naturligvis visse Fordringer, som man af Hensyn til Almenvellet maa opstille overfor ethvert Bygningsværk — Fordringer, som de nugældende Bygningslove jo foreskriver. Mulig at de paagældende Bygningskommissioner ogsaa kan tillægges en Ret til at modsætte sig et Bygningsværk, der i sit Udstyr i Forhold til Omgivelserne er af særlig graverende og anstødelig Art.

Men lad os iøvrigt ikke ønske os Lovgivningsmagtens Indførelse af en Censur, der udsætter os for yderligere Indskrænkninger i Ejendomsretten —

den som Grundloven erklærer skal være ukrænkelig — og som har det i sin Magt at paaoctroiere os en ensidig Smag og Stilretning, som maaske senere Slægter vil fordømme. Jeg antager forøvrigt, at det vil gaa en saadan Censurmyndighed som det gik Censuren over Gravmonumenterne: den vil hurtigt opgive Ævret ud fra den Erkendelse: man kan ikke rette i en Tegning som i et Concept, man kan ikke vrage og forkaste uden at sætte noget andet i Stedet.

Saaledes gik det i alt Fald den Censur, som i Begyndelsen afforrige Aarhundrede blev overdraget Stadsbygmesteren og Overbygningsdirektøren med Hensyn til Bygningstegninger vedrørende alle Nybygninger i Staden.

Nej, lad det private Initiativ og Architecturens Udøvere have frie Hænder under den offentlige Menings Kritik og Kontrol. Men lad denne træde tydeligere og kraftigere frem. Lad den rose dets skønne, men lad den paa den anden Side højlydt forkynde sit Mishag med det og den, der forsynder sig mod god Smag. Hvor ofte har jeg ikke ærgret mig over Bladenes Meddelelser: »derpaa afsløredes den smukke Granitsten med Afdødes velignende Portræt i Broncedaillon«. Der burde have staaet: »derpaa afsløredes en af de saa traditionelle rædselsfulde Ligsten med Afdødes ganske ukarakteristiske Billede i Broncere relief«. Et saadant Referat vilde dog maaske tjene til Advarsel for senere Komitéertil Opførelse af Gravmindesmærker.

Lad lignende haard Kritik straks ramme hvert elendigt Bygningsværk! Den vil vække Øjet for den svagtseende og afskrække andre for det offentlige Stempel som Smagsfordærver.

Lad os endelig ikke lægge hele Skylden over paa Bygherren. Den største Synder er dog Architekten, der med sin kunstneriske Uddannelse bærer Hovedansvaret. Hvor vilde det saaledes være udmærket, om Architecterne skulde signere deres Huse, som Maleren signerer sit Arbejde!

Naar jeg ovenfor ytrer min Betænkelse ved en lovmæssig Censur,

vil jeg derfor ikke fritage vore offentlige Autoriteter for ethvert Ansvar. Et saadant Ansvar for Bebyggelser paa hviler saaledes Stat og Kommune, naar de afhænder deres Arealer. Intet er naturligere, end at de servitutmæssig paalægger disse Forpligtelser med Hensyn til kommende Bygninger — derunder at Tegninger til disse forud skal approberes.

En saadan Servitutbeføjelse tilkommer formentlig Kjøbenhavns Kommune med Hensyn til en væsentlig Del af Stadens udenbys Grunde — en Servitut som hidrører fra Begyndelsen af forrige Aarhundrede, men som Kommunalbestyrelsen først i vor Tid har faaet Øjet op for. Var den bleven haandhævet i Aarene fra 1850—1890, vilde Kjøbenhavn have faaet et helt andet Udseende, end nu er Tilfældet.

Lignende Servituter vil forøvrigt Autoriteterne kunne betinge sig overfor mange private Udstykningsforetagender. Det er forøvrigt ikke saa ualmindeligt, at den enkelte Borger af egen Drift værner om sin Ejendoms Fremtid. Eksempel fra de sidste Dage er saaledes Strandmøllen, hvis Arealer kun vil blive solgte til Købere, der yder Garanti for Grundenes smagfulde Bebyggelse. En saadan Servitut er ikke en Forringelse af Grundens Værdi — den værner den enkelte mod Forsyndelser gennem generende Bebyggelser fra Naboejernes Side.

Overretssagfører F. WOLFF:

Det af „Forskønnelsen« rejste Spørgsmaal er af den største Interesse for enhver, der har sin By og dens Stemning kær — men lige saa let, der kan opnaas Enighed om det ønskelige i, at en offentlig Censur skulde faa Magt til at forhindre det, som i en særlig Grad vil vække Anstød, lige saa vanskeligt er det jo at anvise en virkelig farbar Vej herfor.

Forskønnelsesforeningen fremdrog i sin Tid Spørgsmaalet om Skiltning og den Betydning, Skiltekultur har for Stemningen i en Gade og dermed atter for Byen, og det vilde jo unægtelig være et skønt Maal at sætte sig — men desværre et utopisk —, om det kunde

opnaas, at Skilte og Skiltninger paa Husenes Façader skulde censureres forinden Anbringelsen; dette er jo desværre uopnaeligt, men der er et Omraade, hvor jeg skulde tro, at det ikke vilde være helt umuligt, at noget kunde udrettes; jeg tænker her paa Udlejning af Husenes Façader og navnlig Husenes Gavle til Skiltning for andre end de, der er Brugere af den paagældende Ejendom; det drejer sig her om en Udnyttelse, som ligger udenfor den almindelige Udnyttelse af Ens Ejendom, og naar man betænker, hvorledes saadanne Bemalinger af Gavle, — for hvilke Ejeren som Regel ikke erholder noget betydeligt Vederlag — formaar at ødelægge Stemning og Totalindtryk af et helt Gadeparti, synes jeg ikke, at det var saa urimeligt, om Ejeren maatte finde sig i den Begrænsning i hans Dispositionsfrihed, som vilde følge af, at saadan Skiltning skulde censureres.

Man behøver ikke at gaa ned ad ret mange Gader her i Byen uden at faa bekræftet, i hvor høj en Grad Gavl-

skiltningerne spolerer vor By; hvor desillusionerende maa det dog ikke være for en Bygherre og hans Architect, som i Forening har bestræbt sig for at tilvejebringe et Hus, som harmonisk følger sig ind i Gadebilledet, at se Arbejdet komplet ødelagt ved Naboers eller Genboers Dispositioner over deres Huses Gavlparterier! Enhver, der passerer Bredgade og i en ganske særlig Grad Tinghuset paa Blegdamsvejen, vil forstaa mig.

Politiet har vistnok i Politivedtægten Beføjelse til at kunne skride ind, og hvis det blev ordnet saaledes, at ingen Skiltning paa en Ejendoms Gavl, indeholdende Reklamering for andre end Ejere eller Lejere af den paagældende Ejendom, kunde finde Sted, forinden et Nævn havde godkendt den, tror jeg, at ikke saa lidt vilde være vundet.

Skulde ikke ogsaa dette Spørgsmaal egne sig til Drøftelse paa et af Foreningens Møder og eventuelt overvejes i det Udvalg, hvis Nedsættelse, jeg gaar ud fra, bliver Resultatet af »Forskønnelsen«s Enquête?

BLAAGAARDS PLADS

I Tilslutning til foranstaaende Enquête om offentlig Bygnings- og Monumentcensur vil det være af Interesse at læse den efterfølgende Artikel, som Forfatteren AAGE BARFOED har skrevet i »København« den 4. Sept. 1916. Vi kan ikke i et og alt erklære os enige med Forfatteren — især ikke forsaavidt angaar NIELS SKOVGAARDS Havhestebrønd —, men vi kan derimod ganske dele hans Opfattelse af, at KAI NIELSENS Figurer paa Blaagaardsplads maa virke mildest talt desorienterende og desillusionerende paa det brede Publikum i den paagældende Bydel. I Sandhed: den Art realistisk Billedhugger-Karikaturkunst skal ikke virke forældende og opdragende paa Menigmand.

SLAVEPLADSEN OG ASKE- BÆGRET

Den sidste Forøgelse af Københavns offentlige Kunstværker er i disse Dage bleven afsløret. Det er NIELS SKOVGAARDS Havhest paa Kultorvet. Forleden var det KAI NIELSENS Blaagaardsplads. Hvad mon det næste bliver.

Man spørger uvilkaarligt sig selv, hvem det er, der i sidste Instans er den bestemmende angaaende de i Sten huggede og i Bronze støbte saakaldte Kunstværker, der skal glæde Menigmands Øje?

En Visit paa Blaagaardsplads!

Ude paa det firkantede Stengulv, der virker som Lemmen over en uhyre Fællesbegravelse, traf jeg en Fader og Moder, der vandrede om med to Børn ved Haanden. Familien boede i Stengade og var kommen hid for at glæde sig og faa Opbyggelse ved at se paa Kunstværkerne. De gik maalløst frem over Stenødet og stirrede uforstaaende og søgende frem for sig.

Den lille Pige slap med ét Moderens Arm og løb hen til en Stenklump, der ved nøjere Efter-syn viste sig at være udhugget i menneskelig-nende Legemsdele; en uforstaaelig sammenbøjet Figur, med Kyse over Hovedet, en Karle-

arm, der naaede ned til Jorden, samt nogle yverlignende Stenknolde, til hvilke et klumset Kritinerbarn klyngede sig!

— Hvad er det, Mor? raabte den lille Pige.

Moderen blev rød i Hovedet og trak Barnet med sig.

— Det véd jeg saamænd ikke, lille Viola, sagde hun og gik nogle Skridt — jeg kender ikke saadan noget!

Det var sikkert rigtigt. En Arbejderkone, der slider og slæber Dagen lang for de Børn, hun elsker, har sikkert aldrig set sig selv som et forkrøblet Hundyr, der sløv og med bøjet Ryg lader Ungen pætte det hængende Bryst. Moderfølelsen, dyb og skøn, maa i Uvilje tage Afstand fra en saa dyrisk og hæslig Fortolkning.

Manden var sammen med sin Søn naaet hen foran en anden sammenbøjet Skikkelse, der i Linier og Holdning ganske lignede sin Nabo. (Det er noget af det mest originale ved hele Pladsen, at alle seksten Figurer indtager nøjagtig de samme Stillinger. Alle Stenmændene sidder bøjede forover med en uhyre Arm hængende ned mod Jorden og et Kritinerbarn vokset fast til den ene Side.)

— Hvordan er det, han ser ud? spurgte Drengen.

Det varede længe, inden Faderen svarede. Han stirrede, han undersøgte baade for og bag, og endelig forklarede han Drengen:

— Det er saadan, som en Skomager ikke ser ud!

Og fortørnet drog han videre med Sønnen.

Sikkert havde Manden Ret. Naar han flittig og arbejdsom sad og skoffikkede Skillingerne sammen, de Skillinger, der betød Husleje, Klæder og Mad til den Hustru og de Børn, der var ham det kæreste paa Jorden, ja da har han aldrig følt sig selv som et forkrøblet Monstrum, hvis Dagværk var en Forbandelse, der krogede hans Krop mod Jorden.

Hele Familien fik efterhaanden det Udtryk i Øjnene som hos Folk, der kommer fra Begravelse.

— Hvad synes De om Pladsen? spurgte jeg og standsede.

— Ja — sagde Manden — Kunst er jo sikkert noget for sig, men jeg synes nu, at en Græs-

plæne med nogle Blomster havde været kønere!

Jeg indskrænkede mig til at nikke forstaaende, og Mand og Kone og Børn vankede videre over Stenpladsen hjem i Stengade.

Kai Nielsens store Talent ufortalt, det er jo ogsaa forlængst anerkendt, saa er og bliver det et Misgreb at anbringe den Art Skulpturer paa offentlige Steder. Hele Pladsen ser ud, som om den var dannet til Minde om Stavnsbaandets Slaveri og Nedværdigelse: saa fortrykt, saa raat og skønhedsforladt er dette Syn paa Arbejderstanden! Hvorfor dog give den opvoksende Slægt dette haabløse at stirre paa! Som om Arbejdet var en Forbandelse! Hvorfor ikke hellere vise den nye Slægt, Landets Haab og Fremtid, at Arbejdet er en stolt Sag, en Virkelighed, der giver en sund Mand en ret Ryg!

Skomageren havde Ret: hellere en Græsplæne med Blomster!

Og saa Skovgaards Havhest!

En Genstand, der i Forhold til Pladsen virker ved sine Dimensioner og sin Form som et velvoksent Askebæger. Og hvad er det saa for et Dyr! En Havhest har jeg i min barnlige Fantasi forestillet mig som et stolt, urstærkt Dyr, der ved sin blotte Tilsynkomst indgav Forestillingen om Naturmagternes Vælde. Og saa ser jeg dette lille, forkrøblede Skind! Den ser saa inderlig rar ud af Øjnene, men saare bedrøvet — og med Rette! Den vender sig bekymret om mod sin egen forvoksede Bagkrop og græder ferske Taarer ned i Truget. Herregud, sikken et Dyr!

Nu har vi Willumsens epileptiske Hørupstatue, Rudolph Tegnens grufulde Mareridt Finsenmonumentet, Siegfried Wagners nordiske Siamesere, de sammenvoksede Lurblæsere paa Toppen af en Skorsten, dertil Kai Nielsens sindsnedtrykkende Slaveplads og nu Skovgaards Askebæger med det forklemt lille Dyr, der bedrøvet vender sig om og stirrer paa sin egen Vanførhed.

Bliver vi ved paa den Façon, laver vi vor egen By om fra »Nordens Athen« til »Byen med de sære Monumenter«.

UDKAST TIL EN DEKORATIV BRØND

SOM det vil erindres, blev Sct. Hans Torv og Blegdamsvejen fra Torvet til Fredensgade for nogle Aar siden reguleret, og i Magistratens Forslag til denne Regulering blev det betonet, at Torvet tænktes forsynet med brolagte Kørebaner »og et lille beplantet Anlæg i Midten«. Vi benyttede denne Anledning til (i »Forskønnelsen« 1914 Side 17—28) at henlede Opmærksomheden paa den voksende Tilbøjelighed, der var til at anlægge disse Dukkeanlæg paa Torve og Pladser, Anlæg, der i deres diminutive Forhold aldrig vilde kunne blive andet end »pyntelige« og »nette«, men som ikke vilde være i Stand til at forlene Gadebilledet med nogensomhelst Skønhed af virkelig Værdi. Vi slog samtidig til Lyd for den efter vor Mening mere nærliggende Tanke at smykke Byens aabne Pladser med Springvand og dekorative Brønde. Vi viste gennem en Række af Afbildninger, af hvilken fortræffelig Virkning saadanne Brønde kan være, ligesom vi bragte Billeder af Udkast til Brønde af danske Kunstnere (som Mørk-Hansen, Joakim Skovgaard, Klint og Bindsbøll). Alle disse Udkast var imidlertid af ældre Dato, og det er i det Hele

taget en Kendsgerning, at Tegning af Springvand og Brønde er et overmaade lidet dyrket Felt herhjemme. Lad nu være, at vort blæsende Klima ikke ret egner sig for Springvand i stor Stil herhjemme, men Brønde af Størrelse og Konstruktion som de paa Vesterbros Torv og Vandkunsten skulde man dog tro vilde passe for vore hjemlige Forhold.

Her ligger altsaa et Omraade, af hvis Opdyrkning vore talrige unge Kunstnere kunne indlægge sig Fortjeneste, dette taget foreløbig mere i Ordets ideelle end i dets materielle Betydning. Hidtil har det som sagt skortet paa Interesse hos Kunstnerne; det fortjener derfor Paaskønnelse, at Billedhuggeren J. J. BREGNØ paa sidste Charlottenborg-Udstilling udstillede et Udkast til den Brønd, der er afbildet over disse Linjer. Kunstneren har — tilskyndet dertil af vor nævnte Artikel om Reguleringen af Sct. Hans Torv — selv tænkt Brønden opstillet paa dette Torv, men den kunde for den Sags Skyld ligesaa godt tænkes anbragt alle andre Steder, da den hverken efter sit Materiale (Granit og røde Munkesten) eller sit Motiv i særlig Grad vil være knyttet til nogen bestemt Plads.

BYGNINGSFREDNING

LOVFORSLAG OM ET BYGNINGSYN TIL BEVARELSE AF GAMLE BYGNINGER

I afvigte Vinter blev der i Rigsdagen af Justitsministeren fremsat et Forslag til Lov om Naturfredning m. m., under hvilken sidste Tilføjelse skjuler sig bl. a. Bevarelse af værdifulde gamle Bygninger. Medens det egentlige Naturfredningsforslag endnu behandles i det Folketingsudvalg, hvortil Sagen henvistes, og blandt hvis Medlemmer der endnu ikke er tilvejebragt saa stor Enighed, at man har ment at kunne føre Sagen frem til Afstemning i Tinget, er der angaaende den Del af Lovforslaget, der omhandler Bygningsfreden, derimod opnaaet Enighed om at lade dette Afsnit udgaa af Loven og henstille til Undervisningsministeren at fremsætte Forslag til en særlig Lov her-

om. Efter Udvalgets Forslag skal der udarbejdes en Fortegnelse over alle verdslige endnu i Brug værende Bygninger og Bygningsdele, der er over 100 Aar gamle, og som har historisk eller kunstnerisk Værdi. De skulde deles i to Klasser, eftersom Værdien var mere eller mindre væsentlig, og de skulde da i Forhold til denne Værdi være mere eller mindre strænge Kontrolregler underkastede i Tilfælde af Restauration eller Nedrivning, ligesom Statskassen skulde yde Tilskud i de Tilfælde, hvor det offentlige Krav maatte medføre særlige Omkostninger.

Det kan ventes, at dette Lovforslag fremsættes i Rigsdagen i den nærmeste Fremtid.

HAVESKULPTUR

I tidligere Tid, dengang en Have endnu udelukkende betragtedes som et arkitektonisk Værk, altsaa før »Den landskabelige Havestil« brød med al Tradition og satte Naturen som eneste Forbillede, den Gang kunde næppe nogen tænke sig mere betydelige Haver uden Skulptur og uden arkitektoniske Enkeltheder, Det var i første Halvdel af det 18. Aarhundrede, denne Strømkæntring fandt Sted inden for Havekunstens Verden, og i mere end Hundrede Aar derefter herskede »Den landskabelige Havestil« ubestridt. I denne Periodes Anlæg var ingen Plads for Skulptur, eller rettere sagt, der var ingen Brug for Skulptur. Et Billedhuggerarbejde kan ganske vist af og til finde god Anvendelse i en landskabelig Have eller Park, kan endda under gunstige Omstændigheder betyde en virkelig Forhøjelse af Skønhedsindtrykket, men det er i de regelmæssige, i de arkitektoniske Haver, Billedhuggerkunsten hører hjemme; her er Skulptur næsten en Nødvendighed.

Den plastisk udformede Sten, Broncefiguren, den dekorative Vase, Springvandsfiguren og Soluret er et vigtigt Led af en regelmæssig Haves Arkitektur, og et fuldt ud skønt og festligt Haveanlæg kan næsten lige saa lidt undvære Skulptur som Blomster.

Men denne Følelse er desværre endnu langt fra almindelig.

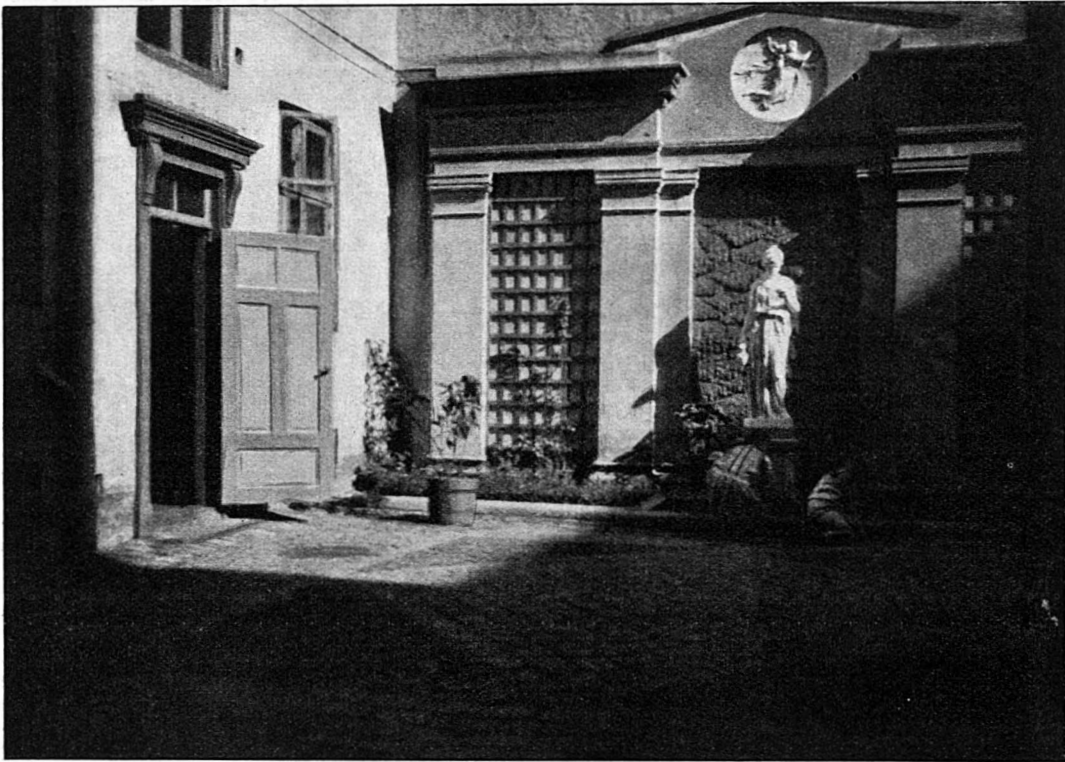
I mere end Hundrede Aar er det blevet indprentet Folk, at Billedhuggerarbejder intet har med Haver at gøre, og naar der ikke desmindre i Aarens Løb er opstillet ikke saa faa Figurer f. Eks. i de kjøbenhavnske Parker, saa er dette vistnok ikke saa meget sket for at forskønne Parkerne som for at finde gode Pladser til Opstilling af saadanne Billedhuggerarbejder, som man ønskede at have for Øje.

Denne Mangel paa Forstaaelse af Haveskulpturs Betydning er saa meget mærkeligere, som Havekunsten forlængst har fundet andre Former end de landskabelige, og netop mere og mere har knyttet Forbindelse med de gamle regelmæssige Havers Tradition. Det maa derfor siges at være en god Idé, at der ved Forhandling mellem »Billedhuggerforeningen« og »Det kgl. danske Haveselskab« er nedsat et Fællesudvalg med det Formaal at agitere for en Tilknytning mellem Havekunst og Skulptur og som et Led i disse Bestræbelser at arrangere en Udstilling af Haveskulptur i Haveselskabets Have ved Frederiksberg Rundcel.

Udstillingen, der tænkes afholdt i det kommende Foraar, vil uden Tvivl sætte sine Spor i fremtidige offentlige Have- og Parkanlæg.

ET SMUKT GAARDINTERIØR

GAARDPARTI FRA EJENDOMMEN NY VESTERGADE 1

DISSE to Billeder, som Overretssagfører P. HEISE har haft den Godhed at sende os, afgiver et udmærket Eksempel paa, hvorledes en ikke videre morsom Gaardsplads ved enkle Midler — og ved Ejerens Forstaaelse! — kan omskaves til et hyggeligt og smukt Interiør. Ejendommen erhvervedes ifjor af Hr. Heise, der har ladet den underkaste en omfattende Restauration baade i det ydre og indre. Dette Gaardinteriør burde kunne virke som et Eksempel til Efterfølgelse.

BØRNS ØDELÆGGELSESLYST

I »Forskonnelsen«s 1ste Aargang (1911 Side 124) bragte vi under ovenstaaende Overskrift en Artikel af Overretsassessor ECKERT, i hvilken Artikel der bl. a. udtaltes følgende: »... Her i Kjøbenhavn derimod kan man timevis gjennebstreffe Gader og hele Kvarterer uden at finde et eneste Hus, der er blot nogenlunde frit for Gadeungdommens Attenter med Kul og Kridt. Den, der kun kjender Kjøbenhavn fra Vandringer gennem »Stroget«, vil næppe have noget stærkt Indtryk af Sandheden af de ovenstaaende Bemærkninger; thi hvor Færdselen er stærk og Butiksskiltene ere mange, bliver der ikke stor Tumbleplads for de male- og skrivelystne. Men søg til de roligere og mindre befærdede Gader med de store Murflader; her vil man faa Syn for Sagn. For øvrigt maa man ikke tro, at Fænomenet er karakteristisk for blot enkelte Kvarterer eller Dele af Byen, f. Ex. Arbejderkvartererne; nej, i saa Henseende dele de nyere og »finere« Kvarterer i det hele og store Skjæbne med de ældre og tarveligere, om end Kalamiteten naturligvis er størst dér, hvor Gadeungdommen færdes talrigst.

Thi at det er Gadeungdommen, der her er paa Færde, derom kan man vel snart blive enig. Den, som maatte nære nogen Tvivl i saa Henseende, behøver man kun at henvise til en ikke alt for befærdet Gade en Solskinsdag, særlig en Foraarsdag. Han vil da se en Mylder af Børn lige fra den 2-aars Stump til Børn i Lømmelalderen, alle væbnede med vældige Stykker Kridt, som er bestemte til at bemale Fortovet med Apparaterne til Paradis- og andre Spil. Da Kridtet nu engang er erhvervet og helst skal bruges op, og da Fortovene og deres Spil kun i begrænset Tid fængsler Interessen, bliver Huse, Døre, Mure og hvad der ellers findes inden for de smaa Armes Rækkevidde, Gjenstande for Efterstræbelser, og saa gaar den vilde jagt videre og skaaner intet, absolut intet: private og offentlige Bygninger — helst friskmalede eller nyopførte, Kirker og Kirkegaardsmure, Stakitter og Monumenter, ja selv voxende Træer ses til Tider i Mangel af bedre bemalede med Kridt. Dette Skrivemateriale synes her i Byen altid at være for Haanden i ubegrænset Mængde; men Kul kan ogsaa bruges, navnlig til lysmalede Bygninger, og skal Bemalingerne helst bevares for en længere Fremtid, synes det ikke vanskeligt at skaffe en Smule Malerfarve — hvorom forskellige af vore Mindesmærker bære Vidnesbyrd, f. Ex. »Den lille Hornblæser«.

Og hvad er det saa, Børnene morer sig med at skrive eller tegne? Ja undertiden — og vel oftest — er det kun Streger og meningsløse Kruseduller. Men ikke sjældent er det Navne eller Ord og Tegninger af mere eller mindre anstodeligt og uanstændigt Indhold. ....

At alt dette er Uvæsen, vil sikkert langt flere end de Husejere og andre Vedkommende, som det i første Række gaar ud over, indrømme, og der er bl. a. Grund til at tro, at Forholdet vækker Harmen hos den Murer eller Maler, som ser sit næppe fuldendte pæne og pyntelige Arbejde besudlet paa saadan Vis. Og en Fremmed, der vil se Byen efter i Sommene uden for de Steder og Institutioner, som plejer at sættes paa Præsenterbakken, vil ikke faa noget for os smigrende Indtryk af Befolkningens virkelige Kultur. Ogsaa — og ikke mindst — for Børnernes egen Skyld, som Led i deres fornuftige Opdragelse, turde der være Anledning til at søge at sætte en Stopper for dette Uvæsen.

Men turde der være nogenlunde Enighed herom, skulde det dog staa meget ringe til med Samfundet, om man ikke kunde træffe Foranstaltninger for at tilvejebringe bedre Tilstande. Spørgsmaalet er nu, om den bedste og mest praktiske Maade at gaa frem paa. Hvor lidet man end bør underkende Betydningen af de Bestræbelser, der i saa Henseende udfoldes — og navnlig burde udfoldes — af de enkelte, navnlig Forældre, Opsynsbetjente, Husejere o. l., kan det næppe antages, at der kommer rigtig Fart i Sagen, for der kan ske Paavirkning af Børnens massevis. Ligesom Uvæsenet er opstaaet i Kraft af Børns ejendommelige Trang til at efterligne og efterabe, saaledes maa nu ogsaa denne Trang tages i Tjeneste til Ondets Udryddelse. Og her er det Skolerne og disses Lærere og Inspektører, der i første Række maa træde op. Det vilde være lidet paa sin Plads og nærmest at bringe Ugler til Athen, om der her forsøgte en nærmere Paavisning af, hvorledes Paavirkning i den rigtige Retning bedst finder Sted. Men det turde dog maaske antydes, at Organisationer af Klasser eller hele Skoler til Forhindring af Vandalisme muligvis er en af de Veje, der vilde interessere Børnene mest, særlig naar Organisationernes Ledelse blev betroet enkelte af og blandt Børnene selv udvalgte. Da der for en Del Aar siden var megen Tale om Børns Dyrplageri, blev der, vistnok fra Skolernes Side, foretaget Organisationsarbejder herimod med et smukt Resultat. ....

Vi rettede dengang en Opfordring til Byens Skoler om at interessere sig for Sagen, og ihvorvel det er umuligt efter en saa relativ kort Tids Forløb at kunne dokumentere Opnaaelsen af et positivt Resultat — ikke mindst naar henses til, at Resultatet skulde bære i Retning af Bemalingerens mindre hyppige Forekomst — saa tror vi dog at kunne sige, at Henvendelsen ikke har været uden en vis Virkning.

At Ondet med ét skulde kunne udryddes, var jo heller ikke at vente, men et direkte Bevis for, at Griseriet endnu forekommer i et Omfang, der er vel egnet til at vække fornyet Eftertanke, afgiver følgende Brudstykke af et Brev, som er tilsendt Bestyrelsen fra en Landsmand, der i 20 Aar har været bosiddende i De Forenede Stater i Nordamerika.

»... Med Glæde har jeg fra Tid til anden herovre overværet Fremvisningen af Great Northern Films Co's Billeder, og skønt det glæder en gammel Kjøbenhavners Øje at se baade de gamle Partier og de store elegante Ejendomme, der giver Byen det rette solide Hovedstadspræg, saa skæmmes dette ved, at man alt for ofte kan se de yngre Medborgers Hærværk ved med Kridt at have tegnet paa Façaderne, og heri ligger min Anke. En saadan Ting er ukendt herovre; hvis en Dreng vovede at gøre det, vilde han blive anholdt og straffet, og hvis det ikke regnes for en Overtrædelse af Politivedtægten i Danmark, burde det forandres dertil, og hvis dette allerede er Tilfældet, ligger Fejlen ikke alene hos Politiet, der ikke paaser Bestemmelsernes Overholdelse, men ogsaa hos de Voksne, der burde skride ind, naar de saa den Slags Unoder finde Sted. Paa Turister herfra ved jeg i hvert Fald, at det vil gøre et daarligt Indtryk, et Indtryk, der let kan forandre de ellers gode Tanker angaaende Skonheden af vort fælles Hjertebarndom — Kjøbenhavn...»

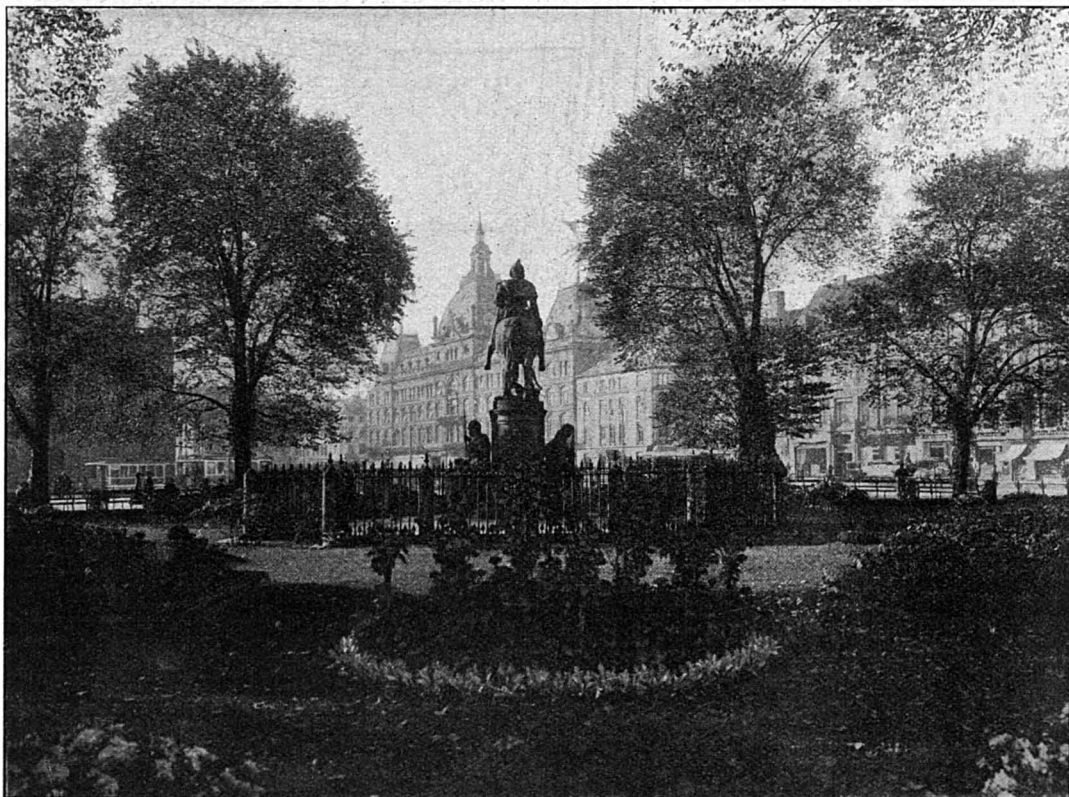
I den for Kjøbenhavn gældende Politivedtægt findes ingen Bestemmelse, der tager Sigte paa at

værne Husenes Façader mod Ødelæggelse af den heromhandlede Art, og vi tror heller ikke, at Sagen finder sin Løsning ved Indførelsen af en Lovparagraf. Selvfølgelig er ingen Kjøbenhavnnerdreng saa dum at give sig til at bemale en Husfaçade med Udsigt til at blive grebet paa fersk Gærning, og hvil-

ken Straf vil der mon kunne tildeles en 5 Aars Knægt, der i denne Anledning kommer for den offentlige Politirets Skranke? Nej — Ungdommen maa vænnes til — : gennem Paavirkning opdrages til — at respektere andres Ejendom, dette taget i Ordets allerbogstaveligste Forstand.

KONGENS NYTORV

INDEN »Krindsens« dobbelte Række af Lindetræer lukker for den smukke Udsigt man har tværs over Kongens Nytorvs beplantede Midterparti mod alle Torvets Hjørner, bringer vi endnu et Billede fra denne vor Byes største Plads, som den tager sig ud set ned mod Piazzettaen med Magasin du Nords Bygning. Og vi siger endnu en Gang: Lad os blive fri for den inderlig overflødige Plantning af Træer, der kun kommer til at virke som et generende Skærmbædt, der baade vil berøve os de førnævnte Udsigter udover Torvet og hindre os i at glædes over Udsigten fra Torvet mod Christian V's gamle karakterfulde og kraftigtvirken-Rytterstatue, der først vil kunne ses, naar man kommer indenfor Skærmbædtet. — —

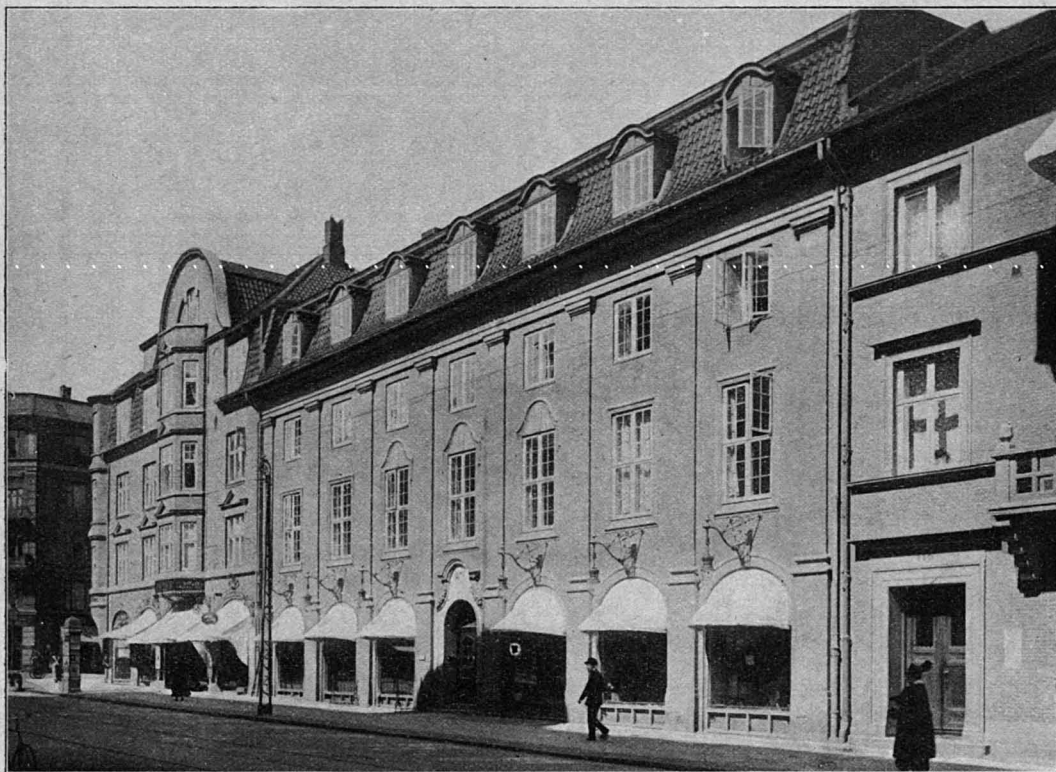
I disse Dage er der slaet til Lyd for den Tanke, der før har været fremme: *at lade Rytterstatuen forgylde*, under Henvisning til, at den i tidligere Tider fremtraadte saaledes. Ganske bortset fra, at en Henvisning til, at Statuen tidligere har været forgyldt, formentlig ikke kan være afgørende for Bedømmelsen af, hvorvidt man skulde lade den forgylde nu, saalidt som Henvisningen til, at Udgifterne til den nævnte Foranstaltning vil kunne tilvejebringes ad privat Vej, kan være det, maa vi holde for, at Tanken om at foretage det nævnte Eksperiment bør underkastes en grundig Overvejelse, inden det bringes til Udførelse. En Forgyldning af Rytterstatuen lader sig ikke, som man har gjort, jævnføre med den i 1897 stedfundne

Forgyldning af Kuglen paa Vor Frelsers Kirkes Spir. Højt hævet over Byens Tage, som denne Kugle er, samlende Opmærksomheden om sig, naar den glødende af Solens Straaler ses op mod en tindrende blaa Himmel, er den for Byens Silhouet af en bedaarende Virkning. Vi er derimod ikke helt sikker paa, at noget

tilsvarende blot tilnærmelsesvis kan opnaas ved at lade Rytterstatuen paa Kongens Nytorv lueforylde. Og det skulde dog ikke gærne komme dertil, at Statuen skulde staa som en legemliggjort Illustration til det gamle Ord om, at ikke alt er Guld, som glimrer — selv i Tider som disse!

PRÆMIERET BYGNING

1908. Det Danske Gaskompagnis Ejendom, Gammel Kongevej 120 (Architekt Gotfred Tvede).

ET MØNSTERHUS I SØBORG

BESTYRELSEN i Søborg Forskønnelsesforening har i flere Aar haft den Tanke at faa opført et Hus, der kunde staa som et Eksempel paa, hvorledes man kan bygge paa en Gang praktisk, med alle moderne Bekvemmeligheder, og smukt, i nøje Samfølelse med gammel Tradition for gode danske Landhuse.

Denne Tanke er nu realiseret paa en overordentlig tiltalende Maade. Sidste Foraar købte Bestyrelsen en Byggegrund og indbød til en

lille Konkurrence om Udkast til Mønsterhuset. Blandt de indkomne Forslag valgte Bedømmelseskomitéen — Kunsthistorikeren VILH. LORENZEN og Architekt K. VARMING — den af Architekt K. T. SEEST udarbejdede Plan, efter hvilken Huset nu er opført. Vi skal i næste Hefte af »Forskønnelsen« bringe et Billede af Huset og her blot henlede vore Medlemmers Opmærksomhed paa det. Det er beliggende paa Runebergs Allé i Søborg.

GADEKUNST

II. SKILTE

Af HENNING BRÖCHNER

SKILTENES allerældste Historie — hos Ægypterne, Grækerne og Romerne — falder, som rimeligt er, tildels sammen med Plakaternes; de primitive pompejanske Sten- og Broncetavler bærer med Rette begge Betegnelser. Først senere i Oldtiden finder vi en selvstændig Udvikling af dette det ældste Reklamemiddel. I Rom søgte man at fange Opmærksomheden ved allegoriske Figurer, ofte i Ler, som ophængtes ved Butiksdøren: hos Mælkehandleren fandt man oftest en Ged i Terrakottarelief, hos Bageren en Møllesten, et Neg eller et Mulæsel, der drev en Mølle, hos Vinhandleren en malet eller modelleret Bacchusfigur o. desl.

Ogsaa i Middelalderen var de allegoriske Fremstillinger, takket være Læsekunstens ringe Udbredelse, de almindelige Inskriptioner overfaldige. Men mens Brugen af disse Emblemer var de romerske Handelsmænd og Haandværkere fuldtud tilstrækkelig, slog den langtfra til for Middelalderens Næringsdrivende. Baade i Tyskland og Frankrig blev det nemlig almindeligt at anvise de forskellige Haandværkere hver deres egen Gade eller Kvarter, saa at den naturlige Konsekvens af en saadan Samlen af Konkurrenter maatte blive en Uddifferentiering i nye og særegne Tegn til Adskillelse fra Nabo og Genbo: malede eller udskaarne Tavler, malede Bannere og Statuetter, Billeder af Helgener eller berømte Mænd og Byer, kort sagt en Mangfoldighed i Anvendelse af figurlige Objekter, som vi nutildags kun har svage Rester af.

Særlig pragtfulde var Smedejernsskiltene, især de berømte Lavsskilte. Hovsmedenes rød-malede og forgyldte Herbergskilt fra Steyr, mærket 1616, er sammen med det jævndrende af Smedejern og drevet Metalblik, der skilte for Knejsen »Marché du Vendredi« i Brügge, de pragtfuldeste i deres Genre. En beskednere, mere borgerlig Form repræsenteres af enkelte Brændevinsbod- eller Herbergskilte fra samme Aarhundrede. Det smukkeste præsterede i Smedejernsmaterialet er vel nok GIULIO SERAFINI DI AQUILAS Overflødigshorn, et prægtigt Stykke, der hænger i Nationalmuseets Gaard i Firenze.

Har man saaledes i yderst korte Træk fulgt Udviklingen indtil Middelalderen, under hvilken Skiltekunsten havde sin Blomstringstid,

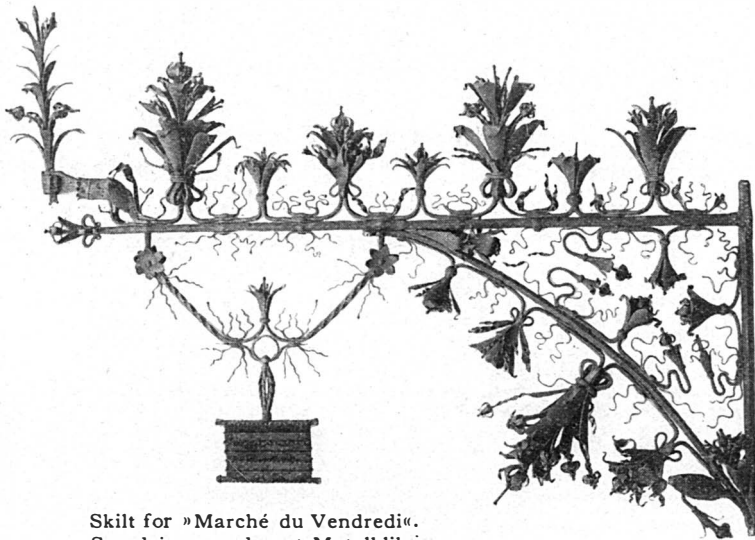

Overflødigshorn af Smedejern; udført af Giulio Serafini di Aquila (nu i Museo Nazionale, Firenze).

er det nærliggende og meget lærerigt at anstille en Sammenligning med vore Dage. Man finder derved en paafaldende Lighed paa saa mange Omraader og saa væsentlige Punkter, at man fatter, hvor meget vi skylder den gamle Skiltekunst, og hvor lidt vi har forstaaet at distancere den.

Ligheden gælder ikke mindst de praktiske Forhold. Allerede i 1393 blev en Ølbrygger i Chelsea anklaget »for not putting up the usual sign«, og den Dag i Dag hører et Skilt, som nævner Forretningens Indehaver og dens Art, sig naturligt til og er i enkelte Lande ligefrem paabudt af Øvrigheden. Kontraforanstaltningerne savnes ikke heller: Skillet for Gæstgiveriet »To the white Heart« i Norfolk gik som en Triumfbue tværs over Gaden og stod Ejeren i 1057 £; intet Under derfor, at man i London i det femtende Aarhundrede forordnede en vis Maksimallængde for Skilte, og i Løbet af de følgende Aarhundreder træffer vi omtrent samtidig i London og Paris lignende Paabud angaaende de stærkt prominente »Næseskilte«. I 1761 gik Politiforordningerne i Paris saaledes ud paa, at disse Skilte enten skulde fjærnes eller fastgøres i Façadens Plan — Forhold, der naturligt bringer de hjemlige i Erindring og giver disse et berettiget Prædikat af middelalderlige.

Gaar man fra de praktiske Forhold til en Sammenligning af de kunstneriske Momenter i Middelalderen og vore Dage, er denne ikke mindre lærerig. Den viser blandt andet, at Ud-

Skilt for »Marché du Vendredi«. Smedejern og drevet Metalblik. Briigge. 17de Aarhundrede.

trykket Skiltekunst er en fuldtud berettiget Betegnelse og dækker over en Realitet. Paa et Tidspunkt, da de maledede Skiltetavler var paa Moden, stillede Kunstnere som HÖLBEIN og HOGARTH deres Pensler til Raadighed; et Skilt af MILLAIS benyttes endnu den Dag i Dag. I Frankrig har baade GÉRICAULT og WATTEAU arbejdet i Skiltekunstens Tjeneste; fra den sidstes Haand stammer et meget smukt Skilt, malet til en Kunsthandler ved Pont-Notre-Dame; det opbevares nu som Museumsgenstand i Berlin. Hvor stor den Alvor var, med hvilken Kunstneren gik til sit Arbejde, ser man bedst af CORRÈGGIOS berømte Maleri af Muldyrdriveren, der oprindelig var tænkt som Skilt og nu er en Perle i Sutterlandgalleriet.

Det er dog næppe denne Form for Skiltekunst, der vil eller bør blive Forbilledet for moderne Skiltning. Langt snarere er dette at søge i de omtalte gamle Smedejernsskilte, der paa deres Vis og inden for deres Omraade har hævet Haandværkskunsten til Kunsthaandværk og sammenknyttet disse to Virksomheder, der til Tider har skilt sig ud fra hinanden, men rettelig bør virke sammen, ikke mindst naar det som her gælder en Opgave, der stiller lige Fordringer — eller burde gøre det — til saavel den reklamemæssige som til den tekniske og kunstneriske Ydeevne.

Det er næppe tilfældigt, at Glarmesterens, Kunstsmedens og Snedkerens Skilte i Reglen er de smukkeste, thi de har begge Fagmandens Forhaandskundskab til Materialet og dets Udnyttelse; derimod kan man med Rette undre sig over, at vore Billedskærere kun har yderst faa, ofte smukke men ganske diminutive Skilte; de skulde jo dog ogsaa have de faglige Forudsætninger. Naar derimod saa mange af

vore Bagere og Barberer og en Del af vore Handskemagere, Bogbindere og Hattemagere har smukke Skilte, er Grunden vistnok den, at deres Emblemer i sig selv er smukke og taknemlige Objekter, der let lader sig dekorativt udnytte. Men selv om saaledes baade Materiale og Motiv ofte er givet paa Forhaand, bliver Reklamens Krav, i hvis Tjeneste Kunstneren staar, dog tilbage.

Skiltet er jo nemlig en vigtig Faktor for den Handlende. Det er Forretningens Fysiognomi, et fordelagtigt eller farligt Vidne, der udtrykker Indehaverens Udviklingsgrad i Smag og Dannelse, og dertil — som Plakaten — en Folke-

opdrager i stor Stil. Hvad Plakaten er for den grafiske Kunst, er Skiltet indenfor Kunstindustrien: Kunsten i Reklamens Tjeneste. Paa de fleste Punkter er Fordringerne og Betingelserne for deres Levedygtighed fælles for dem begge, kun er Kravet om Tydelighed yderligere skærpet over for Skiltet, thi mens den kunstneriske Plakat saa godt som altid er illustreret og kan virke udelukkende ved sit Billedsprog, er Skiltet — dette gælder fortrinsvis det fladt anbragte — ofte henvist til at gøre sig forstaaelig alene ved sin Inskription. Derfor bliver Bogstavernes Størrelse og Form af stor Betydning, idet den klare letlæste Skilteskrift har alle praktiske Fortrin fremfor den, der ved overdreven »Stilisering« er gjort for snirklet og ulæselig uden at vinde i dekorativ Virkning. Disse paa en Gang dekorative og tydelige Skiltetyper har man i Tyskland opdyrket indtil Travesti. Paa Udstillinger dér kan man finde Tavler i Træ og Metal, hvis hele Apparition bibringer det Indtryk, at det drejer sig om et smukt Skilt, indtil en nøjere Betragtning oplyser, at man har et Gravmæle for sig.

Naar Talen er om Skiltets Virkning i Gadebilledet, maa der naturligt skelnes mellem Udhængsskiltet og det plane Skilt, der er fastgjort fladt paa Muren. Af disse kommer det første sjælden i intim Relation til Bygningen, der bærer det. Om det skal være, kan Aarhundreders Aldersforskel adskille dem uden at skade nogen af Parterne. De kan være holdt i udprægede, indbyrdes vidt forskellige Stilarter, uden at Helhedsvirkningen forstyrres, »Skonvirke«s Skilt (Architekt JØRGEN STORCK) paa Kunstindustrimuseets Bygning er et eklatant Bevis derpaa.

Til Gengæld er Virkningen i Gadebilledet

Bryggerskilt af Smedejern.
Nederlandene. 17de Aarhundrede.

desto større; er Gaden tilstrækkelig lang eller tilstrækkelig kroget, saa at en smuk — i bedste Fald en monumental Bygning danner den flatterende Baggrund, kan et saadant Skilt præge en hel Gade med en Virkning, der er rentud suveræn, som Tømmerkroens Skilt i Adelgade set mod St. Paulskirken. Porttaarnene i de gamle tyske Byer synes som skabte til Baggrund for smukke Udhængsskilte, som det blandt utallige andre er Tilfældet med Tübingerthor i Reutlingen, Oberthorturm i Meersburg og Laubanertor i den lille schlesiske By Löwenburg, for ikke at tale om det berømte Bläserturn i Ravensburg, der understøtter hele to prægtige Skilte ved sin Baggrundsvirkning. Ved Udmundingen til et Torv kan Virkningen blive en lignende; herhjemme har vi kun faa Eksempler derpaa, men i Udlandet f. Eks. i Rothenburg desto flere.

De flade Façadeskilte kan i Følge Sagens Natur kun sjældnere komme til at influere paa Gadebilledet, desto kraftigere præger de den Bygning, der bærer dem. Mest storstilet er Virkningen, hvor hele Façaden er inddraget i Skiltningen. Dette kan ske som ved de to af Architect OPPENHEIM komponerede Façader, NIELSEN & KJELDSKOVs i Skindergade og HECKSCHERS paa Østergade, ved at anbringe Inskription og Symboler direkte paa Muren uden anden Baggrund; i NEYES og Brødr. ANDERSENS Strøbygninger har Architect PHILIP

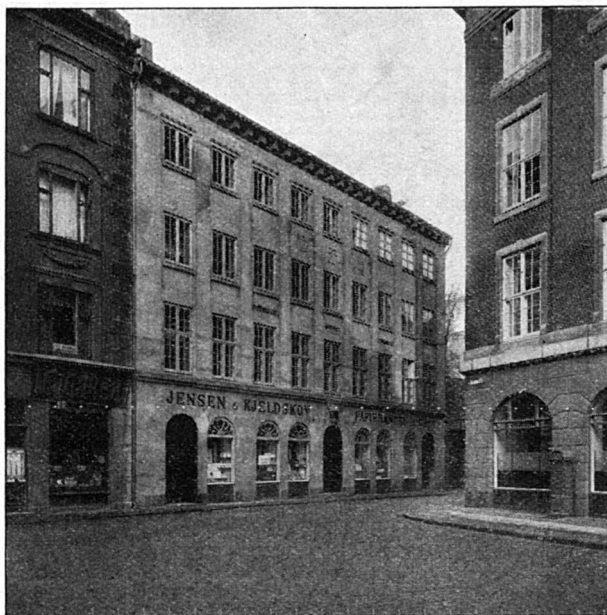

Hovsmedenes Herbergs-Skilt i Steyr.
Rødt malet og forgyldt Smedejern (dat. 1616).

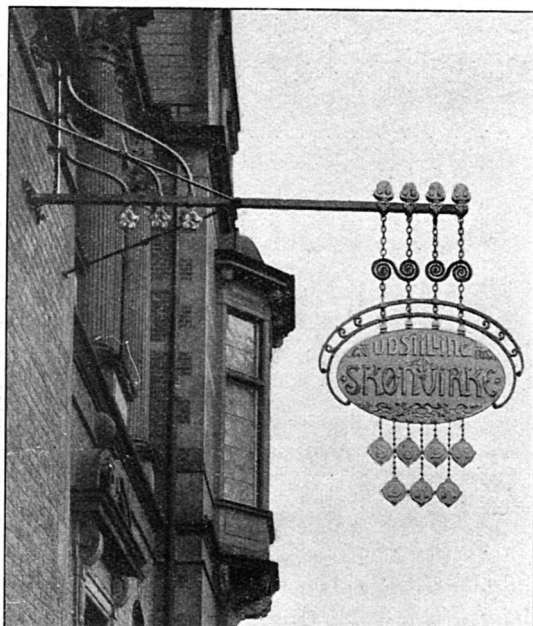
SMIDTH gjort et Forsøg i lignende Retning, mens CORNELIUS KNUDSENS paa Købmagergade derimod kun er en Karikatur. Eller Skiltet kan males paa Façaden, saaledes som VALDEMAR ANDERSEN har gjort det stilfuldt og nobelt ved PERMINS Hus i Gothersgade, eller som Architect GUDME ikke uden Held har forsøgt det med lidt kraftigere Midler paa Boghandler MICHELSSENS Hjørnebygning Nørrevold 62.

I Reglen vil Skiltningen dog kun omfatte en enkelt Etage, af praktiske Grunde oftest Stuen, gennem hvilken den i Reglen opnaar at præge hele Huset og saaledes danne en smuk og iøjnefaldende Sokkel for den øvrige Façade. Et ypperligt Eksempel paa en saadan heldig Virkning er Isenkræmmer WERNERS to Nabohuse paa Kultorvet, hvor der er gjort Forsøg paa at samle to vidt forskellige Façader ved en fælles Skiltning (Architekt ROBERT HANSEN).

Undertiden kan blot et enkelt Skilteparti, en enkelt Vindusindramning præge sin Bygning. Blandt flere andre kan nævnes LARSEN & PETERSENS stilfulde Arrangement (Architekt HENNING HANSEN) ved flere af deres Filialer med THOMAS HANSENS Vindusmedaillon, de dekorative Lygter og den klatrende Vedbend, ja, ved LORENTZ PETERSENS Vinhandel i Aarhus har THORKE MØLLER med sit forgyldte Smedejernskilt vist, at selv en Kælder nedgang kan udnyttes paa smukkeste Maade. (Se Billedet i »Forskønnelsen« 1912 Side 36).

Firmaet Jensen & Kjeldskovs Ejendom i Skindergade. Ombygning under Ledelse af Arch. A. Oppenheim.

»Skonvirkes« Skilt paa Kunstindustrimuseets Bygning. (Arch. Jørgen Storck).

En Skilteform, der i de sidste Aar synes at være kommet paa Moden, er et fremspringende Halvtag med Virksomhedens Navn, der som en permanent Markise skyder sig ud over Fortovet over Indgang eller Udstillingsvindu. I næsten alle Tilfælde giver den et ganske

korrekt Indtryk af at være paaklistret, og kun hvor Façadens Form, som paa Hotel d'Angleterre, skaber særlige Forhold, virker det naturligt. Saa har Architect PLESNER naaet et heldigere Resultat i det Smedejernsgitter, der repræsenterer Kvindelig Læseforenings Skilt; det er fastgjort, saa at det hænger frit ned fra Karnappens nederste Fremspring og saaledes befinder sig for saa vidt baade i og udenfor Façadens Plan. Derved faar det paa en Gang Façade- og Udhængsskiltets Egenskaber og begges Fortrin.

Men kun sjældent løses Opgaven saa tiltalende som ovenfyndet. I Reglen faar man i Stedet metervis af Smagløsheder, navnlig de sorte Glas-skilte med uddybede Guldbogstaver paatager sig en væsentlig Del af Forsyndelserne.

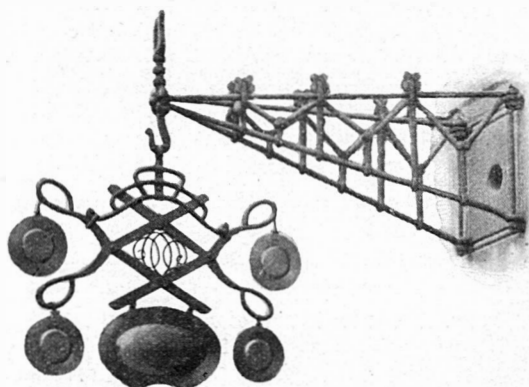
Ofte kan en Undladelsessynd som den ikke at lade Architecten tegne Inskriptionen med, ødelægge de gode Hensigter, som i Blomsterhandler Løwes Skilt (Architekt INGWERSEN)

Gammel Skiltearm i Magstræde.
(Set mod Hjørneejendommen Vandkunsten—
Frederiksholms Kanal).

hvor aandløse Glasbogstaver slaar Helheden i Stykker.

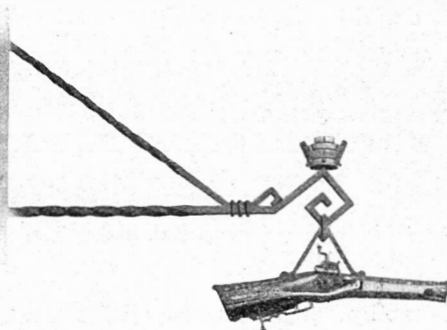
Fra disse Ufuldkommenheder er alle Nuancer repræsenteret helt ned til de overlæsedede Façader med hæslike Skilte, der optræder i en Mangfoldighed og med saa stærke Krav

Barber-Skilt paa »Grundtvigs Hus« i Studiestræde.
(Arch. Rolf Schroeder).

paa at overdøve hinanden i den samlede Kakofoni, at al Skiltning bliver illusorisk. Det er derfor glædeligt at se de Tilfælde, hvor Architekten har tilstræbt en Sammenharmonering mellem de enkelte Butikker, i Reglen ved en fælles Frise, der strækker sig i hele Façadens Længde, med inddelte Felter til Skilteplads. Derved opnaas en Ensartethed, der ikke forhindrer det enkelte Led i at hævde sin Selvstændighed. Paa Triangelns ene Side (Architekt THORVALD JØRGENSEN) er Skiltepladserne af rød Granit med modellerede forgyldte Bogstaver, i »Store Vibenshus« (Architekt ANTON

ROSEN) er de malet med hvide Bogstaver paa rødkalket Baggrund, og i Grønningkvarteret finder man Guldbogstaverne fastgjort frit ud fra Væggen paa to smalle Jernbaand, inddelt af Rosetter i samme Materiale. Paa »Grundtvigs Hus« har Architekten (ROLF SCHROEDER) ud fra de samme Bestræbelser, blot gældende Udhængsskiltene, anbragt en Række Skilteholdere af ens Størrelse og Udstyr. Resultatet er maaske ikke saa tiltalende som den gode Hensigt: Stativerne er solide som Kraner og vilde, hvis de alle blev taget i Brug, bringe Skiltene for tæt sammen, men endnu hænger et pynteligt Barberskilt, tegnet af Bygningens Architect, i Fred for nærgaaende Konkurrenter.

Skilt for Bossemager Poulsen, St. Kongensgade.
(Tegnet af ham selv).

Det er iøvrigt et sørgeligt Tegn paa Tingenes Tilstand, at de smukke Skilteholdere er de smukke Skilte overtallige, adskillige hænger ubenyttede hen: fra det morsomme gamle paa Ejendommen Magstræde 12 til de moderne paa Løveapotek og andre nyopførte Bygninger.

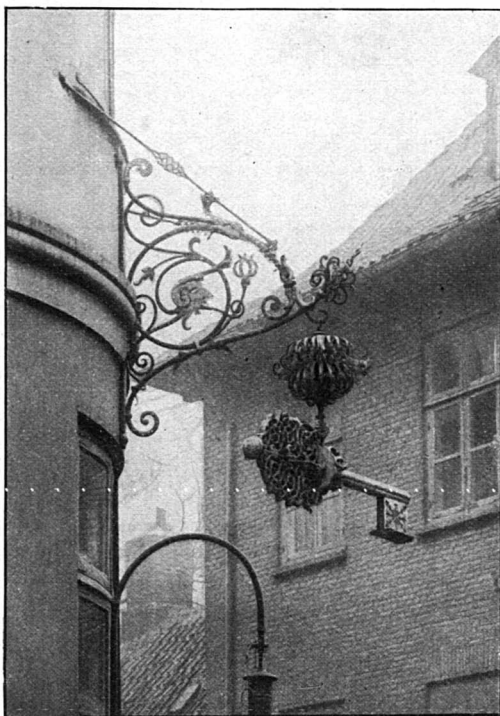
Façadeskiltningen er jo imidlertid fortrinnsvis anlagt paa Afstandsvirkning eller som en flatterende Indramning for et Udstillingsvindue. Skiltningen i selve dette maa naturligt benytte sig af væsentlig andre Virkemidler, hvoraf nogle staar Plakatens nærmere.

Blandt det mest fremragende, som Udlandets Kunstnere paa dette Felt har præsteret, kan nævnes de Tobaksposer, Cigaremballager og Parfumeetiketter, som F. K. EHMCKE har leveret til Firmaer i Köln, Berlin og Stettin samt hans Vindusskilte for Stollwercks Chokolade og Syndetikon-Fiskelim, som vi ogsaa herhjemme har nydt godt af. Ogsaa den tyske Plakatkunsts Førstemand LUDVIG HOHLWEIN har skabt flere saadanne Vindusskilte, udført med en blændende Teknik, f. Eks. for ENGELHORNS Romanbibliothek og ZEIS' optiske Instrumenter. Af vore hjemlige Kunstnere har i den seneste Tid GERDA WEGENER og SVEN BRASCH tegnet Cigaretetiketter, VALDEMAR ANDERSEN et Par prægtige Tobaksposer, og desuden begge de sidstnævnte en nydelig Karton, der reklamerer for Carlsberg. Endelig kan hertil føjes Vindusplakaten for GEORG BRANDES' Bog om VOLTAIRE, tegnet af KONGSTAD og forestillende et Voltairehoved, karakteristisk gengivet efter Houdons berømte Statue.

Men langt vigtigere er dog selve Vindusudstillingen, Ar-

rangementet af de falbudte Varer. Paa dette Punkt synes vi nu at have indhentet, hvad vi tidligere forsømte paa et Tidspunkt, da man i Tyskland løste denne Opgave ved Hjælp af Kunstnere som KLINGER og EHMCKE, og da

man af Mannequinudstillingerne i rue Crussol modtoget Indtryk af Arrangements-talent, som man ikke risikerede at faa opfrisket herhjemme. Men i de seneste Aar er vore Stormagasiners Vindusudstillinger bragt paa Højde med Udlandets med de dybe Vinduer og moderne Lys- og Spejleffekter. Ja, naar det gælder Udstilling af Kunst og Kunstindustri, har vi maaske endda et Forspring; i al Fald vil Porcellænsfabrikernes Vinduer paa Amager-torv i Henseende til den kunstneriske Værdi af Materialet, dets Arrangement og Ramme kunne slaa ethvert af Udlandets Forsøg paa Konkurrence. I sin Bog »Smaa Kapitler« har POUL LEVIN udtalt sig netop om disse Vinduer, hvor man stilles »Ansigt til Ansigt med Kunsten, med den Festfølelse, som løfter vort Sind bort fra Nuet og ind i Stemninger, der bliver vore, skønt de er andres«, og han fortsætter i al Almindelighed: »Alle disse levende Vinduer taler til den levende, snakkende Sværm, om Blomster, om Kobberstik og Litografier, om Stoffer i Alverdens Farver, om Tusinder af Ting, der vidner om Menneskenes uendelige Opfindsomhed. Jeg tror, at Kjøben-

Smede- og Maskinarbejderforbundets Skilt i Larslejstræde.

Belysningsarrangement i Pianofabrikant Søren Jensens Butiksvindue i Bredgade (Udf. af Th. Strøm).

havns Vinduer spreder Kultur om sig langt mere end Alverdens Museer og Udstillinger Disse Vindusopstillinger er jo Museerne flyttede ud paa Gaden til Livet.

Hvor kun den nederste Del af et højt Vindu optages af Vareudstilling eller, som det ofte er Tilfældet, af en lav Træskranke, bliver der inden for den øverste Del Plads til endnu en Skilteform. Blandt de smukkeste Løsninger er Frederiks Apoteks Glasskilt, der i al sin Beskedenhed er af stor Virkning, og de smukke Lysekroner af oxyderet Messing, tegnet og udført af THS. STRØM, der pryder SØREN JENSENS Udstillingsvinduer i Bredgade og som i dobbelt Forstand tjener til Oplysning, idet Firmamærket indgaar som dekorativt Led. Hertil kan føjes Medaillonskiltningen, som den fremtræder, enten i ovennævnte Eksempel fra LARSEN & PETERSENS Filialer eller udenfor en Butik paa H. C. Ørstedesvej 119 (Architekt KRISTEN GORDING).

Det er et glædeligt Udtryk for de stigende Fordringer til kunstnerisk Udstyr, at Lokalerne indre Udsmykning i stedse flere Tilfælde afstemmes efter de ydre Omgivelser. Dette gælder LØWES Blomsterbutik (Architekt INGWERSEN), den kgl. Porcelænsfabriks Udsalgslokale (Architekt HÆLWEG-MØLLER), adskillige af vore Apoteker og en Del Restauranter. Til Gengæld er det deprimerende at iagttage, i hvor stor Afhængighed vi er af Udlandet, naar det gælder at gennemføre Fællespræget saa minutøst som det er Tilfældet med Obels Tobaksbutik paa Gammeltorv. Her har Architekt ANTON ROSEN skabt en Totalvirkning, omfattende Automater, Cigartænder og -kniv, Paraplystativer, Kasseapparat, Ur og Lamper, Skilte, Skabe og Disk, alt i Bronze og Nøddetræ, som vel er yderst stilfuld som saa udansk som et Konglomerat af udenlandske Forbilleder, fortrinsvis østrigske, vel kan være; kun VALDEMAR ANDERSENS dejlige Gobeliner efter Motiver fra gamle Tobaksposer virker mere hjemligt.

Dette var i Oversigt de vigtigste Skiltemidler samt deres Brug og Misbrug. Tilbage staar at omtale de Vildskud, som Reklamen i sin utrættelige Eksploiteringstrang har sat paa vore Gader og Huse. Vore Tages Lysreklamer, der i saa høj Grad — og med Rette — vækker Forargelse ved deres anmassende Stiløshed, er i Virkeligheden nærmest provinsielle i Sammenligning med, hvad der præsteres paa New Yorks Broadway og i Leipzigerstrasse i Berlin. Her forbløffes man ved at se Skikkelser i overnaturlig Størrelse: Mænd, der brydes

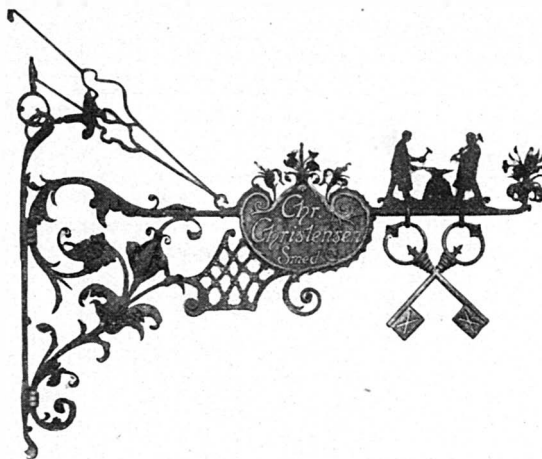

Bagerskilt i Solvgade.
Tegnet af Architekt A. Oppenheim.

eller kører med Trillebør, et mousserende Glas Champagne eller bølgende Cigarettrøg, alt fremstillet i hvidt eller farvet Lys med en straalende Effekt, der ikke undlader at paavirke Beskueren med et vist primitivt Behag. Men om Dagen afsløres ubarmhertigt Stativernes Takkelage med Stiger og Løbebroer i en hæsellig Silhuet.

En diskretere Type har vi her i Byen f. Eks. over Indgangen til NIMBS Restaurant; her ser man om Dagen Navnet i forgyldte Bogstaver, der ved Mørkets Frembrud udviskes til Fordel for en Række smaa elektriske Lamper paa disses Forside.

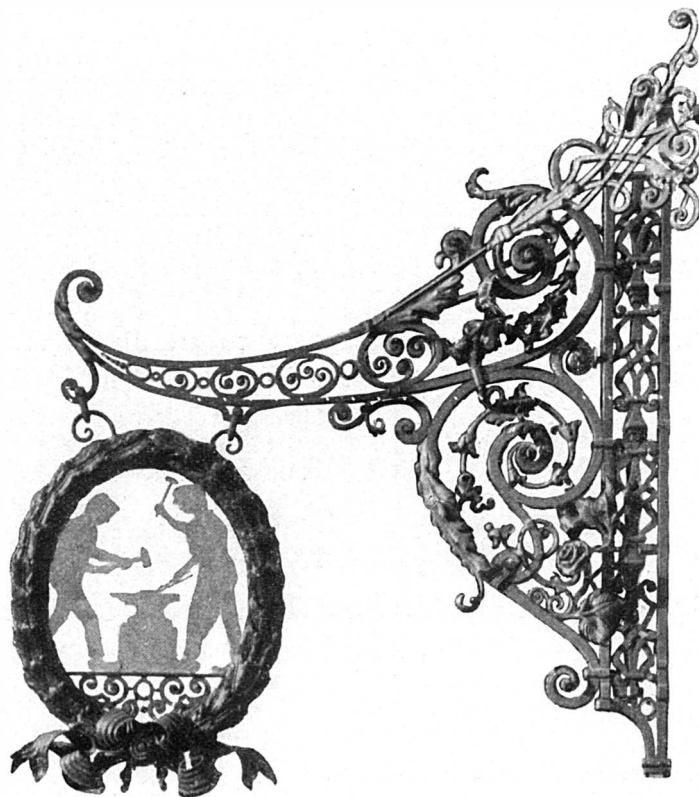
Ogsaa Skiltekulisserne, der med entreprenant Nærgaaenhed fortrinnsvis anbringes paa de smukkeste Udsigtssteder, er med Rette be-

Smedemester Chr. Christensens Skilt paa Fælledvej.
(Udført af ham selv).

rygtede. Deres største Fare ligger dog maaske deri, at en relativ net Ramme med Reklamens Symbol: den røde galende Hane og en Antydning af kunstnerisk Udførelse af selve Tavlerne er velegnet til at desorientere en ubefæstet Smag. En mindre — og tillige mindre arrogant Ud-gave repræsenteres af Pressens og Grund-

tale og uskønne Farver, der fremhæver Gavlens Nøgenhed og den Averterendes uhyggelige Form for Dannelse og Smag. Hvor lidet opmærksomman er her paa, røber FERNAND BOURNON i sit Værk om »La voie publique et son décor«, i hvilket han priser Gader som rue Zacharie og rue de la Montagne-Sainte-Géne-

Smedemester Kroyers Skilt i Pileallé.
(Udført af ham selv).

ejerforeningens Udhængsskabe, der ofte støtter sig til utiltalende Plankeværk og Gavle.

De vandrende Skiltekarikaturer af kortsagt hver eneste Menneske- og Dyreform, der en Tid lang var en Skændsel for vore Gader, synes nu forsvundet til Fordel for de mindre frastødende Skiltevogne: dels de rendyrkede Eksemplarer, dels de frederiksbergske Sporvogne, der har forstaaet fuldstændigt at omskabe sig efter dette Forbillede.

En langt smukkere og naturligere Form for ambulant Skiltning finder man dels i F. H. EHMCKES beskedne Trækvogn for et Krystalfirma i Düsseldorf, dels i HELWEG-MØLLERS store Lastautomobil for den kgl. Porcelænsfabrik.

Reklamens mest støjende Kælebørn er og bliver dog Gavlmalerierne med deres bru-

viève for deres Maleriskhed og samtidig bringer Billeder af dem, der fortrinsvis fremviser forfaldne Gavle, udmajet med Malerier og lasede Plakater.

Men endnu har vi dog den Tid til Gode, da man, som enkelte Steder i England og Amerika, inddrager Kirkegaardens Gravsten i den almindelige Reklamering.

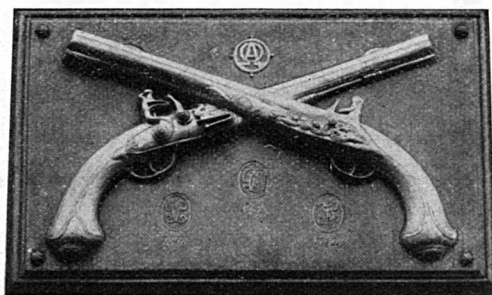
Over for saadanne Vidtløftigheder skulde ethvert Forsøg paa Maadehold synes at maatte komme til kort; men heldigvis viser det sig erfaringsmæssigt, at netop den modsatte Yderlighed, de ganske smaa og decete Skiltetavler, kan tage Konkurrencen op og opnaa en Virkning, der er ulige smukkere og ikke mindre effektiv. Saadanne Skiltetavler har bl. a. den Fordel, at deres ringe Format tillader en rig-

Variation i Anbringelse, der udelukker enhver Banalitet. Vi finder dem fra gammel Tid i Nyhavn, og i vore øvrige ældre Kvarterer, hvor de repræsenterer et helt Studiefelt for sig; som oftest drejer det sig om de gamle Emblemer, der er gaaet i Arv til vore Dage og endnu som dengang er den smukkeste og naturligste Skilteform. Blandt Mylde af Eksempler kan nævnes en moderne Variant paa Bøsemager Poulsens Ejendom St. Kongensgade 33, hvor der ydermere er opnaaet en charmerende Samvirken med det lige saa diminutive Udhængsskilt. Begge Skiltene er tegnet af Ejeren selv ud fra velfunderede vaabenhistoriske Kundskaber og i nøje Overensstemmelse med Forbillederne, henholdsvis en rigt ornamenteret Bøsse fra

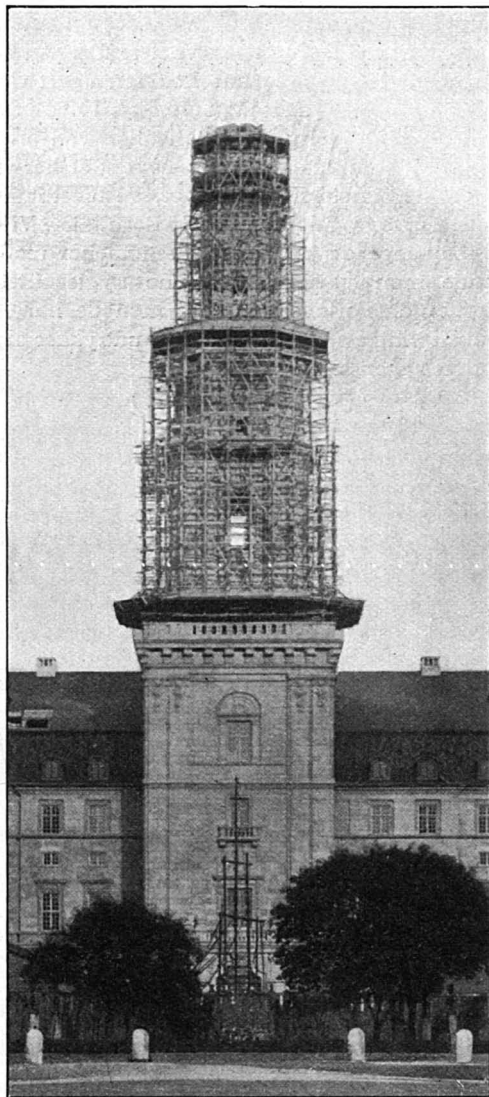
Renæssancetiden, udført i Teaktræ og Bronze og — paa Skiltetavlen — to krydsede Pistoler fra Rokokkoens Glansperiode, Bøsemagerens traditionelle Fagmærke og saaledes en smuk Pendant til det gamle i Ny Vestergade.

Paa intet Omraade har Reklamen ført sin Parasittilværelse saa frodigt eller gjort Kampen mod en almindelig Demoralisation saa problematisk som paa Skiltningens; det er her vi træffer de største Forsyndelser, de mest famlende Forsøg og de smukkeste Resultater. Vilde man tage de perifereste Fænomener med, kunde man yderligere nævne Lygteskiltet, Kiosken og Fortovsreklamen; men de har — som Kipling i anden Anledning udtrykker sig — deres egen Historie.

Skilteplade
over Døren til Bøsemager Poulsens Butik
i St. Kongensgade.

CHRISTIANSBORG SLOTSTAARN

INGEN, som kjender Mellemeuropas store gotiske Sandstenskirker, har kunnet undgaa at lægge Mærke til, at vor By i det sidste halve Aar har fornyet sig med et af disse Kirkers mægtige Kniplingsspir, Spiret paa det ny Christiansborgs Slotstaarn. —

— — Selv om hele dette Mylder af lodrette Stræbere kun er Stilladstømmer, virker dets slaaende gotisk.

Af alle de stærke Impulser og Konsekventser, som skabte og udformede den gotiske Stil i sin fulde Righed, paastaar jeg, at den Iklædning af Stilladstømmer, som de gamle romanske og tidlig gotiske Kirketaarne maa have fremvist under Opbygningen, kan have givet et væsentligt Motiv til de rige gotiske Kirkers himmelstræbende og kniplingsfine, for de bedstes Vedkommende dog fyldigt opbyggede Spir.

Vi saa denne fine og fyldige Iklædning, da Raadhusspiret var under Bygning; det syntes en Forringelse, da Stilladset faldt.

Det er jo noget, som de fornemste Skjønheder ved, at den rige Kjole lover mere, end Nøgenheden holder, og det er ikke at bebrejde Architekterne, at de ikke kan gjøre det bedre end Naturen; — men alligevel kan moder-

ne Architekter lære meget af den fine Fylde, den simple og dog storstiledede Opbygning, som Stilladset giver. —

Men vi haaber paa det bedste, naar Kjolen falder.

P. V. JENSEN KLINT

HESTEN

Hr. Redaktør!

NU er man ude efter »Hesten« igen. Denne Gang er det Hr. Folketingsmand MARROTT, der under Finanslovsdebatten har krævet den fjernet, bl. a. fordi den er en Haan mod

Svenskerne. Heldigvis tog hans Partifælle Hr. Minister u. P. STAUNING til Genmæle og meddelte Hr. M., at der i Sverige findes adskillige Monumenter, som med lige saa fuld Føje kan betegnes som Haan imod Danmark. Han nævnede ingen Eksempler; men der findes to

meget nærliggende: Stenbocks Statue i Helsingborg og Carl X's i Malmø, begge rejste som Mindesmærker over Svenskes Sejre over Danske og — begge rejste i gammelt dansk Land. Hr. Marott forlangte som sagt Christian V fjernet og erstattet med et Monument for Freden, at rejse, naar Krigen er forbi. Nu plejer man jo ganske vist netop at sætte Monumenter for de døde, og hvis Minister Stauning havde haft Aandsnærværelse dertil, kunde han have opfordret sin Partifælle til at betragte »Hesten« som et Monument over den hensovede Enevælde, der — hvad andet der end kan siges om den — har haft sin Betydning bl. a. som Banebryder for den statsborgerlige Lighed, der var Betingelsen for en demokratisk Forfatning. Fra dette Standpunkt set kan selv den mest fanatiske Demokrat ikke have noget imod, at der er rejst Danmarks første fødte Enevældskonge et Hædersminde. Hr. Marott advarede ogsaa imod at lade Rytterstatuen forgylde, vel ikke saa meget, fordi han mente, at denne Foranstaltning vilde ødelægge eller skæmme Kunstværket, som snarere fordi han fandt, at det var for megen Ære at vise Majestæten. Grunden være nu denne eller hin, Folketingsmandens Protest mod Forgyldningen maa hilses med Tilfredshed af enhver, der har Øje for Kongens Nytorvs Skønhed, denne Skønhed, der er saa umiddelbart gribende, at min belgiske Rejsekammerat, M. CALOZET THEOPHILE, en graa Oktobermorgen i Aaret 1883, da han sammen med mig betraadte Torvet fra Store Strandstræde, udbrød: »Quelle place magnifique!« Naar dette Udraab undslipper en fremmed, der har tilbragt en Nat paa et Dampskibsdæk fra Stettin til Kjøbenhavn, hvor meget pragtfuldere maa den da ikke virke paa den, der betræder den veltilpas og i Solskin. Men man kan være ganske forvissat om, at Kongens Nytorvs »Magnificens« for en væsentlig Del er betinget af »Hesten«, og at det, der skulde erstatte den, maatte være noget ganske overordentligt storladent, saa storladent, at der næppe findes en eneste Kunstner, der med god Samvittighed turde give sig i Lag med Opgaven.

»Hesten« (rejst 1688) er noget for sig selv. Der er ikke i hele Byen et eneste Monument, der kan taale Sammenligning med den og ikke et, som den kan taale Sammenligning med. Den maa ses for sig, bl. a. som den eneste herværende Repræsentant for sin Tids Billedhuggerkunst. SCHLÜTER'S Mindesmærke over Den store Kurfyrste i Berlin (støbt Aar 1700) tilhører den samme Tid og minder om den, baade hvad angaar Hestens Bevægelse, Mandens

Kostumering — som romersk Feltherre — og Anbringelsen af allegoriske Skikkelser ved Fodstykkets Hjørner. Hvilken af dem, der er bedst, er vanskeligt at sige; men Kurfyrsten har det fremfor Kongen, at han ikke er vanskøttet, hvilket maaske tildels har sin Aarsag i at han er støbt i Bronze og ikke i Bly. Men den Overtro, at Christian V er et Værk af en Fusker og som Kunstværk betragtet en Skændsel for »Nordens Athen« (Herre Jemini!), bør der snart rammes en forsvarlig Pæl igennem. Det glæder mig at se, at »Forskønnelsen« kaldes Statuen »karakterfuld« og »kraftigvirkende«. Det er just det, den er, og det forekommer mig, at den i disse for et Monument ikke uvæsentlige Egenskaber overgaar »Den store Kurfyrste«, ja, at den i saa Henseende nærmer sig COLLEONI'S Rytterstatue i Venedig, som jeg ganske vist kun kender fra Afbildninger.

Det er muligt, at Blyet har sat sig, at Hestens nærmer Forben derved er blevet lidt uformeligt oppe under Bringen, og at Mandens Hoved er sunket lidt dybt ned mellem Skuldrene. Om saa er, saa virker disse — ganske vist beklagelige — Tilfældigheder ikke videre forstyrrende paa Statuens Helhedsvirkning: men vilde man endelig ofre en betydelig Sum paa at bringe den fuldstændig til sin Ret, saa skulde man — ikke forgylde den — men, hvad Stadsarkitekt FENGER (om jeg husker ret) i en Enquête for flere Aar siden foreslog, rette disse Fejl og støbe hele Rytterstatuen af i Bronze. Men lader dette sig ikke gøre, af Mangel paa Penge, af Mangel paa Interesse eller for ikke at komme for Skade at vise Majestæten for megen Ære, saa er der én Ting, som maa kunne overkommes, nemlig at fjerne det Lag af gammel Oliemaling, som mislykkede Forsøg paa at faa Statuen til at ligne Bronze har forsynet den med. P. V. JENSEN-KLINT, der visselig er en Mand, der forstaar sig paa Materialer og paa deres kunstneriske Virkning foreslaar i nævnte Enquête at lade de Herrer, som er Skyld i Oliemalingens Anbringelse, kradse den af med deres egne højtærede Negle, og gør opmærksom paa, at Bly i fri Luft ogsaa faar en Patina, der ingenlunde er hæsleg.

Der er en Ting til, som ogsaa kunde overkommes, nemlig at løfte hele Monumentet ca. 2 Alen i Vejret ved at give det en saa meget højere (og tillige betydeligt rummeligere) Underbygning. Det fremgaar af Afbildningen i »Forskønnelsen« Nr. 5 1916, S. 69, at en saadan Forhøjelse vilde medføre, at næsten hele Statuen set fra Hotel d'Angleterre og Ny Adelgade vilde komme til at staa imod Luften, hvilket uden Tvivl vilde klæde den. Iøvrigt

ser Statuen bedst ud fra et Standpunkt lidt længere henne mod Østergade, og selv om en Forhøjelse ikke vilde ændre noget i, at Trækronerne her vedblivende kommer til at danne Baggrunden, har jeg dog det Indtryk, at et højere Stade ogsaa fra denne Side set vilde være af god Virkning.

Hvorom alting er, saa er det ingen Skade til, at Opmærksomheden ved »Krindsens« Gen-

oprettelse, ved Planen om Forgyldning og ved Hr. Marotts Ønske om »Hestens« Fjernelse — er bleven henledt paa »la place magnifique«, og det er at haabe, at Autoriteter nu vil rejse sig og lægge deres Ord i Vægtskaalen for dens Bevaring henholdsvis skønssomme Forbedring, selv om de derved skulde geraade i nogen Konflikt med Autoriteterne.

A. B.

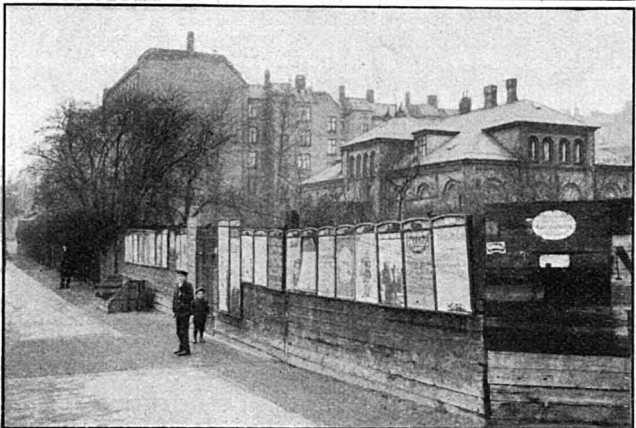
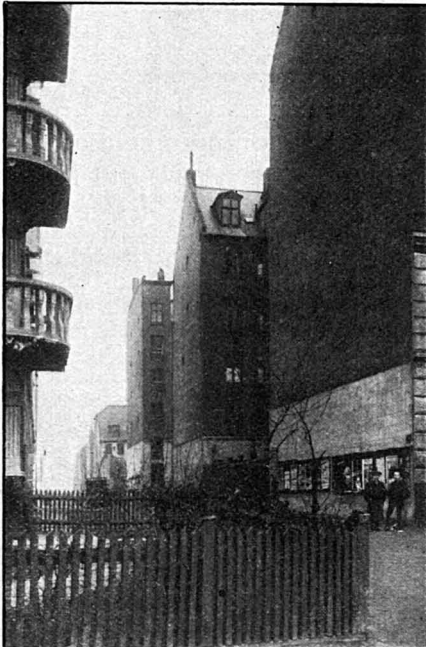
FRA EN SPADSERETUR OMKRING SØERNE

HVAD der først og fremmest præger Partiet omkring Peblinge- og Sortedams-søen, dette Parti, der kunde være blevet et af Hovedstadens skønneste ved denne Forening af bymæssig Bebyggelse og landskabelig Frihed, med lange Perspektiver og Muligheden for her at tilvejebringe en Række af karakteristiske Bybilleder, som mange Storstæder maatte misunde os — hvad der i særlig Grad for Tiden præger dette Parti, er de talrige Sandkasser, der hvert Efteraar anbringes i Snesevis paa Spadserestien. I det Øjeblik, vi skriver dette, er de ikke komne endnu, men vi behøver ikke at være store Profeter for at forudsige, at der ikke vil hengaa lang Tid, forinden vi vil kunne glæde os over Synet af disse Sandkasser paa deres vante Pladser. Hvorfor de anbringes her, staar vist for mange andre end for os som en Gaade. Kan man undvære dem paa andre Gader og Veje, kunde man vel ogsaa nok undvære dem langs Søerne.

En Spadseretur omkring Søerne frembyder ogsaa i andre Henseender Enkeltheder af Interesse, Enkeltheder, der absolut ikke kan henføres under Begrebet »Byforskønnelse«, men som netop ved dette Begrebs Modsætning har Krav paa at blive fremhævet som afskrækkende Eksempel paa, hvorledes dette Parti ikke burde være.

Det første af vore Billeder, der alle er taget i Efteraaret 1913, viser Spadserestien langs Kommunehospitalets Bagside mod Østersøgade. Her ser vi en af de ogsaa andetsteds fra velkendte kommunale Materialkasser og do. Skur samt en af de kommunale Haandvogne, der, efter at de er benyttet om Morgenen, Dagen igennem er lænkede til Træerne (Billedet er forsaavidt daarligt valgt, som man andre Steder langs Søerne kan finde baade 3 og 4 saadanne Trillevogne). Det næste Billede viser

Hjørnet af Gyldenløvesgade og Nørresøgade. Her er først en af de gamle, nu faldefærdige Kagekoneboder, der tillige virker som Anneks til Plakatsøjlerne, dernæst den traditionelle Gruskasse og endelig en af Baadebroerne for Sejladsen paa Søerne. Paa disse Anlægsbroers Udseende er der i al Almindelighed intet at udsætte, men den her afbildede danner dog en Undtagelse. Her har man — paa hvem Ansvar skal lægges, véd vi ikke — som Dække over Broen bygget et saa ualmindeligt hæsligt Bølgeblikstak paa Gasrør, at man vanskelig finder dets Lige i Grimhed, det skulde da være enkelte af Skurene i Frihavnen. At der kan tiltrænges et saadant Tag over den paagældende Baadebro, er jo naturligt; det er blot Maaden, paa hvilken det er anbragt, vi her vil paatale. At man i det hele taget har faaet Lov at anbringe et saadant Monstrum, viser med al ønskelig Tydelighed Nødvendigheden af en ofentlig Kontrol med slige Genstandes Opstilling ved alfar Vej. Det følgende Billede viser — foruden den obligate Gruskasse og et Stykke sørgelig mishandlet Tjørnehæk — det frønnede Plankeværk omkring Nørrebros Isværks Grund — et Plankeværk, der næppe evner at holde sig oprejst under Vægten af de Plakattavler, det bærer. Paa Billedet Nr. 4 (øverst tilhøjre) har vi igen en Sandkasse, der danner en virkningsfuld Forgrund i Billedet med Udsigten over Søen til Dronning Louises Bro. Og endelig viser vort sidste Billede en moderne (det vil sige nyanlagt) Gade mellem Sortedamsdosseringen og Blegdamsvej. Paa Gadens ene Side: moderne Huse med Balkoner og Karnapper, paa den anden Side: en Række af Gavle. Naar man i ældre Tid skabte Gadebilleder af henrivende Virkning ved at lægge Gavlen ud mod Gaden, var det unægtelig paa en noget anden Maade!

Om vi vilde, kunde vi have fyldt et helt Hæfte af »Forskønnelsen« med lignende Billeder, men de her viste er formentlig tilstrækkelige til at antyde, at der i dette Kvarter af Byen tiltrænges en Nyordning. Hvad selve Bygningerne angaar, er der jo desværre intet at stille op, men vi skulde tro, at der alene ved Regulering af Søernes Bredder og Spadserevejene langs disse med forholdsvis Lethed — om end naturligvis ikke uden Bekostning —

vilde kunne opnaaes et Resultat, som var tilfredsstillende.

Foreningen, der i Aarene 1908—10 har beskæftiget sig med dette Spørgsmaal, men dengang ikke mente Tidspunktet belejligt til dets Løsning, har nu paany taget Sagen paa sit Program og haaber i en nær Fremtid at kunne fremlægge et Forslag til Søernes Regulering, et Forslag, som sikkert vil kunne samle Interessen om sig.

FREDERIKS HOSPITAL

EN HENVENDELSE TIL FINANSMINISTEREN

UNDER 29. November er der til Finansminister Dr. BRANDES indgivet nedenstaaende Henvendelse underskrevet af Formændene for følgende Foreninger:

Akademisk Architectforening, Dansk Billedhuggersamfund, Dansk Forfatterforening, Den Danske Turistforening, Foreningen til gl. Bygningers Bevaring, Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse, Kunstnerforeningen af 18. November, Malende Kunstneres Samfund og Selskabet for dekorativ Kunst.

Efterat have bragt i Erfaring, at Finansministeriet har forhandlet med forskellige Konsortier om Salg af det gamle Frederiks Hospital, har undertegnede Repræsentanter for en Del kjøbenhavnske Foreninger samlet sig om en Henvendelse til den højtærede Finansminister med en ærbødig Henstilling om, at der ved et eventuelt Salg af Frederiks Hospitals Grund maa blive taget skyldige Hensyn til Bevaringen af de af Hospitalets Bygninger, der vender ud til Bredgade og Amaliegade.

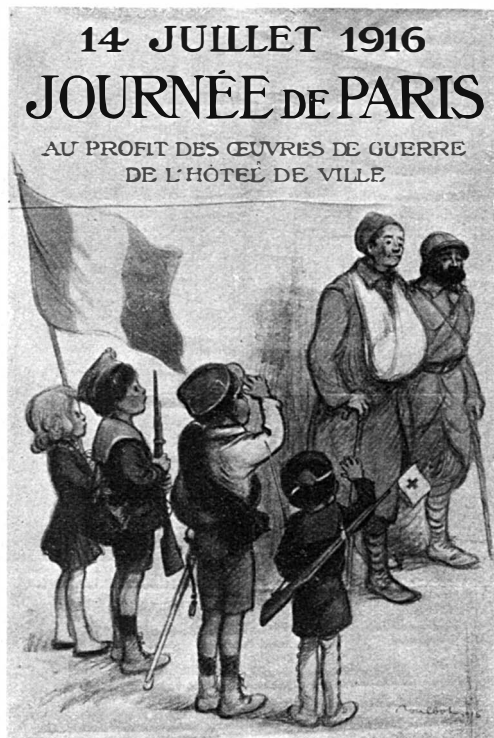
Vi behøver ikke udførligt at begrunde denne vor Henvendelse, men skal kun minde om, at dette Hospital, der indviedes i 1757, udgør et af de skønneste og mest monumentale Anlæg fra det 18. Aarhundrede, som vor By ejer, og at det vilde være et smerteligt, ja uerstatteligt Tab, om det skulde gaa til Grunde. Baade historisk og arkitektonisk er Frederiks Hospital med Rette berømt i Indland og Udland. Thi ligesom vor Lægevidenskabs første Navne har været knyttet dertil fra dets første Begyndelse og op til vore Dage, saaledes var dets Bygmestre, EIGTVED og efter hans Død THURA, de mest fremragende danske Architekter i det 18. Aarhundrede.

Ogsaa Kirurgisk Akademi og de Bygninger mod Amaliegade, der tidligere benyttedes af Fødselsstiftelsen, hører til vore smukkeste Bygningsværker fra gammel Tid, fremfor alt det skønne Sandstenspalæ, Amaliegade 25, der er opført af Thura, til Bolig for ham selv, og som er en sand Perle af Architektur. Det er alle disse Bygninger, der er kendte og elskede af enhver Københavner med Sans for vore Fortidsminder, som vi vil bede Ministeren holde Haanden over.

Vi skal ikke fordriste os til i Enkeltheder at angive, hvorledes de indre Arealer af Hospitalets Grund kunde udnyttes med Bibeholdelse af i hvert Fald de 6 Forbygninger til begge Gader samt Thuras Gaard i Amaliegade; men at der maa kunne gennemføres en Bebyggelsesplan under denne Forudsætning, føler vi os overbeviste om. Og at der vilde kunne blive en god Anvendelse for disse Bygninger er vel utvivlsomt; vi skal blot tillade os at henvise til den Omordning af vore Museumsforhold, der er forestaaende, ligesom adskillige offentlige Kontorer, der midlertidig er anbragte forskellige Steder i Byen, her vilde kunne finde Plads.

Vi skal til Slutning udtale det Haab, at der hos de Autoriteter, der raader over det gamle Hospitals Skæbne, er Hjærtelag for, i saa vid en Udstrækning som muligt at bevare dette monumentale Bygningsværk. Ingen, selv nok saa fortræffelige, moderne Bygninger vil kunne erstatte Københavns Borgere Tabet deraf.

PLAKATUDSTILLING

PROFESSORINDE TSCHERNING har i Ovenlyssalen i Bredgade arrangeret en Udstilling af franske Krigsplakater, som giver et troværdigt Billede en miniature af den moderne franske Plakatkunst. De vigtigste af Kunstnerne er repræsenterede, disse uovertræffelige »maitres d'affiches«, der den Dag i Dag holder Traditionerne i Ære fra den kunstneriske Plakats Blomstringstid i Begyndelsen af forrige Aarhundrede.

Det drejer sig derfor heller ikke om Plakater i den moderne Forstand, som vi kender dem fra de tyske Reklameteknikeres Haand. Langt snarere er det Bogillustrationerne, Dagspressens, ja ofte Vittighedsbladens Tegninger, der er stillet i Propagandaens Tjeneste og i forstøret Maalestok spredt over de parisiske Mure.

I Arbejdet for den fælles Sag har Kunstnerne virket hver ud fra sin, ofte stærkt udprægede Individualitet; de gentager trods det vanskelige Motiv, hvori Soldaten eller hans Familie i Reglen er det naturlige Midtpunkt, aldrig hinanden, men arbejder hver med sin Specialitet.

STEINLENS Plakater er præget af en dyster Stemning, gengivet i stilfærdige brune og sorte Farver. I det her afbildede Eksempel er der en vis gribende og storladne Alvor over disse Flygtninge, der trofast holder sammen under Vandringerne gennem den Sneørken, der breder sine mægtige Arealer ud i Billedets Baggrund. Der er kun tegnet nogle faa Skikkelser, men disse er med stor Virtuositet anbragt saaledes, at de drager Øjet og Fantasien ud i Rummet, hvor talløse Skarer anes.

I Modsætning til denne Kunstner har ABEL

FAIVRE i sin Plakat for det andet Krigslaan skildret Modet og Begejstringen i den fremstormende Soldats fortrøstningsfulde »on les aura!«

Børnenes medfølelse og varmhjertede Skildrer POULBOT har i livlige Farver og med en egen stilfærdig Humor gengivet det yngste Frankrig i Situationer som ovenstaaende, en ny og frisk Variation af et ofte behandlet Tema.

Ogsaa WILLETTE, »Montmartres Watteau«, lokker Smilet frem ved sin skælmske og vittige Gengivelse af franske Marianne med den saarede Kriger og den fine fortryllende Ynde i Billedet af poilu'en og hans lille Kæreste [»enfin seul«], der synes hentet lige ud af et Vittighedsblad.

NAUDAIN har med sin lette slørede Streg tegnet et Par nydelige Plakater, deriblandt Udstillingens eneste rent ornamentale.

Selv FORAIN, den uforsonlige Pessimist, har bidraget med en henrivende lille, men meget levende opfattet Skitse, medens den ellers saa stilsikre BARRÈRE har liden Ære af sit Kontingent.

Intetsteds træffer man Agitation mod den forhadte Fjende. Der fejres heller ingen Orgier i Krigens Bestialitet efter HERMAN PAULS Manner; hvor selve Krigen skildres, er det dens Rædsler, ikke dens Forbrydelser, der peges paa.

Man maa haabe, at der ved Auktionen d. 6. har kunnet bevares et Par Eksemplarer for Offentligheden, som Eksempel paa denne særegne Form for grafisk Gadekunst, der er ligesaa smuk som effektiv, fordi den agiterer i Stedet for at reklamere.

H. Br.

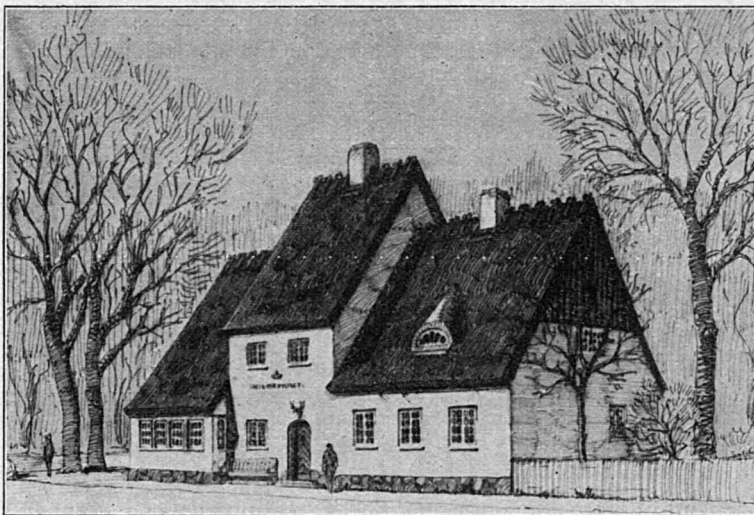
PRÆMIERET BYGNING

1908. A/S. Bona's Ejendom, Vestre Boulevard 49 (Architekt K. Arne-Petersen).

DET NYE PETER LIPS HUS I DYREHAVEN

SOM et Led i Rækken af de snart ikke helt faa Nybygninger, som Architect MAGDAHL-NIELSEN har opført i Jægersborg Dyrehave, hidsætter vi her et Billede af det nye Peter Lips Hus, der nu er sin Fuldendelse nær. Det gamle velkendte Traktørsted, hvortil der knytter sig saa mange glade Minder, er her efter den Ildsvaade, der overgik det, genopstaaet i en Form, som vi alle kun har Grund til at være tilfredse med.

GADE KUNST

III. TAVLER

Af HENNING BRÖCHNER

IKRAFT af deres fælles Afstamning fra de antike Sten- og Broncetavler har Skiltet og Tavlen gennem Aarhundredernes Udvikling bevaret de væsentligste Lighedspunkter og repræsenterer den Dag i Dag kun Afskygninger af den samme Fællesform. Forskellen er saaledes ikke saa principiel som den ved en flygtig Betragtning kunde synes, Intentionerne er nemlig de samme for begge: Forretningens Skilt og Tavlen paa den offentlige Institutions Bygning har begge til Hensigt at underrette om Navnet og Arten af den Bygning, der har til Huse paa vedkommende Sted. Selv hvor det drejer sig om en Mindetavle, der kræver Opmærksomhed for en betydende Person eller Begivenhed, er Opgaven i Princippet den samme: Meddelelse til et forbigående Gadepublikum.

I sin Bog om »Les vieilles enseignes de Paris« giver FÆGDAL en Definition af den Glose, der er den franske Fællesbetegnelse for begge disse Meddelelsesmidler: »On peut la définir ainsi: signe de propriété, marque extérieure servant à distinguer les maisons les unes des autres. Autrefois, les nobles et les riches bourgeois faisaient sculpter, aux frontons des portes-cochères, leurs initiales entrelacées ou leurs armoiries; les religieux inscrivaient des sentences latines; chaque artisan sur sa demeure, chaque corporation sur son hôtel, faisaient représenter des allégories, des symboles ou des emblèmes; le simple bourgeois encastrait une image sur la façade de sa maison; enfin, les marchands n'inscrivaient pas leur nom au-dessus de leur boutique, mais accrochaient des enseignes aux murs ou les suspendaient à des fers forgés . . .«

Hvor umærkelig Overgangen er, kan let iagttages ved moderne hjemlige Eksempler. De smukke Skilteplader af Træ med forgyldte Bogstaver, der pryder Guldsmed Hertz'Ejendom paa Købmagergade (Architekt INGEMANN), er utvivlsomt Reklameskilte, men overfor »Geologisk Rigsinstitut«'s gennembrudte, delvis forgyldte Smedejernsskilt i Gammel Mønt (Architekt P. V. J. KLINT) er man derimod i Tvivl om, hvorvidt det hører til den ene eller den anden Ka-

Architekt P. V. J. Klint.

tegori, mens der ikke kan herske Tvivl om Rigsarkivets smukt ciselerede Kobberplade (Architekt ERLANGSEN). Takket være denne Lighed vil Skiltet og Tavlen da i Reglen ogsaa klæde hinanden, hvor de optræder sammen, som paa Bygningen »Hvælvingen« bag Nikolai Kirke (begge tegnet af Architekt LEUNING BORCH).

Hvad angaar Anbringelsen i Forhold til Façaden, dens Vinduer og Døre, er Ligheden stadig fremtrædende; Tavlen er underkastet de samme Love og Betingelser, blot har den et utvivlsomt Fortrin deri, at den saa fuldstændig kan se bort fra den reklamemæssige og i langt højere Grad lægge an paa den dekorative Virkning. Vi træffer derfor Tavlerne under deres højst forskellige Former anbragt paa højst forskellig Maade: paa Triumfbuer og Portaler, som en Frise tværs over en Kirke- eller Slotsfaçade, paa Broer eller højt til Vejrs som paa Hofkirkens Taarn i Dresden.

I Reglen vil Ornamenteringen af saadanne Tavler være forbeholdt Rammen eller reduceret til et Minimum for ikke at distrahere fra Inskriptionen, som er Hovedsagen, saa at Tekstens Bogstaver og Tal bliver ene om den dekorative Virkning. Denne Form for Dekorationskunst har længe været betragtet som noget perifert og nærmest Kunsten uvedkommende. Og dog er der næppe noget Omraade, hvor den kunstneriske Virkning er saa uadskilleligt knyttet til den gode Udførelse, saa højst afhængig af det valgte Materiale, Tilpassningen til det specielle Formaal, den tekniske Færdighed og den omhyggelige Udarbejdelse, og dertil kommer Hensynet til de arkitektoniske Forhold: det omgivende Murmateriale, hvorvidt det drejer sig om en almindelig plan Tavle, en Niche eller en Fronton. Denne spe-

Architekt B. Ingemann.

cielle Form for Ornamenteringkunst bestaar derfor ikke af en blot og bar Overdekorering eller en ren abstrakt Leg med Linier, men er tværtimod en Forening af kunstnerisk Smag og et Overskud af fremragende teknisk Bevarelse.

Den dekorative Virkning af Cifre alene, som vi kender den allerede fra de assyriske Kileskrifter, opnaas, naar det gælder en Tavle i nogenlunde anseelige Dimensioner, ikke udendvidere. Tydelighed, Skønhed og Karakter er de Fordringer, som den meget »skriftkloge« EDWARD JOHNSTON stiller. Indskriften skal saaledes være simpel og klar uden Streger, der føles overflødige, Bogstavernes indbyrdes Kendetegn skal være tydeligt udpræget, saa at deres »Familielighed« fremhæves, samtidig med at de holdes i Harmoni med hinanden. Hvert Ord skal danne et organisk Hele og ikke en Ansamling af enkelte Dele, og de enkelte Ord maa holdes klart ud fra hinanden. Indskriften som Helhed opbygges saadan, at Fordelingen, Forbindelsen og Adskillelsen af Bogstaver, Ord og Linier forholder sig smukt indenfor Rammen, uden at nogen Detaille træder uberegtiget stærkt frem eller tilbage. Med Hensyn til de valgte Typer kan man enten holde sig til de klassiske Forbilleder: den strænge romerske Antiqua, som den kendes fra Trajansøjlen, eller en primitiv Kursivform, eller man kan dristigt, men ukunstlet og behersket skabe fra nyt. Interpunktionen kan undertiden give Anledning til en beskedent Ornamentering, idet de enkelte Tegn erstattes med de ofte anvendte

Architekt Erlangsen.

hjerterformede Blade eller »hederae distinguentes«, ligesom Liniemellemrummene kan udfyldes med smaa og lidet fremtrædende Symboler. De smukkeste københavnske Eksempler herpaa er de to afbildede Mindetavler henholdsvis fra Bispegaarden (Architekt MARTIN NYROP) og det ældste Carlsberg Glyptotek (Architekt H. KAMPMANN).

De mange Tavler, der navngiver en Del af vore offentlige Bygninger, er — naar undtages enkelte, f. Eks. de gamle Kollegier — ofte ret beskedne og kun sjældent i saa prangende Udstyr som paa Rigshospitalets Administrationsbygning (Architekt MARTIN BORCH). Desværre søger man forgæves den lange latinske Inskription, som i sin Tid prydede Asiatisk Kompagnis Forsamlingsbygning i Strandgade.

Af større historisk Interesse er de mange Mindetavler rundt om i Europas Byer, og hvis

Anbringelse ofte forberedes af en særlig Komité. I 1879 tog saaledes den parisiske Præfekt FERDINAND HERALD Initiativet til Dannelsen af en Kommission, som under Navnet »le comité des inscriptions parisiennes« fik til Opgave at forberede, drøfte og sikre Anbringelsen af Mindetavler, der i Følge Programmets Ordlyd har til Hensigt »à

rappeller le sévénements et les hommes dont le souvenir se rattache à l'histoire de la ville de Paris«. Denne Komité blev sammensat dels af Kunstnere, dels af Arkæologer, Arkivarer, Bibliotekarer og andre Fagmænd og har efterhaanden faaet anbragt ca. 120 Tavler. Dette Eks-

Architekt Leuning Borch.

empel er i de følgende Aar blevet efterlignet af adskillige andre Byer.

De fleste af dem angiver en bekendt Mands Fødsels- eller Dødssted eller ofte blot det Sted, hvor han i længere Tid har boet. I et Værk om Paris' Gader omtales disse Tavler: »Tout le monde les connaît, ces discrètes plaques de marbre blanc«, en Betegnelse, der ganske passer paa vore egne fordringsløse Mindetavler for Holberg, Ørsted, Weyse og Overskou. Tyskerne gaar ofte til den modsatte Yderlighed og skaber i en saadan Tavle et Monumentalværk inden for moderne tysk Plastik, som f. Eks. HER-

MANN HAHNS Moltketavle i Bremen.

Til de parisiske Eksempler, der angiver Stedet for en gammel Byport, et forsvundet Monument eller lignende, har vi faa eller ingen Sidestykker.

Hos os nøjes man med, naar et gammelt Voldtaarn nedrives, fordi det siges at ligge i Vejen for Færdslen, at angive dets Konturer i Brolægningen. Som en Undtagelse kan nævnes den beskedne Fronton paa Ejendommen Christian 9. Gade 10, som man der har ofret det for-

MINDETAVLER

Bispegaarden. Arch. Prof. M. Nyrop.

Ødelæggelse ved Byens Bombardement er fortalt i tre Inskriptionstavler, der er udtaget af de nedrevne Bygninger og atter indsat i Nybygningen, mens en fjerde Tavle i Forstuen ud-

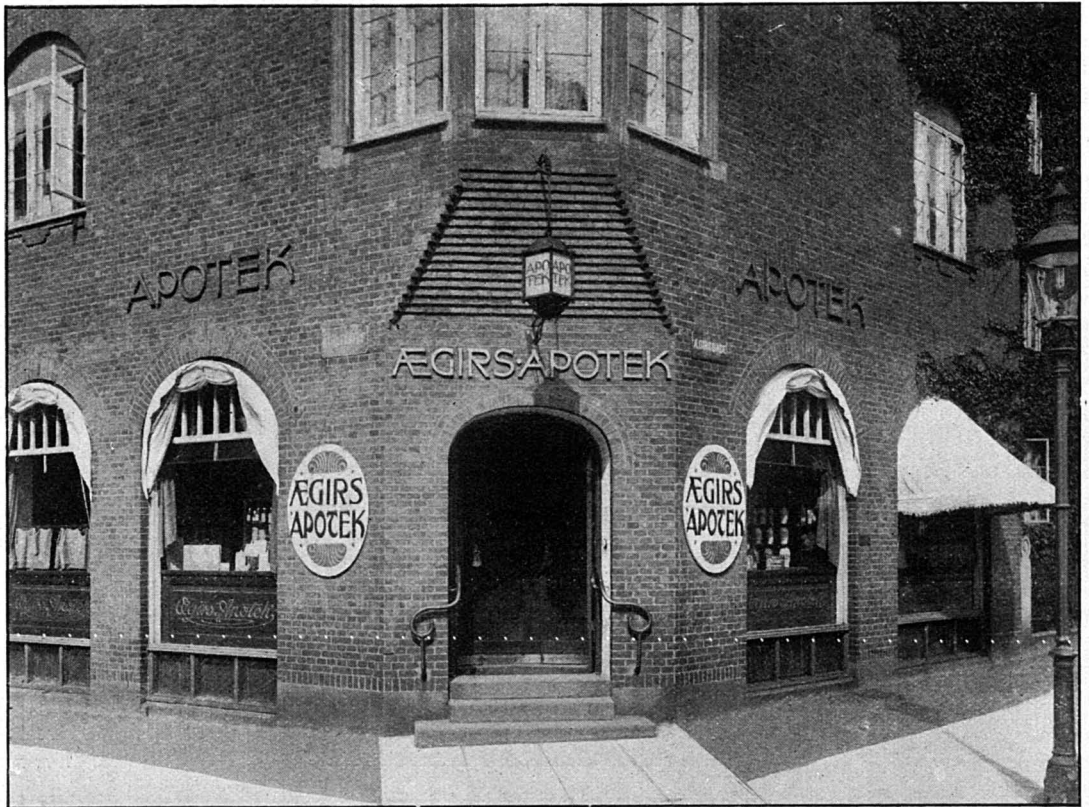
mod Larslejsstræde fortsætter Meddelelserne ned til vore Dage. Af andre »Ildebrands-tavler« bør nævnes den smukke med Guldroserne paa Ejendommen Halmtorvet 1. Nyere og elegantere Udgaver er de ovennævnte fra Carlsberg og Bispegaarden. Til Gen-gæld pran-

Carlsberg. Arch. Prof. H. Kampmann.

svundne Raadmand Hans Claussens Taarn.

Derimod har vi flere smukke Eksempler paa endnu bevarede Bygninger, som bærer en indmuret Inskription, der i korte Træk gengiver Huset Levnetsløb eller minder om en eller anden Begivenhed i dets Historie. Ofte overflyttedes den oprindelige Tavle paa den ny Bygning, hvor den fungerer som Mindetavle, saaledes som det er Tilfældet med den lille smukke Tavle paa Ejendommen Kristiansgade 20, der bringer »den kgl. priveligeret Gryn-mølle« i Erindring og ved Pelts Stiftelse, hvor Bygningens Historie, dens Opførelse og

Ægirs Apotek. Arch. P. V. J. Klint.
 Eksempel paa, hvorledes den tilsigtede dekorative Virkning af Bogstaverne tildels odelægges af de kommunale Gadenavns-Tavler.

ger Hjørnebygningen Gothersgade 31 med et frygteligt Eksempel i en Prospektkortstil, som adskillige af vore danske Smaabyer kan opvise Magen til. Ofte ender disse Mindetavler med en Anraabelse til Gud om Beskyttelse og Velsignelse, saaledes som det er Tilfældet med Bispegaardens. Undertiden indeholder de kun saadanne, i Reglen i Form af Skriftsteder eller lignende, lige fra et beskedent og fortrøstningsfuldt: »Bis hieher hat der Herr geholfen« paa et gammelt Hus i Pilestræde til meget lange Bibelvers i prangende Ornat.

Gravstene og Epitafier vil i Reglen unddrage sig en Betragtning fra Alfarvej; kun hvor Kirkens »Urtegaard« som ved Holmens og Garnisons Kirke ligger aaben ud til Gaden, kan de komme ind under Betegnelsen Gadekunst.

Særlig Interesse fortjener de Tavler, der indmures i de præmierede frederiksbergske Nybygninger. Architect P. V. J. KLINT, der med imponerende Variationstalent har skabt er Utaal af

Tegning til en Broncetavle. Arch. P. V. J. Klint.

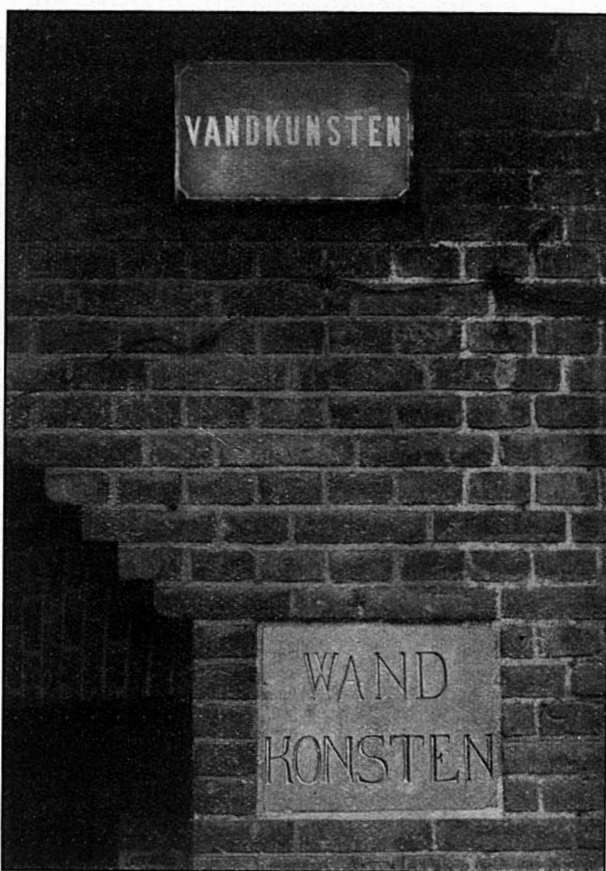
Skilteformer, har ogsaa givet et Udkast til en saadan Præmieringstavle; med Polyteknikerens Rutine har han fyldt den lige til dens elegante Rand med Bogstaver og Tal i frodige, livfulde Snørkler, der dog er præget af Klarhed og Stil. Den overgaar i Elegance langt den nu anvendte, der blev Resultatet af en ikke videre vellykket Konkurrence. Architect

KLINT har senere givet Udkast til en anden Præmieringstavle, som dog endnu ikke er blevet bragt til Udførelse af Frederiksberg Kommunalbestyrelse.

Foruden de ovennævnte Tavleformer findes

talrige andre, f. Eks. heraldiske eller rent dekorative, der ofte forekommer i store Mængde paa samme Bygning. Det er ganske lærerigt paa dette Punkt at drage en Sammenligning mellem hjemlige og udenlandske Eksempler, mellem den regelrette, næsten per-tentlige Orden, hvormed vi placerer vore Tavler, og den overraskende Uregelmæssighed og Overdaadighed, hvormed Italienerne strør dem ud over deres Architektur. Man behøver blot at jævnføre Stormbroen med Ponte di Paglia i Venezia, og Regensen med Palazzo Bargellos Trappe i Firenze, for at se Forskellen.

Til saadanne Tavler som ovenfor beskrevet er Materialet som oftest Marmor, Sandsten, Skifer og andre finkornede Sten, og kun sjældnere er de af Metal. Vil man se Trætavler i større Mængde, maa man søge til de smaa tyske Byer, hvor de gamle Huses Bindingsværk selv leverer Materialet til en morsom Læsebog om det middelalderlige Borgerskab. Indholdet er væsentlig det samme som i de øvrige europæiske Byer. Først meddeles, hvornaar og af hvem Huset er bygget, derefter følger ofte et Bibelsted eller maaske en meget verdslig Udtalelse, undertiden med en snedig Dobbeltmening som: »Allen die mich kennen den gebe Gott was sie mir gönnen«. Ofte røber disse Inskriptioner bitter Erfaring eller glad Stolthed, ofte formaner de Læseren og giver ham gode

»Gammelt og nyt«.

Hjørneejendommen Vandkunsten-Frederiksholms Kanal. Her har man bibeholdt den gamle Gadetavle, der fandtes i det tidligere paa Grunden liggende Hus. Den virker unægtelig adskilligt festligere end den kommunale Tavle, der er anbragt oppe i Halvmørket i Skyggen af en Karnap.

Raad. Paa Lavshusene i Braunschweig og Hil-desheimstaarsaaledes: »Wegerecht und gelike so werdet Ii salich und rike«, ja i sidstnævnte By retter en gammel Gejstlig og Historieskriver fra Bjælken paa sit Hus en harmfuld og paa Latin affattet Forbandelse mod Luthers Lære. Saadanne smaa Mesterværker løser fortræffeligt den Opgave, der paalægges dem: paa en Gang at virke til Oplysning og som Dekoration.

Naar Talen er om Forskønnelsesbe-stræbelser, er disse imidlertid ikke saa paakrævede overfor forholdsvis isole-rede Fænomener som disse Mindetavler af forskellig Art, men saa meget desto mere overfor saadanne, der som Gade-navne- og Husnummertavler forefindes i langt større Mængde og Udbredelse.

I Middelalderen havde Gaderne vel Navne i lignende Mangfoldighed som

Belysningsvæsenets Ejendom. Arch. Rolf Schroeder.

VALKENDORFS- GADE

Sparekassens Ejendom. Arch. Helweg Møller.

nutildags, men de bar f. Eks. i Paris ingen Betegnelse paa Gadehjørnerne før i det syttende Aarhundrede; Husnumre var ligeledes ukendte og indførtes i Paris først i større Udstrækning 1768. De erstattedes i Praksis ved en Redegørelse for Nabo- og Genbohusenes Navne eller ved de talrige Skilte og Tavler, der prydede dem, hvilket gjorde enhver Adresseangivelse meget lang og unøjagtig. En Pariser fra Tiden før det attende Aarhundrede har f. Eks. maattet karakterisere sin Bopæl saaledes: *ruë du Marché-Palu, sur la ruëlle de Lorbe-rie, tenant à Saint-Germain le Vieulx, maison du Papegault et aux Imaiges Saint-Jacques et Saint-Kristofle*, mens hans Adresse i vore Dage kort og godt er: *Parvis N. Dame*.

Byernes Vækst og Udvikling har medført Nødvendigheden af en almindelig Betegnelse ved Navne- og Nummertavler. Her i Byen anvendes saa godt som overalt de velkendte kommunale, der fremtræder i et ensartet Udstyr: blaa Emaille med hvide Bogstaver, uden Hensyntagen til den enkelte Bygnings Tarv. Disse Tavlers bedste Egenskab er deres overordentlige Tydelighed ved Dagslys saavel som ved kunstig Belysning; deres mest fremtrædende Ejendommelighed er Klodsethed i Form og Farvesammensætning. Hvor heldigen Formforandring er, ser man bedst paa Steder, som f. Eks. de to Hjørner af Blegdamsvejen og Fredensgade, der bærer Gadebetegnelsen (i dette Tilfælde: Fredensgade) i to forskellige Formater. Det ene er det sædvanlige kluntede og uskønne, mens det andet er spinklere og smukkere og simpelthen fremkommer ved at sætte Gadenavnet i en Linie i Stedet for i to.

Hvad dernæst Farverne angaar, vilde en Ombytning af dem, saa at den hvide blev Bundfarven, gøre Udseendet lettere, uden at berøve det noget i Henseende til Tydelighed. De emailleerede Tavler ved vore Stoppesteder, ved Ride- og Cyklestier og de smaa Eksemplarer paa vore Husmure, der anmoder om ikke at spytte

paa Fortovet, demonstrerer alle Sandheden deraf, og de sidste tillige, hvor forfriskende Anvendelsen af en tredje Farve virker.

De kommunale Navnetavler har derfor ringe Chance for at passe i Ensemblet, hvor et saadant forefindes. Paa vore Cement- og Stuk-façader og paa de hjemlige Udgaver af den Schulze-Naumburgske »Zuchthaus«-Stil gør de mindst Skade, og dog virker de paamaalede Navne mindre anmassende. Men naar først det drejer sig om Bygninger som Universitetsbiblioteket, bliver Disharmonien stærkt iøjne-faldende, for blot at nævne et enkelt Eksempel blandt utallige andre, hvor røde Murstens-façader paa det hæsligste brydes af en grumsetblaa emaillet Plade. Hvis Bygninger bærer Skilte, er der Chance for yderligere Disharmonisom paa Ægirs Apotekets Hjørne med

de smukke Skilte af P. V. J. KLINT, hvor Gadebetegnelsen i sit kommunale Klædebon til Fuldkommenhed slaar Helheden i Stykker. Endnu mere alarmerende er Forholdet paa Hjørnet af Frederiksholms Kanal og Vandkunsten. De smukke gamle Marmorplader med de forgyldte Bogstaver passer saa godt til deres moderne Omgivel-

Dronningensgade 67.

ser, men ganske naturligt ikke til de hæslige Dubletter, der som et sørgeligt Udslag af Smagløshed er anbragt umiddelbart over dem.

I det hele forekommer disse Tavlers Anbringelse meget vilkaarlig og ofte ganske umotiveret; saaledes har man anbragt en over Døren til Nyboders gamle Vagt, skønt denne ligger midt i et Gadeafsnit; og paa et af Hjørnehusene i Grønningkvarteret finder man højt oppe paa en Gesims i et skummelt Hjørne en lille Metalstrimmel, kun fastgjort i det ene Hjørne, med et Navn, som ingen kan læse, fordi det er dækket af Støv og Spindelvæv.

Det er derimod sikkert ud fra meget velbegrundet Kritik, at Bygninger som Det konge-

Nordisk Ulykkesforsikrings Bygning i Grønningen. Arch. Vilh. Fischer.

lige Teater og Glyptoteket helt er sluppet for Gadebetegnelse, og vel af samme Grund, at man har følt sig foranlediget til at male den i Rokokotyper paa Amalienborgs Hjørnebygninger.

I adskillige moderne Kvarterer har man fulgt dette sidste Eksempel med heldig Virkning. Undertiden synes Malingen dog at lade sig udvaske af Regnen, man har da valgt den Fremgangsmaade at overføre de samme Bogstaver paa en emaillet Plade med hvid Bundfarve og sorte Typer og af smal og aflang Façon. Denne Form repræsenterer noget nær den heldigste Løsning, for saa vidt som den lader sig anvende i praktisk talt alle Tilfælde, naar undtages stærkt stilprægede Bygninger f. Eks. i Empire eller Klassicisme.

Fordringerne om Overensstemmelse mellem Tavlen og Bygningen er ellers meget moderate. I Firenze kan man i Palazzo Quaratesis Rustikasokkel se en ganske glat Marmorplade med et Via del Proconsolo i Guldbogstaver; Kontrasten er her saa stærk som vel mulig uden dog at skade Totalindtrykket. Af hjemlige Eksempler kan man henvise til ovennævnte Hjørnebygning paa Vandkunsten.

Det ideelle var selvfølgelig at træffe den lige saa nemme som effektive Foranstaltning, hver Gang der opførtes en ny Hjørnebygning, en Karré eller et helt Kvarter, da at lade vedkommende Architect komponere en passende Hjørnetavle. Vi finder ganske vist Antydninger af denne Løsning, men de hører endnu til

Opstaaer ved Vigerslev Allé ved Opgangen til Vestre Kirkegaard (Stadsarchitektens Tegnestue).

Anbringelsesmaade fremkalder undertiden ved Betragtning paa skraa og i nogen Afstand en uheldig Virkning, idet Bogstaverne, der sidder ud fra Muren, tildels dækker hinanden. Dette

er undgaaet paa Karreén ved Strandboulevardens Begyndelse ved at anbringe Gadebetegnelsen i et sammenhængende Stykke. Disse Haandskriftfacsimiler udmærker sig derfor ved stor

Skilt paa Kjobenhavns Vandværk i Vestre Farimagsgade.

Klarhed, men er sørgelig vanrøgtede, itubrudte og rustne. Mere ud ad Landevejen er de — paa en Gang pyntelige og letlæselige — Metalbogstaver, der er opsat paa det ene Hjørne af Valkendorfs-gade og Niels Hemmingsens-gade, og som har fundet Efterlignere i Landmandsbankens Hjørnebygning paa Amagertorv og paa Crome & Goldsmiths Bygning i Kristen Bernikowsgade, henholdsvis paa Baggrund af rød og graa Granit. Et ældre Forsøg, som i al sin Fordringsløshed maaske er det lettest anvendelige, kan man iagttage paa Hjørnerne ved Søtorvet og paa Kunstnerhjemmet i Gothes-gade. Man har her

Opstaaer paa den regulerede Del af Kristianshavns Vold. (Tegnet af Archit. Holger Rasmussen).

Undtagelserne. Paa ROLF SCHROEDERS smukke Bygning i Gothersgade findes paa hvert Hjørne et Par imponante Granittavler med udhuggede Versalier; de passer fortræffeligt i Ensemblet med de store, tunge Murflader og lader intet tilbage at ønske i Retning af Tydelighed. Dette er derimod Tilfældet med de lette og elegante forgyldte Bogstaver paa »Nordisk« Bygning i Grønningen; de er fastgjorte paa Muren hver for sig ved Hjælp af Jærnstifter, og denne

er undgaaet paa Karreén ved Strandboulevardens Begyndelse ved at anbringe Gadebetegnelsen i et sammenhængende Stykke. Disse Haandskriftfacsimiler udmærker sig derfor ved stor Klarhed, men er sørgelig vanrøgtede, itubrudte og rustne. Mere ud ad Landevejen er de — paa en Gang pyntelige og letlæselige — Metalbogstaver, der er opsat paa det ene Hjørne af Valkendorfs-gade og Niels Hemmingsens-gade, og som har fundet Efterlignere i Landmandsbankens Hjørnebygning paa Amagertorv og paa Crome & Goldsmiths Bygning i Kristen Bernikowsgade, henholdsvis paa Baggrund af rød og graa Granit. Et ældre Forsøg, som i al sin Fordringsløshed maaske er det lettest anvendelige, kan man iagttage paa Hjørnerne ved Søtorvet og paa Kunstnerhjemmet i Gothes-gade. Man har her

fremstillet Gadenavnet i glaserede Brændtlers-tavler, en for hvert Bogstav, og indmuret det i passende Højde. Paa nært Hold kan dette Arrangement minde svagt om et Bogstavlotteri, men udmærker sig, selv i lang Afstand, ved stor Tydelighed.

Disse enkelte Eksempler burde tjene til Efterligning, saa at der paa dette lille Felt kunde frembringes noget smukt som Modvægt og som Demonstrationsmateriale i en beskeden Kampagne mod de Tavler, der som et hæsligt Udslæt skæmmer mange af vore smukkeste Hjørnebygninger. Og dog maa vi prise os lykkelige over ikke at have valgt Forbilledet hos vor store sydlige Nabo; thi værre Galanterivarer end de berlin-ske Støbejernsstandere med strittende Vejvisere skal man længe lede efter.

Naar Talen er om pyntelige Husnummertavler, er Problemet betydelig mindre; ganske vist indskrænker deres Forekomst sig ikke til Hjørnebygningerne, men til Gengæld kan baade Dimensioner og Anbringelse uden Skade være mindre dominerende. Herhjemme vil man som Regel finde dem over Indgangen, hvor eventuelle Mangler ikke virker saa iøjnefaldende, men mange Steder i Udlandet er de anbragt usymmetrisk og meget fremtrædende paa den ene Side af Døren, hvor de mindre vellykkede Eksemplarer ikke kan undgaa at gøre sig uheldigt bemærket.

Dog mangler der ikke heller heldige Løsninger. Her fra Byen kan nævnes de store, smukke Tavler paa de gamle Huse henholdsvis Dronningens Tværgade 41 og Dronningensgade 67, af hvilke den sidste foruden Husnummeret bærer et Valgsprog og en Oplysning

om Bygningens Brug. De mere moderne Udgaver anbringes ofte i selve Dørkarmen og udføres i samme Materiale som denne: skære i Træ eller hugges i Sten; sjældnere træffer man Nummeret anbragt for sig i en Fronton eller paa en særlig Tavle, som de af JØRGEN LAURSEN komponerede viser det. Undtagelsesvis træffer man en særlig fiks Løsning som f. Eks. i St. Kongensgade 14, hvor Nummeret i dekorativ

Metalindfatning hænger ned fra Portbuen. En Rigdom af smukke Forbilleder finder man i de store Sandstenstavler paa Rigshospitalets Professorvillaer og navnlig i rig Variation paa Grønegårdens Pavilloner; de er alle ud-gaaede fra Archit. MARTIN BORCHS Tegnesteue.

Tavler med Husbeboernes Navne er oftest placeret i en Vestibule eller Trappeopgang, hvor de unddrager sig et Gadepublikums Betragtning. Til Tider findes de imidlertid umiddelbart ved Indgangen: undertiden er de malet paa Portkarmen i al Primitivitet den ene Række over den anden; men undertiden følger de

sig ved den fremtrædende Plads naturligt forpligtet til at fremtræde i nettere Udstyr, i Reglen som en blank Messingplade, der brydes af en diskret Kant. Hvor flere saadanne Tavler af samme Størrelse og Udstyr er samlet paa en fælles Træplade eller udskaaren Ramme, kan Virkningen være ganske flatterende. Af særlig tiltalende Former, udført i Træ, kan fremhæves de smukt formede Navnefelter i Architekt H. P. JACOBSENS Indramning af Indgangen til TH. LINDS Kunstsalon paa Nørregade og de malede Tavler paa KROGS Fiskerestaurant ved Gammelstrand (Architekt COCK-CLAUSEN og VALD. ANDERSEN).

Vejvisertavle paa Ejendommen Gl. Strand Nr. 38. (Architekt Cock-Clausen).

Med de berlinske Støbejernsrædsler in mente bør vi betragte vore hjemlige Opslagstavler med taknemlig Glæde. Selv vore allerpauvreste Ud-gaver er at foretrække, da de i Reglen uden Arrogance gemmer deres rustne Stel og malpropre Osplag væk i vore Anlægs mørkeste Kroge. Paa mere fremtrædende Steder finder vi dem i større Format, men stadig ikke fremragende i Henseende til Skønhed.

Adskilligt elegantere virker de nyere Tavler, der markerer Cykle- og Ridestier (Stadsarchitektens Tegnestue): fra en smukt formet Stander udbreder sig fem Grene, der omslutter en emaillet Tavle af meget original Façon, der foroven bærer Byens Vaaben, flankeret af to forgyldte Kugler. Ved Langebro og Dr. Louises Bro træffer man en Variant, der næsten er smukkere, anbragt med Reposestenerne som Sokkel. Som et Undtagelsestilfælde — i Form som i Materiale — kan nævnes de store rødmaalede Stativer ved Carlsbergviadukten, der med deres tunge Trækonstruktion minder om de schweiziske Landevejskrucifikser. Disse Tavler, der er tegnet paa Stadsarchitektens Kontor, findes i uheldige Efterligninger i Frederiksholmskvarteret, udgaaet fra Vej- og Kloakvæsnets Tegnestue.

Til de emailleerede Tavler hører ogsaa Stoppestedernes med de klare, rene Farver, der dog den mest kortfattede som den mere detaljerede Ordlyd letlæselig. Ofte fremtræder de i en smuk, gennembrudt Støbejernsindramning med Selskabets Initialer (Architekt THORVALD JØRGENSEN) og med en afmonteret Lygtepæl pæl som Stander; undertiden danner de et Bælte om Skaftet paa THORVALD JØRGENSENS dekorative Sporvejsmaster eller de hænger ud fra Husmuren, baaret oppe af en — til Tider smukt formet — Skiltearm og i ekstraordinære Tilfælde, som f. Eks. paa Løveapoteket, er Indramningen ændret i Overensstemmelse med den Façade, der bærer den.

Af praktiske Grunde lader det sig vel næppe gøre at føre selve Tavlens Udstyr for langt bort fra det almindelige, som Folk kender og venter at finde. Ikke desto mindre er man i Gang med at fremstille en ny Tavleform til Erstatning

de nuværende, der af en eller anden Grund for skønnes utilfredsstillende. En særlig tiltalende Form (udgaaet fra Stadsarchitektens Tegnestue) finder man kun to Steder: paa Amager-torv og Søtorvet, hvor Stoppestedstavlen er anbragt cirkelformet omkring de store Lygtemaster.

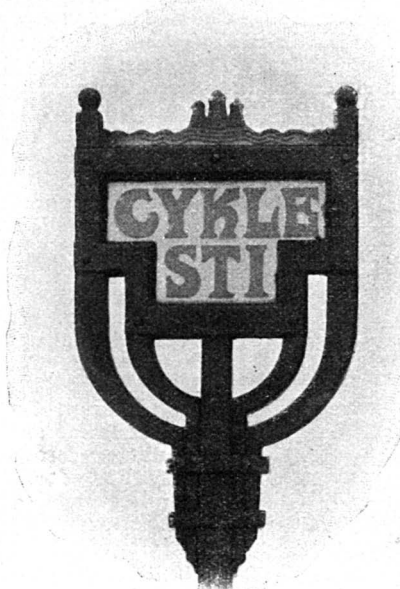
Blandt Tavlerne paa selve Sporvognene er der særlig Grund til at bemærke nogle, tegnet af Architect KNUD V. ENGELHARDT, og som udmærker sig ved en vis klodset, men tilsigtet Ubehjælpssomhed — i Fagkredse betegnet som »Kringleornamentik« — der harmonerer saa godt med hele Vognens kluntede Form.

Ogsaa de fritstaaende Trætavler kan berede glædelige Overraskelser. Paa Steder, hvor der paabydes langsom Kørsel, findes ofte et Opslag (af Kommunens Gartner FABRICIUS HANSEN) med en beskeden Ornamentik og smuktformede Bogstaver i kraftige Farver, som selv i meget anselig Afstand tydelig kan læses. Som Mod eksempel kan nævnes Tavlen paa Vandværkets Port i Studiestræde, som takket være en lidet hensigtsmæssig »Stilisering« i faa Meters Frastand flyder sammen til en ulæselig Masse.

Til Slut skal nævnes et Eksempel paa en i flere Henseender heldig Løsning. Paa Christianshavns Vold staar et smukt grønmalet Træskilt (tegnat af Architect HOLGER RASMUSSEN) med Inskriptionen: »Skaan den gamle Vold«. De Brædder, der tilsammen giver Tavlen, er imidlertid ikke føjet sammen, men anbragt med saa stort indbyrdes Mellemrum, at man under Læsningen opfatter hvert Ord isoleret

og derfor ogsaa faar dem prentet i Bevidstheden et for et. Man mener saaledes at staa overfor en agitatorisk Finesse, endda fremsat med smuk dekorativ Virkning; i Virkeligheden drejer det sig om en præventiv Foranstaltning mod Bræddernes Forskydning ved Fugtighed og Temperaturforskul.

Foruden disse Eksempler kunde yderligere nævnes adskillige, hentet blandt vore Hospitalers, Musæers, Parkers eller Nødtørftshuses Opslagstavler og talrige andre i et broget Flor, af hvilket der her blot er samlet en beskeden Buket, plukket paa vore Gader og Veje.

1908. Grosserer Jørgen Pedersen's Ejendom, Nørregade 5 & 7.
(Arkitekterne V. & B. Ingemann).

PRÆMIERET NYBYGNING

HOSSTAAENDE Billede af den af den af Kommunalbestyrelsen i 1908 præmierede Nybygning paa Nørregade frembyder den aktuelle Interesse, at den Plakatsøjle, der ses paa Billedet, nu — endelig — er blevet rykket noget længere ind paa Torvet, saa at man ikke har den at ærgre sig over som Forgrundsfigur i det tiltalende Bybillede, der viser sig for En, naar man kommer fra Gammeltorv. Nu kan man atter have den fulde Nydelse af Synet af St. Petri Kirkes Taarn over den gamle Bispegaard.

ET GENERENDE NABOSKAB

DEN fri Udstillings Bygning ved Østbanegaarden generes i betydelig Grad ved Anbringelsen af forskellige kommunale Dekorationsgenstande, nemlig foruden Plakatsøjlen: en Materialkasse, en Kagekonebod, endnu en Materialkasse og en Nødtørftsanstalt. Mon ikke Materialkasserne og Kagekoneboden med de paa

denne saa dekorativt anbragte Plakater uden større Savn kunde undværes, og mon ikke Anstalten uden alt for stor Omkostning kunde anbringes i Skraaningen ned mod Jærnbanelegemet?

